

EUROPEAN CONFERENCE

Conference Proceedings

IX International Science Conference
«Promising ways of solving scientific
problems»

December 26 – 28, 2022

Belgium, Brussels

PROMISING WAYS OF SOLVING SCIENTIFIC PROBLEMS

Abstracts of IX International Scientific and Practical Conference

Belgium, Brussels

(December 26 – 28, 2022)

UDC 01.1

ISBN – 978-9-40365-681-6

The IX International Scientific and Practical Conference «Promising ways of solving scientific problems», December 26 – 28, Belgium, Brussels. 235 p.

Text Copyright © 2022 by the European Conference (<https://eu-conf.com/>).

Illustrations © 2022 by the European Conference.

Cover design: European Conference (<https://eu-conf.com/>).

© Cover art: European Conference (<https://eu-conf.com/>).

© All rights reserved.

No part of this publication may be reproduced, distributed, or transmitted, in any form or by any means, or stored in a data base or retrieval system, without the prior written permission of the publisher. The content and reliability of the articles are the responsibility of the authors. When using and borrowing materials reference to the publication is required. Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine and from neighboring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

The recommended citation for this publication is: Imants M., Kyriukhina N., Kaspars K. Correlation of garlic features. Abstracts of IX International Scientific and Practical Conference. Belgium, Brussels. Pp. 10-11.

URL: <https://eu-conf.com/ua/events/promising-ways-of-solving-scientific-problems/>

TABLE OF CONTENTS

AGRICULTURAL SCIENCES		
1.	Imants M., Kyriukhina N., Kaspars K. CORRELATION OF GARLIC FEATURES	10
2.	Заболотний О.І. РІВЕНЬ ЗАБУР'ЯННОСТІ ПОСІВІВ КУКУРУДЗИ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ГЕРБІЦИДУ ЕКСПЕРТ ПРО, М.Д.	12
3.	Садовенко С.А. ВИРОБНИЧО-БІОЛОГІЧНА ОЦІНКА ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОЩУВАННЯ ІНОЗЕМНИХ ГІБРИДІВ ОГІРКА В ПЛІВКОВИХ ТЕПЛИЦЯХ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ	15
ARCHITECTURE, CONSTRUCTION		
4.	Дорофєєв В.С., Зінченко Г.В., Пушкар Н.В. ВПЛИВ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПОШКОДЖЕНОСТІ НА СТІЙКІСТЬ БЕТОНІВ ПРИ МАЛОЦИКЛОВОМУ НАВАНТАЖЕННІ	19
BIOLOGY		
5.	Заболотний О.І. ВМІСТ ФОТОСИНТЕТИЧНИХ ПІГМЕНТІВ У ЛИСТКАХ КУКУРУДЗИ ЗА ДІЇ ГЕРБІЦИДУ ЕКСПЕРТ ПРО, М.Д.	24
CHEMISTRY		
6.	Azizova G., Ismayilova P., Amirov F. STRUCTURE AND PROPERTIES OF BUTADIENE-NITRILE RUBBER VULCANIZATES WITH CHLORINE-CONTAINING COMPOUNDS	27
CULTUROLOGY		
7.	Prylutska A., Anahina C. INTERNATIONAL COMMUNICATION OF LIBRARIES UNDER MARTIAL LAW	29

ECONOMY		
8.	Puzyrova P. THE MAIN ELEMENTS OF SUPPORTING THE FINANCIAL STABILITY OF THE NATIONAL ECONOMY UNDER MARTIAL LAW	31
9.	Бервено О.В., Губинський О.О. РЕГУЛЮВАННЯ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	38
10.	Корнійко Я.Р., Величко А.В. ВЗАЄМОЗАЛЕЖНІСТЬ ЗАКУПІВЕЛЬНОЇ ТА ТРАНСПОРТНОЇ ЛОГІСТИКИ	42
11.	Кривошлик Т.Д., Шкурченко А.В. ВИДИ СТРАХУВАННЯ КРИПТОВАЛЮТИ У СВІТІ	44
12.	Лучик І., Лучик П. СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	46
13.	Ляшенко К.С. ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	50
14.	Рибачук В.П., Овчарова Л.П., Примаченко С.І. ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВИХ УСТАНОВ: ДОСВІД УКРАЇНИ	54
15.	Склярова А.О., Тюріна Д.М. СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА БІЗНЕСУ У ВОЄННИЙ ЧАС	58
16.	Сохацька О.М. ВИПРОБУВАННЯ БІРЖОВОГО РИНКУ ГАЗУ ЄС: ПАНДЕМІЯ, МОНОПОЛІЯ ПРОДАВЦІВ VS ВІЙНА	60
17.	Шевченко І.О. РЕГУЛЯТОРНА КОНКУРЕНЦІЯ В ЦИФРОВІЙ ТОРГІВЛІ НА ГЛОБАЛЬНИХ РИНКАХ	64

GEOLOGY		
18.	Ішков В.В., Козій Є.С., Чернобук О.І. ЗВ'ЯЗОК МІЖ ВМІСТОМ ГЕРМАНІЮ І АРСЕНА У ВУГІЛІ ПЛАСТА С7Н ПОЛЯ ШАХТИ "ТЕРНІВСЬКА"	67
HISTORY		
19.	Irzhavska A. THE COURSE “COLONIALISM IN THE TRADITIONAL EAST (XVII–XX CENTURIES)” IN THE MASTER'S-HISTORIAN TRAINING PROGRAM	75
JURISPRUDENCE		
20.	Guyvan P. ACQUISITION OF PROPERTY AS A RESULT OF LONG-TERM HOLDING OF SOMEONE ELSE'S PROPERTY	78
21.	Вереша Р.В. СУЧАСНІ АСПЕКТИ ТИПОЛОГІЗАЦІЇ СУБ'ЄКТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ	85
22.	Рафальський М.Л. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ В РІЗНИХ КРАЇНАХ СВІТУ	90
23.	Талах А.М. СУЧАСНІ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СУТНОСТІ СОМАТИЧНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ	97
MANAGEMENT, MARKETING		
24.	Krasnokutska I., Andrenko I., Murashchenko Y. MANAGEMENT OF PUBLIC CATERING ENTERPRISES DURING THE PANDEMIC	102
25.	Болгар Т.М. ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ЯК СКЛАДОВА ІНСТРУМЕНТАРІЮ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	108
26.	Халахур Ю.Л. УДОСКОНАЛЕННЯ СТРАТЕГІЇ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА	112

MEDICINE		
27.	Tanko O., Danylova Y., Schilling M. ELEMENTS OF PATHOGENESIS OF COMPLICATIONS OF PREGNANCY IN AUTOIMMUNE THYROIDITIS	114
28.	Зборовський О., Кравець А., Мельник Т. МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНИЙ АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ЗАХВОРЮВАНЬ ОРГАНІВ ТРАВНОЇ СИСТЕМИ У ПАЦІЄНТІВ УКРАЇНИ З ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ ТА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ	116
29.	Міхєєв А.О., Гаврилюк О.І., Сидорчук Л.І. ЕНТЕРОТИПИ МІКРОБІОМУ ТОВСТОГО КИШКІВНИКА В ОСІБ ПРАЦЕЗДАТНОГО ВІКУ БУКОВИНИ	120
30.	Страколист Г.М., Богдановська Н.В. "ГАЛЬМУВАННЯ" РОЗВИТКУ ГІПЕРТОНІЇ СЕРЕД МОЛОДІ ЗА ДОПОМОГОЮ ПРАВИЛЬНОГО ДІАФРАГМАЛЬНОГО ДИХАННЯ	126
PEDAGOGY		
31.	Garmash S. NEGATIVE EXPERIENCE IN FINDING PARTNERS FOR PARTICIPATION IN INTERNATIONAL PROJECTS	128
32.	Hlavatska Y. FORMATION OF INTERCULTURAL COMMUNICATION COMPETENCE OF STUDENTS OF NON-PHILOLOGICAL SPECIALITIES (CASE STUDY OF FOREIGNERS' VIDEO STATEMENTS ABOUT UKRAINE)	130
33.	Sovach K. DEVELOPMENT OF INTERCULTURAL SKILLS: CASE STUDY	133
34.	Боровик М.О., Коваль А.Д. ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗРАЗКІВ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ, ЩО ПЕРЕБУВАЮТЬ НА ОЗБРОСННІ В ПІДРОЗДІЛАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	136

35.	Галегова О. СУЧАСНІ ВИМОГИ ЩОДО РОЗРОБЛЕННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПІДРУЧНИКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	140
36.	Головацька Ю.Б. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ	143
37.	Комишан Ю.В. НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ДОРОБОК ГРИГОРІЯ ЛЕВЧЕНКА	146
38.	Маланюк Н., Калинюк А. ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ	151
39.	Процишина О.Ю. ДОТРИМАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО РЕЖИМУ СПІВУ СТУДЕНТАМИ ЗВО ЯК ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОЇ ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ	153
40.	Рошин А.П., Думко Н.В., Джуринський П.Б. МЕТОДИЧНІ І ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ З НАВЧАННЯ ПЛАВАННЮ ДІТЕЙ	155
41.	Сидоров Д. ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС У ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В ПЕРІОД З 2020 -2022 РОКІВ	159
PHILOLOGY		
42.	Крук З.М. ГРАФІЧНЕ ЗОБРАЖЕННЯ ФРАНКОМОВНОГО РЕКЛАМНОГО ТЕКСТУ	161
43.	Сердюк В.В. ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ БІОГРАФІЧНИХ ДОВІДОК, РОЗМІЩЕНИХ НА ВЕБ-САЙТАХ СУЧАСНИХ ПИСЬМЕННИКІВ	164

44.	Філатенко І.О. МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ТА ПЕРЕШКОДИ НА ІІ ШЛЯХУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ	167
PHILOSOPHY		
45.	Буряк В., Тіхонова Л. ФЕНОМЕН ХАРИЗМИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	170
46.	Канцір Р., Тіхонова Л. СУЧАСНІ АСПЕКТИ ПОЛІТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ У ЦИФРОВОМУ СУСПІЛЬСТВІ	172
PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES		
47.	Лебедь О.О., Мислінчук В.О., Гладун Л.В. ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕНТРАЦІЇ РАДОНУ В ЖИТЛІ СЕЛА ОЛЕКСАНДРІЯ ОЛЕКСАНДРІЙСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	174
48.	Погребняк К.С., Федотов В.В. ТЕОРІЯ ВІДНОСНОСТІ. СПЕЦІАЛЬНА ТА ЗАГАЛЬНА ТЕОРІЇ ВІДНОСНОСТІ	180
POLITICS		
49.	Мироненко В.В. ПОЛІТИЧНА СТРАТЕГІЯ "ЯДЕРНОГО СТРИМУВАННЯ" У РАКЕТНО-ЯДЕРНИХ ПРОГРАМАХ ПРОВІДНИХ ДЕРЖАВ СВІТУ	183
PSYCHOLOGY		
50.	Єріна В.В. ОСОБЛИВОСТІ МОРАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	186
51.	Вільгемська С.Ю., Ташматов В.А. КОГНІТИВНИЙ БАР'ЄР У СПІЛКУВАННІ СЛІДЧОГО ТА СВІДКА	190
52.	Кікінежді О.М. ЕТНОПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ УКРАЇНСЬКОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ У ФІЛОСОФСЬКОМУ ВЧЕННІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ	193

53.	Ярощук А.А. ВПЛИВ ОН-ЛАЙН НАВЧАННЯ НА РІВЕНЬ ЗНАНЬ ШКОЛЯРІВ В УКРАЇНІ	198
TECHNICAL SCIENCES		
54.	Polutrenko M., Hrytsulyak H., Chupa K. DISPOSAL AND RECOVERY OF USED TRANSFORMER OILS	199
55.	Viazovyk V. THE ALTERNATIVE BURNING OF HARD FUEL	202
56.	Zhiguts Y., Kuchinka C., Legeta Y. DIFFUSION SATURATION OF STEEL SURFACES WITH POLYMERS	208
57.	Захаров А.В., Рибалко І.М., Сайчук О.В. МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЕЛЕКТРОШЛАКОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИГОТОВЛЕННІ ВИЛИВОК ІЗ ЧОРНИХ ТА КОЛЬОРОВИХ МЕТАЛІВ	211
58.	Рубель А.О., Кураєва А.В. ДОСЛІДЖЕННЯ ТА РОЗРОБКА КОНСТРУКЦІЙ З'ЄДНАННЯ КАНАТНО-ПРОФІЛЬНИХ ПРОВІДНИКІВ МІЖ СОБОЮ	217
TOURISM		
59.	Romanenko O., Yalynska M., Shulyak D. REALIZING THE POSSIBILITY OF CREATING A COURSE "CULTURE OF GRAPE WINE CONSUMPTION" FOR THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TOURISM SPECIALISTS	222
60.	Крапівіна Г.О., Кривенкова А.С., Пастухова С.Д. АНАЛІЗ СИСТЕМ В ТУРИЗМІ (НА ПРИКЛАДІ КОМП'ЮТЕРНИХ СИСТЕМ БРОНЮВАННЯ "AMADEUS" ТА "GALILEO")	227
61.	Орловська О.В., Вознюк О.М. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ В УКРАЇНІ	232

CORRELATION OF GARLIC FEATURES

Imants Missa

Master agronomy

Latvia University of Life Sciences and Technologies, Jelgava

Kyriukhina Nataliia

Candidate of Agricultural Sciences

Institute of Vegetable and Melon Growing
of the National Academy of Agricultural Sciences of Ukraine

Kaspars Kampuss

Doctor agronomy

Latvia University of Life Sciences and Technologies, Jelgavas

Garlic is a popular vegetable crop among many people around the world, which is explained by the sharp taste and characteristic odor associated with the presence of organic sulfides (thioethers) in the plant. Bulb slices ("cloves") are used as inoculum, eaten (raw or cooked, as a condiment). Leaves, arrows and flower stem are also edible, used mainly in young plants. Garlic is widely used in medicine due to its antiseptic action.

Development of the young garlic begins with the use of nutrients by the cloves, the garlic begins to form roots and then sprout. With the development of the root system and the subsequent formation of the aerial parts of plants, reserve nutrients gradually begin to accumulate. With intensive growth, new scales of bulbs are formed in the plants, where nutrients accumulate. The ripening of garlic gradually stops the activity of the root system and the assimilating parts of the plant.

It should be noted that varieties of winter garlic are characterized by the spring formation of new roots and leaves, which begin to absorb nutrients on their own in early April after the snow melts. For spring garlic, the period of transition to independent absorption of nutrients occurs 20–30 days after planting, which makes it necessary to provide garlic plants with a sufficient amount of nutrients in a shorter period.

At the beginning of the stage of intensive plant development, nitrogen fertilizers matter, it is also advisable to add sulfur and potassium (you can use fertigation and other types of top dressing). When the growth of garlic bulbs decreases, the roots and shoots die off, the culture ripens (usually this is late July). If this time is rainy, new cloves "wake up" and begin to form a new root system - the first stage of garlic development is restored.

The study of morphological features in winter garlic plants and the determination of correlations between them. We used visual, measuring, weight and statistical-mathematical methods.

For the disclosure and study of causal relationships, due to their diversity, this general definition becomes insufficient. It is not enough to establish only the existence

of a connection between two or more biometric characteristics; the correct choice of the type and form of connection is of great methodological importance. Connections between biometric characteristics and processes can be different in meaning. To determine the degrees of intensity, tightness, linearity, clarity, rigor of connection, the problem of correlation is considered in a narrow sense.

Correlation in the broad sense of the word means a connection, a relationship between objectively existing biometric characteristics and processes. We have calculated correlations between some garlic features: the height of the leaves, flower stem, plant, and the size of the bulb of garlic, the number of cloves in the bulb, and the weight of the cloves (Table 1).

Table 1
Correlations between biometric characteristics of garlies

Indicators	Bulb size, cm	Number of cloves, p	Weight of clove, g
Leaf height, cm	0,33	-0,34	0,41
Flower stem height, cm	0,23	-0,06	0,18
Plant height, cm	0,32	-0,18	0,17
Bulb size ,cm	-	-0,28	0,63
Number of cloves, p	-0,28	-	-0,58
Weight of cloves, g	0,63	-0,58	-

A positive correlation was observed between the signs of leaf height, flower stem, plant with signs of bulb size (0.33; 0.23; 0.32), weight of cloves (0.41; 0.18; 0.17). A negative correlation was observed between all the studied traits: leaf height, flower stem, plant height, bulb size, weight of a clove with the sign number of clove (Table 1).

The correlation coefficient of significance was between the head size and clove weight traits (0.63). An insignificant correlation was found between the characteristics of the mass of the clove and the size of the bulb (-0.58).

When studying garlic, positive correlations were established between the traits and are of value for further study: leaf height and bulb size (0.33), leaf height and clove weight (0.41), flower stem height and bulb size (0.23), height plants and head size (0.32). Between the signs of bulb size and weight of a clove, the correlation coefficient had a value (0.63).

РІВЕНЬ ЗАБУР'ЯННОСТІ ПОСІВІВ КУКУРУДЗИ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ГЕРБІЦИДУ ЕКСПЕРТ ПРО, М.Д.

Заболотний Олександр Іванович,
кандидат с.-г. наук, доцент кафедри біології
Уманський національний університет садівництва

Бур'яни завдають значної шкоди сільськогосподарському виробництву, втрати від яких перевершують одержані від шкідників, хвороб та нематод всі разом [1]. Вони істотно знижують урожайність всіх культур, збільшують на 30–50 % затрати на обробіток ґрунту, прополювання посівів, унесення добрив та гербіцидів, через що знижується рівень рентабельності галузі рослинництва [2]. На забур'янених полях зменшується схожість насіння культурних рослин, затримується їх ріст і розвиток від кореневих виділень бур'янів, які містять фізіологічно активні хімічні речовини – холіни та бластохоліни [3].

Більш пристосовані до умов навколишнього середовища, бур'яни розвивають великі надземні органи, затіняють культурні рослини, пригнічуючи їх ріст і розвиток. Повільний ріст на початку вегетації, з одночасно високими вимогами до факторів життя, визначають високу чутливість до забур'янення. Водночас бур'яни швидко розвивають вегетативні органи, випереджаючи кукурудзу в рості, затіняють її, ослаблюючи фотосинтез, через що зменшується її врожайність [4]. Кількість сонячної енергії, засвоєваної культурними рослинами, може зменшуватись унаслідок затінення сегетальною рослинністю до 25–30 % [1].

І хоч більшість аграріїв використовує у посівах кукурудзи ґрунтові гербіциди, ефективність їх дії кореляційно залежить від низки чинників: рівня зволоження та якості обробітку ґрунту, кількості рослинних решток тощо. Крім того, не варто забувати й про те, що постійно з'являються нові хвилі сходів бур'янів, а ґрунтові гербіциди не завжди здатні тривало стримувати їх появу. Тож застосування страхових гербіцидів – обов'язковий елемент технології вирощування цієї культури [5].

У зв'язку з наведеним, одним із завдань досліджень було встановити вплив норм гербіциду Експерт Про, м.д. на рівень сегетальної рослинності у посівах кукурудзи на зерно.

Облік рівня забур'яненості проводили у посівах кукурудзи (*Zea mays* L.) гібриду Достаток 300 МВ у польових умовах кафедри біології Уманського національного університету садівництва у 2022 році. Посіви кукурудзи у фазі розвитку культури 3–5 листків обприскувалися гербіцидом Експерт ПРО, м.д. нормами 1,25; 1,50; 1,75 та 2,00 л/га. Кількість та масу бур'янів у посівах культури визначали відповідно до загальноприйнятих методик.

При визначенні рівня сегетальної рослинності у посівах кукурудзи у 2022 році нами встановлено, що за проведення обліку через місяць після внесення гербіциду кількість бур'янів у варіанті досліді зі внесенням 1,25 л/га препарату знизилася на 78% за кількістю й на 75% – за масою. За використання 1,50 л/га

гербіциду кількість та маса бур'янів проти контролю знизилася на 83 і 85% відповідно, а при дії 1,75 л/га – на 90 і 89% відповідно до норм. Найбільший відсоток знищення сегетальної рослинності як за кількістю, так і за масою спостерігався у разі внесення 2,00 л/га гербіциду – відповідно на 92 і 93% (рис. 1, 2).

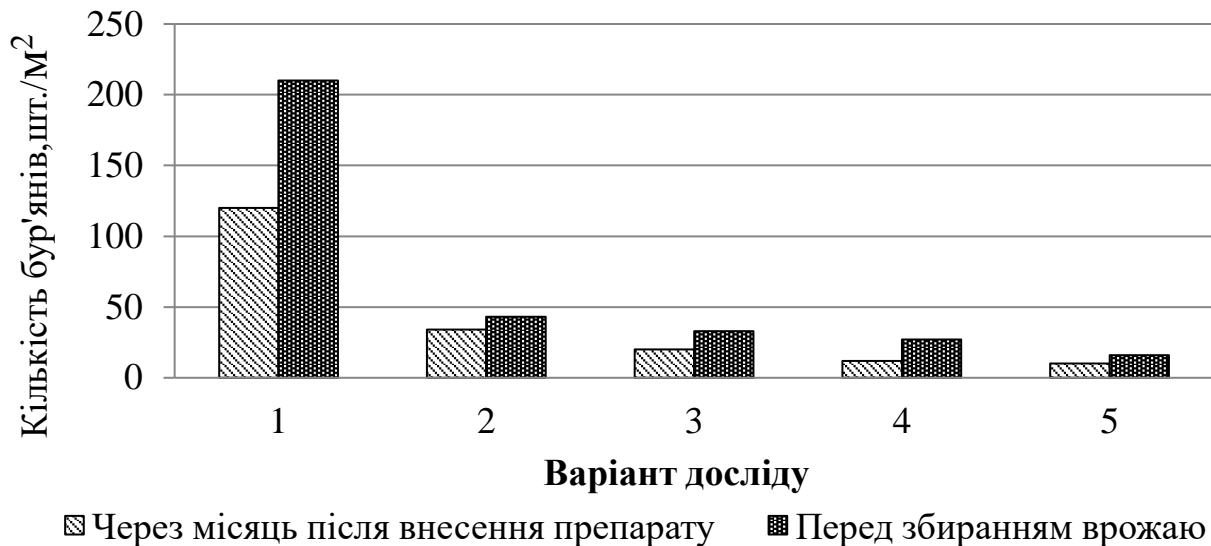

Рис. 1. Кількість бур'янів у посівах кукурудзи при застосуванні гербіциду Експерт Про, м.д., 2022 р.

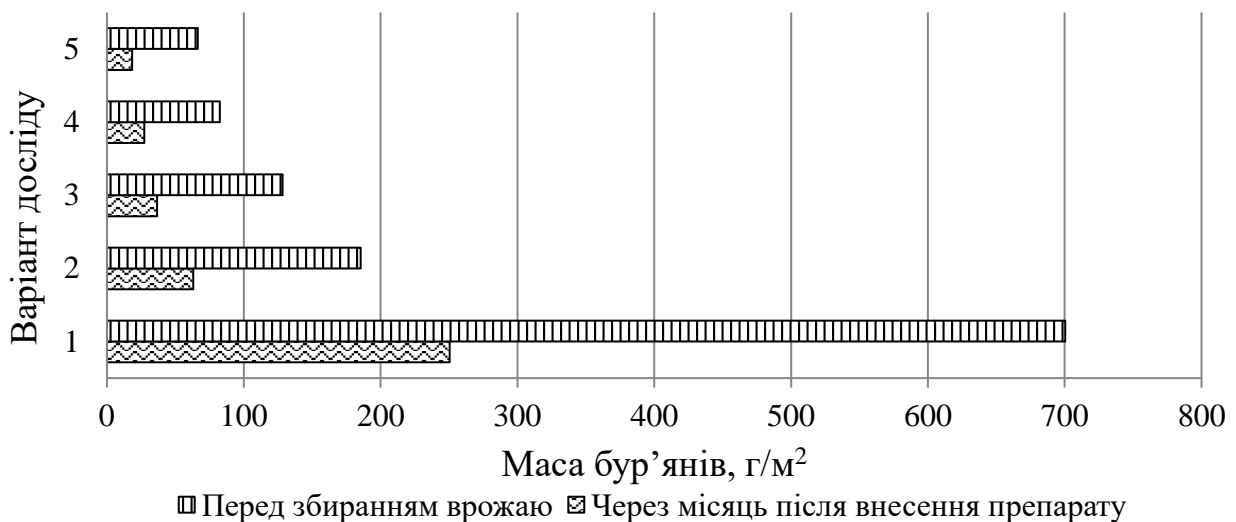

Рис. 2. Маса бур'янів у посівах кукурудзи при застосуванні гербіциду Експерт Про, м.д., 2022 р.

1. Контроль (обприскування водою); 2. Експерт Про, м.д., 1,25 л/га; 3. Експерт Про, м.д., 1,50 л/га; 4. Експерт Про, м.д., 1,75 л/га; 5. Експерт Про, м.д., 2,00 л/га.

За виконання повторного обліку рівня сегетальної рослинності перед збиранням врожаю спостерігалось певне зростання як кількості так і маси бур'янів в агрофітоценозі кукурудзи, що спричинено появою нових сходів у проміжку між обліками.

Зокрема, як і за попереднього обліку, найбільший відсоток усунення сегетальної рослинності спостерігався у разі застосування 2,00 л/га гербіциду. У

цьому варіанті досліду кількість й маса бур'янового компоненту знизилася порівняно з контролем на 92%.

Отже, виходячи з отриманого експериментального матеріалу, можна зробити висновок, що використання різних норм гербіциду Експерт Про, м.д. дає змогу ефективно знизити рівень забур'яненості посівів кукурудзи на зерно, що має позитивний вплив на активізацію перебігу основних процесів у рослинах культури, від яких у прямій залежності знаходиться формування її продуктивності.

Список літератури

1. Шокало Н.С., Бажан Б.О., Озаров А.С. Формування насінневої продуктивності гороху залежно від норми висіву. *Вісник ПДАА*. 2020. № 1. С.49–54.
2. Борона В.П., Задорожний В.С., Мовчан І.В., Колодій С.В. Забур'яненість та врожайність кукурудзи на зерно за системи no-till. *Вісник аграрної науки*. 2013. № 3. С. 24–27.
3. Первачук М.В. Шкодочинність бур'янів та заходи захисту сої від них в Лісостепу України: Автореф. дис... канд. с.-г. наук.: 06.01.13. К., 2003. 19 с.
4. Маренич М.М., Капленко В.О., Коба К. В., Голуб О. Р. Особливості управління врожайністю кукурудзи в умовах нестійкого зволоження. *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. 2019. № 4. С. 43–50.
5. Жеребко В.М. Гербіциди в інтенсивних технологіях. *Насінництво*. 2013. №11. С. 12–14.

ВИРОБНИЧО-БІОЛОГІЧНА ОЦІНКА ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОЩУВАННЯ ІНОЗЕМНИХ ГІБРИДІВ ОГІРКА В ПЛІВКОВИХ ТЕПЛИЦЯХ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ

Садовенко Сергій Андрійович

Студент

Одеський державний аграрний університет

ВСТУП

Україна – одна з провідних аграрних держав світу. З утворенням ринку землі спостерігається тенденція зростання дрібних фермерських господарств, для яких завжди є актуальним питання раціонального використання площ з найбільшою прибутковістю та стабільним надходженням коштів з різних джерел. Такою галуззю що відповідає даним потребам – овочівництво закритого ґрунту.

Однією з провідних культур що потребує ринок свіжих овочів протягом всього року – огірок. В Україні площі під ним представлені в більшості відкритим ґрунтом приватних домогосподарств, проте тенденція вирощування даної культури все більше рухається в сторону закритого ґрунту.

При використанні плівкових теплиць створюються умови для інтенсивної технології з подовженим терміном надходження продукції на ринок. Проте основа вирощування культури полягає у регуляції факторів життя під потреби відповідно підібраного сорту чи гібриду під потреби кінцевого споживача що і формує технологія.

Проте нині ринок посівного матеріалу в Україні досить різноманітний і досить значна варіативність пропозиції що і зумовлює потребу постійного їх вивчення з метою впровадження у виробництво лише ефективних форм з агрономічної та економічної точки зору.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

Для виконання поставленої мети сформульовано наступні завдання:

1. Проаналізувати стан виробництва та ринок огірка в Україні;
2. Опрацювати літературні джерела з метою вивчення морфо-біологічних особливостей огірка;
3. Вивчити особливості розвитку гібридів в плівковій теплиці в умовах Півдня України;
4. Визначити вплив особливостей гібридів та біометричні показники;
5. Встановити, величину, якість та динамку віддачі врожайності гібридів;
6. Встановити економічну ефективність вирощуваних гібридів у весняно-літньому обороті плівкової теплиці в умовах Півдня України;

Об'єктом дослідження є формування врожайності та її віддача у дослідних гібридів в плівковій теплиці в умовах Півдня України;

Предметом дослідження є фенологічні та біометричні зміни дослідних гібридів.

При виконанні роботи застосовувались наступні методи: метод гіпотез (складання схеми досліду), діалектичний метод (фенологічні спостереження), морфофізіологічний метод (біометричні вимірювання), аналітичний метод (вивчення досліджуваних об'єктів) та синтетичний (формування висновків).

Наукова новизна: вперше в умовах плівкової теплиці півдня України було вивчено і проведено фенологічні і біометричні вимірювання, визначено врожайність та динаміку її надходження кожного досліджуваного варіанту та товарність продукції і встановлено економічну ефективність кожного гібриду.

Практичне значення отриманих результатів: отримані результати досліджень сприятимуть збільшення ефективності виробництва, повнішому використанні площі теплиці, зменшенні собівартості продукції та підвищенню рентабельності вирощування огірка в закритому ґрунті.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Протягом вегетаційного періоду проводились фенологічні дослідження починаючи від дати посіву – 26 квітня. Появу поодиноких сходів спостерігали 30 – 31 квітня, а появу масових 2-3 травня. Контроль та PSP03311970 F1 показували більш динамічний розвиток в порівнянні з PSP 0257 F1 та PSP03304097 F1. В першій декаді червня спостерігали появу генеративних органів, а віддача продукції в другій декаді. Завершено період збору в першій декаді серпня.

Крім фенологічних досліджень проводили біометричні вимірювання рослин, а саме висоти, площі листової поверхні та її продуктивність.

По показнику продуктивність найвищим був контроль – 221 см. PSP03311970 F1 – 216 см, PSP0257 F1 – 210 см. Найменшою вона була в PSP03304097 F1 – 208 см.

Позитивна кореляція спостерігається між висотою та площею листової поверхні і складає для: контролю – 1,02 м², PSP03311970 F1 – 0,92 м², PSP0257 F1 - 0,85 м² та 0,79 м² для PSP03304097 F1.

В той же час при розрахунках продуктивності листової поверхні чим більшою є врожайність тим більше листової поверхні рослина використовує для утворення одиниці продукції. Найбільшим він є для контролю – 0,22 м²/кг, для PSP03311970 F1 – 0,2 м²/кг, PSP0257 F1 – 0,19 м²/кг та найменший даний показник у PSP03304097 F1 – 0,18 м²/кг.

За показником товарної врожайності лідером знову контроль – 10,09 кг/м², далі PSP03311970 F1 – 10,04 кг/м², PSP0257 F1 – 9,89 кг/м² та найменшу врожайність демонструє PSP03304097 F1 – 9,45 кг/м². Проте товарність в отриманих гібридів різна, а саме контроль має 97% що зумовлює отримання кондиційної продукції – 9,79 кг/м², PSP03304097 F1 – 95% і відповідно 8,98 кг/м²,

PSP0257 F1 та PSP03311970 F1 мали по 92 % і отримано 9,1 кг/м² та 9,24 кг/м².

По динаміці надходження врожаю дослідні гібриди можна поділити на 2 групи:

1. Ранні: Маша F1 – контроль та PSP03311970 F1. Контроль характеризується плавною віддачою врожаю в червні з стрімким нарощуванням і максимальним піком в першій декаді липня і таким же падінням в другу декаду і більш плавним до кінця плодоношення. PSP03311970 F1 плавно віддає продукцію перші три декади і стрімко знижує врожайність до кінця вегетації.

2. Середньостиглі: PSP03304097 F1 та PSP0257 F1. PSP03304097 F1 нарощує врожайність стрімко з червня з піком в 1 декаді липня проте нижче контролю. Проте його головною особливістю є те що він не знижує стрімко надходження продукції в 2 декаді липня в порівнянні з іншими гібридами. В той же час PSP0257 F1 характеризується двома піками врожайності. Перший як у ранньої групи в першій декаді липня, а другий в 3 декаді липня.

Крім того порівнювали кількість плодів на рослинах. Найвищою вона є PSP03311970 F1 – 67 шт, меншою в контролю 63, потім у PSP03304097 F1 – 59 шт і найменшою у PSP0257 F1 – 55 шт на рослину.

В кінці дослідження порівнювали затрати, собівартість продукції, маржу та рентабельність виробництва.

Найменші затрати мав контроль – 54 грн/м². Відповідно при наявній врожайності найменша собівартість продукції в досліді – 5,51 грн/кг. Загальна виручка від реалізації становить – 231,56 грн з м². Відповідно маржа – 178,56 грн, а рентабельність – 328%.

Після контролю кращі показники мав PSP03311970 F1. Затрати були вищі ніж у контролю – 56 грн, тому собівартість при отриманій врожайності 6,06 грн/кг. Виручка – 222,08, відповідно маржа – 166,08. Рентабельність виробництва 296 %.

Суттєво меншу економічну ефективність проти контролю продемонстрував PSP03304097 F1 із затратами 57 грн та собівартістю продукції 6,34 грн/кг. Виручка – 204,18 грн, прибуток – 144,18. Рентабельність виробництва – 263 %.

Найменшими економічними показниками характеризувався PSP0257 F1. За рахунок більшої затратної частини в 60 грн/м² собівартість продукції склала 6,59 грн/кг. Загальна виручка – 209,35, а прибуток 149,35 що складає рентабельність 248.

По надходженню коштів від продажу врожаю гібриди діляться на 2 групи:

1. Контроль та PSP03311970 F1 забезпечили в перші три 3 декади плодоношення 75 % виручки, а наступні 3 лише 25 %.

2. PSP03304097 F1 та PSP0257 F1. Виручка від реалізації продукції надходила поступово і плавно і більш розподілена протягом 5 декад з 6.

ВИСНОВКИ

1. Найбільшою висотою рослин та площею листової поверхні характеризуються контроль та PSP03311970 F1. Більш нижчими з меншою площею - PSP0257 F1 та PSP03304097 F1.

2. Більша ефективність продуктивності площі листової поверхні забезпечується у помірно інтенсивних гібридів: PSP03304097 F1 та PSP0257 F1.

3. Найбільшу кількість плодів на рослину спостерігалось на PSP03311970 F1 – 67 шт, а найменша у PSP0257 F1 – 55 шт.

4. PSP03304097 F1 та PSP0257 F1 – помірно – інтенсивні гібриди з більш пізньою віддачою врожаю, особливо другий. В той же час контроль та PSP03311970 F1 є більш інтенсивними типами з переважно ранньою віддачою основної продукції.

5. Контроль має найбільшу товарність у 97 %. Меншу PSP03304097 F1 - 95 %. Найменша товарність у гібридів - PSP03311970 F1 та PSP0257 F1 – 92 %.

6. Найбільшу рентабельність виробництва забезпечив контроль – 328 %, а найменшу PSP0257 F1 – 248 %.

ВПЛИВ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПОШКОДЖЕНОСТІ НА СТІЙКІСТЬ БЕТОНІВ ПРИ МАЛОЦИКЛОВОМУ НАВАНТАЖЕННІ

Дорофєєв Віталій Степанович

доктор технічних наук, професор
Національний університет «Одеська політехніка»

Зінченко Ганна Валеріївна

кандидат технічних наук, доцент
Національний університет «Одеська політехніка»

Пушкар Наталія Володимирівна

кандидат технічних наук, доцент
Одеська державна академія будівництва та архітектури

Технологічна пошкодженість мікроструктури композиційних будівельних матеріалів (КБМ) [1,2,3] визначає умови розвитку у неї втомлених тріщин і стійкість при дії малоциклових навантажень. Направлене структуроутворення за допомогою наповнювачів оптимального виду, кількості і дисперсності дозволяє звести до мінімуму кількість отриманих дефектів [4,5,6].

Втомлене руйнування виникає внаслідок розвитку тріщин при циклічному навантаженні і тріщини починають розвиватися задовго до повного руйнування. Повторні малоциклові навантаження впливають на зміну властивостей бетону в конструкції і розвиток в них технологічних тріщин.

Досліджувалися бетонні призми 10x10x40 см при циклічному навантаженні 1,,15 циклів з метою визначення впливу циклів навантаження на довжину технологічних тріщин. Довжина поверхневих (технологічних) тріщин і інтенсивність їх приросту вимірювалася кожні п'ять циклів навантаження. Після кожної ступені проводили розвантаження до нуля.

Проведені дослідження показали, що зі збільшенням кількості циклів збільшується довжина поверхових тріщин (технологічних). При цьому інтенсивність приросту тріщин залежить від витрат цементу і наповнювачів, а також від дисперсності наповнювачів, що підтверджують раніше проведені дослідження.

Встановлено, що фізико-механічні властивості бетону залежать від характеру пошкодженості, що особливо проявляється при малоцикловому навантаженні. Збільшення довжини тріщин (зміни загальної пошкодженості) викликає зміну пружних характеристик.

Після першого циклу завантаження «навантаження-розвантаження» у бетоні з'являється залишковий самоурівноважений напружено-деформований стан, що характеризується наявністю стискаючих напружень і деформацій в наповнювачах і розтягуючих – в розчинній частині. При повторному і

послідуючих циклах завантаження виникає накопичення залишкових напружень і деформацій. При цьому при кожному подальшому завантаженні віджатою стає все більша частина пластичних деформацій бетону. При рівних повторних навантаженнях, не перевищуючих тривалої міцності бетону накопичення залишкових деформацій і напружень затухає, також залишкові деформації залежать від незворотніх деформацій, які, в свою чергу, визначаються обраним законом розвантаження. Незворотні деформації в декілька разів менші за інших.

Зі збільшенням кількості циклів збільшується накопичення залишкових деформацій, особливо при високих рівнях навантаження.

На підставі проведених досліджень можна зробити висновок, що найбільше накопичення залишкових деформацій зафіксовано для зразків з кількістю наповнювача 5% по масі і його дисперсністю 100 м²/кг.

В дослідженнях вивчався вплив кількості циклів навантаження на зміну величини пружно-пластичного модуля деформацій на різних етапах завантаження. Зі збільшенням кількості циклів зменшується пружно-пластичний модуль деформацій.

Також визначали вплив кількості циклів навантаження зразків з постійною кількістю наповнювача і його різкою дисперсністю на зміну пружно-пластичного модуля деформацій.

Проведені експерименти показали, що оптимальним з точки зору малоциклової стійкості є склад бетону з кількістю наповнювача 10% по масі і його дисперсністю 100 м²/кг, де на протязі першого етапу навантаження пружно-пластичний модуль не змінювався. Чим вище значення пружно-пластичного модуля деформацій, тим більша малоциклова стійкість бетону.

Для кількісного оцінювання пошкодженості бетону прийнятий коефіцієнт пошкодженості K_p , який дорівнює сумі усіх поверхневих тріщин $\sum T$ (технологічних і експлуатаційних), віднесених до площі поверхні S , на якій вони вимірювалися (1):

$$K_p = (\sum T_T + \sum T_e) / S \quad (1)$$

Після кожних п'яти циклів навантаження зразків вимірювали довжину тріщин і її збільшення, а також визначали коефіцієнт пошкодженості (таблиця 1).

Результати досліджень показали, що при малоцикловому навантаженні з підвищенням пошкодженості, стійкість бетону зменшується. Для ПЗ при кількості наповнювачів 5% по масі і його дисперсності 100 м²/кг після першого етапу навантаження (перші п'ять циклів) коефіцієнт пошкодженості склав 0,29, на другому етапі навантаження пошкодженість збільшилась до 0,60. Після руйнування призми її пошкодженість склала 1,25. Подібна залежність для призми П14 (дисперсність наповнювача 100 м²/кг, його кількість 10% по масі). Після першого етапу навантаження коефіцієнт пошкодженості склав 0,88, на другому і третьому етапах (10 і 15 цикли) K_p збільшився на 14 % і 18 %, а після руйнування склав 1,6 (рис.1)

Вплив кількості циклів навантаження на коефіцієнт пошкодженості

№№ зразка	$K_{п0}$	$K_{п5}$	$K_{п10}$	$K_{п15}$	$K_{празр}$
1	0,41	-	-	-	1,10
2	0,31	-	-	-	0,98
3	0,20	0,29	0,60	-	1,25
4	0,33	0,46	-	-	0,97
5	0,30	0,37	0,56	0,70	1,41
6	0,54	0,60	0,80	-	1,55
7	0,35	0,48	0,56	0,73	1,40
8	0,52	0,66	0,90	0,95	1,46
9	0,76	-	-	-	1,42
10	0,73	0,97	1,14	-	2,70
11	0,66	0,73	-	-	1,40
12	0,44	-	-	-	1,10
13	0,81	1,07	1,02	-	1,85
14	0,47	0,88	1,00	1,04	1,60
15	0,25	0,47	0,75	-	1,80
Э1-7	0,48	0,59	0,80	-	1,30
Э8-10	0,26	0,41	0,58	0,66	2,10
Э11-15	0,32	0,70	1,00	-	1,60

На підставі експериментальних досліджень встановлено, що мінімальна пошкодженість бетону залежить як від дисперсності наповнювача, так і від його кількості при однаковій кількості цементу. Додавання тонкомолотого кварцового наповнювача з дисперсністю $100 \text{ м}^2/\text{кг}$ в кількості 10% по масі (призма ПМ) дало можливість підвищити стійкість бетону при малоповторних циклічних навантаженнях в 2,4 рази в порівнянні зі зразками без наповнювача за рахунок зменшення пошкодженості бетонних призм технологічними дефектами.

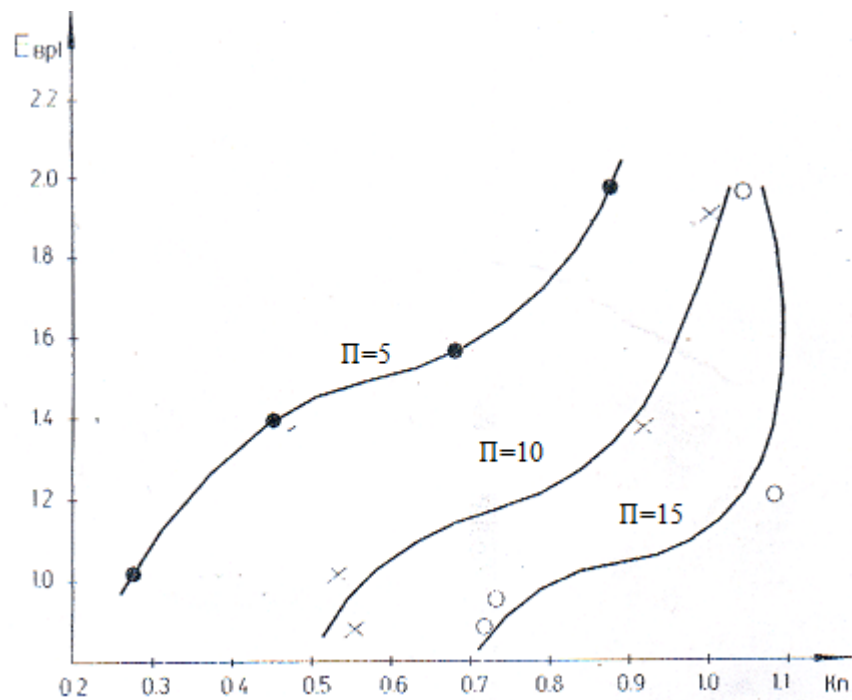

Рис. 1 Вплив технологічної пошкодженості на пружно-пластичний модуль бетону

Аналіз характеру пошкодженості опитних зразків показав, що при різних кількісних показниках пошкодженості залишається незмінною загальна картина розподілу дефектів по поверхні бетонних зразків. Повторюваність «малюнку» тріщин при зміні його масштабу дозволяє прийняти стохастичний характер розподілу тріщин.

Максимальне зниження впливу початкової пошкодженості спостерігається при збільшенні розміру часток заповнювача до $dh/dc=3$. при цьому стійкість бетону підвищується в 1.5...2.4 рази (призми П7, П14). Використання наповнювачів, близьких за розміром з зерном цементу в кількості 15% по масі призводить до зменшення початкової пошкодженості бетону і підвищує його стійкість при малоциклового навантаженні в 1.5 рази. При кількості наповнювача 5% по масі підвищується початкова пошкодженість бетону, що знижує його стійкість на 30%.

Використання наповнювачів змінює умови формування структури цементного каменю, що здійснює вплив на пошкодженість технологічними дефектами.

Тріщини, що з'явилися під впливом малоциклового навантаження, співпадають з межами розподілу структурних блоків, що підтверджує наявність послабленої зони на межах розподілу. В залежності від загального і місцевого напруженого стану, окремі блоки можуть деформуватися та змінювати орієнтацію так, що частина меж смикається.

Структура матеріалу здійснює вплив на характер розвитку тріщин, перерозподілу деформацій і напружень. А також на пружно-пластичний модуль

деформацій при малоповторних навантаженнях.

Дослідження показали, що для бетонів одного класу можна в достатньо широких значеннях змінювати деформаційні характеристики, пружно-пластичний модуль деформацій, введенням до їх складу мінеральних наповнювачів. Призначення складу наповнювачів необхідне з врахуванням заданого пружно-пластичного модуля деформацій бетону в залежності від виду бетонної конструкції.

Висновки:

1. Зміна дисперсності і кількості мінеральних наповнювачів дозволяє регулювати технологічну пошкодженість бетону, що дозволяє збільшити довговічність конструкції та її стійкість при малоцикловому навантаженні.
2. Направлена зміна технологічної пошкодженості дозволяє змінювати характер тріщиноутворення і руйнування конструкції.

Список літератури

1. Dorofeyev V.S., Myronenko I.M., Pushkar N.V. Technological damage of concrete and its influence on the work of reinforced concrete structures / Collective monograph, Riga, Latvia: Izdevnieciba «Baltija Publishing», – 2020, -p. 164-184.
2. Дорофеев В.С., Литвиненко В.В., Пушкарь Н.В. Структура и свойства композиционных строительных материалов и конструкций / Achievements and prospects of modern scientific research. Buenos Aires – 2021, p. 185-191/
3. Dorofeyev Vitaliy and Pushkar Natalia. The bearing-capacity of precast beams with vertical contact plane // III International Scientific Conference “EcoComfort and current construction issues”, September 14-16, 2022. Lecture Notes in Civil Engineering // Lviv, Ukraine: Lviv Polytechnic National University, 2022. – P. 67-75.
4. Dorofeyev Vitaliy, Myronenko Igor and Pushkar Natalia. The Effect of Technological Damage on the Properties and Reliability of Construction Materials and Structures / Applied Mechanics and Materials (AMM) ISSN: 1662-7482, Vol. 908, pp 149-156 Trans Tech Publications Ltd, Switzerland, 08.22.
5. Дорофеев В.С., Пушкарь Н.В. Формирование напряженного состояния на поверхности раздела включений бетона / Актуальные научные исследования в современном мире, б.1. 4.8. – Переяслав, - 2022, с. 77-82.
6. Vitale Dorofeev, Hanna Zinchenko, Natalia Pushkar. The influence of concrete structure on the destruction of reinforced concrete bended elements, 103–111 (2020). https://doi.org/10.1007/978-3-030-57340-9_13.

ВМІСТ ФОТОСИНТЕТИЧНИХ ПІГМЕНТІВ У ЛИСТКАХ КУКУРУДЗИ ЗА ДІЇ ГЕРБІЦИДУ ЕКСПЕРТ ПРО, М.Д.

Заболотний Олександр Іванович,
кандидат с.-г. наук, доцент кафедри біології
Уманський національний університет садівництва

Через те, що кукурудза є культурою широкорядного способу сівби, вона має низьку здатність до пригнічення бур'янів. Зокрема, сприятливі умови для їх росту і розвитку – кращу площу живлення та освітлення упродовж довготривалого проміжку часу [1]. Зниження інтенсивності технологічних заходів у посівах кукурудзи потребує ефективного застосування хімічних засобів, що запобігають масовому розвитку бур'янів. Зміни клімату впливають на погіршення фітосанітарного стану її посівів. Зокрема, збільшується кількість патогенних організмів, скорочується інтервал їх розвитку, підвищується чисельність генерацій.

В умовах інтенсифікації аграрного виробництва із впровадженням хімічного методу захисту сільськогосподарських культур від бур'янів домінує застосування гербіцидів [2]. Однак гербіциди, будучи фізіологічно активними речовинами, впливають не лише на сегетальну рослинність, а й на рослини сільськогосподарського призначення [3].

Зокрема, одним із завдань досліджень було встановити вплив норм застосування гербіциду Експерт Про, м.д. на накопичення фотосинтетичних пігментів у листках кукурудзи. Адже головною запорукою продуктивної роботи фотосинтетичного апарату є зелені пігменти – хлорофіли *a* і *b*, що є чутливими індикаторами фізіологічного стану рослин та найважливішими компонентами фотосинтетичного апарату [4]. Зазначені пігменти беруть безпосередню участь у формуванні структури фотосинтетичного апарату, відіграють важливе значення у фотохімічних реакціях, пов'язаних із поглинанням енергії сонячного світла і трансформації її в хімічну енергію органічних речовин, тобто є безпосередніми постачальниками енергії для фотосинтезуючих рослин [5].

Дослідження вмісту фотосинтетичних пігментів та чистої продуктивності фотосинтезу виконували на рослинах кукурудзи (*Zea mays* L.) гібриду Достаток 300 МВ у польових і лабораторних умовах кафедри біології Уманського національного університету садівництва у 2022 році. Посіви кукурудзи у фазі розвитку культури 3 – 5 листків обприскувалися гербіцидом Експерт ПРО, м.д. нормами 1,25; 1,50; 1,75 та 2,00 л/га. Вміст фотосинтетичних пігментів визначали за допомогою спектрофотометра Leki SS1104 за довжини хвилі, що відповідає максимумам спектра поглинання досліджуваних пігментів. Розчином для порівняння був 96 % етанол.

Встановлено, що застосування гербіциду у посівах кукурудзи за рахунок усунення конкуренції з боку сегетальної рослинності стосовно рослин кукурудзи

за фактори життя мало позитивний вплив на накопичення пігментів у листках кукурудзи.

Зокрема, вміст хлорофілу *a* за дії препарату у нормі 1,00 л/га зріс проти контрольного варіанту на 0,14 мг/г сирової речовини, а за внесення 1,50 л/га – на 0,19 мг/г сирової речовини (рис. 1).

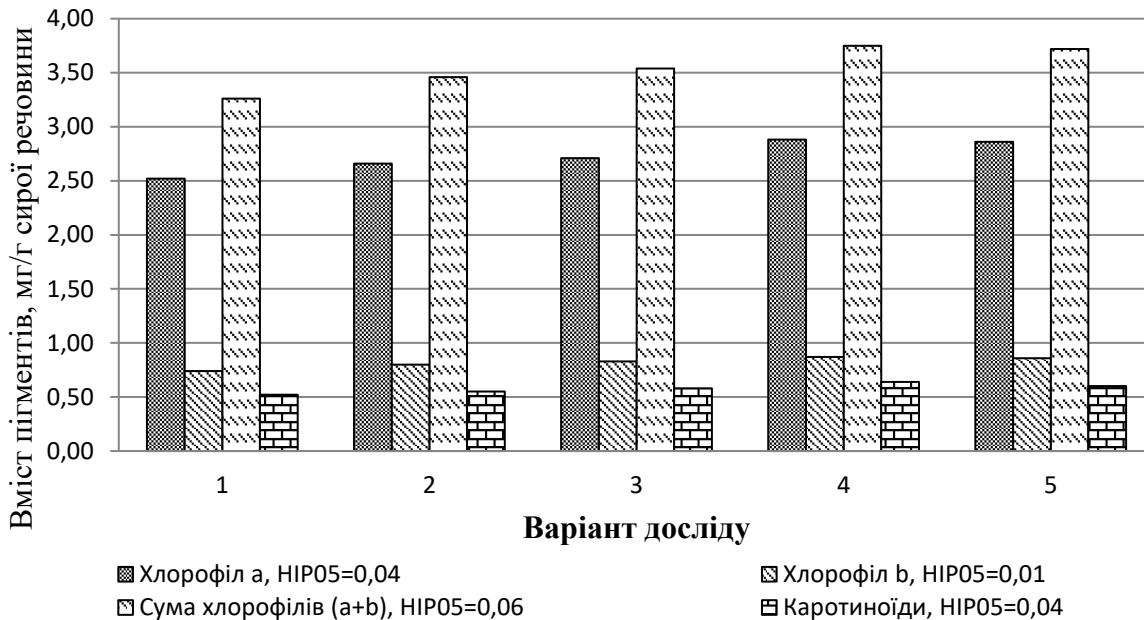

Рис. 1. Формування пігментного комплексу кукурудзи при застосуванні гербіциду Експерт Про, м.д. (фаза викидання волоті, 2022 р.)

1. Контроль (обприскування водою); 2. Експерт Про, м.д., 1,25 л/га; 3. Експерт Про, м.д., 1,50 л/га; 4. Експерт Про, м.д., 1,75 л/га; 5. Експерт Про, м.д., 2,00 л/га.

Більш ефективним було використання 1,75 та 2,00 л/га, у цих варіантах дослідження вміст хлорофілу *a* проти контролю зріс відповідно на 0,36 та 0,34 мг/г сирової речовини. Відповідно до змін вмісту хлорофілу *a* відбувалося і накопичення хлорофілу *b*. Найбільшу його концентрацію відмічено також у разі використання гербіциду у нормі 1,75 л/га – на 0,13 мг/г сирової речовини більше порівняно з контрольним варіантом дослідження. У цьому ж варіанті відмічено і найвищий вміст суми хлорофілів (*a+b*), що на 0,49 мг/г сирової речовини перевищувало контроль.

Стосовно накопичення каротиноїдів, їх вміст також залежав від норми застосування гербіциду. Зокрема, за використання 1,25 л/га вміст каротиноїдів перевищував контроль на 0,03 мг/г сирової речовини, а у разі використання 1,50 л/га – на 0,06 мг/г сирової речовини. Як і у випадку з хлорофілами, більш ефективним виявилася дія 1,75 та 2,00 л/га, що перевищувало показники контрольного варіанту за каротиноїдами на 0,12 та 0,08 мг/г сирової речовини відповідно.

Отже, усунення рудеральної рослинності у посівах кукурудзи за використання гербіциду Експерт Про, м.д. сприяє зростанню вмісту фотосинтетичних пігментів у лисках культури. Найбільш ефективним щодо формування пігментного комплексу виявилось застосування 1,75 л/га гербіциду. У цьому варіанті досліду вміст хлорофілу a , b , їх суми ($a+b$) та каротиноїдів зростав порівняно з контрольним варіантом досліду відповідно на 0,36; 0,13; 0,49 та 0,12 мг/г сирої речовини.

Список літератури

1. Жеребко В.М. Гербіциди в інтенсивних технологіях. *Насінництво*. 2013. №11. С. 12–14.
2. Kierzek R., Paradowski A., Kaczmarek S. Chemical methods of weed control in maize (*Zea mays* L.) in variable weather conditions. *Acta Sci. Pol., Agricultura*. 2012. Vol. 11(4). P. 35–52.
3. Карпенко В.П., Красноштан В.І., Притуляк Р.М., Мостов'як І.І, Гнатюк Г.М. Активність антиоксидантних ферментів у рослинах сорго зернового за дії гербіциду, регулятора росту рослин і біопрепарату. *Збансоване природокористування*. 2020. №4. С. 178–185.
4. Гавій В.М., Кучменко О.Б., Терещенко О.О. Вплив біопрепарату Поліміксобактерин та імунопротектора ВАІ-SI на вміст фотосинтетичних пігментів і урожайність кукурудзи. *Збірник наукових праць Уманського НУС*. 2019. 95(1). С. 65–75.
5. Шадчина Т.М., Гуляєв Б.І., Кірізій Д.А. та ін. Регуляція фотосинтезу і продуктивність рослин: фізіологічні та екологічні аспекти. К.: Фітосоціоцентр, 2006. 384 с.

STRUCTURE AND PROPERTIES OF BUTADIENE-NITRILE RUBBER VULCANIZATES WITH CHLORINE-CONTAINING COMPOUNDS

Azizova Gunel,

Ph.D.,

Azerbaijan State University of Oil and Industry

Ismayilova Parvin,

Ph.D.,

Institute of Radiation Problems Ministry of Science and Education of the Republic of Azerbaijan

Amirov Fariz

Professor,

Azerbaijan State University of Oil and Industry

Compounds containing active polar groups interact vigorously with the hydrocarbon part of the polymer molecule. In the presence of compounds containing two or more active halogen and acetate atoms, structuring of elastic polymers is observed. Thus, it will be possible to obtain sufficiently strong elastic materials with high resistance to thermal aging and abrasion and dynamic endurance. The study of the chemical processes occurring in this case will greatly facilitate the development of a cross-linking system for the manufacture of materials with desired properties. This paper presents the results of studies of the influence of the interaction of chlorine-containing aromatic compounds on the structural parameters of the network and the rheological properties of butadiene-nitrile elastomer [1-3]. Synthetic butadiene-nitrile rubber brand SKN-40 was used as an object of research, hexachloroparaxylene (HCPC) and zinc oxide were used as a crosslinking accelerator.

On laboratory rollers after thorough mixing of SKN-40 rubber for 3-5 minutes' elastomeric mixtures were prepared containing (per 100 parts by weight of rubber), 3.0 parts by weight of a crosslinking agent and 5.0 parts by weight of zinc oxide activator. Then samples were formed in a press at 353K in the form of plates 0.3 mm thick. Temperature vulcanization was 423K, duration 20-60 min.

The structure of the vulcanizates was studied using sol-gel analysis. The number of crosslinked molecules and their yield were determined by the swelling method according to the Flory-Renard equation. The change in the molecular structure of the vulcanizates was studied by Fourier IR spectroscopy.

It is shown that the gel content in the system noticeably increases with increasing vulcanization time. It has been established that the crosslinking of SKN-40 with chlorine-containing compounds is activated by metal oxides.

The influence of the heating time on the content of total and combined chlorine in the samples was studied and the number of HCOC molecules per cross-link was calculated.

In the IR spectrum of the vulcanizate, a decrease in the intensity of the 675^{-1} band corresponding to the C-Cl valence bond of the HCPK molecule was also observed.

Thus, the presence of chemical interaction of functional groups of SKN-40 macromolecules and HCPC in the presence of zinc oxide during thermal exposure was established.

References

1. Shiraz Mamedov. Synthesis, processing vulcanization of butadiene nitrile rubber. Lap Lambert Academic Publishing (Germany). 2016, 345 p.
2. Sh. M. Mamedov. Nitrile butadiene rubbers and rubbers based on them. Baku, Elm, 2001. 280 p.
3. B. A. Dogadkin. Chemistry of elastomers. M., Nauka, 2007. 303 p.

INTERNATIONAL COMMUNICATION OF LIBRARIES UNDER MARTIAL LAW

Prylutska Alla,
Ph.D., Associate Professor
National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute»

Anahina Catherine
Master
National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute»

The relevance of the research topic lies in the fact that with the beginning of the full-scale military aggression of the Russian Federation against independent Ukraine, libraries actively work on the cultural front and support scientific activities for the victory of our state. Organization of service in wartime is definitely a new challenge and generally a new experience for all librarians. It is clear that the most optimal and safe form of organizing the process in the conditions of martial law is remote. And it is precisely from the implementation of remote services and their prompt and high-quality implementation in the provision of international communication that the further demand and expediency of the functioning of the country's library network will depend.

In the conditions of martial law, libraries create new opportunities for members of society to satisfy their information needs through the collection of documents accumulated in funds, various socio-cultural activities, and also by using information resources of other libraries and institutions for these purposes. Socio-cultural innovations in the international space have led to noticeable changes in many areas of society's life, in particular, in the library industry. Libraries all over the world are expanding their activities, which is due to the current development of information technologies, computer equipment and Internet resources.

Today's information technologies make it possible to transfer many international library activities to a network environment. This significantly benefits in terms of efficiency, the scope of reaching an interested audience, the provision of not only bibliographic, but also full-text information, ensuring the availability of information for those users who in a traditional library environment would not use these services and this information at all.

The most common services of domestic libraries in ensuring international cooperation today there are:

- providing access to remote databases and electronic catalogs;
- provision of reference and information services in remote mode, involving all available communication channels;
- functioning of the distributed information system;
- providing access to primary sources and providing copies (scanned, digitized, printed).

But the list is not exhausted by this, because the concept of "virtual library service" reflects only a component component of remote information work of a modern library.

With the further penetration of Internet technologies, virtual workplaces on library sites will gradually become common and basic for users who work intensively. It is in this way that scientists will receive high-quality information support - a prerequisite for successful international scientific communication in the era of the knowledge society and digital technologies, as well as in crisis situations.

Studies of the most effective models of information and service activities in librarianship are represented by a wide range of various scientific approaches and concepts.

Vasylenko K., I. Davydova, L. Dubrovina, M. Slobodanyk, G. Shemayeva and others made a significant contribution to the study of theoretical issues of the development of information activities of libraries and their provision of library and communication services.

In the scientific works of M. Slobodanyk, the model of the library in the system of scientific communications is comprehensively investigated, its functions and the organizational and technological principles of their implementation are considered. I. Davydova considers the library as a social institution, as an element of the communication structure of society. Researchers pay considerable attention to the study of innovative technologies, computerization and the use of Internet resources in the work of libraries. Such studies were carried out by a group of scientists of the National Library of Ukraine named after V. I. Vernadskyi, T. Lobuzin, O. Voskoboynikova-Guzev, T. Dobko, L. Kostenko, A. Chekmaryov.

In addition, issues of remote user service in libraries of educational institutions, improvement of information support for scientific and educational processes are thoroughly studied by domestic librarians, in particular in the works of N. Zaiko, S. Kovalenko, G. Koloskova, and T. Ostafiychuk.

At the same time, the problems of focusing on digitization and the introduction of remote forms of service for the implementation of international activities remain insufficiently researched. Therefore, the problem of selection of optimal means of providing the main types of remote services to libraries in the conditions of martial law remains urgent (in the context of shaping the trajectory of further research).

THE MAIN ELEMENTS OF SUPPORTING THE FINANCIAL STABILITY OF THE NATIONAL ECONOMY UNDER MARTIAL LAW

Puzyrova Polina

Ph.D. in Economics, Associate Professor
Kyiv National University of Technologies and Design

The main elements of supporting the financial stability of the national economy in the conditions of martial law in Ukraine include the monetary, credit sphere, tax, customs policy, budget policy, and the debt sphere [1-10; 17].

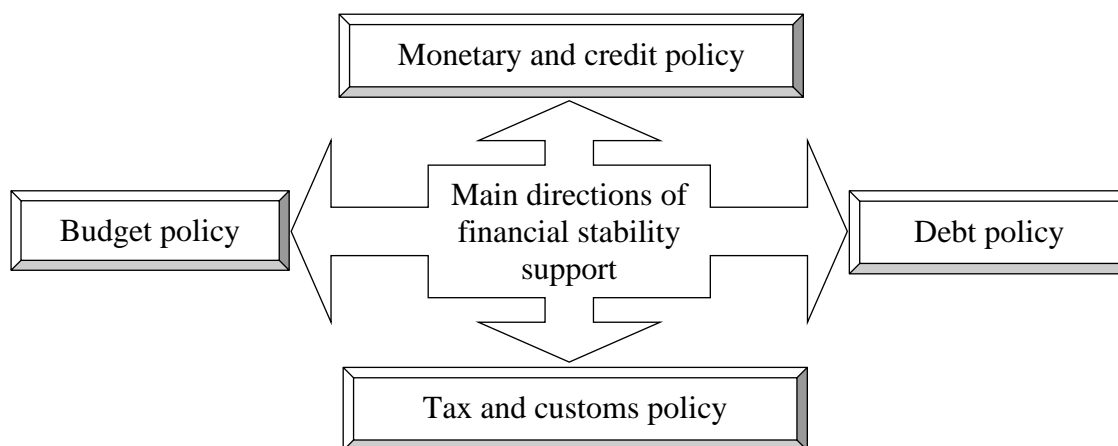

Fig. 1. Basic areas of support for the financial stability of the national economy under martial law in Ukraine as of November 1, 2022 [1-10]

Monetary and credit policy. During October 2022, The National Bank of Ukraine continued to implement a set of interrelated measures aimed at maintaining the financial stability of the state and regulation of the financial sector under martial law. An additional tool was introduced to protect citizens' hryvnia savings from the risk of exchange rate fluctuations and to preserve the country's international reserves [2-8].

Starting from October 21, 2022, natural persons have been given the opportunity to buy US dollars at the official rate of the National Bank of Ukraine, followed by their placement on a term deposit in banks and the mandatory resale of the purchased currency after the end of the term of the deposit at the official rate on the day of the reverse transaction. The amount and number of such deposits for one client of the bank are not limited. The interest rate on the deposit will be set in accordance with the banks' interest policy; the term of the deposit is from six months with the possibility of extension, but without the right of early termination [2; 4-6; 19].

According to the regulator's assessment, such an instrument will create for citizens an additional alternative to investing in cash foreign currency, which will help reduce demand for it, stabilize expectations and reduce pressure on the exchange rate in the cash segment of the foreign exchange market. Banks, for their part, will be able to buy US dollars from the NBU for such deposit operations at the official exchange rate in

order to level their own currency risk, and in the future will place the purchased currency in a separate account at the NBU. Banks will not be able to use this currency for other purposes, except for its mandatory resale to the regulator at the current official exchange rate after the expiration of such currency deposits. In order to compensate for the costs of conducting such operations, the NBU will charge banks interest on foreign currency balances in the corresponding separate account at the NBU with payment in hryvnias [2].

The regulator expects that such an instrument will also make it possible to tie up part of the structural surplus of liquidity in the banking system, and therefore contribute to increasing competition among banks for deposits in the national currency, which, accordingly, will stimulate an increase in interest rates on hryvnia deposits and improve monetary transmission. This instrument will not have a negative impact on international reserves, as it involves the reverse sale of foreign currency [2; 11; 4-7].

The Verkhovna Rada of Ukraine adopted the Law of Ukraine dated October 6, 2022, No. 2643-IX «On Amendments to the Tax Code of Ukraine and some other laws of Ukraine regarding the peculiarities of withdrawing a systemically important bank from the market under martial law». The law created an effective legal and non-selective (regarding all systemically important banks) mechanism for solving potentially possible wartime crises with systemically important banks with the priority of maximally ensuring the interests of the state and clients of these banks. In particular, the procedure for withdrawing a systemically important bank from the market in the event of such a bank losing liquidity during martial law in Ukraine has been optimized. The specifics of the state's participation in the procedure for withdrawing such a bank from the market are also defined [2; 13; 15; 16].

The implementation of the above-mentioned measures should help reduce the population's demand for cash currency, ensure the positive dynamics of the country's international reserves, strengthen the resource base of the banking system, rehabilitate the population's funds in term bank accounts, which will have a positive effect on the dynamics of inflation, amortization of the objective difficulties of the temporary stay of Ukrainians for border, additional financing of the Armed Forces of Ukraine, ensuring the financial stability of the country's banking system [1-4].

Tax and customs policy. Payers support the state in difficult wartime by faithfully paying taxes to the budget. Thus, in January - October 2022, the receipts (balance) to the general fund of the state budget for payments controlled by the State Tax Service (STS) of Ukraine amounted to UAH 575,7 billion. Indicators of the schedule of the Ministry of Finance of Ukraine for the revenues of the general fund of the state budget were fulfilled by 101,8%, additional revenues amounted to UAH 9,9 billion. VAT reimbursed to payers' accounts - UAH 62,9 billion. In October 2022, receipts to the general fund of the state budget amounted to UAH 42.4 billion. VAT was reimbursed to payers' accounts - UAH 10,9 billion [2-6].

Thus, according to the results of October 2022, a record monthly budget compensation was provided during the war, which was the result of the work, in particular, of the sea «grain corridor». Provision by the state of timely and full budgetary reimbursement of VAT is a guarantee of maintaining the sustainability of

domestic exporters. Ukraine joined the Convention on the common transit procedure and the Convention on the simplification of formalities in trade in goods in accordance with the Association Agreement between Ukraine and the EU [2; 10; 14; 18].

The application of the Conventions began on October 1, 2022. Together with the accession of Ukraine to the Convention on the Common Transit Procedure, Ukrainian business can already enjoy the following advantages and simplifications:

1. one transit declaration and one guarantee for moving goods between 36 countries (with EU countries, Great Britain, Turkey, Serbia, North Macedonia, Iceland, Norway, Liechtenstein and Switzerland);
2. authorized enterprises will be able to send and receive goods at their enterprise without going to customs terminals;
3. Ukrainian financial guarantees will be valid in another 35 countries of the world.

As a result, «customs visa-free» will facilitate the simplification of procedures and speed up the passage of customs formalities at the border for entrepreneurs, and therefore reduce the corresponding costs. At the same time, «customs visa-free» will ensure the development of information exchange and increase the effectiveness of customs control over the movement of goods [2-10].

The government approved the draft law on the implementation of the CRS General Reporting Standard in Ukraine. The decision of the Cabinet of Ministers of Ukraine approved the project of the Law of Ukraine «On Amendments to the Tax Code of Ukraine regarding the implementation of the international standard of automatic exchange of information on financial accounts». The purpose of the draft Law is the implementation by Ukraine of the General Standard of Reporting and Due Diligence of Information on Financial Accounts (CRS Standard), which provides for the annual international automatic exchange of data on financial accounts [2; 4; 8].

Implementation of the requirements of the CRS Standard into national legislation is a mandatory condition for Ukraine to join the international information exchange system within the framework of the Multilateral Agreement of Competent Authorities on the Automatic Exchange of Information on Financial Accounts, to which Ukraine, represented by the DPS, joined in August 2022. Adoption of the project the law will ensure Ukraine's proper fulfillment of international obligations regarding the exchange of information for tax purposes, increase the transparency and reliability of Ukraine as a partner state for information exchange, and also contribute to the prevention of tax evasion and improve the level of compliance with tax legislation [2].

Budget policy. In the conditions of a full-scale military invasion of the Russian Federation on the territory of Ukraine, limited opportunities for the receipt of funds to the state and local budgets and the growing need for budget expenditures, the government in October 2022 continued to work on meeting the state's primary needs in the field of national security and defense, ensuring social support population and business [2-5].

The Ministry of Finance informed [1] about the state of implementation of the State Budget in January - October 2022. According to operational information of the Treasury, for 10 months of 2022, cash expenditures of the State Budget amounted to

UAH 1978,6 billion (in particular, the general fund – UAH 1817,4 billion, which was 86,4% of the schedule of the reporting period). In October 2022, cash expenditures of the state budget were made in the amount of UAH 231,7 billion (in particular, the general fund – in the amount of UAH 222,5 billion). At the same time, the state budget for 10 months of 2022 was implemented with a deficit for UAH 638,7 billion. In October 2022, the state budget deficit amounted to UAH 143,4 billion (including the general fund – UAH 147,1 billion) [2-9].

In October, the next amendments to the Law of Ukraine «On the State Budget of Ukraine for 2022» entered into force (since the beginning of the military aggression of the Russian Federation against Ukraine, amendments were made 12 times). According to the amendments introduced by the laws of Ukraine dated September 21, 2022 No. 2619-IX and October 18, 2022 No. 2675-IX, the expenditure part of the state budget was increased to UAH 3037 billion, the state budget deficit to UAH 1497,2 billion (+ UAH 1308,4 billion) [2; 4-10].

In accordance with Law No. 2619-IX, the amount of the reserve fund was increased to UAH 205,7 billion, and in 2022, about 50% of the funds of the state road fund were allowed to be directed to the construction and reconstruction of international road crossing points with the countries of the European Union. The changes introduced by Law No. 2675-IX related to the increase in expenditures from the general fund of the state budget to subjects of the national security and defense sector (+ UAH 386,9 billion) [2].

Financial support from the reserve fund for the implementation of priority measures for the reconstruction of destroyed and damaged infrastructure, national security and defense, support of local authorities that accommodated IDPs, social support of the population, as well as stimulation of business development was continued [2-6].

Debt policy. The focus of Ukraine's debt policy in October was the implementation of state internal and external borrowing to finance the state budget deficit and negotiations with external partners to find sources of funding for the next year. In general, international partners noted the efforts of the Ukrainian government to maintain macro-financial stability in the current difficult conditions, as evidenced by the election on October 14 of the Minister of Finance of Ukraine Serhiy Marchenko as the head of the Board of Governors of the World Bank and the IMF for 2023 [1-10].

As of February 24, 2022, Ukraine has already received about 19,4 billion dollars. US financial support from foreign partners. In addition, by the end of this year, Ukraine expects to receive 5 billion euros from the EU, 4,5 billion dollars. USA from the United States of America and 1,3 billion dollars. USA from the IMF. In particular, sources of financing of the state budget of Ukraine for the period from February 24, 2022 to November 1, 2022 were military bonds, loans from international financial organizations, as well as bilateral loans and grants [2-6].

Continuation of cooperation with the IMF is one of the main directions of the government's work in the conditions of a full-scale war. On October 13, 2022, Ukraine received 1,3 billion USA from the IMF as part of the Rapid Financing Instrument (RFI). The funds were directed to finance priority expenditures of the state budget. In addition, on October 18, 2022, Ukraine received the first 2 billion euros as part of the

EU macro-financial assistance program (MFD), the total funding of which is 5 billion euros. Obtaining credit funds from the MFD contributed to maintaining financial stability in Ukraine. It is assumed that Ukraine will receive the next tranches under the program by the end of 2022 [2-4].

In early October, Ukraine received EUR 550 million in financial assistance from the European Investment Bank (EIB). These funds are the second part of the second aid package, developed in cooperation with the European Commission, for a total amount of 1,59 billion euros. The second part of the second package of financial assistance from the EIB is aimed at ensuring the priority needs for the restoration and modernization of electricity, heat, water supply and housing and communal infrastructure facilities damaged because of hostilities. Part of the funds was allocated to prepare for the heating season, as well as to ensure energy efficiency and energy saving. In addition, Ukraine will receive additional financing from the World Bank for urgent needs [2; 8; 20].

Military bonds remain an important internal source of financing the state budget – as a tool for supporting the state budget and the Armed Forces of Ukraine during martial law. Ukraine started issuing marketable military bonds on March 1 of the current year, and since then, more than UAH 131 billion has been attracted to the state budget since their placement [2; 15-20].

From October 3, 2022, every citizen of Ukraine can purchase state military bonds in the «Diya» application. In the «Diya» application, citizens have the opportunity to buy discount military bonds with a maturity of less than a year, which are sold at a price below par, and coupon bonds with a maturity of more than a year and scheduled coupon payments. The nominal value of one military bond is UAH 1,000. The service is implemented by the Ministry of Digital Transformation of Ukraine together with the Ministry of Finance of Ukraine, the National Securities and Stock Market Commission, and the National Bank of Ukraine [2-10].

Список літератури

1. Мінфін: У жовтні 2022 року до загального фонду державного бюджету надійшло 72,8 млрд гривень / Міністерство фінансів України : офіц. сайт. 2022. 01 лист.

URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_u_zhovtni_2022_roku_do_zagalnogo_fondu_derzhavnogo_biudzhetu_nadiishlo_728_mlrd_griven-3696

2. Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості в умовах воєнного стану в Україні (за період 01.10 – 31.10.2022) | Національний інститут стратегічних досліджень (niss.gov.ua) <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-finansovoyi-stiykosti-v-umovakh-voennoho-6>

3. Розрахунок зроблено на основі даних щодо прогнозного ВВП на 2022 р., уточненого Мінекономіки до проєкту Державного бюджету України на 2023 рік. Див. Пояснювальна записка до проєкту Закону України «Про Державний бюджет України на 2023 рік».

URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1527959>

4. Сергій Марченко зустрівся з Міністеркою фінансів США Джанет Йеллен / Міністерство фінансів України : офіц. сайт. 2022. 12 жовт. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/sergii_marchenko_met_with_us_treasurer_secretary_janet_yellen-3654

5. Сергій Марченко очолить Раду керуючих Світового банку та МВФ у 2023 році / Міністерство фінансів України : офіц. сайт. 2022. 14 жовт. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/sergii_marchenko_will_chair_the_boards_of_governors_of_the_world_bank_and_the_imf_in_2023-3664

6. Україна отримає від Світового банку додаткове фінансування на 529,9 млн дол. США для нагальних потреб / Міністерство фінансів України : офіц. сайт. 2022. 13 жовт. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/ukraine_otrimaie_vid_svitovogo_banku_dodatkov_e_finansuvannia_na_5299 mln_dol_ssha_dlia_nagalnikh_potreb-3636

7. Україна отримала 1,3 млрд дол. США від МВФ / Міністерство фінансів України : офіц. сайт. 2022. 13 жовт. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/ukraine_received_usd_13_billion_from_the_imf-3658

8. Україна отримала 2 млрд євро макрофінансової допомоги ЄС / Міністерство фінансів України : офіц. сайт. 2022. 18 жовт. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/ukraine_received_eur_2_billion_of_eu_macro-financial_assistance-3673

9. Україна отримала 550 млн євро від ЄІБ / Міністерство фінансів України : офіц. сайт. 2022. 13 жовт. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/ukraine_received_eur_550_million_in_immediate_financial_assistance_from_the_eib-3657

10. Уряд схвалив проект Державного бюджету України на 2023 рік до другого читання / Міністерство фінансів України : офіц. сайт. 2022. 31 жовт. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/uriad_skhvaliv_liv_proekt_derzhavnogo_biudzhetu_ukraini_na_2023_rik_do_drugogo_chitannia-3693

11. Puzyrova P. Cluster education management concept through the prism of financial risk optimization and resource support = Концепція управління кластерними утвореннями через призму оптимізації фінансових ризиків та ресурсного забезпечення [Текст] / P. Puzyrova // Менеджмент. - 2019. - Вип. 2 (30). - С. 62-74.

12. Гаврилко П. П. Функціональні аспекти фінансового потенціалу суб'єктів реального сектору економіки / П. П. Гаврилко, М. Ю. Лалакулич, Т. В. Гуштан // Формування ринкових відносин в Україні. - 2022. - № 3. - С. 21-26.

13. Комарецька П. В. Прогнозування та стратегія управління фінансовим потенціалом підприємства як елемент становлення і розвитку фінансової системи України / П. В. Комарецька // Фінансова система України: становлення та розвиток : зб. наук. пр. Наукові записки. Серія : Економіка. – 2006. – Вип. 8, Ч. 2. – Острого : Видавництво "Національний університет "Острозька академія", 2006. – С. 199-210.

14. Комарецька П. В. Сутність та значення фінансового потенціалу для розвитку підприємства в сучасних умовах / П. В. Комарецька // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна "Шляхи рішення проблем функціонування економічних систем". – 2004. – № 630, частина друга. – С. 163-166.

15. Кучер Л. Розвиток циркулярної аграрної економіки: потенційні джерела фінансування інноваційних проєктів / Л. Кучер, А. Кучер, Г. Морозова, Ю. Пащенко // *Agricultural and resource economics: international scientific e-journal*. - 2022. - Vol. 8, № 2. - С. 206-227.

16. Мукоєд С. Л. Валютно-фінансовий потенціал інтеграції України до Європейського валютного союзу / С. Л. Мукоєд // *Економіка та держава*. - 2013. - № 3. - С. 111-113.

17. Пузырьова П. В. Особливості формування потенціалу автотранспортних підприємств, що здійснюють вантажні перевезення [Електронний ресурс] / П. В. Пузырьова // *Ефективна економіка*. – 2013. – № 2. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1820>

18. Ресурси України для фінансової стабільності під час війни та відбудови/Економічна правда (epravda.com.ua) <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/22/686099/>

19. Puzyrova P. Risk management concept in innovative activities of modern enterprises / P. Puzyrova, I. Grechyshkin, O. Yershova // *Professional competencies and educational innovations in the knowledge economy : collective monograph / edit. Lyubomira Popova, Mariana Petrova*. – Bulgaria : Publishing House ACCESS PRESS, 2020. – P. 377-389.

20. Фінансова оборона країни. Як працює банківська система під час війни / Економічна правда (epravda.com.ua) <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/16/684104/>

21. Фінансова система України в умовах війни. Чи готові банки кредитувати? (case-ukraine.com.ua) <https://case-ukraine.com.ua/publications/finansova-systema-ukrayiny-v-umovah-vijny-chy-gotovi-banky-kredytuvaty/>

РЕГУЛЮВАННЯ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Бервено Оксана Володимирівна,
д.е.н., доц., професор кафедри економічної теорії та міжнародної економіки
Харківський національний університет міського господарства імені О. М.
Бекетова
м. Харків, Україна

Губинський Олексій Олегович,
студент
Харківський національний університет міського господарства імені О. М.
Бекетова
м. Харків, Україна

Актуальність теми дослідження визначається тим, що доходи населення є найважливішим елементом ринкової економічної системи. Рівень доходів населення визначає не тільки якість відтворення робочої сили, но й основні параметри суспільного відтворення. Вони є стимулом до продуктивної праці, основою національного багатства та матеріальною базою розширення національного інтелекту. Рівень доходів населення дає сутнісне розуміння матеріального становища людини в суспільстві та рівень її соціально-економічного благополуччя в цілому. Платоспроможність населення, що забезпечує високий сукупний попит, виступає важливою умовою економічного зростання.

В умовах глобалізації та цифровізації проблеми економічного розвитку окремих країн світу набувають глобального характеру й отримують додаткові канали розповсюдження. До таких глобалізованих проблем сучасного етапу розвитку світового господарства можна віднести проблему експонентного зростання нерівності доходів, бідності та маргіналізації значної частки населення світу при формуванні окремої групи зверхбагатіїв, що мають у своєму розпорядженні значну частку світового сукупного доходу. Нерівність може проявлятися в різних сферах. Залежно від форм прояву нерівності можна виділити окремі її види. Найбільш гостро нерівність проявляється в комбінації її різних видів. Нерівність у доходах є фундаментальною формою всіх видів нерівностей, тому що саме вона провокує розширення інших видів нерівності, розвиток екстрактивних інститутів, криміналізацію суспільства, зниження рівня освіти, підвищення захворюваності, втручання в політику осіб з високими доходами, макроекономічну нестабільність тощо. Ефективним засобом подолання нерівності в доходах виступає, перш за все, ефективність системи державного регулювання, головною метою якої повинно бути забезпечення високого рівня життя людей, забезпечення всіх верств населення необхідними для життя матеріальними та духовними благами.

Проблемі формування і розподілу доходів населення з метою мінімізації їх нерівності в ринковій економіці присвячені дослідження багатьох представників економічної науки починаючи з класиків. Серед сучасних дослідників, які зробили найбільший внесок у розвиток даної проблематики, слід назвати таких українських та зарубіжних вчених: В. Базилевича, В. Бобкова, А. Гриценка, М. Кизима, М. Кима, А. Кіруту, Е. Лібанову, В. Мандибуру, Б. Мілановича, А. Ревенко, А. Сена, Дж. Стігліца, С. Тютюнникову та ін. В їх дослідженнях отримали подальший розвиток низка актуальних проблем сфери доходів: основні джерела формування доходів населення, форми їх розподілу та перерозподілу, роль диференціації доходів в економічному розвитку суспільства, визначення рівня та критерію диференціації доходів населення, впливу на доходи різних факторів, рамки державного регулювання доходів та багато ін. Однак ця проблема не втрачає свого гостроактуального характеру, так як під впливом глобальних трансформацій світового господарства система доходів отримує нові атрактори розвитку та стикається з новими викликами.

Головною функцією будь-якої економіки є забезпечення всіх громадян суспільства усіма необхідними благами для якісного життя. Одним з цих благ є гідний дохід населення. Доходи населення - це сукупність грошових коштів в натуральних показниках, які забезпечують розвиток фізичного, духовного, соціально-економічного та інтелектуального стану людини та задоволення його потреб. На формування доходів впливає безліч факторів: рівень освіти, кон'юнктура ринку праці, рівень медицини, якість інституційного середовища, актуальні тенденції світової економіки, регіон проживання, вік, особисті якості тощо. Окремо потрібно виділити такий фактор впливу як актуальні тенденції світової економіки. Такими тенденціями, в першу чергу, виступають глобалізація та цифровізація світового простору.

Сьогодні світ набагато складніше і що найважливіше менш передбачуваний, а деякі процеси часом зовсім не можна прорахувати та дати адекватну оцінку майбутньому. Світова економіка і світове співтовариство проходять етап своєї системної трансформації.

Для української економіки проблема диференціації доходів та необхідності їх ефективного регулювання має особливо актуальний характер. Насправді українське суспільство має величезне розшарування в доходах. За даними МФВ Україна визнана найбіднішою країною Європи. Починаючи з 90-х років, характерною рисою соціально-економічної ситуації в Україні стало суттєве розшарування суспільства за доходами.

Наслідки у нерівності доходів населення призводять до дуже серйозних соціально-економічних проблем в нашому суспільстві, а саме: утворенню олігархічного укладу управління державою; виникненню та розповсюдженню екстрактивних інститутів; розширенню соціального дисбалансу; зростанню рівня безробіття; зниженню якості життя; зростанню макроекономічної нестабільності; погіршенню макроекономічних показників функціонування національної економіки; зростанню бідності населення; зростанню захворюваності та смертності тощо.

Даний список проблем є критично важливим для вирішення. Всі вони мають вплив на фундаментальні аспекти життя суспільства, не кажучи вже про його розвиток. Якщо не проводити політику, яка буде спрямована на добробуту всіх верств населення, то цей шлях приведе до ще більших проблем. Важливо відзначити, що всі складові національного доходу впливають на економічні та соціальні показники. Тому дуже важливо розглядати державну політику доходів в соціально-економічному контексті.

Одним з напрямків державного регулювання доходів населення є заробітна плата. Забезпечення стабільного економічного розвитку та підвищення доходів населення тісно пов'язане з проведенням ефективної політики у сфері державного регулювання оплати праці. В розвинених західних країнах заробітна плата є головною, а для більшості людей єдиною формою доходу.

Механізм державного регулювання сфери доходів утворює систему інструментів. Ці інструменти є також використовуються для подолання нерівності в доходах населення. Головними інструментами державного регулювання доходів населення виступають:

- регулювання мінімальної заробітної плати. Низька заробітна плата негативно впливає на податкову політику держави, споживчий попит, споживче кредитування, тощо. В Україні найнижча мінімальна заробітна плата серед країн Європи. Існують проблеми з заборгованістю та диференціацією за регіонами та містами. Таким чином, реформування оплати праці набуває особливого значення для України. Гідна заробітна плата може стати драйвером економічного зростання та соціальної стабілізації суспільства;

- вдосконалення механізму трансфертних виплат населенню. Трансферти можуть забезпечити фінансову підтримку та зменшити гостроту проблеми бідності;

- соціально орієнтована рента політика. Рента політика повинна бути орієнтована на основу масу населення країни, а не окремих суб'єктів. Саме таку політику проводить більшість розвинених країн. Політика регулювання доходів в Україні має бути спрямована на модернізацію механізмів перерозподілу природної ренти.

Ще одним важливим, але неоднозначним напрямом може виступати безумовний базовий дохід населення. Безумовний базовий дохід населення виступає в формі матеріальних виплат зі сторони держави всім членам суспільства. Ідея про те, що країни повинні забезпечувати гарантований мінімальний дохід для громадян, які не можуть задовольнити свої основні потреби – широко поширена і є центральним компонентом у розвитку соціального забезпечення суспільства. Значна частина вчених виступають за радикальний варіант встановлення універсального базового доходу, тобто безумовного доходу, що виплачується всім членам суспільства на індивідуальній основі, без будь-яких перевірок сукупних доходів або умов роботи. Деякі вчені стверджують, що базовий дохід є однією з найбільш важливих реформ в розвитку справедливого і демократичного суспільства. Тож, безумовний базовий дохід можна визначити, як універсальний, безумовний потік грошових доходів,

які уряд виплачує кожному члену суспільства – виплачується незалежно від того, чи працює людина, який в неї наявний дохід й ким вона є. Під «грунтом» базового доходу мається на увазі, що він забезпечує надійну економічну основу, до якої можна вільно додавати доходи з інших джерел надходження.

Література:

1. Бодров В.Г. Концепція універсального базового доходу як основа політики соціального вирівнювання та підвищення якості життя. Інтелект ХХІ. 2019. № 5. С. 24-29.
2. Гражевська А.О. Вдосконалення рентної політики як чинник модернізації економіки України. Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка. 2014. Т. 19. Вип. 3 (1). С. 8-11.
3. Онищук В.О., Ващук О.В. Формування доходів населення та їх вплив на рівень життя. Інтелект ХХІ. 2018. № 6. С. 85-89.

ВЗАЄМОЗАЛЕЖНІСТЬ ЗАКУПІВЕЛЬНОЇ ТА ТРАНСПОРТНОЇ ЛОГІСТИКИ

Корнійко Яна Русланівна

к.е.н., доцент кафедри «Бізнес-логістика та транспортні технології»
Державний університет інфраструктури та технологій, Київ

Величко Андрій Валерійович

Здобувач ОПП «Бізнес-логістика»
Державний університет інфраструктури та технологій, Київ

Згідно з німецьким звітом щодо управління ланцюгами постачання, 79% компаній виявили, що на їхній бізнес вплинули збої в ланцюзі поставок, втративши 4% або більше від загального доходу за останні 3 роки через відсутність надійних закупівельних процесів в компаніях. За відсутності надійної стратегії закупівель, компанії ризикують втратити значну частину доходу через збої (рис. 1) [1].

Рисунок 2. Взаємозалежність закупівельної та транспортної логістики

Це свідчить про те, що потрібно детально досліджувати дані питання та шукати найкращі шляхи уникнення катастрофічних збоїв. У будь-якому випадку, автоматизація може допомогти у налагодженні системи закупівель та пошуку необхідних постачальників або перевізників. Наприклад, маючи повне уявлення про деталі в специфікації, можна виміряти ризик і вважати його «високим ризиком», якщо кілька деталей постачаються з одного місця або з одного заводу. Програмне забезпечення для керування специфікацією може допомогти

визначити перехресні та альтернативні варіанти. Сфера логістики матеріального потоку охоплює всі можливі фази його трансформації у визначених межах логістичної системи. Найповніше фази трансформації матеріального потоку ідентифікуються в логістиці промислового (виробничого) підприємства, тобто підприємства чи організації, що виробляє готовий виріб, півфабрикат, складові тощо. Власне, на таких підприємствах, де існує стадія виробництва.

Дуже часто для оптимізації транспортно-логістичних процесів, підприємства та компанії залучають логістичних посередників. Загалом, варто зазначити, що клієнт обирає самостійно на власний розсуд з ким співпрацювати з питань постачання та логістичного обслуговування. Опис можливих варіантів представлено на рис. 2.

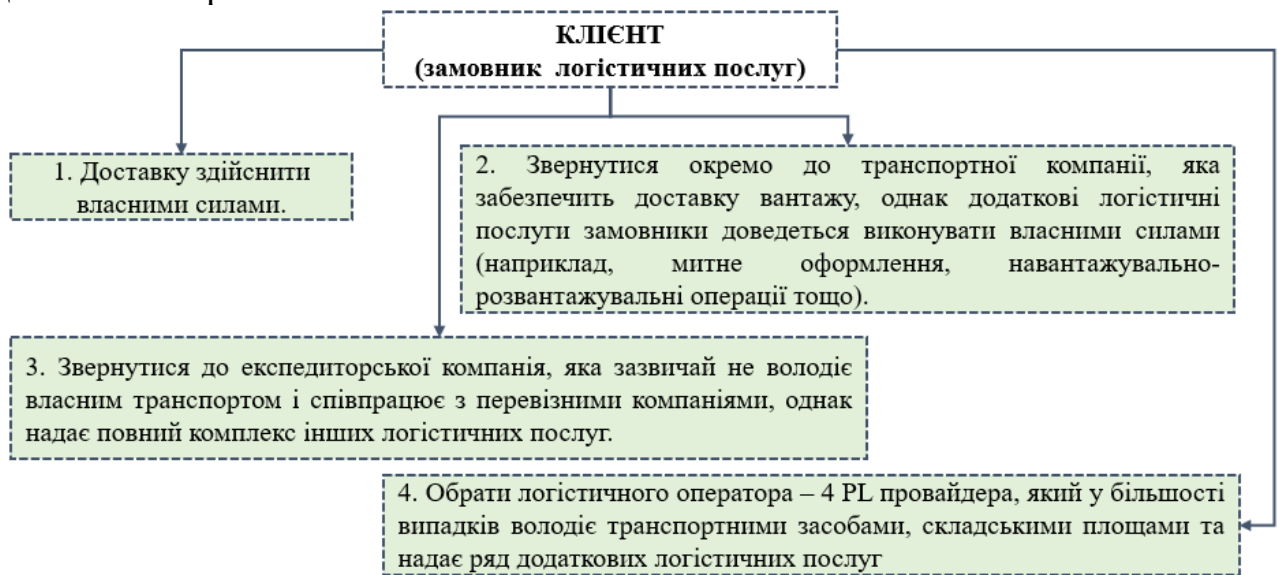

Рисунок 2. Можливі варіанти замовлення логістичних послуг клієнтом

Практичний вибір логістичного посередника залежить від важливості окремих критеріїв, відповідно до яких можливо буде здійснити вибір того, чи іншого посередника. Загалом, існує безліч критерій та різноманітних методик вибору логістичного посередника, кожна з яких має свої переваги або ж недоліки.

Список літератури:

1. Supply Chain Risk Management riskmethods. Supply Chain Risk Management Software riskmethods. URL: <https://www.riskmethods.net/>.

ВИДИ СТРАХУВАННЯ КРИПТОВАЛЮТИ У СВІТІ

Кривошлик Тетяна Дмитрівна

к. е. н., доцент, професор кафедри банківської справи та страхування,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Шкурченко Анастасія В'ячеславівна

здобувач 4 курсу, спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Протягом останніх років спостерігається значне зростання та падіння вартості криптовалют, яке відбувається під впливом швидкого коливання інтересу інвесторів. Однак незважаючи на різкі падіння, довіра до криптовалюти зараз набагато більша, ніж раніше. І з кожним роком все більше людей починають зберігати свої активи у формі криптовалют [1].

Криптовалюта – вид цифрової валюти, заснований на складних обчисленнях деякої функції, яку легко перевірити зворотними математичними діями, в основі емісії якої є принцип доказу виконання роботи «Proof-of-work». Високі ризики для інвестування у цей об'єкт, через перманентні флуктації курсу, створюють високі загрози для криптобізнесу, тому інвестори все частіше шукають способи захисту своїх криптоактивів від крадіжки та інших небезпек, у тому числі, за рахунок страхування. Із появою попиту на страхування криптовалют з'явилися і різні види страхового захисту. Тому проаналізувавши світовий страховий ринок, можна виділити такі чотири основні види страхування [2, 3]:

1) Страхування зберігання криптовалют. Криптовалюту потрібно десь зберігати, чи то в крипто-гаманці, чи на біржах криптовалют, чи на якійсь онлайн-платформі. Якщо власник втратить доступ до своєї криптовалюти (наприклад, він втратить доступ до своїх криптографічних ключів або якщо компанія, яка зберігає його активи, припинить свою діяльність), тоді за рахунок страхування можна відшкодувати збитки. За експертними оцінками, близько 20 % існуючих біткоїнів втрачено або застрягло в гаманцях без відомих паролів [4]. У 2021 р. накопичена втрата біткоїна інвесторами становила близько 185 млрд дол. США. Цей вид страхування може включати захист зберігання криптоключів, відновлення ключів і аварійне відновлення, щоб власники ніколи не втратили доступ до своїх біткоїнів та іншої цифрової валюти.

2) Страхування від злочинів, вид який може покрити претензії криптокомпаній щодо втрати грошей, цінних паперів, запасів та інших активів, таких як цифрові активи (наприклад Bitcoin, Ethereum та інші криптовалюти).

3) Загальне страхування бізнесу для криптовалют. Деякі звичайні договори страхування бізнесу, як-от страхування директорів і посадових осіб (D&O) та помилок і упущень (E&O), також відомі як страхування професійної відповідальності, можуть застосовуватися до цифрових активів бізнесу та портфеля криптовалют. Поліси страхування директорів і посадових осіб

(страхування D&O) пропонують покриття відповідальності керівників компанії, щоб захистити їх від претензій, які можуть виникати внаслідок рішень і дій, вжитих у межах виконання їхніх обов'язків [5].

4) Страхування децентралізованих фінансів (DeFi) для криптовалют (відоме як страхування смарт-контракту). Це, по суті, програми, що зберігаються в блокчейні і запускаються при дотриманні певних умов. Зазвичай смарт-контракти автоматизують виконання угод, завдяки чому транзакції здійснюються негайно, безпечно та прозоро, без будь-яких посередників і втрати часу. Страховий поліс DeFi для криптовалюти допомагає переконатися, що програмне забезпечення валюти не є піддробкою та виконує торгові й усі інші транзакції належним чином відповідно до умов смарт-контракту.

Для вибору конкретного виду та умов страхування фізичним особам - власникам криптовалют та криптокомпаніям важливим є залучення досвідченого страхового брокера.

Зауважимо, що страховий ринок обережно переходить до криптовалют, і це правильно. З одного боку, криптовалюта має великий потенціал для уваги та прибутків страховиків, які будуть тільки зростати разом із варіантами її використання. З іншого боку, його нематеріальну та «хакерську» природу все ще важко зрозуміти, застрахувати та регулювати.

Отже, підсумовуючи все вищезазначене, можна сказати, що страхові компанії усвідомлюють потреби своїх споживачів і, отже, готові надати страховий захист, щоб отримати доступ до величезного потенційного ринку криптовалют. І ще декілька років тому було дуже мало страховиків, які укладали договори страхування криптовалют, незважаючи на їх попит. Проте, активний розвиток ринку криптовалют збільшує кількість страховиків, готових надавати свої послуги власникам криптовалют.

Список літератури:

1. Qureshi M. What is crypto insurance, how does it work, and do you need it? June 18, 2022. URL: <https://indianexpress.com/article/technology/crypto/what-is-crypto-insurance-how-does-it-work-and-do-you-need-it-7963971/>
2. Miravalls H. Cryptocurrency and insurance. 2021. URL: <https://oxbowpartners.com/blog/cryptocurrency-and-insurance/>
3. Cryptocurrency Insurance for Businesses. HCP National Insurance Services, Inc. 2022. URL: <https://hcpnational.com/cryptocurrency-insurance-for-businesses/>
4. Popper N. Lost Passwords Lock Millionaires Out of Their Bitcoin Fortunes. The New York Times. Jan. 12, 2021. URL: <https://www.nytimes.com/2021/01/12/technology/bitcoin-passwords-wallets-fortunes.html>
5. D&O insurance explained. Allianz Global. June 2022. URL: <https://www.agcs.allianz.com/news-and-insights/expert-risk-articles/d-o-insurance-explained.html>

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Лучик Ірина,
Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича

Лучик Павло,
Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича

2022 рік став роком виклику для всього українського суспільства, яке вимушене протистояти російській агресії. Внесок бізнесу у цій боротьбі є неоціненним, оскільки тільки спільними зусиллями можна подолати агресора і перемогти у війні (табл. 1).

Таблиця 1.
Внесок бізнесу у боротьбі проти російської агресії

Напрямок допомоги	Компанії
1	2
допомога продуктами	Авіс Укראгро, Агропродсервіс, Агропросперіс, Група Агротрейд, АТБ-Маркет, ГК «Верес», Волиньгаз, Волошкове поле, Молочна компанія «Галичина», Кернел, Оболонь, Carlsberg Group
гуманітарна (волонтерська) допомога	Мережа магазинів «Аврора», АТБ-Маркет, ДТЕК Енерго, ТОВ «Епіцентр К», Кернел, Київстар, Нова пошта, ОККО, Сільпо, Coca-Cola Beverages Ukraine, Global IT Support, L'Oréal Україна, 1+1 media, Watsons
сплата податків наперед	Мережа магазинів «Аврора», ПУМБ
збір допомоги	Агентство «Мозгі», Нова пошта, ПУМБ, Фокстрот, Carlsberg Group
допомога армії	Агентство «Мозгі», АТБ-Маркет, Вінницягаз, Енергоатом, ТОВ «Епіцентр К», Кернел, Київстар, ОККО, ПУМБ, Укргазбанк, Фокстрот, Чернівцігаз, , Deloitte, EVA, Global IT Support
ремонт і евакуація	Агропросперіс, BlaBlaCar, Bolt,
логістика	АТБ-Маркет, Нова пошта, Фармкомпанія «Дарниця», Сільпо, Укрзалізниця, Фокстрот
інформаційна допомога	Алло, Видавництво Старого Лева, Deloitte, EPAM Systems, Jooble, Liga Zakon, YouControl, 1+1 media
розміщення	АТБ-Маркет, Вінницягаз, Укрзалізниця, Укртелеком, , EPAM Systems

Продовження таблиці 1.

1	2
допомога ліками, медична допомога	Байер, Фармкомпанія «Дарниця», Приватна медична клініка «Добробут», Люксоптика, Фармак, Медичний сервіс Helsi, Watsons
об'єднання бізнесу	Холдинг МХП, ГК «Верес», Київстар, Спільна ініціативна Генерального штабу ЗСУ, ROZETKA, Fozzy Group, TIS, Dragon Capital, Нова пошта, Фонд Спанбонд, RZTK та Укрпошти
допомога біженцям, переселенцям	Молочна компанія «Галичина», Гудівеллі Україна, ДТЕК Енерго, Енергоатом, ТОВ «Епіцентр К», Кернел, Сільпо, Фокстрот, BlaBlaCar, Deloitte

Джерело: складено за матеріалами: Каталог внеску бізнесу у перемогу України. URL: <http://csr-ukraine.org/catalog-actions-of-companies-in-the-russian-ukrainian-war/> [1]

Окремі суб'єкти підприємницької діяльності долучаються до різних напрямків допомоги. Яскравим прикладом є мережа АТБ, яка забезпечила безперебійну роботу навіть у регіонах, наближених до бойових дій, і першою приходить на деокуповані території (Херсон). На касах покупці можуть отримати готівку (від 500 до 6000 грн.). Мережа облаштувала і відкрила сховища для всіх, кому нема де сховатися в період повітряної тривоги. Компанією сформовано резервні фонди продуктів харчування. Мережа АТБ-Маркет в першу чергу допомагає та забезпечує військові частини ЗСУ, об'єднання територіальної оборони, резервістів. Організовано власні прямі імпортні поставки продуктів харчування та товарів першої необхідності до магазинів торговельної мережі «АТБ».

Прикладом комплексного підходу до надання допомоги суспільству у важкий період є діяльність компанії Київстар, яка на початку повномасштабного вторгнення зробили доступними дзвінки всім абонентам без оплаченого пакета послуг за їх тарифом. Оголосили про запуск національного роумінгу в Україні разом з Vodafone та Lifecell. Київстар збільшує кількість благодійних фондів, з якими тісно співпрацює. Перерахували до благодійних фондів 33 млн грн і надав абонентам підтримку бонусами і безкоштовними послугами зв'язку на суму понад 420 млн грн. Сплатили наперед 3 мільярд гривень податків у державну казну. Разом з Readdle, Reface, Techiiia, ЛУН, Tumblr, WISE, Pragmatech, Projector, Vimeo та іншими заснували фонд допомоги захисникам КОЛО. Фокус фонду - бронежилети та шоломи, квадрокоптери та дрони, супутникові телефони та рації, тепловізори та приціли, які швидко доставляються в гарячі точки.

Щоб допомогти компаніям зорієнтуватися в нових умовах та віднайти можливості для роботи у такий складний час, Київстар створив комплекс рішень із символічною назвою «Бізнес працює», до якого входять сервіси, що покривають більшість актуальних потреб компаній: комунікація – всередині

компанії та з клієнтами, робота з будь-якого місця, IT-інфраструктура, збереження та відновлення даних, кібербезпека, торгівля.

Важливою у цей період є також інформаційна підтримка. Наприклад, українська IT-компанія YouControl запустила міжнародний інструмент RuAssets для перевірки зв'язків юридичних та фізичних осіб з російськими і білоруськими активами. Мета цього інструменту - викрити винних в окупації України та попередити увесь світ про загрозу співпраці з бізнесом, що має зв'язки з рф чи білоруссю.

В умовах воєнного стану найбільш значущою лишається допомога від українських підприємств, що працюють у сфері телекомунікацій та мобільного зв'язку (46%); харчової промисловості (38%), логістики та доставки (34%), банківської сфери /фінансів (32%), компаній IT сектору (28%) (рис. 1).

Рис. 1. Сфери, які допомагають під час воєнного стану

Джерело: [2]

На допомогу бізнесу спрямовані й європейські ініціативи, зокрема, EU4Business, за допомогою якої бізнесу може отримати інформацію щодо можливостей отримання кредитів та грантів (співпрацює з 11 банками), поліпшення навичок ведення бізнесу та виходу на нові ринки [3]. Програма знайомить український бізнес із практиками успішних кейсів щодо адаптації українських компаній до нових реалій. За результатами 2021 року за сприяння даної ініціативи було створено 35963 нових робочих місць, а 16602 підприємців отримали допомогу. За допомогою ініціативи бізнес може отримати консультативні послуги, антикризові послуги з підтримки бізнесів, що постраждали від пандемії, інформацію щодо можливостей спільного бізнесу, пошуку партнерів, обміну досвідом тощо.

Отже, серед мотивів, які спонукають бізнес впроваджувати, розширювати, удосконалювати практику соціальної відповідальності у період воєнного стану переважали етичні причини та моральні міркування щодо ідеї створення спільних цінностей для боротьби з викликами середовища, якими у цей період стала війна з росією. Питання прибутковості діяльності зменшило свою цінність, проте підвищилась цінність доброчесності, комплаєнсу, репутації бізнесу. Більшість компаній свідомо зробили свій внесок у розв'язання економічних, соціальних, гуманітарних проблем як на рівні суспільства, так і на рівні своїх власних підприємств. Це, в свою чергу, сприяло подоланню стереотипів поведінки бізнесу щодо пріоритетів його діяльності (від пасивного учасника соціально відповідальної діяльності до активного агента створення та інтеграції спільних цінностей в стратегію розвитку бізнесу задля сталого розвитку суспільства).

Список літератури:

1. Центр Корпоративна соціальна відповідальність. URL: <http://csr-ukraine.org/> (дата звернення 15.12.2022).
2. Соціальна відповідальність бізнесу в умовах війни. URL: <https://cases.media/en/news/socialna-vidpovidalnist-biznesu-v-umovakh-viini> (дата звернення 15.12.2022).
3. EU4Business. URL: <https://eu4business.org.ua/> (дата звернення 15.12.2022).

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Ляшенко Карина Сергіївна,

студентка

Харківський національний університет міського господарства імені О. М.

Бекетова

Науковий керівник:

Бервено Оксана Володимирівна,

д.е.н., доц., професор кафедри економічної теорії та міжнародної економіки

Харківський національний університет міського господарства імені О. М.

Бекетова

Досягнення позитивної довгострокової динаміки економічного зростання в Україні є одним з найактуальніших завдань, вирішення якого залежить від цілої низки чинників. Одним із провідних чинників, що має сприяти нарощуванню рівня ВВП, є підприємницький сектор, розвиток якого забезпечуватиме сталий розвиток суспільного виробництва. Розвиток підприємництва в Україні також залежить від низки факторів, серед них найважливішим є загальний обсяг капіталовкладень, адже саме інвестиції забезпечують підприємствам розвиток й можливості оновлення основних фондів. Інвестиційний клімат, що склався на сьогодні в Україні, не відповідає високим стандартам, що висувають іноземні інвестори, а потреби розвитку підприємств важко забезпечити лише за рахунок власних коштів, тому такої важливості набувають заходи забезпечення інвестиційної активності вітчизняних підприємств. В сучасних умовах глобалізації залучення інвестицій є важливим завданням та одним із головних складників розвитку національної економіки.

Теоретичні і практичні питання інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання різних рівнів знайшли відображення в наукових працях українських та зарубіжних учених: О. Амоші, І. Бланка, Х. Барнета, Є. Вітте, А. Гайдуцького, С. Гуткевич, М. Денисенка, П. Друкера, А. Пересади, А. Сухорукова, У. Шарпа та багатьох інших. Ці науковці зробили фундаментальний науковий аналіз проблем інвестиційної діяльності, розкрили сутність та значення інвестицій. Однак низка питань, пов'язаних з інвестиційною діяльністю господарюючих суб'єктів в сучасних умовах глобалізації та зростаючого рівня невизначеності зовнішнього середовища все ще потребує додаткових досліджень. Так в сучасних вітчизняних умовах господарювання, що характеризуються нестабільністю бізнес-середовища, підвищеним ризиком при інвестуванні, малою інформованістю про ситуацію на ринку, її не прогнозованістю і суттєвим впливом на ринок політичної кон'юнктури досить актуальною є проблема грамотного розміщення інвестиційного ресурсу та ефективної організації інвестиційної діяльності, оскільки, саме інвестиції були й

залишаються вагомим засобом підтримання і розвитку підприємницької діяльності.

На основі аналізу існуючих визначень категорії «інвестиційна діяльність» [1-2] ми пропонуємо наступне тлумачення: інвестиційна діяльність підприємства являє собою процес пошуку необхідних інвестиційних ресурсів для вкладення в його розвиток з метою одержання в майбутньому економічного та соціального ефекту.

Фінансова стійкість підприємства створюється завдяки співвідношенню між власними і позиковими засобами інвестування. Оптимально, якщо власні кошти складають близько 70%, позикові – 30%. Різні джерела мають різну цінність для підприємства. Необхідно, щоб це співвідношення було ідеальним, при цьому головне завдання – це скорочення витрат, пов'язаних з вкладенням грошей. У зарубіжній та вітчизняній практиці використовують методи оцінювання економічної ефективності інвестицій, які об'єднуються у дві групи. До першої зараховано методи, які базуються на використанні концепції дисконтування: метод визначення чистої теперішньої вартості, розрахунок рентабельності інвестицій, внутрішньої норми прибутку. До другої групи зараховують: метод розрахунку терміну окупності, метод середньої норми прибутку, визначення точки беззбитковості, аналіз динамічності та ймовірності.

Для розбудови ефективної системи інвестиційної діяльності підприємств необхідними кроками є не тільки активізація інноваційної активності окремих господарюючих суб'єктів, але й комплекс державних заходів сприяння інвестиційному потенціалу економіки. З цих міркувань важливе значення набуває використання досвіду розвинених країн з точки зору їх ефективних інновацій інвестиційної політики. На нашу думку, найбільш цікавим і перспективним в питаннях інвестиційної діяльності є досвід США, Великобританії, Німеччини та Франції. Економічні стратегії цих країн могли б стати наочним прикладом для України.

Сполучені Штати Америки – це країна з однією з найсильніших законодавчих баз й високорозвинутою економікою. США має досить яскравим і сприятливим інвестиційним кліматом. На сьогоднішній день США займає лідируючі позиції в світовій економіці по залученню іноземного капіталу в економіку своєї країни (близько 20% світового рівня). Держава передала всю відповідальність за економічний розвиток «своєї» території, а також свободу в таких областях, як залучення та контроль іноземного капіталу, експортування товарів і послуг, підтримку і стимулювання власного бізнесу, проведення акцій в області фіскальної політики штатам і місцевим органам влади.

Можна виділити цілий ряд характерних рис, типових для в області регулювання інвестиційної діяльності американської держави: за допомогою регіональної та державної політики забезпечується високий рівень припливу інвестиційного капіталу; здійснюється стимулювання експорту вітчизняного виробництва; з метою запобігання можливих зловживань, таких як корупція, порушення кредитно-фінансових угод та інших законодавчих норм, забезпечений високий рівень контролю над іноземними інвестиціями;

забезпечується відкритість ринку для різних учасників; створюються пільгові податкові режими для галузей і територій, які потребують економічне стимулювання їх розвитку; виробляється система правового регулювання інвестиційної діяльності.

Іншим прикладом регулювання інвестиційної діяльності для України можуть бути Великобританія, Німеччина і Франція. Основним методом регулювання інвестиційної діяльності в даних країнах виступають: регулювання (підтримка або обмеження) громадського обсягу капіталовкладень (це головний метод управління інвестиційним процесом, який здійснюється через політику позичкового відсотка, грошову, податкову і амортизаційну політику); вибіркоче стимулювання компаній капіталовкладеннями (для найбільш цікавих і економічно значущих для інвестора), галузі та сфери діяльності стимулювання визначаються через кредитні та податкові пільги, за допомогою інвестиційного кредиту; безпосереднє адміністративне втручання з боку держави в інвестиційний процес з метою введення або виведення деяких виробничих потужностей шляхом координування дій корпорацій.

Подоба цих підходів до регулювання інвестиційних процесів згаданих держав виражається в тому, що вони типові для тих країн, де вже є хороший фундамент ринкової економіки, і країни продовжують працювати над його зміцненням. Однак є ряд відмінностей в формах регулювання інвестиційного механізму в цих країнах.

Розглядаючи характерні риси, властиві англійській моделі інвестування, можна виділити наступні її відмінності від моделей, що застосовуються в інших європейських країнах: суворе регулювання відповідальності за ефективне витрачання коштів інвесторів; прийняття інвестиційних рішень здійснюється на позабюджетній (приватній) основі; орієнтація системи регулювання на інвестиційну діяльність. Це дозволяє забезпечити захист прав власників капіталу і безперешкодне і швидке накопичення капіталу; регулювання діяльності учасників фондового ринку максимально окремо від держави.

В управлінні інвестиційною діяльністю Німеччині, так само як і в Великобританії, особливе місце відводиться інвестиційним компаніям, діяльність яких регулюється Законом про інвестиційні компанії. Відповідно до німецького законодавства інвестиційні компанії є кредитними організаціями, і на них поширюються всі законодавчі норми, які стосуються кредитних організацій. До принципів відмінностей, які характерні для німецької системи правового регулювання інвестиційної діяльності, можна віднести: відсутність єдиного закону, що регулює інвестиційну діяльність в Німеччині; ускладнені умови для проникнення на ринок нових компаній, що зменшує їх число і знижує можливість вибору для потенційного інвестора; жорстке прогресивне оподаткування доходів господарюючих суб'єктів; сувора система оподаткування надприбутків і податкових санкцій за недобросовісну цінову конкуренцію; низький рівень ризику втратити вкладення в інвестиційні фонди торгових компаній; децентралізоване регулювання ринку цінних паперів.

У Франції, так само як і в Німеччині й Великобританії, відсутній єдиний спеціальний закон, який би регулював іноземні інвестиції. Проте, в країні існує система «попереднього повідомлення влади про наміри продовження термінів апробації», яка направляється головним чином на інвесторів з країн, що не входять до складу членів Європейського союзу. У законодавчій системі Франції присутні чітке розмежування між прямими та іншими іноземними капіталовкладеннями, що обґрунтовується застосуванням пільгового регулювання у відносинах іноземних інвесторів.

Підводячи підсумки можна сказати, що в розглянутих зарубіжних державах на державну інвестиційну політику та її нормативно-правове регулювання в істотній мірі впливають інтеграційні процеси в світі. Основні переваги інвестиційних моделей даних країн доцільним буде використовувати при модернізації інвестиційної політики України.

Література:

1. Литвин З. Б. Необхідність аналізу інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства в сучасних умовах господарювання. Економічний аналіз. 2016. Т. 25. № 2. С. 99-107.
2. Мошляк І.О. Інвестиційна діяльність підприємства та її ефективність. Вчені записки Університету «КРОК». 2018. №3 (51). С. 68-73.

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВИХ УСТАНОВ: ДОСВІД УКРАЇНИ

Рибачук Віктор Павлович,

кандидат хімічних наук, старший науковий співробітник
Київ, ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу
та історії науки імені Г.М. Доброва НАН України»

Овчарова Любов Петрівна

науковий співробітник
Київ, ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу
та історії науки імені Г.М. Доброва НАН України»

Примаченко Світлана Іванівна

науковий співробітник
Київ, ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу
та історії науки імені Г.М. Доброва НАН України»

Одним з найважливіших теоретико-методологічних питань наукознавства щодо розвитку сучасної науки є визначення критеріїв та способів оцінки продуктивності, результативності, корисності, цінності науково-технічної продукції, що створюється науковцями в державних наукових установах. Звичайно індикаторами наукового результату є продуктивність, результативність, корисність, цінність науково-технічної продукції. Продуктивність визначається кількістю наукової продукції, підготовленою вченим, результативність – здатністю науковця підготувати наукову продукцію певної якості; корисність і цінність наукової продукції розглядається залежно від ступеня відповідності наукової продукції потребам суспільства. Для оцінки результатів науково-дослідної діяльності вчених, що працюють в сфері фундаментальних досліджень, використовуються бібліометричні індикатори, такі як кількість публікацій у рейтингових журналах, загальна кількість цитувань публікацій, імпаکت-фактор журналу, індекс Гірша тощо [1]. Водночас, в умовах обмежених державних коштів підвищується увага до ефективності державних витрат в сфері досліджень і розробок. З одного боку, необхідно підтримувати накопичений потенціал науки. З іншого, існує потреба в продуктивній науці, результати дослідження якої даватимуть реальну віддачу.

З огляду на актуалізацію практичного запиту результатів наукових досліджень і розробок та економічної ефективності науки в Україні, важливо використовувати кількісні й якісні критерії для оцінки наукового результату, які відображатимуть перспективність, актуальність, інноваційність та вплив на макроекономічні процеси в державі, на розвиток галузей економіки.

В сучасних умовах результати наукової діяльності повинні бути не тільки підтвержені реєстрацією винаходу чи патенту, виданням монографії й інших форм публікацій, а й характеризуватися за допомогою системи критеріїв, наприклад, щодо спрямованості наукового дослідження на вирішення конкретної соціально-економічної і науково-технічної проблеми. При цьому необхідно враховувати характер і зміст результатів наукової діяльності, що залежать від галузі наукових знань (природничі, технічні, суспільні науки) і видів наукових досліджень (фундаментальні, прикладні).

Реалії сьогодення в Україні потребують надзвичайних за напрямками, масштабами й швидкістю реалізації управлінських рішень в сфері науки, технологій та інновацій та системного контролю за їх практичною цінністю й ефективністю. І насамперед це стосується флагману вітчизняної науки – Національної академії наук України (НАН України) [2].

Актуальним є моніторинг впливу надзвичайного скорочення державного бюджетного фінансування НАН України на динаміку наукового потенціалу й перспективи реалізації цільових державних й академічних програм наукових досліджень та науково-технічних проєктів НАН України щодо вирішення завдань посилення обороноздатності та відновлення галузей економіки. За результатами аналізу тематичних напрямів наукових досліджень, доповідей керівників наукових проєктів установ НАН України визначено, що в період повоєнного відновлення зусилля науковців Академії будуть сконцентровані на дослідженнях, спрямованих на підвищення обороноздатності країни, розвиток військово-промислового комплексу та відновлення ключових сфер економіки, а саме: розвитку інформаційних технологій, атомної енергетики, важкої промисловості, видобутку вуглеводнів, приладобудування, розроблення нових лікарських препаратів та засобів і методів діагностики для охорони здоров'я, створення нових високоврожайних сортів сільськогосподарських рослин. При визначенні перспективних напрямів досліджень вочевидь важливо враховувати світові тренди розвитку актуальних напрямів досліджень, рекомендації ООН щодо цілей сталого розвитку та пріоритети, що визначені у рамковій програмі ЄС «Горизонт» та інших.

Аналіз сучасних методологічних проблем імплементації методів наукометричного оцінювання стану і тенденцій розвитку наукового потенціалу та результативності наукової діяльності наукових установ НАН України, інших національних академій наук, вузівського та підприємницького секторів наукової сфери України дає підстави для висновку, що практика застосування прийнятих в останні чотири роки нормативно-правових актів з використання наукометричних індикаторів (передусім бібліометричних індикаторів цитування наукових праць) для оцінювання продуктивності й ефективності наукової праці вчених і наукових колективів, не позбавлена суттєвих вад в аспекті забезпечення об'єктивізації оцінювання й стимулюючої ролі його критеріїв.

На сьогодні в Україні використовуються дві методологічні моделі, що нормативно запроваджені в країні в останні роки для оцінювання ефективності наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності наукових установ [3, 4].

Перша з них – модель державної атестації наукових установ, що регламентується загальнодержавними нормативно-правовими актами Кабінету Міністрів України й Міністерства освіти і науки України. Другий об'єкт – модель відомчого (галузевого) оцінювання діяльності наукових установ НАН України.

Порівняльний аналіз цих моделей дає підстави для висновку про доцільність використання моделі оцінювання, що застосовується в системі НАН України, при планових відомчих перевірках з метою аналізу рівня й ефективності діяльності наукової установ за 5-річний період. Разом з тим вважається за необхідне забезпечити більш високий ступінь її інтеграції з методологією державної атестації, а також спрощення процедури оцінювання й зменшення бюрократичного навантаження на наукові установи. При оцінюванні результативності поточної діяльності наукових установ та їх підрозділів (у форматі річних звітів), підготовці пропозицій з розподілу базового бюджетного фінансування та формуванні бюджетних програм підтримки розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень продуктивним було б використання формалізованого рейтингового методичного інструментарію, що, зокрема, застосовується в моделі державної атестації.

Так, порівняльний аналіз підсумків оцінювання ефективності наукової, науково-технічної й інноваційної діяльності наукових установ НАН України, проведеного за чинними методиками НАН України та МОН України у 2017–2021 роках виявив факт, що у більшості випадків результати відомчого оцінювання й державної атестації співпадають. Разом з тим при державній атестації за методикою МОН України було отримано більш диференційовані й критичні оцінки. Наявність окремих розбіжностей у категоризації наукових установ за даними оцінювання обумовлена певними методичними відмінностями, зокрема щодо співвідношення параметрів кількісного та експертного оцінювання. За результатами аналізу визначено особливості методологічних підходів в контексті забезпечення подальшої об'єктивізації визначення рівня ефективності діяльності наукових установ НАН України

Ще одним необхідним кроком здається створення в країні комплексної національної наукометричної системи баз даних на основі принципів системного підходу. Зокрема, має бути чітко визначена структура її кластерних елементів (необхідних і достатніх) та функціональних взаємозв'язків і взаємодії між ними. Певні базові елементи вже створені на веб-платформі Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (наприклад, бази даних «Бібліометрика української науки», реферативна БД «Україніка наукова» та ін.). Важливим напрямком на перспективу розглядається розробка проекту Державної цільової науково-технічної програми «Створення національної наукометричної системи». Актуальною в цьому контексті є розробка системних методологічних підходів щодо бібліометричного й вебметричного дослідження сучасних проблем і тенденцій розвитку наукової мобільності і співробітництва з метою характеристики впливу цих процесів на стан і перспективи забезпечення розвитку кадрового, науково-технологічного й інноваційного потенціалу

НАН України у контексті глобалізації світової науки й інтеграції НАН України в європейський науковий простір.

Список літератури:

1. Грачев О., Рыбачук В., Костенко Л., Симоненко Т. Библиометрические системы и их роль в развитии научных коммуникаций. *«Международные и национальные научные организации как фактор формирования глобального научного сообщества»*. Матер. Междунар. симпоз. (Киев, 15–17 мая 2017 г.). К.: «Наш формат». 2017. С. 352-364.

2. Malitsky V.A., Grachev O.O., Kubalsky O.N., Kornilov V.A., Rybachuk V.P., Horevin V.I., Golovashchenko L.R., Ovcharova L.P. The National Academy of Sciences of Ukraine, scientometric and statistical analysis of the effectiveness of scientific potential. Editor in Chief. Acad. of the NAS of Ukraine V.L. Bogdanov; NAS of Ukraine, State Institution «G.M. Dobrov Institute for Scientific.-Tech. Potential and Science History Studies». – К: Phoenix, 2018. – 344 p.

3. Рыбачук В. П. Методологічні проблеми оцінювання продуктивності наукової діяльності. *Наука та наукознавство*. 2013. № 2. С. 46-52. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/85946>

4. Єгоров І.Ю., Жукович І.А. Розвиток підходів до оцінювання результатів діяльності науково-дослідних установ. *Наука та наукознавство*. 2022. № 3 (117). С. 36—50. <https://doi.org/10.15407/sofs2022.03.036>

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА БІЗНЕСУ У ВОЄННИЙ ЧАС

Склярєва А. О.,
студентка 2 курсу ОПШ «Туризм»,
Національний університет цивільного захисту України

Тюрїна Д.М.,
к.пед.н., доц.
доцент кафедри менеджменту,
Національний університет цивільного захисту України

Соціальна відповідальність бізнесу, або корпоративна соціальна відповідальність (СКВ) - це ведення бізнесу з урахуванням потреб власного персоналу, власників, потенційних інвесторів, бізнес-партнерів, конкурентів, місцевих громад, навколишнього природного середовища, споживачів, державних структур тощо. У цілому СКВ - діяльність спрямована на поліпшення якості життя окремого індивіда, громади, суспільства. Вона є важливим та необхідним аспектом діяльності компанії.

Бізнес займає провідну роль в економіці: забезпечує працевлаштування та підтримує бюджет країни. На сьогоднішній день життєдіяльність бізнесу погіршилася. На це вплинули воєнні дії агресора, людські втрати, окупація та знищення інфраструктури. Але навіть за таких умов економіка держави повинна працювати, для збереження платоспроможності населення та збагачення державного бюджету. Незважаючи на це підприємства адаптуються до роботи в умовах воєнного часу. Вони не відмовляються від відповідальності за сталий розвиток суспільства. Оскільки підприємці зацікавлені в тому, щоб у мирній Україні вони могли продовжувати свій бізнес і щоб їхня продукція продавалася на внутрішньому ринку.

Багато компаній частково або повністю залишило ринок країни-агресора, тим самим відмовляючись від фінансування тероризму. Маса підприємств почали активно допомагати Україні. Наприклад: супермаркет «Сільпо» (мережа комплектує набори продуктів на складах і в магазинах для допомоги ЗСУ, територіальній обороні, госпіталям, дитячим будинкам тощо), ресторани Gastrofamily (запустила "центральний штаб кухонного опору", який готує та передає їжу армії, територіальній обороні, старшим людям, лікарям та тим, кому це необхідно), «Епіцентр» (створили гуманітарний штаб в який надходять десятки тон вантажу: їжа, медикаменти, одяг, товари першої необхідності, а весь транспортний парк Епіцентру залучений для допомоги захисникам: вантажівки, автобуси, будівельна техніка, екскаватори, машини доставки передано на потреби армії. Масштаб вже наданої допомоги оцінюється в приблизно 150 млн гривень), «Укрзалізниця» (евакуювала понад 1,8 млн людей. допомогла вивезти

із небезпеки понад 11000 домашніх тварин. Почали опановувати виготовлення захисних елементів проти загарбника та и виготовили десятки тисяч протитанкових "їжаків") та інші.

Корпоративна культура – це сукупність цінностей, норм, ідей, які підсвідомо і свідомо формують поведінку всіх співробітників компанії, починаючи від вищої ланки управління і закінчуючи рядовими працівниками, стосовно один до одного і третіх особам. До найбільш значимих характеристик корпоративної культури відносяться:

- усвідомлення працівником свого місця в компанії (групи);
- тип спільної діяльності;
- норми поведінки;
- тип управління;
- культура спілкування;
- система комунікацій;
- діловий етикет;
- традиції компанії;
- особливості трактування повноважень і відповідальності;
- трудова етика.

В Україні існує велика кількість акціонерних товариств з певною корпоративною ідеологією, які виникли в процесі приватизації державного майна, та акціонерні товариства, в яких є частка іноземного капіталу в статутному фонді. Це впливає на формування культури таких акціонерних товариств. Зараз в Україні прийнято "Принципи корпоративного управління", які розроблені з використанням міжнародного досвіду і повинні впливати на підвищення рівня національної корпоративної культури.

Отже, упровадження корпоративної культури вітчизняних акціонерних товариств дасть змогу вдосконалити сферу корпоративного управління, запобігти виникненню конфліктів.

Список літератури

1. Безвух С.В. Соціальна відповідальність бізнесу в конфліктні часи. Економіка і суспільство. 2016. № 3. С.123-129.
2. Аналітичні матеріали Центру «Розвиток корпоративної соціальної відповідальності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://csr-ukraine.org>.
3. Як працювати в конфліктні часи? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uspp.ua/yak-praczuvativ-konfl%D1%96ktn%D1%96-chasi.html>.

ВИПРОБУВАННЯ БІРЖОВОГО РИНКУ ГАЗУ ЄС: ПАНДЕМІЯ, МОНОПОЛІЯ ПРОДАВЦІВ VS ВІЙНА

Сохацька Олена Миколаївна

д.е.н., професор
Західноукраїнський національний університет
м. Тернопіль, Україна

Вступ. / Introductions. Біржовий ринок газу у Європейському Союзі впродовж останніх п'яти років проходить нові випробування на підтвердження його виключної функції прозорого формування справедливої ціни та її прогнозів на майбутнє, необхідних для економічного розвитку. Пандемія, присутність держав - монополістів на ринку пропозиції для більшості країн Європи створили нерівні умови споживання цього енергетичного ресурсу. Пандемія covid 19 призвела до короткострокового скорочення попиту на цей енергоресурс.

Натомість Німеччина, Франція, Італія, Угорщина, маючи тривалі контракти з росією, отримувала газ по цінам, значно нижчим від ринкових. До прикладу, бізнес Німеччини був настільки зацікавлений у дешевому газі, що інвестував значні кошти у будівництво газопроводів російського «Газпрому» «Північні потоки 1, 2» уже після війни у Грузії у 2008 році та російської агресії в Україні у 2014 року, що призвела до анексії Криму та окупації окремих районів Луганської та Донецької областей.

Ці дії приляли зростанню енергетичної залежності ЄС від росії, яка 24 лютого 2022 року розпочала повномасштабне вторгнення в Україну, вважаючи, що енергетично залежна Європа та світ в цілому не буде протистояти цьому. «Газпром» змушував європейських споживачів перейти на довгострокові контракти без участі у біржовому ринку, обіцяючи тим державам, що підуть на такі угоди, пільгові ціни. Це стало ще одним викликом для ЄС щодо збереження принципів демократії та ринкового ціноутворення за рахунок зменшення економічної вигоди від торгівлі з агресором.

Мета роботи. / Aim Метою даної статті є перевірка гіпотези щодо перевірки війною принципів справедливого біржового ціноутворення на енергетичні ресурси, зокрема на газ.

Матеріали та методи./ Materials and methods. В процесі дослідження використано матеріали експертів енергетичної галузі, графіки біржових цін на природній газ голландський TTF (EUR/ MWh) в Нідерландах за період з лютого по жовтень 2022 року.

Результати та обговорення./ Results and discussion.

Початок широкомасштабного вторгнення російських військ в Україну супроводжувався посиленням газового шантажу європейських країн, розпочатого ще у 2021 році. За даними Міжнародної енергетичної агенції, з березня по липень «Газпром» зменшив добове постачання газу в ЄС на 75%. Попри це компанія не втратила виручку, а навіть наростила її в три рази.

Перебої в постачанні палива супроводжувалися погрозами, газовий монополіст лякав європейців зростанням спотових цін до рівня 4 тис дол. за тис куб м. На фоні цих погроз, і, в першу чергу, різкого скорочення постачання газу, біржові «трейдери почали панічно купувати ф'ючерсні контракти. 26 серпня вартість тисячі кубометрів палива досягла 3400 дол., що в сім вище, ніж у 2021 році. У 2021 році Росія експортувала близько 200 млрд. куб м газу, з яких понад 70% припадали на країни Євросоюзу»[1].

У своїх виступах Путін критикував біржовий механізм ціноутворення цін на газ, вважаючи його недосконалим, а ціни спекулятивними: «І ті, хто погодився укладати з нами в Європі довгострокові контракти, зараз можуть тільки руки потирати і радіти. Інакше довелось б платити по \$650. А «Газпром» в ту ж Німеччину продає по \$220 — у всякому разі, зовсім недавно це було. Але це розумники ще в минулому складі Єврокомісії придумали — ринкове ціноутворення на газ. Ну ось результат вам.» [2]

Експерти та фахівці біржових ринків розуміли, що у даному випадку відбувається підміна понять: газовий монополіст різко скоротив поставки поза межами довгострокових контрактів, впали обсяги пропозиції, що при високому попиті призводить до зростання цін. Зроблено це було задля досягнення політичних цілей, а саме: зруйнувати консолідовану європейську підтримку України та вирішити питання щодо зняття санкцій.

Сьогодні питання щодо необхідності ЄС та колективному Заходу протистояти зростанню економічному впливу автократій створює реальні проблеми для міжнародної системи та для демократій світу. Тоді у ЄС згадали про ідею Х.Фріланд friend-shoring, що в широкому сенсі означає не торгувати з державами - спонсорами тероризму. На листопад 2022 року росія постачає на європейський ринок газу 8-9% від усього обсягу споживання цього енергетичного ресурсу Європою, тоді як раніше вона фактично контролювала його[4].

Біржовий ринок оперативно відреагував на зміну настроїв споживачів, результати війни в Україні, погодні умови, враховуючи обсяги існуючих запасів, що сьогодні складають 91% від обсягів газосховищ. Паніку на біржі вдалося подолати. З серпня до жовтня 2022 року ціни на голландський газ ТТФ впали з 350 до 134,5 євро за Мегават на годину. У перерахунку на кубічні метри біржові ціни на газ у Європі опустилися нижче за \$1000 за тисячу кубометрів, вперше з середини червня — і їх цілком можна порівняти з цінами до моменту російського вторгнення в Україну. Рис 1.

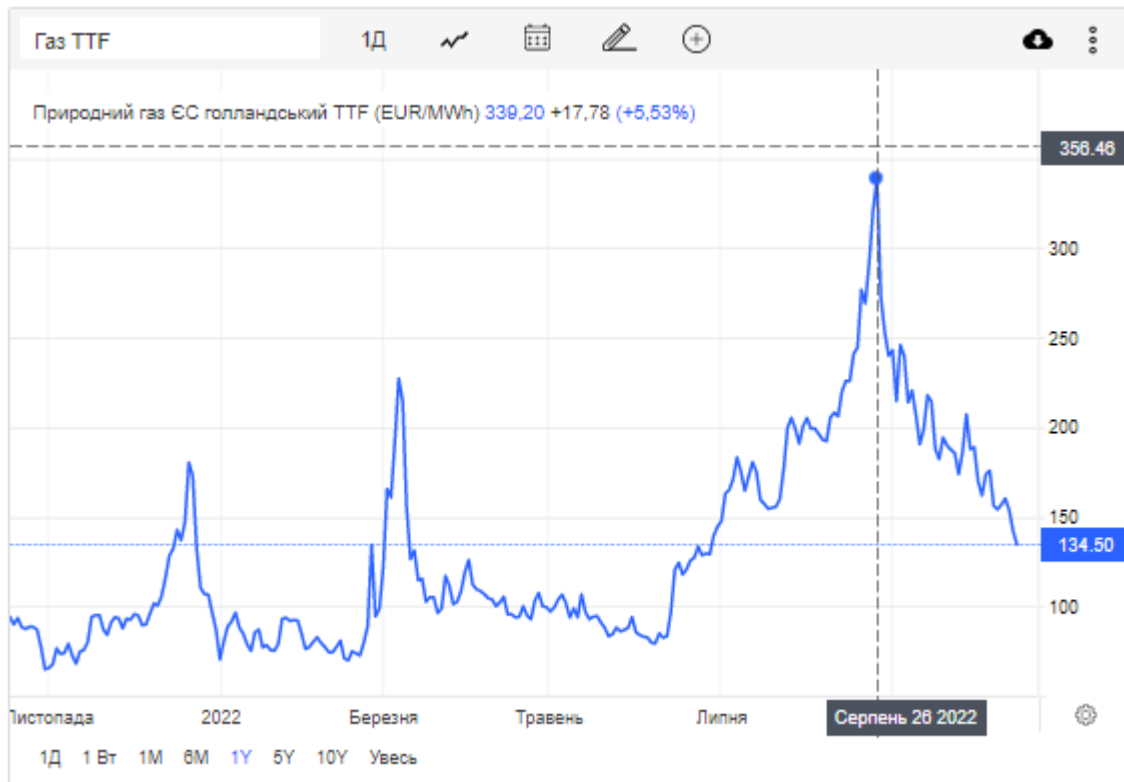

Рисунок 1. Динаміка біржових цін на газ у Європі (біржа ICE, газовий хаб у Нідерландах) з листопада 2021 року по жовтень 2022 року)[3]

Тобто, можна стверджувати, що біржовий ринок газу є достовірним індикатором кон'юнктури, а втрата впливу монополіста «Газпрому» підвищила конкуренцію, давши змогу формуванню справедливих цін. Тобто гіпотеза знайшла своє підтвердження, біржовий ринок газу у Європі витримав випробування не тільки пандемією, але й війною. Відмовившись від купівлі російського газу, ЄС отримав значні економічні втрати, однак відстояв власні демократичні цінності, допомагаючи Україні виборювати незалежність та саме її існування на мапі Європи.

Висновки./ Conclusions.

Сьогодні Україна уже інтегрована в усі контексти газової геополітики Європи поділяючи з партнерами всі складнощі на ринку газу, які виникають через війну, розв'язану росією. Але Україна також має додаткові можливості та потенціал для активізації зусиль країн Європи в диверсифікації джерел постачання газу та забезпеченні поставок газу в нових умовах. Для реалізації потенціалу України необхідна ще глибша інфраструктурна та регуляторна інтеграція в європейський ринок газу.

Незалежність європейських споживачів від російського газу сприятиме розвитку міжрегіонального транспортування газу, зокрема із Середземномор'я до країн Центральної і Східної Європи. Зокрема Трансбалканський трубопровід, міг би постачати газ із турецьких і грецьких LNG-терміналів і TANAP до Румунії, Молдови, України та потенційно до району Баумгартен.

Особливу роль у збільшенні пропозиції газу може зіграти роль відміна існуючих правил прийняття сертифікатів про походження українського біометану, включення його до Платформи ЄС для спільної закупівлі газу, LNG та водню та ін. Все вище зазначене допоможе підвищити ефективність біржової торгівлі газом, а споживачам не тільки отримувати справедливі спотові ціни, але й хеджувати цінові ризики за допомогою ф'ючерсних контрактів.

Список літератури

1. Мірошніченко Б. Газова війна у розпалі. Як тримає удар ЄС та наскільки готова до зими Україна? URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/09/5/691058/>
2. «Тепер завітайте голитися». Путін заявив, що у рекордному зростанні ціни на газ винні «розумники» європейці URL: <https://biz.nv.ua/ukr/markets/cini-na-gaz-putin-zvinuvativ-yevropeyciv-u-tomu-shcho-voni-sami-vinni-u-rizkomu-podorozhchanni-gazu-50182471.html>
3. Знову нижче \$1000 за тисячу кубів. Ціни на газ у Європі впали до довоєнного рівня URL: <https://biz.nv.ua/ukr/markets/cini-na-gaz-u-yevropi-rizko-vpali-praktichno-do-dovoyennogo-rivnya-ostanni-novini-50278920.html>
4. Шевченко Ольга. Захід перебудовується. Що таке закритий клуб D10, куди не приймуть Росію та Китай URL: <https://focus.ua/uk/world/541326-chtotakoe-d10-i-kak-demokraticheskie-strany-dolzhny-oboronyatsya-i-obedinyatsya>

РЕГУЛЯТОРНА КОНКУРЕНЦІЯ В ЦИФРОВІЙ ТОРГІВЛІ НА ГЛОБАЛЬНИХ РИНКАХ

Шевченко Ірина Олександрівна

Кандидат економічних наук, доцент,
докторант кафедри міжнародної економіки,
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин ім. Б.Д. Гаврилишина,
Західноукраїнський національний університет

Цифрова торгівля поглинає світ попри негативні зовнішні фактори, які сприяють зниженню показників традиційної форми торгівлі. Розвиток цифрової торгівлі та зростаюча онлайн-конкуренція ускладнюються та свідчать про наявний попит, що робить їх актуальним важелем забезпечення глобальної економіки. На рис.1 наведено важливі фактори успіху в цифровій торгівлі.

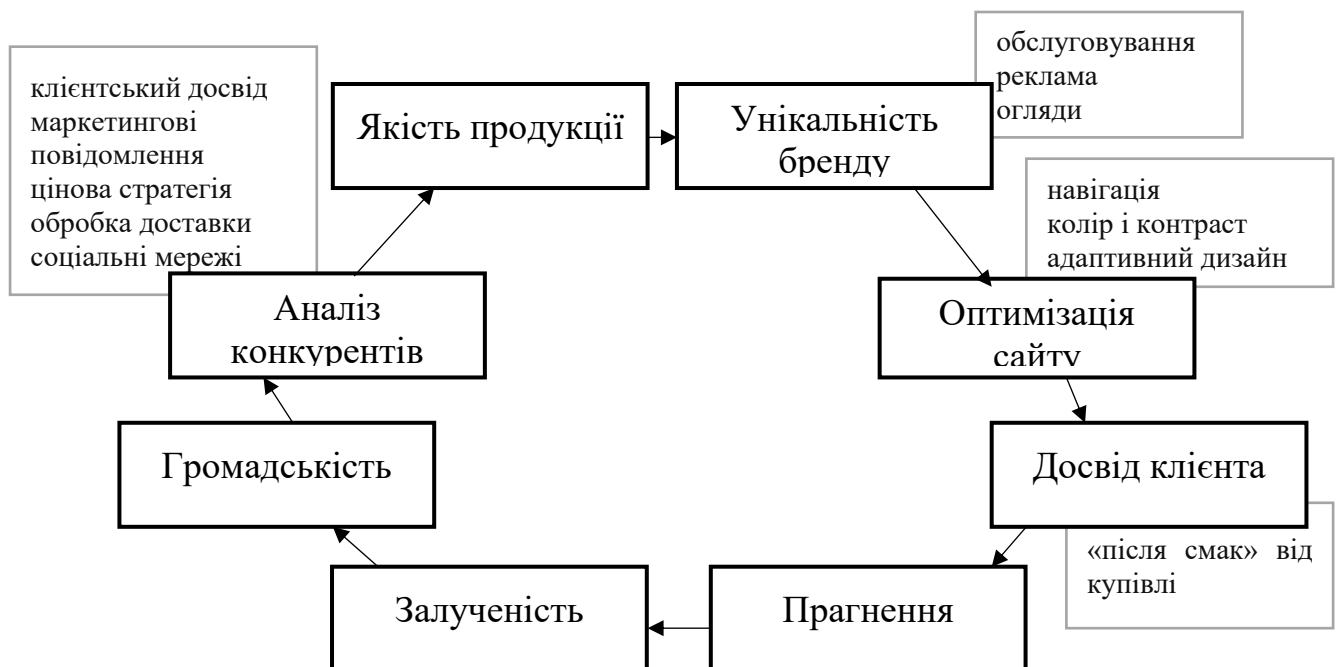

Рис.1. Конкурентні фактори успіху в цифровій торгівлі на глобальних ринках (запропоновано автором)

Таким чином, як видно з рис.1 конкурентні фактори успіху в цифровій торгівлі на глобальних ринках поєднують в собі: аналіз конкурентів, якість продукції, унікальність бренду, оптимізація сайту, досвід клієнта, прагнення, залученість та громадськість.

Навчання конкуренції в цифровій торгівлі сприяє появі нових тенденцій на глобальних ринках. Сприяє визначенню потенційних бар'єрів у ніші та дає змогу приймати більш обґрунтовані рішення. Стратегія, повинна гарантувати постійне відстеження конкурентів. Це забезпечить оновлене уявлення про конкурентний ландшафт. Основні конкуренти є прямою конкуренцією. Другорядні конкуренти можуть надати низьку або високу версію продукту та третинна конкуренція

включає споріднені підприємства. Визначення конкурентів можливе шляхом залучення елементів в проведеному аналізі, а саме: веб-сайт і клієнтський досвід, маркетингові повідомлення, цінова стратегія, обробка доставки та аналіз онлайн-оглядів і присутності у соціальних мережах.

Бренди цифрової торгівлі, які користуються найбільшою популярністю, це ті, які пропонують нові та цікаві продукти. Перевага полягає у систематичному контролі за тенденціями та технологіями. Диференціація - це те, що дасть конкурентну перевагу. Один із найкращих способів виділитися за допомогою продуктів — це рекламувати продукт як оновлення конкурентів у сфері цифрової торгівлі. Включення новіших технологій і програм або використання останніх галузевих тенденцій дасть змогу залишатися попереду. Всі вдосконалення повинні бути спрямовані на вирішення потреб клієнтів краще, ніж конкуренти. Клієнтам неважко залишатися лояльними до продукту, на який вони знають, що можуть покластися. Так само контроль якості стає проблемою, коли ви виробляєте різні види продукції. Якщо ваша продукція не відповідає стандартам, ви ризикуєте втратити лояльність клієнтів і продажі.

Створення унікального бренду шляхом брендінгу, що є основою ідентичності в бізнесу. Найкращий спосіб це визначити – визначити мету, яка стоїть. Цей набір цінностей визначає місію. Бренд також сприяє сприйняттю клієнтів, що впливає на конверсії. Сприйняття клієнтом включає думки та почуття, які виникають у клієнта, коли вони думають про бізнес електронної комерції. Фактори, які впливають на сприйняття клієнта, включають: обслуговування клієнтів, реклама в соціальних мережах, онлайн огляди, зв'язки з громадськістю. Приймаючи до уваги ці аспекти потрібна унікальна точка продажу (USP). Це допомагає пропонувати гнучкі рішення щодо доставки та щедру політику повернення або відшкодування. Крім того, бренд це ключове словом. Необхідним є аналіз SEO, для залучення органічного трафіку. Обов'язково дотримуйтесь найкращих практик SEO, щоб залишатися в безпеці від результатів пошукової системи. Прозорість також багато в чому впливає на загальний імідж бренду.

Забезпечте чудовий досвід клієнтів. Потенційні клієнти розвивають свій перший рівень довіри на основі візуального оформлення сайту та того, наскільки добре представлена інформація. Веб-дизайн – це перший крок до покращення взаємодії з користувачем. Макет сайту повинен максимізувати кількість конверсій. Зрештою, перетворення відвідувачів сайту на платоспроможних клієнтів — це те, що підтримує роботу. Підвищити рівень конверсії, можливо за допомогою спрощення навігації, використання сучасних, актуальних кольорів та контрастів, використання адаптивного дизайну та створення чітких цільових сторінок.

Оптимізація сайту для користувачів мобільних пристроїв за допомогою створення інтерактивного вмісту та спліт-тестування. Надання кращої підтримки клієнтів значною мірою сприяє створенню задовільної взаємодії з користувачем. Епічна підтримка клієнтів передбачає бути ввічливими,

доброзичливими та виходити за межі, щоб забезпечити своєчасне вирішення проблем клієнтів.

Створення залученості є основою в побудові справжніх стосунків з наявними та потенційними клієнтами. Платформи соціальних мереж пропонують чудовий спосіб взаємодії з клієнтами в режимі реального часу. Це можливо за допомогою створення блогу, форумів або розділів спільноти на сайті, для допомоги користувачам збиратися разом або проводити заходи. Ніщо так не сприяє позитивному іміджу бренду, як залучення натовпу для приємного проведення часу.

Прагнення до становлення частиною чогось більшого шляхом постійного розвитку, вдосконалень та реформувань.

Таким чином, підводячи підсумки дослідження варто наголосити, що регуляторну конкуренцію в цифровій торгівлі забезпечується певними засобами, які мають на меті стимулювання соціально-економічного розвитку та зростання держав.

Політика заохочення та сприяння розвитку технологій у сфері цифрової торгівлі, підвищення національного інноваційного потенціалу і збільшення експорту передових галузей, підвищення продуктивної спроможності країни шляхом розвитку нових порівняльних переваг в умовах становлення цифрової економіки та обмеження інформаційних потоків є складовою міжнародної економічної політики.

Список літератури

1. Панченко В. Регуляторна конкуренція в цифровій економіці: нові форми протекціонізму / Панченко Володимир, Резнікова Наталія, Булатова Олена // Міжнародна економічна політика. – 2020. – № 1–2. – С. 50–80.

2. Шевченко І.О. Електронна комерція як інструмент забезпечення розвитку цифрової торгівлі VIII Міжнародна науково-практична конференція «Science, trends and development methods», 19-21 грудня 2022 р., Токіо, Японія 84 - 88р. URL: <https://eu-conf.com/ua/events/science-trends-and-development-methods/>

ЗВ'ЯЗОК МІЖ ВМІСТОМ ГЕРМАНІЮ І АРСЕНА У ВУГІЛЛІ ПЛАСТА С₇^H ПОЛЯ ШАХТИ «ТЕРНІВСЬКА»

Ішков Валерій Валерійович

кандидат геолого-мінералогічних наук, доцент
Національний ТУ «Дніпровська політехніка», Україна
старший науковий співробітник
інституту геотехнічної механіки ім. М.С. Полякова НАН України, Україна

Козій Євген Сергійович

кандидат геологічних наук, директор ННЦ підготовки іноземних громадян,
Національний ТУ «Дніпровська політехніка», Україна
доцент, Дніпровський держ. аграрно-економічний університет, Україна

Чернобук Олександр Іванович

заступник директора, департамент стратегічного планування виробництва,
Грузинський марганець, Грузія

Загальна актуальність дослідження вмісту Ge у вугільних пластах обумовлена можливістю його промислового вилучення та використання в якості цінного попутного компонента. Раніше у вугільних пластах Павлоградсько-Петропавлівського геолого-промислового району переважно досліджувалися токсичні та потенційно токсичні елементи [1-63]. Слід зазначити, що дослідження зв'язку між вмістом Ge та As у вугіллі пласта с₇^H поля шахти «Тернівська» раніше не виконувалися.

Мета роботи: полягає у дослідженні зв'язку між вмістом Ge та As у вугіллі пласта с₇^H шахти «Тернівська».

Фактологічною основою роботи були результати аналітичних досліджень матеріалу пластових (у випадку простої будови пласта) і пластово-диференційні (у випадку складної будови пласта) кернових проб. У ряді випадків вони доповнювались аналізами проб відібраних борозновим методом із гірничих виробок за участю авторів та співробітників геологічної служби вугледобувного підприємства. За результатами кореляційного аналізу було встановлено статистично прямий зв'язок між концентраціями Ge та As у вугіллі пласта с₇^H, який характеризується значущим коефіцієнтом кореляції 0,34.

Аналіз виконаних досліджень дозволяє сформулювати **основний висновок:** на ділянках пласта біля різномасштабних розривних порушень де вугілля могло зазнати епігенетичну гідротермальну мінералізацію, можливо накопичення Ge та As у сульфідній формі.

Список літератури

1. Козій Є.С., Ішков В.В. (2017). Класифікація вугілля основних робочих пластів Павлоград-Петропавлівського геолого-промислового району за вмістом

- токсичних та потенційно токсичних елементів. *Збірник наукових праць «Геотехнічна механіка»*. (136), 74 – 86.
2. Ишков, В. В., Сердюк, Е. А., & Слипенький, Е. В. (2003). Особенности применения методов кластерного анализа для классификации угольных пластов по содержанию токсичных и потенциально токсичных элементов (на примере Красноармейского геолого-промышленного района). *Сборник научных трудов НГУ*, (19), 5-16.
3. Ishkov V.V., Koziy E.S., Lozovoi A.L. (2013). Definite peculiarities of toxic and potentially toxic elements distribution in coal seams of Pavlograd-Petrodavlovka region. *Collection of scientific works of NMU*, (42), 18-23.
4. Ишков В.В., Козий Е.С. (2013). О распределении токсичных и потенциально-токсичных элементов в угле пласта с_{бн} шахты «Терновская» Павлоград-Петропавловского геолого-промышленного района. *Матеріали міжнародної конференції «Форум гірників»*. ДВНЗ «НГУ». Дніпро. 49-55.
5. Ишков В.В., Козий Е.С. (2013). Новые данные о распределении токсичных и потенциально токсичных элементов в угле пласта с_{бн} шахты «Терновская» Павлоград-Петропавловского геолого-промышленного района. *Збірник наукових праць НГУ*. (41), 201-208.
6. Ишков В.В., Козий Е.С. (2014). О распределении золы, серы, марганца в угле пласта с₄ шахты «Самарская» Павлоград-Петропавловского геолого-промышленного района. *Збірник наукових праць НГУ*. (44), 178-186.
7. Ишков В.В., Козий Е.С. (2014). О классификации угольных пластов по содержанию токсичных элементов с помощью кластерного анализа. *Збірник наукових праць НГУ*. (45), 209-221.
8. Ишков, В. В. (2009). Кобальт и ванадий в угле основных рабочих пластов Алмазно-Марьевского геолого-промышленного района Донбасса. *Науковий вісник НГУ*, (10), 48-53.
9. Ишков В.В., Козий Е.С., Труфанова М.О. Особенности онтогенезу уролітів жителів Дніпропетровської області. *Мінерал. журн.* 2020. 42, № 4. С. 50 - 59. <https://doi.org/10.15407/mineraljournal.42.04.050>
10. Ишков В.В., Нагорный В.Н. (2005). О закономерностях накопления ртути в угольных пластах Красноармейского геолого-промышленного района. *Науковий вісник Національної гірничої академії України*, (2), 84-88.
11. Ишков В.В. Мышьяк и фтор в угольных пластах Лисичанского геолого-промышленного района // *Збірник наукових праць Національного гірничого університету* № 33, т. 1. - Днепропетровск, 2009. – С. 5 - 16.
12. Ишков В.В., Козий Е.С. Розподіл ртуті у вугільному пласті с_{7^н} поля шахти «Павлоградська» / *Наукові праці Донецького національного технічного університету*, Серія: «Гірничо-геологічна». 2020. №1 (23) - 2(24). – С. 26 - 33.
13. Козар М.А., Ишков В.В., Козий Е.С., Стрельник Ю.В. Токсичні елементи мінеральної та органічної складової вугілля нижнього карбону Західного Донбасу / *Геологічна наука в незалежній Україні: Збірник тез наукової конференції Ін-ту геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка НАН України*. 2021. – С.55 - 58.

14. Ишков В.В., Козий Е.С. Накопление Со и Мп на примере пласта С5 Западного Донбасса как результат их миграции из кор выветривания Украинского кристаллического щита / Материалы XVI Международного совещания по геологии россыпей и месторождений кор выветривания «Россыпи и месторождения кор выветривания XXI века: задачи, проблемы, решения». 2021. – С. 160 - 162.
15. Ишков В.В., Козий Е.С., Стрельник Ю.В. Результаты досліджень розподілу кобальту у вугільному пласті k₅ поля ВП «шахта «Капітальна» / Збірник праць Всеукраїнської конференції «Від мінералогії і геогнозії до геохімії, петрології, геології та геофізики: фундаментальні і прикладні тренди XXI століття» (MinGeoIntegration XXI). 2021. – С. 178 - 181.
16. Ишков В.В., Козий Е.С. Аналіз поширення хрому і ртуті в основних вугільних пластах Красноармійського геолого-промислового району / Вид-во ІГН НАН України. Серія тектоніка і стратиграфія. 2019. № 46. – С. 96 - 104.
17. Ишков В.В., Козий Е.С. Деякі особливості розподілу берилію у вугільному пласті k₅ шахти «Капітальна» Красноармійського геолого-промислового району Донбасу / Вісник ОНУ. Сер.: Географічні та геологічні науки. 2020. Т. 25, вип. 1(36). – С. 214 - 227.
18. New data about the distribution of nickel, lead and chromium in the coal seams of the Donetsk - Makiivka geological and industrial district of the Donbas / Kozar M.A., Ishkov V.V., Kozii Ye.S., Pashchenko P.S. / Journ. Geol. Geograph. Geoecology. 2020. № 29(4). pp. 722 - 730. <http://doi.org/10.15421/112065>
19. Ишков В.В., Козий Е.С. Особливості розподілу свинцю у вугільних пластах Донецько-Макіївського геолого-промислового району Донбасу / Вид-во ІГН НАН України, Серія тектоніка і стратиграфія. 2020. № 47. – С. 77 - 90.
20. Ишков, В.В., Козий, Е.С. Розподіл арсену та ртуті у вугільному пласті k₅ шахти "Капітальна", Донбас / Мінерал. журн. 2021. Вип. 43, № 4. – С. 73 - 86. <https://doi.org/10.15407/mineraljournal.43.04.073>
21. Ишков В. В. Проблемы геохимии «малых» і токсичних елементів у вугіллі України // Наук. вісник НГА України. - № 1. – Дніпропетровськ, НГАУ, 1999. – С. 128 – 132.
22. Nesterovskyi V., Ishkov V., Kozii Ye. (2020). Toxic and potentially toxic elements in the coal of the seam c_{8n} of the "Blagodatna" mine of Pavlohrad-Petropavlivka geological and industrial area. Visnyk Of Taras Shevchenko National University Of Kyiv: Geology, 88(1), 17-24. <http://doi.org/10.17721/1728-2713.88.03>
23. Ишков В.В., Лозовой А.Л. О закономерностях распределения токсичных и потенциально токсичных элементов в угольных пластах Павлоград – Петропавловского района // Наук. вісник НГА України. - № 2. – Дніпропетровськ, НГАУ, 2001. – С. 57 – 61.
24. Yerofieiev, A.M., Ishkov, V.V., Kozii, Ye.S., Bartashevskiy, S.Ye. (2021). Research of clusterization methods of oil deposits in the Dnipro-Donetsk depression with the purpose of creating their classification by metal content (on the vanadium example). Scientific Papers of Donntu Series: “The Mining and Geology”. pp. 83-93. [https://doi.org/10.31474/2073-9575-2021-1\(25\)-2\(26\)-83-93](https://doi.org/10.31474/2073-9575-2021-1(25)-2(26)-83-93)

25. Yerofieiev, A. M., Ishkov, V. V., & Kozii, Y. S. (2021). Influence of main geological and technical indicators of Kachalivskiyi, Kulychykhinskyi, Matlakhovskiyi, Malosorochynskiyi and Sofiiivskiyi deposits on vanadium content in the oil. In *International Scientific & Technical Conference «Ukrainian Mining Forum* (pp. 177-185).
26. Yerofieiev, A. M., Ishkov, V. V., Kozii Ye, S., & Bartashevskiy, S. Y. (2021). Geochemical features of nickel in the oils of the Dnipro-Donetsk basin. Collection of scientific works "Geotechnical Mechanics". No. 160. pp. 17-30. <https://doi.org/10.15407/geotm2021.160.017>
27. Ishkov V., Kozii Ye. (2020). Distribution of mercury in coal seam c7H of Pavlohradaska mine field. Scientific Papers of DONNTU Series: "The Mining and Geology". № 1(23)-2(24), pp. 26-33. [https://doi.org/10.31474/2073-9575-2020-3\(23\)-4\(24\)-26-33](https://doi.org/10.31474/2073-9575-2020-3(23)-4(24)-26-33)
28. Ishkov V.V., Kozii E.S. (2017). About peculiarities of distribution of toxic and potentially toxic elements in the coal of the layer c10B of the Dneprovskaya mine of Pavlogradsko-Petropavlovskiy geological and industrial district of Donbas. Collection of scientific works "Geotechnical Mechanics". № 133, pp. 213-227.
29. Ishkov V.V., Kozii Ye.S. (2020). Peculiarities of lead distribution in coal seams of Donetsk-Makiivka geological and industrial area of Donbas. Tectonics and Stratigraphy. № 47, pp. 77-90. <https://doi.org/10.30836/igs.0375-7773.2020.216155>
30. Ishkov, V. V. Kozii, Ye. S. (2019). Analysis of the distribution of chrome and mercury in the main coals of the Krasnoarmiiskyi geological and industrial area. Tectonics and Stratigraphy. No. 46. pp. 96-104.
31. Ishkov V.V., Kozii Ye.S. (2021). Distribution of arsene and mercury in the coal seam k5 of the Kapitalna mine, Donbas. Mineralogical Journal. № 43(4), pp. 73-86. <https://doi.org/10.15407/mineraljournal.43.04.073>
32. Ishkov, V.V., Kozar, M.A., Kozii, Ye.S., Bartashevskiy, S.Ye. (2022). Nickel in oil deposits of the Dnipro-Donetsk depression (Ukraine). Problems of science and practice, tasks and ways to solve them. Proceedings of the XXVI International Scientific and Practical Conference. Helsinki, Finland. pp. 25-26. <https://doi.org/10.46299/ISG.2022.1.26>
33. Ішков, В. В., Козій, Є. С., Киричок, В. О., & Стрельник, Ю. В. (2021). Перші відомості про розподіл свинцю у вугільному пласті k5 поля ВП «Шахта «Капітальна». Міжнародна науково-практична конференція «Технології і процеси в гірництві та будівництві».
34. Ішков В.В., Козій Є.С., Капшученко Є.О., Стрельник Ю.В. (2021). Попередні дані про особливості розповсюдження нікелю у вугільному пласті k5 поля ВП «Шахта «Капітальна». Міжнародна науково-практична конференція «Технології і процеси в гірництві та будівництві». ДонНТУ. – С. 21 - 31.
35. Ішков В.В., Козій Є.С., Завгородня В.О., Стрельник Ю.В. (2021). Перші дані про розподіл кобальту у вугільному пласті k5 поля ВП «Шахта «Капітальна». Міжнародна науково-практична конференція «Технології і процеси в гірництві та будівництві». ДонНТУ. – С. 55 - 64.

36. Ишков В. В., Чернобук А. И., Михальчонок Д. Я. О распределении бериллия, фтора, ванадия, свинца и хрома в продуктах и отходах обогащения Краснолиманской ЦОФ // Науковий вісник НГАУ. – 2001. – №. 4. – С. 89-90.
37. Козар М.А., Ишков В.В., Козій Є.С. (2021). Мінеральний склад уролітів мешканців Придніпров'я. Геологічна наука в незалежній Україні: Збірник тез наукової конференції (Київ, 8 - 9 вересня 2021 р.). / НАН України, Інститут геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка. Київ. С.52 - 55.
38. Єрофеев А.М., Ишков В.В., Козій Є.С. (2021). Особливості впливу геологотехнологічних показників деяких родовищ на вміст ванадію у нафті. Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Перспективи розвитку гірничої справи та раціонального використання природних ресурсів». С. 43 - 46.
39. Єрофеев А.М., Ишков В.В., Козій Є.С. (2021). Особливості впливу основних геолого-технологічних показників нафтових родовищ України на вміст ванадію. Матеріали II Міжнародної наукової конференції «Сучасні проблеми гірничої геології та геоecології». С. 115 – 120.
40. Ишков В.В. Некоторые особенности распределения свинца и хрома в угле основных рабочих пластов Алмазно-Марьевского геолого-промышленного района. Збірник наукових праць Національного гірничого університету. 2012. № 37. С. 321 - 332.
41. Ишков В.В. Ванадий, хром и никель в угольных пластах Донецко-Макеевского геолого-промышленного района Донбасса. Збірник наукових праць національного гірничого університету. 2010. № 35. С. 17 - 31.
42. Ишков В.В., Козій Є.С. О распределении As, Hg, Be, F и Mn в угле пласта с4 шахты «Самарская» Павлоград-Петропавловского геолого-промышленного района. Матеріали Всеукраїнської науково-технічної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Молодь, наука та інновації». Дніпро: ДВНЗ «Національний гірничий університет», 2016. С. 12 - 13.
43. Barannik C., Ishkov V., Barannik S. Peculiarities of structure and morphogenesis of ureatic stones in residents of developed industrial region. The XX International Scientific and Practical Conference «Problems of science and practice, tasks and ways to solve them», May 24 – 27, 2022, Warsaw, Poland. 874 p. P. 350 - 354.
44. Barannik C., Ichkov V., Molchanov R., Barannik S. Signification pratique des caractéristiques de la composition et de la structure des pierres d'urée chez les résidents de la région industrielle développée. The XXI International Scientific and Practical Conference «Actual priorities of modern science, education and practice», May 31 – 03 June, 2022, Paris, France. 873 p. P. 410 - 414.
45. Ishkov V.V., Kozii Ye.S., Chernobuk O.I., Pashchenko P.S., Lozovyi A.L. (2022). Results of correlation and regression analysis of germanium concentrations with thickness and ash content of coal seam c8B of Dniprovskaya mine field (Ukraine). Proceedings of the XXIX International Scientific and Practical Conference «Trends in science and practice of today», July 26 – 29, 2022, Stockholm, Sweden, pp. 95-104. <https://doi.org/10.46299/ISG.2022.1.29>

46. Ишков В. В. Основные результаты первых геолого-геофизических исследований участков днепровских порогов / В. В. Ишков, А. Л. Лозовой, Д. В. Рудаков // Науковий вісник Національного гірничого університету. – Д., 2009. – № 3. – С. 49 – 54.
47. Ишков В.В., Козій Є.С. (2021). Особливості морфології органо-мінеральних утворень нирок населення міста Кам'янске. Проблеми розвитку гірничо-промислових районів: матеріали IV-ї міжнародної науково-технічної конференції. ДонНТУ. С. 33 – 35.
48. Ишков В.В., Козій Є.С., Клименко А.Г. (2021). Особливості розподілу германію у вугільному пласті с₁ шахти «Дніпровська». Проблеми розвитку гірничо-промислових районів: матеріали IV-ї міжнародної науково-технічної конференції. ДонНТУ. С. 42 – 50.
49. Єрофєєв А.М., Ишков В.В., Козій Є.С. (2021). Застосування методів кластеризації до родовищ нафти за вмістом ванадію. Проблеми розвитку гірничо-промислових районів: матеріали IV-ї міжнародної науково-технічної конференції. ДонНТУ. С. 23 - 28.
50. Альохін В.І., Сахно С.В., Ишков В.В., Козій Є.С. (2021). Про першу знахідку дикіту у пісковиках з природного відслонення верхнього карбону Красноармійського геолого-промислового району Донбасу. Міжнародна науково-практична конференція «Технології і процеси в гірництві та будівництві». ДонНТУ. – С. 5 – 11.
51. Сахно С.В., Ишков В.В., Сахно А.І. Мінерал дікіт в осадових вуглевміщуючих породах Донбасу. Наукові праці ДонНТУ. Серія Гірничо-геологічна, 2019, № 1(21) - 2(22), С. 7 – 13. [https://doi.org/10.31474/2073-9575-2019-1\(21\)-\(2\)22-7-13](https://doi.org/10.31474/2073-9575-2019-1(21)-(2)22-7-13)
52. Широков О.З., Сафронов І.Л. Ишков В.В., Козій Є.С. (2020). Основи методики прогнозу стійкості вуглевміщуючих порід по комплексу геолого-геофізичних методів. Проблеми розвитку гірничо-промислових районів: матеріали II-ї міжнародної науково-технічної конференції. ДонНТУ. С. 16 – 24.
53. Ишков В.В., Козій Є.С., Найдєн К.В., Сливний С.О. (2020). Деякі особливості розподілу миш'яку у вугільному пласті с_{8в} поля шахти «Західно-Донбаська». Проблеми розвитку гірничо-промислових районів: матеріали II-ї міжнародної науково-технічної конференції. ДонНТУ. – С. 91 – 94.
54. Ишков В.В., Козій Є.С., Івінська В.О., Снігур А.Д. (2020). Про розподіл берилію у вугільному пласті k₅ поля шахти «Капітальна» Проблеми розвитку гірничо-промислових районів: матеріали II-ї міжнародної науково-технічної конференції. ДонНТУ. – С. 73 – 77.
55. Ишков В. В., Светличный Э. А., Труфанова М. А. О минеральном составе уролитов жителей города Днепропетровска // Збірник наукових праць НГУ. – 2015. – № 47. – С. 5 – 14.
56. Ишков В. В., Светличный Э. А., Труфанова М. А. Особенности морфологии уролитов жителей города Днепропетровска // Збірник наукових праць Національного гірничого університету. – 2015. – №. 46. – С. 5-10.

57. Ишков В. В. Новые данные о мышьяке в угольных пластах Лисичанского геолого-промышленного района Донбасса // Збірник наукових праць Національного гірничого університету. – 2013. – №. 40. – С. 19-25.
58. Ишков В. В. Особенности распределения свинца, хрома и никеля в углях основных рабочих пластов Донецко-Макеевского геолого-промышленного района Донбасса // Збірник наукових праць Національного гірничого університету. – 2012. – №. 39. – С. 276-282.
59. Ишков В. В. Новые данные о распределении ртути, мышьяка, берилля и фтора в угле основных рабочих пластов Павлоград-Петропавловского геолого-промышленного района // Збірник наукових праць Національного гірничого університету. – 2012. – №. 38. – С. 19-27.
60. Ишков, В. В. (2010). Мышьяк в углях Лисичанского и Красноармейского геолого-промышленных районов Донбасса. *Збірник наукових праць Національного гірничого університету*, (35 (2)), 261-271.
61. Нагорный Ю. Н., Сафронов И. Л., Ишков В. В. Оценка и подсчет запасов угля в расщепляющихся и весьма сближенных пластах Львовско-Волынского бассейна // Горный информационно-аналитический бюллетень (научно-технический журнал). – 1999. – №. 7. – С. 174.
63. Нагорный Ю. Н., Сафронов И. Л., Ишков В. В. Закономерности угленакопления в карбоне юго-восточной части Днепровско-Донецкой впадины // Горный информационно-аналитический бюллетень (научно-технический журнал). – 1999. – №. 7. – С. 175-179.
64. Ishkov, V., & Koziy, E. (2017). DISTRIBUTION OF TOXIC AND POTENTIALLY TOXIC ELEMENTS IN THE COAL OF THE LAYER C-7 (H) OF THE " PAVLOGRADSKAYA " MINE OF PAVLOGRADSKO-PETROPAVLOVSKIY GEOLOGICAL AND INDUSTRIAL DISTRICT. *VISNYK OF TARAS SHEVCHENKO NATIONAL UNIVERSITY OF KYIV-GEOLOGY*, (4), 59-66.
65. Ishkov, V. V., & Koziy, E. S. (2017). About peculiarities of distribution of toxic and potentially toxic elements in the coal of the layer c10 в of the Dneprovskaya mine of Pavlogradsko-Petropavlovskiy geological and industrial district of Donbass. *Collection of scientific works" Geotechnical Mechanics*, (133), 213-227.
66. Ишков В.В., Козій Є.С., Чернобук О.І. (2022). Зв'язок германію із зольністю у вугільному пласті с10в шахти «Дніпровська». X Міжнародна науково-практична конференція «Технології і процеси в гірництві та будівництві». ДНУЗ «ДонНТУ», м. Луцьк, 14-16 вересня 2022р. С.25-33.
67. Ишков В.В., Козій Є.С., Чернобук О.І. (2022). Аналіз зв'язку германію і ванадію у вугільному пласті с₁ поля шахти «Самарська», Україна. The V International Scientific and Practical Conference «Concepts and use of technologies in practice», November 28 – 30, London, Great Britain. pp. 77-83.
68. Ишков В.В., Козій Є.С., Чернобук О.І., Пашенко П.С., Коваль С.О., Кравець Я.М. (2022). Зв'язок вмісту германію з потужністю та зольністю вугільного пласта с₆ поля шахти «Ювілейна». Матеріали XX Міжнародної

конференції молодих вчених «Геотехнічні проблеми розробки родовищ». м. Дніпро, С. 89-93.

69. Ішков В.В., Козій Є.С., Пащенко П.С., Чернобук О.І., Сафонов О.Д. (2022). Германій у вугільному пласті c_4^1 поля шахти «Самарська». Матеріали XX Міжнародної конференції молодих вчених «Геотехнічні проблеми розробки родовищ». м. Дніпро, С. 145-149.

THE COURSE “COLONIALISM IN THE TRADITIONAL EAST (XVII–XX CENTURIES)” IN THE MASTER'S-HISTORIAN TRAINING PROGRAM

Irzhavska Anzhela,

PhD in Historical Sciences, Associate Professor,
Department of World History and International Relations,
the Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy

The course “Colonialism in the Traditional East (XVII–XX centuries)” in the master's-historian training program has great scientific-theoretical and practical significance in the process of training a specialist in history. The subject of the special course provides an opportunity to get acquainted with the subject and tasks of the course, the characteristics of the development of domestic and foreign oriental studies as a science, its sources and literature, to understand the peculiarity of the development of the countries of the East in the colonial period. In the process of studying the special course, the future specialist gets acquainted with the history of the countries of the Eastern region, their struggle for their independence, the influence of the methods of colonial administration of metropolitan countries on changes in the socio-economic and political spheres of the development of traditional Eastern societies, the peculiarities of spiritual culture, the place and role of the countries of the East in international relations [1; 2].

The course “Colonialism in the Traditional East (XVII–XX centuries)” is studied by students of the first year of the educational specialty "Master" (014 Secondary education. History) at the Educational-Scientific Department of International Relations, History and Philosophy, the Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy (Ukraine). The course lasts for one (spring) semester. It starts in February and ends in early May Number of credits: 3 [2]. The timetable is flexible and is usually planned before each semester. The course is only offered to the students of the study fields the course is directly associated with.

There are 3 fields of study the course is directly associated with:

1. Early European colonialism in the traditional East.
2. Features of colonialism and the national liberation movement in the East in the nineteenth – twentieth century.
3. Decolonization and postcolonial development of the traditional East [1; 2].

The subject of study is the history of colonialism in the traditional East, their struggle for independence, the impact of methods of colonial governance of metropolitan countries on changes in the socio-economic and political spheres of development of traditional Eastern societies.

The purpose of teaching the discipline is to realize the uniqueness of the development of the East in the colonial period; is to provide students with the necessary knowledge about the main features of political and socio-economic development of the countries of Asia and Africa, historical events related to the conquest and defense of

national independence, ideas and personal contribution to the history of national liberation movements of prominent figures.

The students will be able to:

- to characterize the general tendencies of historical development of the countries of Asia and Africa in past and modern times and to define nationally special features characteristic of a separate country or group of countries;
- to make a differentiated comparative-historical analysis of the level of socio-economic and cultural development in the colonial period;
- to determine the place and role of each of the countries in the world colonial system [2].

The students will be able to know:

- the material provided by the program and on its basis to acquire the necessary skills and abilities to determine the causes and consequences of colonialism as a phenomenon, its relationship with general historical processes;
- formation and development of the world colonial system;
- the most important directions of colonial policy of the largest metropolises of the world;
- ideological concepts of colonialism and typical methods of colonial exploitation;
- differences in colony management systems;
- the consequences of colonial policy [2].

The course focuses on the following broad topics within the field of Colonialism in the traditional East (XVII–XX centuries):

- Early European colonialism in the East.
- Periodization and stages of colonial expansion.
- Basic principles and ideological concepts of colonial policy.
- Establishment and operation of East India companies (Dutch, French, English).
- Methods of colonial exploitation peoples of the Afro-Asian region.
- Agrarian structures in the conditions of colonial-capitalist economy. Peasant uprisings in the East in XIX century.
- Interaction of traditional systems with Western colonial capital.
- The policy of self-isolation.
- The emergence of anti-colonial and national liberation movements in the East.
- Colonial conflicts at the turn of the XIX–XX centuries.
- Anti-colonial movement in Africa in the early twentieth century. The birth of the ideology of African nationalism.
- The essence of the mandate system.
- National liberation and anti-colonial movements of the interwar period in the East.
- Decolonization of Asia and Africa.
- Afro-Asian Solidarity Movement
- UN Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples, 1960 The Year of Africa.
- Modification and transformation of eastern postcolonial societies.
- Problems of postcolonial development of independent states of the Afro-Asian region.

- Neocolonialism, its essence [2].

Interdisciplinary connections. The educational discipline "Colonialism in the traditional East (XVII–XX centuries)" is organically connected with other disciplines – political science, religious studies, cultural studies, historical geography, historical demography, historiography, source studies, toponymy.

The necessary knowledge and skills are mastered by students by conducting educational classes with them in the form of lectures, seminar classes, as well as individual classes and consultations and independent work. Teaching methods: lectures/seminars (explanation, discussion, analysis and tests, multimedia presentations, essays).

The course finishes with a credit obtained by students who actively participate in the and meet the following requirements: regular attendance recommended, home practice and home assignments, participation in distance learning in Google Classroom, current tests, credit test. The pass mark is 60 per cent. The course is taught annually.

List of references:

1. Irzhavska A. P., Tereshchenko T. V. History of Asia, Africa and Latin America of modern times: a textbook. Cherkasy : ChNU named after B. Khmelnytsky, 2015. 416 p.
2. Irzhavska A. P., Tereshchenko T. V. Colonialism in the traditional East (XVI - early XXI century.): Educational and methodical manual. Cherkasy : ChNU named after B. Khmelnytsky, 2016. 100 p.

ACQUISITION OF PROPERTY AS A RESULT OF LONG-TERM HOLDING OF SOMEONE ELSE'S PROPERTY

Guyvan Petro,

doctoral student of the Institute of State and Law named after V.M. Koretsky NAS of Ukraine, Ph.D. jurid. Sciences, Honored Lawyer of Ukraine.

The restoration of the mechanism of application of acquisitive prescription in domestic legislation was caused by the need to improve the legal regulation of actually existing material interactions in property turnover, therefore it is positively evaluated by the majority of researchers [1, c. 58; 2, c. 152, 159-170]. In the current edition of the Ukrainian civil law, this institution differs somewhat in its content from the legal constructions that ensured the achievement of the same result in the past codifications. It is not difficult to notice that the legal structure of the commented legal mechanism is quite specific, a person can acquire the right of ownership of someone else's thing only in the presence of all factors that are part of it and have legal significance. As specified in Article 344 of the Civil Code, the right of ownership is acquired by a person who took possession of the property in accordance with the procedure established by this norm and continues to openly and continuously own it during the specified periods.

In the civil literature, the accrual statute of limitations is mostly evaluated only as a certain term, the expiration of which has legal significance [2, c. 289-290]. One cannot categorically agree with such a thesis. Expiration of this period is certainly decisive for the acquisition of the right of ownership, and this is the civil-legal effectiveness of its escape. However, the beginning and the very course of the acquisitive statute of limitations is also of great importance for determining the scope of material civil rights and obligations, the legal status of their bearers. As already indicated, the Ukrainian law, although still uncertain, but purposefully introduces a mechanism for realizing the right to own someone else's property and the right to protection against violation of such ownership, including from the owner. It is in the understanding of the time interval that determines the duration of the relevant subjective rights of such an owner as a component of the content of a certain authority that the second property of the acquisition statute of limitations is manifested. The research carried out in this article will be largely devoted to this issue.

The institution of statute of limitations is not new, it has been known for a long time. Historically, it was characterized by independent and independent ownership "as in the right of full ownership", which excludes not only the possibility of rewarding the "documentary" owner, but also the latter's right to take property after the expiration of the statute of limitations. The expression "in the form of ownership" in science is understood as the necessity of legal ownership, not just holding or dependent ownership, so that it expresses the will of a person - to dispose of the thing as his own [3, c. 226]. After all, under any circumstances, when the acquisition period begins, the ancient owner does not just physically hold the thing. Since the civil law term is an integral part of the content of subjective law, a person exercises his right to titleless ancient possession during the acquisitive statute of limitations. Such a process cannot

be considered a factual state, it is a subjective material right that has a specific scope, is limited by a term and is capable of protection [4, c. 274]. In particular, the legislator established possibilities for judicial protection of a bona fide buyer in the event that he loses the thing against his will during the purchase period.

As a matter of fact, one cannot agree with the thesis expressed in the literature about the simultaneous beginning of the periods of legal and acquisitive limitations. As indicated in part 1 p. 261 of the Civil Code, the statute of limitations does not always begin from the time of the offense, that is, in this case, from the moment the thing is disposed of by its owner. The latter may have the right to sue from the time of receiving information about this fact or about the person of the violator. When it comes to the statute of limitations for a purchaser of property under a contract, both the non-title holder and the owner are aware of the fact of the violation, in addition, the latter knows the violator. Therefore, it is quite logical that the statute of limitations will start from the date of performance of the obligation. For possessor claims, in particular vindication claims, the given rule on the beginning of the statute of limitations manifests itself in the fact that the claimant's right to claim will appear only after the person who currently illegally owns the property has been established. This is a fairly fair legislative approach, because it would be completely illogical to establish the beginning of the protective right (and sometimes even the end of its effect) before the very possibility of its implementation arises. The fact that the object of the civil law term is a certain right or obligation, which must be realized during its course, is also agreed by the majority of researchers [5, c. 47]. As a rule, in such a case, the beginning of the passage can be significantly delayed, which does not at all prevent the passage of the acquisitive statute of limitations from the moment of bona fide possession of the thing.

This can sometimes create certain problems when the statute of limitations has already expired, and the infringer of the property right has not yet been identified. What will be the consequences of a vindication claim filed within the statute of limitations, but after the end of the acquisitive period? It is quite obvious that the claim will be rejected, since the plaintiff no longer owns the property right for the protection of which he is appealing to the court. If the lawsuit arose shortly before the end of the defendant's acquisition period, it must be filed before the expiration of the latter. Otherwise, the plaintiff will lose the right that he is going to protect in court. When the liquidator has not received the material right to sue before the expiry of the accrual period, the possibility of such protective harassment is generally lost. As we can see, the expected consequences are obtained without additional regulatory burden. It is clear that the specified legislative construction is not perfect, but we must take into account that it is aimed at achieving stability and certainty of relations in material turnover.

However, there is another principle of constructing such relationships. It is, for example, used in Russian civil law: the statute of limitations is always associated only with the moment when the person becomes aware of the fact of the offense (clause 4 of Article 234 of the Civil Code of the Russian Federation). With this in mind, in Russian legislation, usucapio (ancient possession) always begins after the statute of limitations has expired. Therefore, in the event of a violation of an absolute right, when

the violator is unknown, the statute of limitations, which began from the time of the violation, may expire at the time of receiving information about the latter. In this situation, it is proposed to apply the legal mechanism of "restoration" of the statute of limitations. We have already critically evaluated this approach [61, c. 164-165; 7, c. 535-537]. Therefore, there are different approaches to the normative determination of the beginning of the statute of limitations, in particular for vindication claims, which cause different legal mechanisms for calculating the statute of limitations. Each of them has its advantages and disadvantages.

At one time, there was a lively debate in the civil sciences about the nature - primary or derivative - of the acquisition of property based on the seniority of ownership of someone else's property. For example, D. I. Meyer defended the thesis about the derivative nature of this method: since the thing belongs to the owner throughout the ancient possession, then after the expiration of the term, the right of ownership passes to the acquirer in exactly the same way as on the basis of some agreement [8, c. 388-389]. Among modern researchers, O.V. Ushakov adheres to this concept [9, c. 9]. However, in the future, legal criteria were developed for the grounds for acquiring the right of ownership, which were based on the subjective factor - the will of the previous owner. Therefore, according to the modern approach, it is accepted to consider acquisitive prescription as the primary way of acquiring property [10, c. 324].

Upon a detailed study of the essence of the commented legal toolkit, it is not difficult to notice that the legal construction of the institution of acquisitive prescription is not as simple as it appears at first glance. In order for an illegal possessor of a thing to acquire the right of ownership, it is not enough simply to expire a certain term, the process of ancient ownership itself must also meet the requirements defined in the law. Such requirements regarding the nature of ownership have long been present in various codifications. At the same time, despite the preservation of certain established traditions, their content could differ somewhat. Thus, even in Roman private law, the general provision regarding the just basis of ancient possession (*justa causa possessionis*) covered both good faith and the legality of the beginning of possession. The latter was considered to have legal grounds, if a certain deed was cited as proof, according to which possession began, and which did not make the acquirer the owner only because the alienator did not have such a right [11, c. 78]. In addition, it was necessary that the thing had the ability to acquire by prescription (*res habilis*).

Over a long period of time, doctrine and law have developed a number of factors that have legal significance in converting the power of ancient tenure into a right of ownership. The term of possession of someone else's thing acquires the status of acquisitive only if a set of certain factors is observed: open and continuous possession of the property must take place during the period established by law. Let's take a closer look at each of the stated grounds for obtaining property by statute of limitations. First, let's turn to the analysis of the good conscience of the acquirer, which largely determines the productivity of the acquired proprietary institution. Part 1 of Article 344 of the Civil Code refers to possession in good faith: such possession is a mandatory prerequisite for the emergence of the right of ownership by prescription in the absence

of contractual relations between the owner and the occupier. This option is most consistent with the classical understanding of the ancient acquisition mechanism. Since the acquisition of ownership rights to someone else's property by statute of limitations is one of the ways to protect untitled possession, illegal possession by statute of limitations is also protected in this way if it arises on the basis of a contract. But in the presence of property and legal relations, the acquisition of the right of ownership by statute of limitations can only take place in case of bona fide possession.

Since the owner in good faith does not know about the rights of another person to this property, he considers himself the owner and exercises all the powers that belong to the owner. However, in the doctrine, the opinion is popular that the bona fide owner of someone else's thing must be in this status during the entire period of limitation, otherwise the acquisition of ownership simply will not occur. Therefore, when a bona fide owner somehow finds out about the illegality of his possession, he becomes unscrupulous [12, c. 485] and, according to this logic, from this moment the period of acquisitive limitation ceases. However, the situation when the owner did not know about the existence of the owner of the property during the entire acquisition period is unlikely and unsustainable. After all, a person who owns someone else's property in good faith cannot fail to learn about the rights to it of another subject, if the latter has filed a claim for vindication. It is also impossible to imagine a situation when the owner, who does not know about the existence of the owner (and, thus, considers himself the owner of the thing) in accordance with the requirements of Part 4 of Art. 344 of the Civil Code applies to the court with an application for recognition of his right to ownership of immovable property based on the seniority of ownership. Therefore, if we apply such a legal approach, we must necessarily come to the conclusion that a person who in good faith (according to the given definition) owns someone else's property, after receiving information about its owner, is transformed from a bona fide owner into an unscrupulous owner, which eliminates the possibility of acquiring property by statute of limitations. But that is not so. An analysis of the real position of a bona fide person during the ancient possession allows us to come to the conclusion about the unconditional legal significance of the existence of bona fides precisely at the time of acquisition of the thing. And the fact that the acquirer learned about the alienator's lack of authority after receiving the property does not affect his rights in relation to the thing [13, c. 119].

Another important factor that determines the result of the acquisition ownership mechanism is the openness of ownership. It means that the person holding the thing should not hide it from others. At the same time, the use must be carried out in one's own name, since the implementation of such actions on behalf of the owner will indicate other relationships, for example, actions in the interest of others. This feature of property rights is closely related to the principle of protection of the appearance of rights. Such visibility should be aimed specifically at its perception by third parties. The latter, seeing that the thing is in possession, must conclude that it is the object of the possessor's right of ownership. Of course, in reality, there is a legal difference between property and its external social manifestation - ownership, and for the purposes of stabilization of turnover, it is of no fundamental importance, because such

a condition is sanctioned by regulations. After all, the institution of acquisitive prescription is designed to eliminate such disagreements after the expiration of the established term.

As we have already said, Ukrainian legislation does not require the obligation of the owner's internal interaction with the object of ownership, as with his own, and the good faith of the subject throughout the entire period of ownership. We can assume that from a certain moment the owner will be fully aware of the defect of illegal possession of the thing. But in the future, in the openness of possession, the objective obviousness for third parties of the legality of the right, for which they accept the external appearance of the right of ownership, will be manifested.

The law also recognizes the necessary duration of such holding as an important characteristic of proper ancient possession. Taking into account this factor, we can clearly say that the untitled owner becomes the owner of the property he holds only after the expiration of the acquisition period. At the same time, ownership of the property continues to belong to another person, despite the fact that he does not have the right to actually exercise it and obtain legal protection.

Certain problems in practice when calculating the statute of limitations may arise when determining the initial term of its course. If for a bona fide acquirer, the law clearly establishes the starting moment of the statute of limitations from the time of taking possession of the thing (Part 1 of Article 344 of the Civil Code), then the beginning of this period for acquirers who took possession of someone else's property on the basis of a contract is sometimes not so easy to establish. In order for the antiquated retention of property to begin, not only the period of validity of the relevant contract must expire, but also the statute of limitations for the owner's claims to claim the thing. Since the duration of such harassment is three years, it would seem that this period should be simply added to the expiration of the agreement and thus establish the initial statute of limitations. Usually, this is how it is calculated. However, this approach is not always perfect. Because taking into account the possible suspension or interruption of the statute of limitations (Articles 263, 264 of the Civil Code), the final moment of its course may differ significantly from that established in the general rule. And this, in turn, will lead to a postponement of the date of transformation of ancient ownership into ownership.

According to Clause 8 of the Final and Transitional Provisions of the CCU, Article 344 was retroactively applied for three years. This means that the statute of limitations for obtaining ownership must be calculated in accordance with the procedure established by this norm, from the moment of actual possession of the property (part 1 of the article) or the expiration of the statute of limitations (part 3 of the article), but not earlier than January 1, 2001. Therefore, acquiring property in Ukraine by statute of limitations on an immovable object has become possible for bona fide occupants only since 2011, and for those who hold it after the end of the contract, such an opportunity has appeared since January 2016. Unfortunately, this rule has not been properly implemented in law enforcement practice, Ukrainian courts issued a decision on recognition of the right of ownership by acquisitive prescription back in 2009-2010 [14].

Another normatively established basis for acquiring the right of ownership as a result of long-standing possession of someone else's thing is the continuity of such ownership. This factor is also designed to ensure the social visibility of property rights, but in the plane of its constant duration. However, it should be noted that there are no criteria for continuous possession in the doctrine and legislation [15, c. 189-1909; 16, c. 204], which contributes to significant subjectivism in their determination in law enforcement practice. Some researchers insist that possession during the statute of limitations should not stop for a moment, and even actions that may indicate evasion of possession mean the termination of statute of limitations. Others - indicate the continuation of ancient ownership during the stay of the thing with other persons [8, c. 397].

We consider both approaches to be rather simplified, the assessment of the need to adjust the procedure for calculating the period of acquisitive limitation should be given taking into account the essence of the relationships that occur in each situation. At the same time, in view of the brevity of the legislation in the commented field, the relevant relations should be regulated by analogy with those that take place with the participation of the owner. Thus, the sale, gift, destruction of a thing means the deliberate termination of the right of ancient ownership by its previous bearer. If the thing was lost, the statute of limitations expires six months after the day of loss. In the above situations, a new period of ancient acquisitive period occurs for new occupiers (except for the person who found the thing), and in the case of the subsequent return of the thing to the previous owner, a new repeat period begins for him from the very beginning. When the property was lost from the long-standing holder against his will (stolen, taken by force, etc.), including by the owner, the acquisition period is extended if the thing was returned or a court claim of this content was presented within one year from the day of its removal.

Taking into account the above, we can come to the following conclusions. The expiry of the acquisition statute of limitations, together with the existence of other legally binding factors during its course, leads to the extinguishment of the statute of limitations (it has exhausted its meaning) and the acquisition of another subjective right - ownership. An exception is made only for immovable property, which is acquired in the ownership of the ancient owner after state registration, which follows the expiration of the statute of limitations and the corresponding court decision. Therefore, ancient ownership has all the characteristics of a subjective right, and its termination leads to the emergence of ownership - a new right. From this point of view, one should agree with the researchers who assert the difference between the concepts of "anticipation" and "term". Ancient possession includes a set of constituent parts of its content, including the term.

List of references:

1. Luts V.V. Terms of protection of civil rights. Lecture notes on a special course. - Lviv. LSU 1993. 60 c.
2. Tsikalo V.I. The concept of acquired statute of limitations. *Derzhava i pravo. Legal and political sciences. Issue..13.* - K.: Institute of State and Law of the National Academy of Sciences of Ukraine, 2001. - Vol. 13. - P. 288-290.

3. Makovii V.P. Retrospective aspect of the formation of the statute of limitations. Bulletin of E. O. Didorenko Luhansk State University of Internal Affairs: science and theory. Journal. 2010. - Issue 1. - pp. 225-233.
4. Gadzhiev G.A. About the subjective property right of the bona fide owner. Actual problems of science and practice of commercial law. A collection of scientific articles. - M.: Walters Kluver, 2005. - Vol. 5. - P. 269-278.
5. Lebedeva K.Yu. Limitation of action in the system of civil law terms. Diss. Candidate of Law. of science. 2003. - 243 p.
6. Guyvan P.D. Limitation of action: monograph. Kharkiv: Pravo, 2012. – 448 p.
7. Guyvan P.D. Theoretical issues of time limits in private law: monograph. [Kharkiv: Pravo, 2014. –632 p.
8. Meyer D. I. Russian civil law (in 2 parts). according to the corrected and supplemented 8th ed., 1902. M.: "Statute", 2000. - 831 p.
9. Ushakov O.V. Good faith acquisition from a non-authorized person: Author's Ref. diss. candidate law of science. Izhevsk, 2002. – 32 p.
10. Civil law of Ukraine: textbook in 2 volumes /Edited by I.I. Borisova, I.V. Spasybo-Fateeva, V.L. Yarotskyi/. - Volume 1 - K.: YurinkomInter, 2004. -480 p.
11. Novitsky I.B. Roman law – 6th edition, stereotypical. M.: 1997. - 245 p.
12. Civil law of Ukraine. Textbook. In 2 books. / O.V. Dzera, D.V. Bobrova, A.S. Dovgert, etc.; Edited by O.V. Dzera, N.S. Kuznetsova. - K.: Yurinkom Inter, 2002. - Book I - 720 p.
13. Sklovsky K.I. The owner's relationship with the illegal owner and the statute of limitations [Text] / K.I. Sklovsky // Economy and law. - 2001. - No. 5. - P. 116-119.
14. Decision of the Sviatoshyn District Court of Kyiv dated July 1, 2009 in case No. 2-1786-1/09. Archive of the Sviatoshyn District Court of Kyiv for 2009.
15. Shershenevich G.F. Textbook of Russian civil law . According to the edition of 1907 - M.: Spark, 1995. - 556 p.
16. Annenkov K.N. The system of Russian civil law. Property rights. SP-b: Type. M.M. Stasyulevych, 1900. – 703 p.

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ТИПОЛОГІЗАЦІЇ СУБ'ЄКТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Вереша Роман Вікторович

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального та адміністративного права
Академії адвокатури України

Є окрема категорія суб'єктів кримінального правопорушення, що не сприймають навколишнє середовище як норму, а тому вони готові захищати власне розуміння того, що навколо відбувається з точки зору особистого комфорту. Психологічне відчуження, відсутність емоційних контактів з іншими людьми – це звичайний психологічно-соціальний стан для цієї категорії осіб. При цьому особистість суб'єкта кримінального правопорушення може мати такі характеристики, як: більш високий рівень імпульсивності, що поєднується у них з високою вразливістю в міжособистісних взаєминах; агресивна активність у поведінці з прагненням підкорити своєму впливу інших та почуття, що компенсують таким особам сором'язливість і підвищену особистісну вразливість; висока тривожність у поєднанні з прагненням домінування, пов'язана з ворожістю до оточуючих; такі особи частіше застосовують насильство в різних конфліктних ситуаціях; погано засвоюють вимоги правових і моральних норм, є більш віддаленими від суспільства та його цінностей і, як наслідок, відчувають складнощі в соціальній адаптації.

Саме у той момент, коли подібні комплекси психологічних властивостей особи вступають у взаємодію з певною ситуацією, вони сприяють вибору особою саме кримінально протиправного способу досягнення мети. Причому такі властивості можуть викликати порушення сприйняття людиною ситуації, що склалась, у поєднанні з потребами та мотивацією. Порушення сприйняття може призвести до появи ілюзій, тобто стану помилкового сприйняття реальних об'єктів. Найчастіше зустрічаються афективні ілюзії, прояв яких може спостерігатися навіть у психічно здорових людей у стані, наприклад, страху. Вплив на сприйняття також має попередній особистий досвід людини, що виявляється в тому, що одну і ту саму інформацію різні люди сприймають по-різному, залежно від власних навичок, умінь, інтересів. Цей ефект у психології має назву «апперцепція».

Таким чином, кримінально деформовані психологічні (у тому числі й моральні) якості особистості формують потреби, інтереси і мотивацію, яка і породжує кримінальну поведінку, тобто є її детермінантом. Однак людина з високим рівнем моральності, культури та інтелекту, корисними звичками та правильним способом життя, без будь-яких психічних вад та розладів також може бути суб'єктом кримінального правопорушення. Цьому можуть сприяти, наприклад, збіг негативних обставин, тяжка ситуація у житті або неправомірні поведінка інших осіб, зокрема потерпілого.

Саме тому ми вважаємо, що особистість суб'єкта кримінального правопорушення є сукупністю специфічних соціальних ознак, що ґрунтується на визначенні психологічних особистісних рис та їх походження, впливі на кримінально-правову характеристику та детерміністичній залежності від факту вчинення кримінального правопорушення. При цьому особливість специфічних психологічних ознак особистості суб'єкта кримінального правопорушення полягає здебільшого в тому, що вони: формуються у процесі неблагополучного соціального розвитку особистості; вирізняються своєю суспільною неприйнятністю та суспільною небезпечністю; обумовлюють криміногенну мотивацію та кримінальну активність особи; безпосередньо призводять до вчинення кримінального правопорушення [1, с. 25, 570].

Отже, особистість суб'єкта кримінального правопорушення з точки зору детермінації кримінальної поведінки визначається через соціальну сутність, а також через складний комплекс ознак, якостей і зв'язків, відносин, у взаємодії з індивідуальними особливостями і життєвими факторами, які лежать в основі її поведінки. У свою чергу, свідомість та воля, які уособлюють психологічні якості людини, реагують на зовнішні умови і активно обумовлюють її поведінку в конкретній ситуації. Крім того, на формування певних психологічних особливостей впливають і біологічні фактори.

Таким чином, кримінально протиправний результат являє собою своєрідну форму взаємодії особистості із зовнішнім середовищем. Тому етапи розвитку кримінально протиправної поведінки необхідно досліджувати з урахуванням конкретних умов соціальної дійсності, в яких перебуває суб'єкт кримінального правопорушення (соціальні детермінанти) в поєднанні з біологічними та психологічними особливостями людини.

Це означає, що біологічні, соціальні та психологічні фактори впливають на формування в особистості наміру вчинення кримінального правопорушення та його реалізацію. Вони формують у особи-суб'єкта психічне ставлення до вчинюваного кримінального правопорушення, що визначає зміст суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення.

Водночас особливості зовнішнього середовища та інших соціальних факторів не породжують кримінальну поведінку, а лише обумовлюють психологію особистості суб'єкта кримінального правопорушення та його діянь у момент вчинення кримінального правопорушення. Адже особа обирає і засвоює лише ті соціальні фактори зовнішнього середовища, які найбільше співвідносяться з її вродженими (біологічними) здібностями, схильностями та психологічними особливостями.

Таким чином, на суб'єктивну сторону складу кримінального правопорушення як психологічну конструкцію впливають біопсихологічні та соціальні фактори формування особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. У межах реалізації суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення дістають своє вираження характеристики, що стосуються особистості суб'єкта кримінального правопорушення, які є визначальними,

оскільки саме вони формують у особи свідомо-вольову спрямованість кримінальної поведінки.

Особа, яка вчинила кримінальне правопорушення – це набір тих біологічних, психологічних та соціальних ознак і властивостей індивіда, які виявились у вчиненому кримінальному правопорушенні через антисоціальну спрямованість. Особу, яка вчинила кримінальне правопорушення в усій складній структурі соціально-психологічного характеру індивіда як типу особистості визначають лише ті риси та якості, які безпосередньо пов'язані із суспільно небезпечною поведінкою і характеризують особу як суб'єкта кримінального правопорушення. Тому і типологія особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, на думку деяких вчених, має визначатися через характер асоціальної спрямованості, з одного боку, та інтенсивність, глибину цієї направленості – з іншого [2, с. 160–161].

Насамперед потрібно зазначити, що, незважаючи на вдавану тотожність, типологізацію не можна ототожнювати з класифікацією. Типологія у порівнянні з класифікацією є більш глибоким розподілом певного явища (особи, яка вчинила кримінальне правопорушення) на категорії за ознаками, які причинно пов'язані з кримінально протиправною поведінкою особистості, тобто типологія є вищим рівнем пізнання [3, с. 12].

Однією з найперших була типологізація суб'єктів кримінального правопорушення за біологічними факторами, здійснена Ч. Ломброзо та Е. Феррі. Вони виокремили такі типи суб'єктів кримінального правопорушення: 1) природжені; 2) суб'єкти кримінального правопорушення внаслідок безумства та інших психічних аномалій; 3) суб'єкти кримінального правопорушення внаслідок пристрасті; 4) випадкові; 5) звичайні [4, с. 31–32]. Але, оскільки ними не були враховані інші детермінанти кримінально протиправної поведінки, то ця типологізація є дещо звуженою.

Найбільш прийнятною і практично значущою є типологізація суб'єктів кримінального правопорушення, яка ґрунтується на такому критерії, як інтенсивність асоціальної спрямованості особи. У межах цієї типологізації виокремлюють такі типи суб'єктів кримінального правопорушення: 1) випадковий, до якого відносять осіб, які вперше вчинили кримінальні правопорушення нетяжкі, що не відповідає загальній соціально позитивній спрямованості їх попередньої поведінки; 2) ситуаційний, до якого відносять осіб, які вперше вчинили тяжкі кримінальні правопорушення під впливом несприятливого збігу обставин і які характеризуються в основних сферах своєї життєдіяльності позитивно; 3) нестійкий, до якого відносять осіб, які вчинили кримінальне правопорушення уперше, але раніше вже припускалися правопорушень та аморальних вчинків; 4) злісний, до якого входять особи, які неодноразово вчинювали кримінальне правопорушення, у тому числі й раніше судимі; 5) особливо небезпечний, до якого відносять осіб, які вчинили рецидив кримінальних правопорушень [3, с. 13; 5, с. 33].

Така типологізація суб'єктів кримінального правопорушення, у цілому, дає можливість установити зв'язок особистості суб'єкта кримінального

правопорушення із суб'єктивною стороною складу кримінального правопорушення, а саме: випадковий тип суб'єкта кримінального правопорушення характеризується, як правило, вчиненням кримінального правопорушення за наявності необережної форми вини, помилки (фактичної чи юридичної), а також тут може мати місце випадкове заподіяння шкоди без вини (казус); ситуативний тип суб'єкта кримінального правопорушення може характеризуватися вчиненням кримінального правопорушення за наявності будь-якої форми та виду вини, а також може мати місце помилка особи під впливом життєвих обставин; нестійкий тип суб'єкта кримінального правопорушення, як правило, характеризується вчиненням кримінального правопорушення за наявності умисної форми вини, однак не виключається можливість вчинення кримінального правопорушення з необережності; злісний тип суб'єкта кримінального правопорушення, як правило, характеризується вчиненням кримінального правопорушення за наявності умисної форми вини; особливо небезпечний тип суб'єкта кримінального правопорушення найчастіше характеризується вчиненням умисного кримінального правопорушення особою, яка має судимість за умисне кримінальне правопорушення.

Таким чином, встановлення особистості та типу суб'єкта кримінального правопорушення, а також окремих аспектів кримінальної поведінки може бути головним для визначення форми та виду вини, а також встановлення інших кримінально-правових ситуацій, які пов'язані із суб'єктивною стороною складу кримінального правопорушення. При цьому значення дослідження особистості суб'єкта кримінального правопорушення полягає в тому, що кримінальне правопорушення як акт людської поведінки, насамперед, є виявленням свідомості та волі особи, що походить, перш за все, від її психологічних характеристик та особливостей. Саме психологічні особливості людини, які досліджують у межах ситуації, у якій було вчинено кримінальне правопорушення, обумовлюють домінування у свідомості особи елементів девіантної (такої, що відхиляється від норми) поведінки. Отже, психологічні чинники утворюють передумову, яка є визначальною для обрання особою саме кримінально протиправного шляху для задоволення своїх потреб та інтересів.

Список літератури:

1. Закалюк А. П. Курс сучасної української криминології: теорія і практика: у 3 кн. Київ: Ін Юре, 2007. Кн. 2: Криминологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. 712 с.

2. Чечель Н. О. Особа злочинця у криминології: поняття та типологія. *Митна справа*. 2011. №3(75). Ч. 2. С. 159–164.

3. Алексєєва Т. В. Психологічний портрет як психолого-криміналістичний метод вивчення особистості злочинця. *Проблеми загальної та педагогічної психології*: зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПНУ. 2010. Т. XII. Ч. 2. С. 7–13.

4. Ферри Э. Уголовная антропология и социализм. *Проблемы преступности*. Харьков, 1924. Сб. 2. С. 31–32.
5. Михайлов А. Системный подход к изучению личности преступника. *Закон и жизнь*. Кишинев, 2011. № 11. С. 30–33.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ В РІЗНИХ КРАЇНАХ СВІТУ

Рафальський М.Л.

аспірант кафедри
Кримінального та адміністративного права
Академії адвокатури України

Віртуальні активи в цілому мають багато цікавих і привабливих рис, серед яких: швидкість роботи, дешевизна адміністрування, анонімність транзакцій та інше, що вплинуло на вибір багатьох осіб. Але основним чинником є чи було, залежно від юрисдикції, звісно відсутність чи неконкретність регуляції, отже складність чи неможливість заарештувати, вилучити, реквізувати віртуальні активи, зокрема, криптовалюти. В міру того, як залучення в цю сферу зростало і масштабувалося, як і капіталізації ринків, регулятори різних країн вже просто не могли не звертати на них уваги. Якщо підходити до цього питання умовно, то за підходом до регулювання віртуальних активів країни світу можна поділити на чотири групи: країни, які легалізували віртуальні активи, розробили або розробляють чітке регулювання; країни, які не визначились, що таке віртуальні активи; країни, які в процесі становлення відповідного регулювання; країни, які повністю чи частково заборонили обіг віртуальних активів.

В Китаї загальний підхід до правового регулювання операцій з криптовалютою поки не розроблений. Чинне китайське законодавство не містить спеціальних правил оподаткування віртуальної валюти та операцій з нею. У той же час, у повідомленні Національного банку Китаю від 2013 року, криптовалюта визначена як віртуальний товар, а не валюта, і може оподатковуватися податком на додану вартість, а дохід і прибуток у криптовалюті підлягають корпоративному податку, податку на прибуток фізичних осіб та податок на приріст капіталу (1). Наприкінці вересня 2021 року Народний банк Китаю (англ. People's Bank of China (PBOC)) заборонив усі операції з криптовалютою. PBOC вказав на роль криптовалют у сприянні фінансовим злочинам, а також на зростаючий ризик для фінансової системи Китаю через їх спекулятивний характер. Однак ще однією можливою причиною заборони криптовалюти є спроба боротися з відтоком капіталу з Китаю (2). Японія першою у березні 2016 року визнала біткоїн, а також був прийнятий закон, який регулює діяльність бірж. У березні 2019 року Агентство фінансових послуг Японії (FSA) запропонувало внести поправки до Закону про платіжні послуги (англ. Payment Services Act (PSA)) і Закону про фінансові інструменти та біржі (англ. Financial Instruments and Exchange Act) (FIEA)) для посилення захисту інвесторів у криптоактиви. Запропоновані зміни були прийняті 31 травня 2019 року та опубліковані 3 червня 2019 року. Угода PSA регулює, серед інших організацій, «постачальників послуг обміну криптовалютними активами», до яких належать

особи, що займаються продажем, купівлею або посередництвом у продажу та придбанні криптовалютних активів або наданням послуг зберігання криптовалютних активів (3). У Гонконзі з 2014 року існують законодавчі норми, які передбачають кримінальна відповідальність за шахрайські операції. У той час як Народний банк Китаю (People's Bank of China (PBOC)) заборонив фінансовим установам у материковому Китаї обробляти транзакції біткойнів та заборонив ICO та внутрішні біржі криптовалют, Гонконг має іншу позицію щодо криптовалюти. У 2022 році Гонконг оголосив про плани розширити існуючі правила щодо боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму (AML/CFT) у рамках запропонованого нового режиму регулювання. Запропонований режим вимагатиме від усіх постачальників послуг віртуальних активів (англ. virtual asset service provider (VASP)) у Гонконгу отримання ліцензії Комісії з цінних паперів і ф'ючерсів (англ. Securities and Futures Commission's (SFC)) і поширюватиметься на будь-яку компанію, яка купує, продає чи обмінює віртуальні активи або контролює віртуальні активи як частину свого бізнесу (4). В Ізраїлі Центральний банк і Міністерство фінансів Ізраїлю попередили громадськість про ризики, пов'язані з віртуальними валютами. Центральний банк Ізраїлю заявив, що розглядатиме віртуальні валюти, такі як Біткойн, як фінансові активи, а не як валюти (1). 03.10.2022 року Банк Ізраїлю оголосив про публікацію проекту нормативного акту у сфері управління ризиками відмивання грошей і фінансування тероризму (AML/CFT), пов'язаними з наданням платіжних послуг, пов'язаних із діяльністю клієнтів у віртуальних валютах. У вказаному проекті зазначено, що діяльність у віртуальних валютах має високий потенційний ризик відмивання грошей і фінансування тероризму. Така діяльність забезпечує анонімність, вбудовану в саму валюту або через цифрові гаманці, які відкриваються без ідентифікації клієнта взагалі. Таким чином значні суми можуть переказуватися між країнами без будь-якого контролю чи регулювання. При цьому діяльність у віртуальних валютах також має потенціал для оптимізації платежів і міжнародних переказів (5). У Йорданії несприятливе ставлення уряду до криптовалюти сприяло створенню ворожого правового середовища для нової технології. Центральний банк Йорданії (англ. Central Bank of Jordan (CBJ)) ухвалив законодавство, яке забороняє всім банкам, компаніям з обміну валюти, фінансовим установам і постачальникам платіжних послуг сприяти будь-яким криптовалютним транзакціям, включаючи біткойн (6). В 2022 році Центральний банк Йорданії повідомив, що досліджує випуск цифрової валюти. Цифрова валюта центрального банку (CBDC) буде пов'язана з йорданським динаром і матиме юридичну силу. Також Центральний банк Йорданії зазначив, що досліджує можливість створення легальної цифрової валюти, і що торгівля криптовалютою може бути дозволена в Йорданії, коли буде прийнято відповідне законодавство (7). В Нігерії донедавна не було узгодженої законодавчої та нормативної бази щодо статусу та поводження з віртуальними валютами та активами. На сьогоднішній день, Центральний банк Нігерії (англ. Central Bank of Nigeria (CBN)) і Комісія з цінних паперів і бірж Нігерії (англ. Securities and

Exchange Commission (SEC)) стверджують, що юрисдикції учасників ринку, які здійснюють операції з віртуальними валютами чи іншими цифровими активами, збігаються. У своїй Заяві про цифрові активи та їх класифікацію та поводження (англ. Statement On Digital Assets and Their Classification And Treatment) від 14 вересня 2020 року SEC заявила, що віртуальні криптоактиви є цінними паперами, які підпадають під регуляторну компетенцію SEC. 11 травня 2022 року Комісія з цінних і бірж і цінних паперів схвалила Нові правила випуску, платформ розміщення та зберігання цифрових активів (англ. New Rules on Issuance, Offering Platforms and Custody of Digital Assets) для регулювання цифрових активів і постачальників послуг віртуальних активів (8). У США нагляд за віртуальною валютою - це відповідальність штату. На федеральному рівні існує вказівка Служби внутрішніх доходів (англ. Internal Revenue Service), згідно з якою віртуальна валюта є цифровим відображенням вартості, яка діє як засіб обміну, розрахункова одиниця та цінний папер. Ще в 2013 році бюро Міністерства фінансів Сполучених Штатів, яке збирає та аналізує інформацію про фінансові операції з метою боротьби з відмиванням коштів у США та за кордоном, фінансуванням тероризму та іншими фінансовими злочинами (англ. Financial Crimes Enforcement Network (FinCEN)) випустила рекомендації, згідно з якими будь-який обмінник віртуальної валюти є грошовим переказником відповідно до Закону про банківську таємницю (англ. Bank Secrecy Act) і повинен відповідним чином виконувати положення. У 2017 році FinCen оголосив про санкції проти BTC-е, однієї з найбільших за обсягом інтернет-бірж віртуальної валюти у світі, за навмисне порушення федеральних законів про боротьбу з відмиванням грошей. Заглядаючи на майбутнє, Міністерство юстиції координує з SEC і CFTC майбутні правила щодо криптовалют, щоб забезпечити ефективний захист споживачів і більш впорядкований регуляторний нагляд. Міністерство фінансів США наголосило на нагальній потребі в криптовалютних правилах для боротьби з глобальною та внутрішньою злочинною діяльністю, і в січні 2018 року було оголошено про створення нової робочої групи FSOC для вивчення все більш переповненого ринку криптовалют (1). Еквадор планує стати фінансовим центром, скориставшись тим фактом, що це єдина південноамериканська економіка, яка має долар як валюту, тому вона покладається на стабільну валюту. Але для розширення фінансової доступності він також має намір дати чітке визначення криптовалютам. Закон, який буде прийнято, слугуватиме визначенню меж використання криптовалют в країні, спрямованих також на уникнення зловживань або незаконності (9). Аргентина є регіональним лідером у впровадженні віртуальних валют і все ще просувається в цьому плані. Віртуальні валюти не заборонені в Аргентині, тому є законними. Тим не менш, уряд видав постанови щодо криптовалют, пов'язані з обміном валют, операціями фінансових установ, оподаткуванням і запобіганням відмиванню грошей і фінансуванню тероризму. Уряд не запровадив особливих правил щодо випуску, обміну, зберігання або, загалом, використання віртуальних валют, натомість вирішив спостерігати за поточними подіями щодо їхнього впливу на аргентинський ринок. Однак наразі існує кілька

законопроектів, спрямованих на інституціоналізацію та регулювання різних аспектів криптовалют та індустрії віртуальних валют (10). У Європейському Союзі криптовалюти вважаються законними в усьому блоці, але правила обміну криптовалют залежать від окремих країн-членів. Оподаткування криптовалют також різниться, але багато країн-членів стягують податок на приріст капіталу з прибутку, отриманого від криптовалют. У 2015 році Суд Європейського Союзу (англ. Court of Justice of the European Union) постановив, що обмін традиційної валюти на криптовалюту має бути звільнений від ПДВ. У січні 2020 року набула чинності П'ята Директива ЄС про боротьбу з відмиванням грошей (англ. EU's Fifth Anti-Money Laundering Directive), яка надає обмін криптовалют та фіатних грошей відповідно до законодавства ЄС про боротьбу з відмиванням грошей. Ця п'ята директива вимагатиме від бірж виконувати KYC і CDD для клієнтів і виконувати стандартні вимоги до звітності. ЄС активно вивчає подальші правила щодо криптовалют. Європейський центральний банк розглядав можливість випуску власної цифрової валюти. Шоста директива ЄС щодо протидії відмиванню грошей має набути чинності в грудні 2020 року, і, як наслідок, державам-членам доведеться запровадити ще більш суворий контроль, щоб зменшити ризик криптоактивів (1). Країни Балтії теж розвивають законодавство про криптовалюту. Естонія є однією з небагатьох країн у світі, яка першою легалізувала криптовалютну діяльність і продовжує йти в ногу з розвитком технологій і альтернативних методів оплати. З 27.11.2017 в Естонії був введений новий закон, згідно з яким підприємці можуть подати заявку на отримання ліцензії за двома напрямками: обмін віртуальної валюти на ФІАТ/віртуальну валюту та надання послуг гарантії віртуальної валюти. Регулюючим органом по боротьбі з відмиванням грошей в Естонії є Підрозділ фінансової розвідки (англ. Financial Intelligence Unit (FIU)) (11). У Латвії немає спеціальної національної системи для отримання дозволу на операції з криптоактивами. Залежно від бізнес-моделі, можливостей використання криптоактивів і класифікації, емітенти та/або постачальники послуг підпадають під дію певного регулювання фінансового сектору та вимог до процесу ліцензування. Віртуальні активи інвестиційного типу (випущені токени) можуть бути кваліфіковані та класифіковані як фінансові інструменти відповідно до Закону про ринок фінансових інструментів (англ. Financial Instrument Market Law (FIML)) (12). Ліхтенштейн в 2020 році прийняв Закон про постачальника токенів і довірених технологій (англ. Token and Trusted Technology Service Provider Act (TVTG)) — у минулому відомий як «Закон про блокчейн» (англ. «Blockchain Act»). Завдяки новому закону Ліхтенштейн став першою країною, яка має комплексне регулювання економіки токенів. З одного боку, закон регулює цивільно-правові питання щодо захисту клієнтів та захисту активів. З іншого боку, буде встановлено відповідний нагляд за різними постачальниками послуг в економіці токенів. Крім того, існують заходи по боротьбі з відмиванням грошей шляхом застосування правил боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму до постачальників послуг. Крім того, закон забезпечує ясність щодо цифрових цінних паперів (13). В Швеції віртуальні валюти не є коштами, як це визначено

в Законі про платіжні послуги Швеції, який імплементує Директиву про платіжні послуги 2007/64/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 13 листопада 2007 року про платіжні послуги на внутрішньому ринку та Директиву (ЄС) 2015/2366 Європейського Парламенту та Ради від 25 листопада 2015 року про платіжні послуги на внутрішнього ринку, відповідно. Відповідно, послуги, що надаються у зв'язку з віртуальними валютами, не є платіжними послугами, які регулюються Законом про платіжні послуги. Відповідно до законодавства Швеції віртуальні валюти можуть бути платіжними інструментами. Оскільки інтерес до інноваційного використання віртуальних валют продовжує зростати, а галузь виходить за рамки більш традиційних бізнес-моделей, діапазон правових концепцій і законів згідно зі шведським законодавством, які підлягають пильній перевірці з точки зору того, чи можна і як їх застосовувати до віртуальних валют, також зростає. Ілюстративний приклад стосується можливостей застосування шведського Закону про депозитні кошти (SFS 1944:181) більш ніж 75-річної давнини до сучасної концепції віртуальних валют таким чином, щоб відповідно до шведського законодавства було можливо встановити захист віртуальних валют в ситуаціях неплатоспроможності (14).

Щодо країн, які розвиваються, то віртуальні активи, зокрема, криптовалюти є ще однією спробою виправити економічне становище. Так, 7 вересня 2021 року Сальвадор став першою країною у світі, яка офіційно зробила біткойн законним платіжним засобом. Відповідне законодавство передбачає, що: біткойн можна використовувати для погашення боргів без обмежень у будь-якій транзакції; біткойн можна приймати як плату за товари чи послуги; будь-які податкові платежі можуть бути сплачені в біткойнах; будь-які попередні зобов'язання, виражені в доларах США, можуть бути оплачені в біткойнах; стандарти бухгалтерського обліку продовжуватимуть використовувати долар США як базову валюту, а уряд забезпечить систему, яка дозволить користувачам здійснювати автоматичну та миттєву конвертацію біткойнів у долари США (15). 27 квітня 2022 року Центральноафриканська Республіка прийняла біткойн як офіційну валюту, ставши першою країною в Африці і лише другою в світі, яка зробила це. Незважаючи на багаті запаси золота та алмазів, Центральноафриканська Республіка є однією з найбідніших і найменш розвинених країн у світі. Влада цієї країни підтримує таку ініціативу, оскільки це зможе покращити умови проживання громадян Центральної Африки (16).

Отже, дивлячись на таку різноманітність правових статусів, регуляцій віртуальних активів в різних країнах, наразі досить складно визначити та виокреслити точні підходи, правила, норми, які повинні застосовуватись до віртуальних активів. Із загального щодо регулювання віртуальних активів в різних країнах, можна виділити такі загальні характеристики вказаних активів як те що вони можуть передаватися, зберігатися чи торгуватися електронним способом, мають цифрове вираження вартості, та можуть слугувати як засіб обміну на товари та послуги. Застосування загальних підходів, якими керується більшість країн, в контексті загальних нормативних умов тієї чи іншої країни, позицій регуляторів, допоможе країнам, які тільки стали на шлях регулювання

обігу віртуальних активів, визначитись із підходами до застосування конкретних заходів по боротьбі із правопорушеннями, які виникають у сфері обороту віртуальних активів, а також заходів із перередження таких правопорушень.

Список використаних джерел

1. Cryptocurrency Financial Crime Compliance Bootcamp [Інтернет]. UdeMy. [цит. за 08, Травень 2022]. Доступний у: <https://www.udemy.com/course/blockchain-cryptocurrency-financial-crime-compliance/>
2. What's behind China's cryptocurrency ban? [Інтернет]. World Economic Forum. [цит. за 27, Жовтень 2022]. Доступний у: <https://www.weforum.org/agenda/2022/01/what-s-behind-china-s-cryptocurrency-ban/>
3. Japanese Cryptocurrency Update: New Amendments to Crypto Asset Regulations Take Effect May 1 [Інтернет]. Morrison Foerster. [цит. за 27, Жовтень 2022]. Доступний у: </resources/insights/200423-japanese-cryptocurrency-update>
4. Beckwith J. Hong Kong to Unveil Virtual Asset Policy Statement [Інтернет]. ComplyAdvantage. 2022 [цит. за 27, Жовтень 2022]. Доступний у: <https://complyadvantage.com/insights/hong-kong-to-unveil-virtual-asset-policy-statement/>
5. Bank of Israel - Press Releases - The Bank of Israel announces the publication of a draft regulation in the area of AML/CFT risk management derived from the provision of payment services related to customer activity in virtual currencies [Інтернет]. [цит. за 27, Жовтень 2022]. Доступний у: <https://www.boi.org.il/en/NewsAndPublications/PressReleases/Pages/10-03-22.aspx>
6. Jordan and Cryptocurrency [Інтернет]. Freeman Law. [цит. за 27, Жовтень 2022]. Доступний у: <https://freemanlaw.com/cryptocurrency/jordan/>
7. Central Bank of Jordan reveals CBDC plans [Інтернет]. Cointelegraph. [цит. за 27, Жовтень 2022]. Доступний у: <https://cointelegraph.com/news/central-bank-of-jordan-reveals-cbdc-plans>
8. The Virtual Currency Regulation Review—The Law Reviews [Інтернет]. [цит. за 27, Жовтень 2022]. Доступний у: <https://thelawreviews.co.uk/title/the-virtual-currency-regulation-review/nigeria>
9. Spagnolo E. Ecuador will regulate cryptocurrencies [Інтернет]. The Cryptonomist. 2022 [цит. за 27, Жовтень 2022]. Доступний у: <https://en.cryptonomist.ch/2022/02/05/ecuador-will-regulate-cryptocurrencies/>
10. The Virtual Currency Regulation Review—The Law Reviews [Інтернет]. [цит. за 27, Жовтень 2022]. Доступний у: <https://thelawreviews.co.uk/title/the-virtual-currency-regulation-review/argentina>
11. Estonia Cryptocurrency Regulation 2022—crypto regulation in Estonia [Інтернет]. 2022 [цит. за 28, Жовтень 2022]. Доступний у: <https://rue.ee/crypto-regulations/estonia/>
12. Requirements for crypto-asset issuers and service providers—Fintech Latvia [Інтернет]. 2022 [цит. за 28, Жовтень 2022]. Доступний у:

<https://fintechlatvia.eu/crypto-asset/requirements-for-crypto-asset-issuers-and-service-providers/>

13. Liechtenstein's Parliament Approves Blockchain Act Unanimously | Embassy of the Principality of Liechtenstein in Washington, D.C. [Интернет]. [цит. за 28, Жовтень 2022]. Доступний у:

<https://www.liechtensteinusa.org/article/liechtensteins-parliament-approves-blockchain-act-unanimously>

14. The Virtual Currency Regulation Review—The Law Reviews [Интернет]. [цит. за 05, Листопад 2022]. Доступний у: <https://thelawreviews.co.uk/title/the-virtual-currency-regulation-review/sweden>

15. Italy P. El Salvador's law: a meaningful test for Bitcoin. El Salvador. [_https://www.pwc.com/gx/en/financial-services/pdf/el-salvadors-law-a-meaningful-test-for-bitcoin.pdf](https://www.pwc.com/gx/en/financial-services/pdf/el-salvadors-law-a-meaningful-test-for-bitcoin.pdf)

16. Central African Republic adopts bitcoin as an official currency [Интернет]. Reuters. 2022 [цит. за 28, Вересень 2022]. Доступний у: <https://www.reuters.com/world/africa/central-african-republic-adopts-bitcoin-an-official-currency-2022-04-27/>

СУЧАСНІ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СУТНОСТІ СОМАТИЧНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

Талах Анатолій Миколайович

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії держави і права та конституційного права
Навчально-наукового інституту права імені князя Володимира Великого
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

Сьогодні, під впливом нових чинників з'являються певні особливості системи прав людини, нові покоління та оновлюються засоби реалізації й гарантії «класичних» прав людини. Генезис концепції прав людини показує, що кожна якісно нова зміна системи прав людини, виникнення нового «покоління» обумовлена трансформацією суспільних відносин, зміною світоглядних установок. Одним їх головних досягнень сучасності став розвиток науки і техніки. Проте науково-технічний прогрес і можливості реалізації нових прав людини, що стали реальними у зв'язку з ним, мають свої позитивні і негативні сторони.

Слід погодитися з думкою, що залежність виживання людства від науки і технології неухильно зростає і людство переходить на якісно інший рівень осмислення призначення самого себе. У сучасних умовах у зв'язку зі зміною суспільних і індивідуальних цінностей навіть традиційні права і свободи людини набувають якісно нового стану. Так, здавалося б, стале природне право на життя, що було першочерговим елементом правового статусу особи, знаходиться на сьогодні у стадії перегляду його меж. Основою для цього стала передумова можливості добровільного відходу з життя, постановка проблеми визначення моменту початку життя і його закінчення і т. д.

По суті, кожна з виникаючих сучасних технологій, кожна якісна зміна суспільного буття особи, що піднімають питання про право на розпорядження власним тілом, породжує не лише технічні складнощі, дилеми етичного характеру, але і серйозні юридичні проблеми.

Сьогодні в Україні соматичні права перебувають на первинному етапі становлення, практично кожен вид прав цієї групи потребує чіткого правового регулювання або вдосконалення законодавчих норм відповідно до сучасних ціннісних ідеологічних спрямувань та позитивної практики зарубіжних країн. [1]

Усе більш очевидним стає те, що без соматичних прав правовий статус сучасної людини не сприймається в повному об'ємі, оскільки відбувається розширення можливостей людини по розпорядженню своїм тілом як об'єктом власності.

Спробуємо позначити деякі серед безлічі проблем, що пов'язані з правами людини, які є дискусійними на сьогодні, для визначення суті і природи соматичних прав людини, меж втручання держави в їх сферу регулювання.

Так, приміром, в центрі уваги знаходяться проблеми визнання прав людини на реконструкцію і розпорядження своїм тілом. Нині, незважаючи на досягнення

сучасної медицини, збільшується кількість безплідних шлюбів. Виходячи із змісту «аналізу регуляторного впливу до проєкту Закону України «Про допоміжні репродуктивні технології» (2021р.) демографічна ситуація в Україні на сьогоднішній день є вкрай складною. Свіченням цього є зростання показників смертності та зниження народжуваності. Все це пов'язано з негативною економічною ситуацією та шкідливим впливом екологічних факторів на репродуктивну систему, що призводить до безпліддя. Кожна п'ята подружня пара не може самостійно зачати дитину, а це складає 20 %. Серед населення України, де частка жінок фертильного віку становить 12,5 млн, приблизний показник безплідних пар складає близько 2 млн. Тому лікування безпліддя є важливою демографічною та соціально-економічною проблемою в усьому світі, для вирішення якої використовуються допоміжні репродуктивні технології (Assisted Reproductive Technology – ART). [2]

В результаті розвитку сучасних наукових досягнень в медицині, застосування методів штучної репродукції стало можливим подолання безпліддя. В той же час, можливість здійснення медичної стерилізації як однієї з форм планування сім'ї, останнім часом все частіше розглядається у разі примусової стерилізації як порушення права мати дітей, права на вільний репродуктивний вибір, на невтручання в особисте життя, нарешті, права на життя.

Далі, право на трансплантацію органів і тканин розглядається як право хворих з невиліковними захворюваннями на життя усупереч біологічним законам. Але окрім питання про виправданість або невинуватість трансплантації органів як терапевтичного експерименту, при цьому виникають і інші проблеми, пов'язані з питанням про виправданість застосування органу живого донора, далі - з проблематикою пересадки органів від трупа, що тягне за собою цілий ряд проблем, що стосуються багатьох медичних і етико-правових питань.

У свою чергу, неоднозначним є і право на зміну зовнішності за допомогою пластичної хірургії, яка відновлює форми і функції тканин і органів. Але тут у більшості випадків людина міняє свою тілесну форму не унаслідок життєвої необхідності. Ці медичні втручання допомагають людині в потрібній якості втілюватися в суспільстві, яке нині розглядає зовнішність як один з чинників розвитку соціальних стосунків.

Широке поширення операцій по пересадці органів, тканин, клітин крові на сьогодні надає нам право бачити в трансплантації не лікувальний експеримент, а лікувальний метод. Чого ще не можна сказати про клонування.

В цілому, дослідження в області біотехнології охоплюють широкий спектр проблем: від проєкту людського генома до клонування, від виділення стовбурових клітин до репродуктивних технологій. Реалізація права на використання результатів цієї біотехнології дає можливість управляти певними генетичними змінами вже своїх нащадків, в чому і бачиться основна небезпека в цій сфері навіть за наявності усіх позитивних моментів для збереження життя окремої особи.

Спираючись на думки окремих дослідників у вивченні аспектів відношення моралі і етики до особистих прав [3] можна виділити ряд чинників, що викликають найбільше занепокоєння в цих сферах : а) на ранній стадії розвитку нових технологій представники наукового світу закликали оголосити мораторій на дослідження, посилаючись саме на біологічну небезпеку. Тут мається на увазі небезпека проникнення в середовище мікроорганізмів, небезпечних для людського суспільства і екологічної системи; б) соціальна небезпека полягає в появі на світ організмів, що відрізняються від людей або взагалі таких що ними не являються, а також процес їх можливої соціалізації (зміна властивостей людської раси); в) дослідження, що зачіпають спадкові процеси, зокрема, спрямовані на виправлення людського роду. Ця група побоювань витікає з попередньої, але відрізняється важливістю і безповоротністю процесів на генетичному рівні. Якщо будь-які зміни тіла чоловіка і жінки можуть впливати тільки на їх життя і життя їх оточення, то аналогічні маніпуляції, проведені на клітинному генетичному рівні, зроблять безповоротні процеси вже в нащадках цього пацієнта. Тут гостро встає питання про справедливість у відносинах між поколіннями; г) питання контролю за цими процесами і відповідальності за наслідки. Ось тут плавно переходимо до усвідомлення необхідності правового регулювання цих прав. Використання можливостей в результаті реалізації особистих прав може привести до концентрації влади окремих осіб і безконтрольності усєї ситуації в цілому.

Так, одній з особливостей даних прав, що визначають її суть, являється нерозривність з нормами моралі, релігії, етики, неоднозначним відношенням останніх до різних видів реалізації соматичних прав.

Насправді, соматичні права не повинні викликати до себе якоесь однозначне відношення. Це не відносини хорошого і поганого, правильного і неправильного. Це правова категорія. Правосвідомість і правові норми, моральна свідомість і моральні норми діють в єдиному полі суспільних відносин, відбиваючи і впливаючи на них специфічними для кожного з цих регуляторів засобами. Розвиток людства привів до такої ситуації, в якій при безперечній ролі права неможливо не розглядати протиріччя з боку релігійних норм, моральних принципів і засад, досягнень сучасної науки, медицини і техніки. Завдання права, в даному контексті, полягає в знаходженні такого балансу серед цих сфер. [4]

Особисті права, існуючи спочатку в якості моральних, гуманістичних цінностей, на певному етапі свого розвитку набувають правової форми. Їх подальший розвиток визначається еволюцією суспільних відносин. Дані права повинні отримати відповідний юридичний інструментарій по їх здійсненню, захисту і відновленню.

Соматичні права людини на розпорядження своїм тілом як власністю, зміна своєї тілесної субстанції, є складною правовою категорією. Проблемність виходить з невідповідності фактичного застосування цих норм в житті науковому і законодавчому забезпеченню.

Постановка питання в юридичній науці про цю категорію природним чином породило необхідність його легального визначення. В цілому, певну теоретичну

розробку соматичні права отримали у рамках теорії права і філософії права та конституційного права, визначаючи їх як категорію прав що характеризується тим, що держава визнає свободу особи в певній сфері відносин, яка віддана на розсуд індивіда і не може бути об'єктом домагань держави, тобто категорію не підвладною державі, яка забезпечує так звану негативну свободу. Ці права, будучи атрибутом кожного індивіда, покликані юридично захистити простір дії приватних інтересів, гарантувати можливості індивідуального самовизначення і самореалізації особи або таких, що ґрунтуються на фундаментальній світоглядній упевненості в праві людини самостійно розпоряджатися своїм тілом, здійснювати його «модернізацію», «реставрацію» і навіть «фундаментальну реконструкцію», змінювати функціональні можливості організму і розширювати їх техніко-агрегатними або медикаментозними засобами. [5]

Проте, основний наголос в цих дослідженнях робився на необхідності визнання цієї групи прав і проблем реалізації окремих прав по розпорядженню тілом. Характеристики як елементу системи прав людини соматичні права не отримали.

Природа соматичних прав визначається шляхом аналізу досліджень в різних площинах, з урахуванням досягнень різних наук, тобто із застосуванням комплексного підходу. На прикладі особистих прав як елементу системи прав людини, найвиразніше простежується складне переплетення релігії, моралі, політики і права. Вони, знаходячись в постійній взаємодії, виявляючи численні грані зіткнення, безліч протиріч, набувають специфічних для цих прав якостей. Виникнення цих прав як законних інтересів, так або інакше, перейшло у визнання соматичних прав безпосередньо правовою категорією, що має юридичний інструментарій свого існування, нехай, що поки не має належного рівня ефективності.

Викладене дає підстави припускати, що з категорією «соматичні права» зв'язується новий теоретичний підхід до прав людини, здатний докорінно змінити існуючі загальнотеоретичні і практичні правові уявлення в цьому питанні.

Незважаючи на безліч підходів до проблеми існування особистих прав, на різноманітність думок і кардинально різне розуміння ідеї визнання даних прав з боку моралі, етики, релігії, політики, досліджувані в різних аспектах права і філософії, слідує висновок - ці права, що відрізняються тісним зв'язком з правами і фізіологічною суттю людини, залежністю від прогресу в області медицини, є породженням сучасного розвитку суспільства і вимагають відповідного механізму юридичного забезпечення і, незаперечно, є великою групою прав людини. Соматичні права потребують визначення гідного місця в системі прав людини, як в системі національного, так і міжнародного права. Ми з упевненістю можемо говорити про соматичні права як про самостійну соціально-правову категорію, що має здатність відповідати сучасним інтересам особи, її потребам. Міру їх визнання і реалізації відбивають рівень розвитку держави і суспільства в цілому.

Список літератури:

1. Турянський Ю. І. Соматичні права людини в сучасній доктрині конституціоналізму: теоретико-правове дослідження : дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук : 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / Юрій Іванович Турянський ; Міністерство освіти і науки України, Національний університет «Львівська політехніка». – Львів, 2020. – 482 с.
2. Аналіз регуляторного впливу до проекту Закону України «Про допоміжні репродуктивні технології» https://www.drs.gov.ua/wp-content/uploads/2021/08/dokument-7160_0_19-21.pdf
3. Шрейдер Ю. А. Утопия или устройство // Глобальные проблемы и общечеловеческие ценности. Пер. с англ. и франц. / Сост. Л. И. Василенко и В. Е. Ермолаевой.– М.: Прогресс, 2006.– 495 с
4. Evans Derek G. Human Rights: Four Generations of Practice and Development. Educating for Human Rights and Global Citizenship / ed. by A. Abdi, L. Shultz. Albany: State University of New York Press, 2007. URL: https://derechoshumanosrrhh.files.wordpress.com/2011/09/article-human_rights_four_generations.pdf
5. Крусс В. И. Личностные («соматические») права человека в конституционном и философско-правовом измерении: к постановке проблемы. Государство и право. 2000. № 10. С. 43–51.

MANAGEMENT OF PUBLIC CATERING ENTERPRISES DURING THE PANDEMIC

Krasnokutska Iuliia

Ph.D., Associate Professor

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

Andrenko Iryna

Ph.D., Associate Professor

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

Murashchenko Yelyzaveta

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

The basis of the existence of human society is the production and consumption of various material goods which are necessary to satisfy the needs of the population. Among the basic conditions of people's material life, food takes the first place. Harmonious development of a person's functional abilities is impossible without proper nutrition.

Food is an integral part of the sphere of consumption and is an integral element of the reproduction process.

The population's consumption of food, clothing, shoes, and other material goods forms personal consumption, which is the basis of reproduction of the main productive force of society – the workforce, and is determined by the level of production development.

The peculiarities of the formation of demand for products and services of restaurant enterprises are as follows:

- products of restaurant enterprises are goods of short-term use that are not capable of being stored. Therefore, if there is a demand for products and services, it cannot be delayed and must be satisfied in a short period of time,

- the demand for restaurant services is differentiated by groups of enterprises depending on the income level of the population,

- the demand for the products of the restaurant industry is differentiated by groups of enterprises depending on the characteristics of the served groups of consumers (gender, age, occupation, tastes, opinions, etc.),

- demand for products and services of restaurant enterprises is differentiated during the day, week and seasons of the year,

- demand for culinary products and services of restaurant enterprises has cross-elasticity for substitute goods both at the sectoral and inter-sectoral levels,

- demand for specific types of products and services of industry enterprises has cross-elasticity with complimentary goods and services,

– demand for products and services of restaurant enterprises has high quality elasticity. The stability of the quality of products and services of a restaurant enterprise determines its image, and a high image guarantees stability of demand.

Product supply is a mass of goods for sale, which have already been delivered to the consumer market or can be delivered to it.

The supply volume represents the quantity of goods that specific sellers (producers) wish to sell on the consumer market. At a high price level, sellers tend to increase the volume of supply on the market.

The mechanism of formation of product supply on the market of culinary products is based on the following principles:

1. The volume of supply of culinary products directly depends on the volume of demand for them. That is, the higher the demand, the higher the supply will be.

2. The supply of culinary products depends on its price.

3. The direct dependence of the volume of supply on the price appears only within certain limits, since in market conditions it is impossible to significantly increase the price, because this will lead to a further decrease in demand, and, accordingly, in supply.

4. The supply in individual product markets reacts differently to price changes.

The relationship between the volume of the product supply and its price characterizes the price elasticity of the product supply, which shows how much the product supply will change with a 1% price change.

According to the elasticity of supply, all goods are divided into two groups:

- goods with low supply elasticity (for example, goods with a shorter shelf life),
- goods with the high level of supply elasticity.

The elasticity of supply depends on a number of factors:

– the possibility of long-term storage of goods and the cost of storage. The products of restaurant enterprises are sold in a short period of time, which leads to a rather weak supply elasticity in terms of price,

– the peculiarities of the production process. The production cycle in restaurant enterprises is short, while, as a rule, significant additional costs are not required for the transition of production from one type of product to another,

– the duration of the period of existence of the changed prices. The manufacturer is not able to react immediately to the change in prices, because he needs some time to hire additional workers, purchase equipment, raw materials, etc.

Supply is linked to a change in the production process, so it reacts more slowly to a change in price than demand. Therefore, when determining the elasticity index, the time factor is decisive.

1. The degree of dependence of the volume of product supply on the price is determined by the activity of market processes.

2. The supply of culinary products and services depends on their quality.

3. The prices of interchangeable and complementary goods exert a significant influence on the supply.

4. The mechanism of formation of the product supply manifests itself in different ways under the conditions of the seller's market and the consumer market.

The features of forming a supply for products and services of restaurant enterprises are as follows:

- the offer is determined by the specifics of the demand for products and services of enterprises in the industry,
- the objects of the supply in public catering are not only products, goods and services, but also the enterprise itself, its image, features and differences from other enterprises,
- the product supply of restaurant enterprises should have increased adaptability to constantly changing market requirements,
- individualization, selectivity of the supply,
- the supply on the market of culinary products is mobile and highly dependent on demand,
- the supply within a specific enterprise is clearly oriented to the demand of a certain group of the population and its characteristics,
- consumers will purchase not just a product, but a complex effect of satisfying their needs, which is determined by the following components:
 - quality, range and price level of products and goods;
 - quality and variety of basic and complimentary services;
 - atmosphere of the enterprise (interior, music, smell, lighting, number of visitors, etc.);
 - the company's personnel, their level of qualification, professionalism.

Thus, the supply on the market of culinary products is represented by a complex of goods, services and the image of the restaurant enterprises. It is mobile, is significantly dependent on demand and is not always determined by the price level.

Public catering sector took one of the strongest beats of the coronavirus pandemic. Not every enterprise withstood the upheaval, but there were those that did not close sales points completely, refocusing on partner programs, delivery and takeaway sales.

At the initial stage of the Corona virus infection, the main problems of public catering enterprises were: the ban on serving consumers through halls, the lack of modern technologies capable of organizing the delivery of finished products and products to the consumer, the ability to serve outside the establishment, the inability of enterprises to pay salaries to employees and rent for premises.

But after the stabilization of the epidemiological situation, the activities of some enterprises in the restaurant business and the field of public catering restored. Currently, a number of requirements, methodological recommendations and sanitary rules have been developed, which prescribe the possibility of preserving the risks of the pandemic and measures for adaptation to new requirements. However, today not all enterprises can restore the work in accordance with the developed instructions, sanitary requirements, due to which some enterprises are forced to close.

The main sanitary and epidemiological requirements for the organization of food services after COVID-19 are reduced to the following measures:

- increasing the distance between the tables,
- at the entrance to the catering establishment, dispensers with antiseptics or antiseptic wipes for use by consumers must be installed,

- the use of full disinfection modes when washing dishes,
- increasing requirements for monitoring the health of employees,
- an increase in the frequency of cleaning,
- control of the occupancy of restaurant establishments.

Mandatory requirements also include disinfection of contact surfaces (table surfaces, chair backs, door handles, switches), indoor equipment with air disinfection devices (quartz lamps).

It is also recommended to install a so-called input filter, that is, to control the body temperature of the staff, to provide employees with masks and antiseptics.

The restaurant business in 2020 experienced the strongest stress test in the general crisis and lockdown due to the pandemic and the closure of borders. However, it would be a mistake to think that the sphere of public catering is in stagnation mode. On the contrary, the new reality requires quick solutions, which restaurateurs and cafe owners are ready to offer.

A number of restaurants and cafes have implemented disposable or electronic menus that can be opened on almost all gadgets by a link or QR code. It is also recommended to pay the order remotely, for example, through a mobile application. There is also an opportunity to make an order on their own.

Restrictions on movement had a significant impact on the development of delivery. People have revised their attitude to the time allocation and now spend more time at home. The delivery trend is not only the delivery of ready-made food. Restaurateurs should pay attention to the format when the ingredients for cooking are delivered to guests of the establishment at home. For example, restaurants package sauces themselves or deliver them to customers' homes.

The sales of prepared meals and business lunches have been increased, the menus are being simplified instead of increasing prices and introducing seasonal dishes.

There is a tendency for public catering establishments to move outside the tourist center, restaurants are located in residential areas. Over the past year, people have greatly revised their lifestyle, many have adapted to work from home.

In business centers, on the contrary, public catering establishments are closing because people's behavior and needs have changed. An example of this trend is Starbucks and other large coffee shops, which are often located in the area of business centers, they are closing part of their outlets now.

A new promising format of public catering establishments is a shop-cafe / restaurant that combines food business with retail. In the premises of shops-cafes / restaurants, two zones are provided: in one you can have a snack, in the other – to buy products. As a rule, 50 square meters are enough for such institutions to function normally. At the same time, during the lockdown, they will not be forced to close completely. It is enough to block the feeding area with a tape [5].

Contactless restaurants are also developing, offering visitors to independently form and pay for orders using monitors, receiving orders at the exit. The popularity of contactless restaurants before, during and after the pandemic is explained by the introversion of people, which is currently progressing. For restaurants, this is an opportunity to save on staff wages.

COVID-19 has become a catalyst for the leisure industry to innovate and integrate new technologies. The following areas of introduction of technological innovations in the field of service are predicted:

- widespread use of devices that make it possible to reduce the client's physical contact (viewing the menu on their own devices, accessing functions through their phones, etc.),
- contactless orders and payments,
- the use of disinfecting robots with ultraviolet radiation,
- use of service sector facilities through the application,
- wide implementation of robotics for maintenance, etc. [6].

It is worth noting that most of these technologies Ukrainian enterprises are still unable to provide. However, the situation is changing, and if, for example, an electronic menu (using a QR code) or the possibility of cashless payment is available today in most Ukrainian catering and accommodation establishments, then we can hope that the rest of the innovations will also soon take place in the domestic service sphere and in the industry HoReCa in particular.

In order to ensure financial sustainability, public catering enterprises need:

- to stimulate consumer demand,
- to develop in a narrow segment, expanding the assortment within the framework of the proposed product,
- to choose reliable suppliers and partners,
- to reduce costs and minimize risks, improve and increase the efficiency of business processes, increase the quality of services, practice discounts to attract consumers,
- to introduce new technologies,
- to develop incentive programs for regular customers and partners,
- to use anti-crisis programs – passive (reduction of investments) or/and active (increasing market share and mergers with competitors).

The changes that COVID-19 has brought to the food industry have become quite strong. People began to be more careful about their health, and this also directly affected their nutrition. The coronavirus pandemic has become a driver of the market for goods and services for a healthy lifestyle, and also influenced changes in basic eating habits.

Although the COVID-19 pandemic at the beginning of 2020 had a great impact on the state and further development of the restaurant industry, any crisis leads not only to negative consequences, but also to the emergence of new opportunities and prospects for the market of catering services. Among these opportunities are the acceleration of processes of digitalization of services, more active introduction of modern technologies, use of ideas of the economy of impressions, actualization of an individual approach to the client, etc.

The importance of such a factor as security (including the sanitary and epidemiological situation) is expected to increase. Consumers will prefer visiting restaurants in small groups. After the pandemic, a new phase of competition in the industry will begin, which will lead to a completely new allocation of resources in this

market. The pandemic is also a reminder that sustainable development of the industry involves not only a healthy natural environment for visitors, but also economic opportunities and social benefits for communities. The impact of crises, such as pandemics, as well as mitigation and recovery efforts, are interconnected with the resilience of the sector.

References:

1. Аветисова А.О. Структурні зміни на ринку ресторанного господарства: Монографія / А.О. Аветисова, М.М. Левченко, Н.С. Палій та ін.: Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. Туган-Барановського; за загальною редакцією Аветисова А.О. – Донецьк: Дон НУЕТ, 2003. – 177 с.
2. Антонова В.А. Ресторанний бізнес: механізми і ефективність управління стратегічним розвитком [Текст]: монографія / В.А. Антонова; М-во освіти і науки України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського. – Донецьк: [ДонНУЕТ], 2009. – 277 с.
3. Кравченко О.М. Методичні аспекти розрахунку макроекономічної ефективності ресторанного господарства / О.М. Кравченко // *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. – О.: ОНЕУ, 2015. – № 9. – С. 91 – 106. 189.
4. П'ятницька Г.Т. Ресторанне господарство України: ринкові трансформації, інноваційний розвиток, структурна переорієнтація: [монографія] / Г.Т. П'ятницька. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2007. – 465 с.
5. Restaurant Industry Trends. URL: <https://www.bluecart.com/blog/restaurant-industry-trends>.
6. K. Byrd, E. Her, A. Fan, B. Almanza, Y. Liu, S. Leitch. Restaurants and COVID-19: What are consumers' risk perceptions about restaurant food and its packaging during the pandemic? *International Journal of Hospitality Management*, 94 (2021), p. 102-121.

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ЯК СКЛADOVA ІНСТРУМЕНТАРІЮ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Болгар Тетяна Миколаївна,
доктор економічних наук, професор,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро, Україна

Ринковий механізм державотворення передбачає безпосереднє управління і регулювання зі сторони держави, адже як підтверджує світовий досвід, саморегулюючих вбудованих механізмів недостатньо щоб уся ринкова економіка працювала бездоганно. Однією із найважливіших інституцій держави у реалізації її участі в ринкових процесах виступає податкова політика, що як складова державної фінансової політики, забезпечує фінансову базу для виконання державою покладених на неї функцій та мінімізує амплітуди коливань ринкових відносин шляхом певної участі влади в управлінні ринковими процесами. Не випадково, що в умовах функціонування ринкової економіки податкова форма в системі фінансових відносин стає провідною.

На сьогодні питання розвитку податкової політики належать до найактуальніших в економічному та соціальному житті України, що зумовлено новими явищами у вітчизняній економіці, її спрямуванням на ринкові відносини, де фіскальні інструменти є одним з найефективніших методів державного регулювання економіки. Ефективна розбудова української економіки неможлива без здійснення прогнозованої, обґрунтованої та дієвої податкової політики, адже загальновідомо, що у ринкових економіках виважена і збалансована фіскальна політика є одним із ключових факторів зростання виробництва, інвестиційної активності та зайнятості. Реалії українського сьогодення у сфері оподаткування – це внутрішня неузгодженість складових цілісної системи податкових правовідносин:

- нестабільність правового регламентування податкових відносин;
- складність адміністрування податків та податкових платежів;
- порушення принципів економічної, соціальної справедливості та рівномірності податкового навантаження;
- незадовільне вирішення фіскальних завдань через перекоси як в галузевому, так і територіальному аспектах;
- негативний вплив політики у сфері оподаткування на стан національної економіки;
- низький рівень податкової дисципліни.

Податкова політика – один із багатьох та найважливіших важелів втручання держави в соціально-економічні процеси. Це є наслідком постійно зростаючої ролі держави в економіці та суспільному житті, що постійно потребують певних фінансових ресурсів. У розвинутих країнах світу рівень перерозподілу ВВП через податки є дуже суттєвим, а тому податкові інструменти здійснюють

значний вплив на економічний розвиток як окремого ринкового агента, так і держави в цілому [1].

Завдання державного регулювання економіки України на сучасному етапі полягає у прямому та опосередкованому коригуванні дії ринкового механізму, у формуванні стратегії, пріоритетів і основних завдань економічної політики та розробці засобів впливу на соціально-економічні процеси розвитку. Серед методів державного регулювання найвпливовішими в сучасних умовах є економічні методи, які дозволяють створити передумови для вибору таких рішень суб'єктами економіки, які б відповідали визначеним цілям економічної політики держави. При цьому найбільш широкого розповсюдження в економіках ринкового типу набули фінансові важелі. Серед цих важелів податки можна вважати основною ланкою, так як саме вони впливають на інші фінансові регулятори (державний бюджет, ціни, грошовий обіг, розмір фінансової допомоги суб'єктам економіки, державні позики тощо) та мають з ними тісний взаємозв'язок.

Аналіз доходів державного бюджету України за період 2017-2021 р. р. за даними Міністерства фінансів України наведений у таблиці 1. Що стосується структури доходів, то лівова частка припадає на податкові надходження. Рекордна частка податків припадає на 2021-й рік – 85,3% від загального обсягу надходжень. Питома вага ж неподаткових доходів складає від 13,5 до 19,8 відсотків. Доходи цільових фондів, у тому числі до фонду для забезпечення оборони і безпеки держави, у 2017-му році склали майже 30 мільярдів гривень, що відповідає 3,8 % державного бюджету України, проте у подальших періодах ця частка була менше 0,2 %. Процент доходів від операцій з капіталом, трансфертів від органів державного управління та Європейського союзу також становить менше одиниці.

Таблиця 1

Доходи Державного бюджету України за період 2017-2021 р.р.

Період, рік / одиниці виміру		Податкові надход- ження	Неподат- кові надход- ження	Доходи від операцій з капі- талом	Транс- ферти від органів держав- ного управ- ління	Трансферти від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій	Цільові фонди	Всього доходів
2017	Млн, грн	627 154	128 579	287	5 968	1 607	29 847	793 442
	%	79	16,2	0,04	0,8	0,2	3,8	100
2018	Млн, грн	753 815	164 683	658	7 306	1 465	188	928 115
	%	81,2	17,7	0,1	0,8	0,2	0,02	100

Продовження табл.1

2019	Млн, грн	799 776	186 750	183	8 725	1 140	1771	998 345
	%	80,1	18,7	0,02	0,9	0,1	0,2	100
2020	Млн, грн	851 116	212 957	79	10 658	1 030	187	1 076 027
	%	79,1	19,8	0,01	1,0	0,1	0,02	100
2021	Млн, грн	1 107 091	175 361	329	12 576	1 330	209	1 296 896
	%	85,3	13,5	0,03	1,0	0,1	0,02	100

Складено на основі [2]

Фінансове забезпечення функціонування держави, її соціально-економічний розвиток значною мірою обумовлені податковими надходженнями, які справляються до Державного бюджету України. Згідно класифікації Бюджетного Кодексу України виділяють чотири основні джерела надходжень до Державного бюджету: податкові, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом та трансферти [3].

Основним недоліком чинної податкової системи є її спрямування на подолання дефіциту бюджету шляхом вилучення доходів господарюючих суб'єктів. Прослідковується відсутність чіткого взаємозв'язку податкової системи з розвитком економіки і діяльністю безпосередніх її суб'єктів, що, у свою чергу, призвело до того, що податкова система розвивається відірвано від розвитку безпосередніх суб'єктів оподаткування. Підприємства зацікавлені у отриманні мінімального прибутку, щоби уникнути надмірного податкового тиску. Таким чином, на сьогодні актуальною постає ціль забезпечити формування такої системи оподаткування, яка б сприяла розвитку економіки, формуванню повноцінних суб'єктів ринкової економіки з одночасним поступовим розв'язанням проблеми скорочення дефіциту бюджету і досягнення фінансової стабілізації з поступовим переходом до економічного росту. Потребує змін і сам механізм та цільове спрямування податків. Сьогодні вагомими проблемами податкової політики України є:

- надмірний податковий тиск на сумлінних платників податків, особливо у сфері трудомістких виробництв;
- нерівномірність податкового тягаря;
- часті і непередбачувані зміни податкового законодавства;
- невідповідність принципів формування й реалізації податкової політики України та країн ЄС тощо.

Основними задачами удосконалення податкової політики, які необхідно вирішити найближчим часом, на нашу думку, мають бути: зниження реального податкового навантаження у сполученні з безумовним забезпеченням необхідними фінансовими ресурсами бюджетів усіх рівнів; забезпечення максимально рівномірного розподілу податкового навантаження з податку на прибуток організацій шляхом вирівнювання податкової бази.

Важливим і таким, що потребує удосконалення є реформування податкової системи, що має базуватися на принципі прозорості та фіскальної достатності, тобто формуванні дохідної частини бюджету на рівні, достатньому для здійснення державних функцій; недопущення проявів дискримінації щодо окремих платників податків, а також стосовно оподаткування товарів вітчизняного чи іноземного походження, сума податку повинна дорівнювати вартості благ та послуг, що надаються державою. Доцільним у разі подальшого реформування податкової системи є також запровадження гнучких форм податкового регулювання залежно від зміни макроекономічної ситуації та впровадження у практику податкового адміністрування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Список літератури

1. Д. С. Насипайко, К. В. Самсонова, Податкова політика України: Проблеми та перспективи розвитку [Електронний ресурс] – Режим доступу <https://core.ac.uk/download/pdf/84825033.pdf>
2. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс] – Режим доступу <https://mof.gov.ua/>
3. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20150920#Text>

УДОСКОНАЛЕННЯ СТРАТЕГІЇ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

Халахур Юлія Леонідівна

Кандидат економічних наук, доцент
Уманський національний університет садівництва

За нинішніх умов господарювання персонал є ключовим чинником успіху в діяльності підприємств готельно-ресторанного господарства, а ефективне управління ним забезпечує високий рівень конкурентоспроможності закладів даної сфери.

До готельних і ресторанних послуг висуваються високі вимоги, оскільки вони формують враження клієнта про рівень гостинності в Україні. Більшість керівників закладів готельно-ресторанного господарства зосереджують головну увагу на матеріально-технічній базі, а персоналу приділяють другорядне значення, що є помилкою в їх роботі.

Управління персоналом є частиною управління підприємством в цілому. Проте, люди, за своїм характером, відрізняються від решти ресурсів та потребують інших методів управління. Саме тому формування стратегії управління персоналом в сучасних умовах має зосереджувати на таких ключових аспектах [1, с. 138]:

- 1) людина – джерело доходу підприємства;
- 2) діяльність підприємств спрямована на досягнення економічних результатів і прибутків;
- 3) успішна робота підприємства можлива тільки за умови забезпечення його висококваліфікованими кадрами.

Нині науковці називають такі проблеми, пов'язані із якістю персоналу в готелях і ресторанах:

- недостатня кількість працівників із профільною освітою;
- відчутність потрібних професійних і особистих якостей;
- низька адаптованість і стресостійкість працівників;
- проблема підтримки персоналу і відповідно плінність кадрів;
- проблема командування.

У закордонних компаніях в управлінні персоналом значна увага приділяється саме стратегії. Завданнями планування персоналу є: залучення і стимулювання працівників із досвідом, вміннями і кваліфікаційним рівнем; впровадження гнучких графіків роботи та підвищення кваліфікації, заміна жорстких переліків професій сучасними та більш прийнятними і зручними для працівників [1, с. 140]. Науковці погоджуються з тим, що етапами стратегічного управління є: визначення місії, аналіз зовнішнього і внутрішнього середовища, формування цілей, розробка та виконання стратегічних планів [2, с. 94]. Сучасна стратегія управління персоналом закладів готельно-ресторанного господарства має

базуватись на накопичених знаннях і досвіді, використанні інновацій, творчих підходах, інтеграції зусиль команди для досягнення поставлених цілей.

Ключовими напрямками стратегічного управління персоналом підприємств готельно-ресторанного господарства в нинішніх умовах господарювання є [3, с. 61]:

1. Навчання персоналу:

- розвиток внутрішньокорпоративної системи освіти;
- удосконалення роботи навчальних центрів;
- упровадження системи оцінки ефективності навчання персоналу;
- створення системи саморозвитку персоналу та системи управління

знаннями.

2. Планування чисельності працівників:

- розробка професійних вимог до персоналу;
- співробітництво з навчальними закладами.

3. Адаптація персоналу:

- стимулювання працівників в розробці та впровадженні інновацій;
- створення умов для розвитку кар'єрного росту працівників.

4. Мотивація персоналу.

- розбудова соціальної інфраструктури;
- удосконалення системи оплати праці та моральної і матеріальної мотивації;
- розвиток сучасних каналів та інструментів внутрішньокорпоративних комунікацій;
- впровадження корпоративних цінностей та удосконалення корпоративної культури.

Отже, функціонування закладів готельно-ресторанного господарства відбувається в умовах жорсткої конкурентної боротьби. Персонал є стратегічним ресурсом будь-якого підприємства. Стратегія управління персоналом має будуватись таким чином, щоб враховувати як економічні аспекти діяльності, так і потреби та інтереси працівників.

Список літератури:

1. Денисенко М.П., Будякова О.Ю., Волощук Ю.В. Зарубіжний досвід управління персоналом. *Вчені записки університету «Крок»*. 2019. № 2 (54). С. 137-144.
2. Пислару І.О. Особливості розроблення стратегії управління персоналом у готельно-ресторанних закладах. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Випуск 31. С. 91-94.
3. Климчук А.О. Формування стратегії ефективного управління персоналом підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2016. № 3. С. 59-62.

ELEMENTS OF PATHOGENESIS OF COMPLICATIONS OF PREGNANCY IN AUTOIMMUNE THYROIDITIS

Tanko Olga,

Doctor of Sciences in Medicine, Professor
Reproductive and Perinatal Medicine Kiev City Center

Danylova Yuliia,

Ph.D., Senior Research Officer
Department general surgery,
SI «Institute Of Urgent And Recovery Surgery Named
After V.K.Gusak Of National Academy
Of Medical Science Of Ukraine»

Schilling Maria,

Ph.D.,

One of the debatable issues of modern obstetrics is autoimmune disease during pregnancy. In the structure of thyroid pathology in Ukraine, autoimmune diseases occupy from 37 to 52%, and their frequency has increased over the past 10 years by more than 10 times. Moreover, an autoimmune pathology of the thyroid gland is accompanied by a high risk of obstetric and perinatal complications. The most common complications of autoimmune thyroiditis are miscarriage, gestosis, anemia, placental dysfunction.

Objective: to determine the pathogenesis factors of pregnancy complications in autoimmune thyroiditis, taking into account changes in the immunological profile and hemostasis system.

Materials and methods . Clinical - biochemical , radioimmunological, hemostasiological, immunomorphological, ultrasound and statistical methods of research were used in the work. 127 women who were diagnosed with hypothyroidism as a form of autoimmune thyroiditis were examined. The control group consisted of 30 women with a physiological course of pregnancy. The complex of immunological studies included immunophenotyping of blood lymphocytes by CD 3⁺ -, CD 4⁺ -, CD 8⁺ -, CD 16⁺ CD 56⁻ -, CD 19⁺ - markers and , which was performed by flow laser cytofluorimetry using monoclonal antibodies ; study of the cytokine profile, autoimmune lymphocytotoxic antibodies.

The Results . Statistically significant shifts were revealed ($p < 0.05$) towards an increase in the production of inflammatory-type mediators, among which the largest role belongs to TNF , which caused an increase in the activity of killer cells. It was found that in 89 (70.1%) pregnant women with autoimmune thyroiditis, platelet and plasma links of the hemostatic system are activated, which can be considered as a background for the development of syndrome DIC of blood . An immunomorphological study revealed the cells expressing receptors for

the HLA - Dr antigen among the placental cells , indicating the presence of autosensitization. The enhanced formation of fibrinoid substance detected by immunomorphological examination of the placenta is a manifestation of immunopathological reactions.

Conclusions . In pregnant women with autoimmune thyroiditis , dysregulation of the hemostatic system is observed, which is the background for the development of syndrome DIC of blood . These changes reinforce pre-existing autoimmune disorders and are a prerequisite for pregnancy complications such as miscarriage and placental dysfunction.

References:

1. Мелікова Т. А. Роль мембранної патології в розвитку ускладнень у вагітних з аутоімунними захворюваннями щитоподібної залози. // Медицина ХХІ століття. Матеріали науково-практичної конференції молодих вчених з міжнародною участю. – Харків. – 2016. – С. 66-67.
2. Hypothyroidism in pregnancy / W. Teng, Z. Shan, K. Patil-Sisodia, D. S. Cooper // *Lancet Diabetes Endocrinol.* – 2013. – № 1. – P. 228-237.
3. Alexander, E.K., Pearce, E.N., Brent, G.A., et al. “2017 Guidelines of the American Thyroid Association for the Diagnosis and Management of Thyroid Disease During Pregnancy and the Postpartum.” *Thyroid* 27.3 (2017): 315–89. DOI: 10.1089/thy.2016.0457

МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНИЙ АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ЗАХВОРЮВАНЬ ОРГАНІВ ТРАВНОЇ СИСТЕМИ У ПАЦІЄНТІВ УКРАЇНИ З ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ ТА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Зборовський Олександр

к. мед. н., с. н. с. відділу відновного лікування,
ДУ «Інститут невідкладної і відновної хірургії імені В.К. Гусака НАМН
України»

Кравець Анатолій

В.о вченого секретаря, н.с. відділу загальної хірургії,
ДУ «Інститут невідкладної і відновної хірургії імені В.К. Гусака НАМН
України»

Мельник Тамара

м.н.с. відділу загальної хірургії
ДУ «Інститут невідкладної і відновної хірургії імені В.К. Гусака НАМН
України»

Анотація.

Незважаючи на спалах коронавірусної інфекції та важкі соціальні і економічні наслідки, провідне місце у причинах смертності в світі займає рак. За даними ВООЗ онкологія травної системи, рак шлунка, товстого кишечника та прямої кишки призводить приблизно до 2 млн. смертей на рік.

Розв'язана війна в Україні, яку почала Російська Федерація кардинально збільшила захворюваність населення, у тому числі і захворювання органів травної системи. Захворювання травної системи у воєнний час часто обумовлені психосоматичними механізмами патогенезу. Такі стресові фактори як: повітряні тривоги, ракетні та артилерійські обстріли мирного населення, зростання кількості жертв від надзвичайних ситуацій і катастроф, також переживання за долю рідних та близьких, мають потужній психотравмуючий вплив, що призводить до різкого зростання, або загострення існуючих соматичних розладів і стресових розладів які запускають механізми виникнення та декомпенсації. [1]

Спеціалісти Національної академії медичних наук України, в рамках виїзних консультацій в деокуповані (повернені території під контроль України) зони та консультацій внутрішньо переміщених осіб (ВПО), проводять профілактичні медичні огляди пацієнтів, що дає змогу зібрати статистичні дані захворюваності цих територій. Попередній аналіз звернень пацієнтів та порівняння структури захворюваності за даними профілактичних медичних оглядів з проміжними результатами науково-дослідницької роботи: «Мультидисциплінарний аналіз та оцінка якості життя пацієнтів зони операції об'єднаних сил та внутрішньо переміщених осіб, які зазнали хірургічних

втручань, травм та перенесли гострі соматичні порушення здоров'я», вказує на значний ріст кількості пацієнтів, що мають захворювання травної системи. Відмічались випадки пізно встановлених ускладнень, що призводили до ургентних хірургічних втручань. [2, 3]

За період з 24 лютого 2022 року відкрита збройна агресія і тероризм Росії проти України, різко підвищили показники захворюваності населення та підвищили показники смертності населення України, що перебували під окупацією Російської Федерації.

Для статистичної обробки результатів використовувався системний інформаційно-аналітичний, клініко-анамнестичний та математико-статистичний аналіз.

Ключові слова: захворюваність, внутрішньо переміщена особа, війна в Україні, військова агресія Росії, статистичний аналіз, структура захворювання, «якість здоров'я», гастрит, синдром подразненого кишечника, гепатоз печінки, холецистит, панкреатит, ентероколіт.

Результати та обговорення.

На виїзних медичних консультаціях пацієнтам із скаргами на: постійну нудоту, блювання, печію, дискомфортні відчуття в області живота, біль у животі, різку втрату маси тіла, кислий або гіркий присмак у роті, відрижку, погіршення апетиту, відсутність почуття насичення, нездатність розрізнити смак продуктів, неправильний смак, неприємний запах з рота, тяжкість в шлунки, больові відчуття, діарея або запори, здуття живота проводилась консультація гастроентеролога, терапевта, сімейного лікаря. За показаннями на вторинному рівні медичної допомоги виконували інші інструментальні та лабораторні дослідження: біохімічні аналізи крові та сечі, клінічний аналіз крові, ендоскопію верхнього відділу ШКТ, ректоскопію, фіброезофагогастроуденоскопію (ФГДС) із біопсією або без неї, УЗД органів черевної порожнини та консультації суміжних спеціалістів. За потребою надавалась невідкладна консультація хірурга. [4]

Попередній аналіз статистичних показників за період з 24 лютого по 01 грудня 2022 року вказують на зростання рівня захворюваності населення України, що перебували під окупацією Росії: гастроезофагальна рефлексна хвороба – 35,3%; функціональні розлади шлунку – 31,2%, гастрит/виразкова хвороба шлунку та дванадцятипалої кишки – 30,1%; синдром подразненого кишечника – 28,1%; гепатоз печінки – 25,3%; холецистит, холангіт, жовчнокам'яна хвороба – 22,4%; панкреатит – 20,3%; ентероколіт – 14,3%; дисбактеріоз – 12,2%; дискінезія жовчних шляхів – 10,1%; злякисні захворювання травної системи – 9,3%; паразитарні інвазії, гельмінтози – 8,2%; кісти, поліпи шлунку – 6,1%; порушення кишкової прохідності – 5,2%; вроджена вада язика – 0,5%; [5]

Висновок. За результатом попередніх статистичних даних спостерігається зростання рівня захворювань органів травлення, структуру яких включають запальні захворювання та нозології хірургічного профілю, у меншій мірі інфекційні захворювання. Можна стверджувати, що такі фактори, як:

-Масові розстріли та інвалідизація населення України, що перебуває на тимчасово окупованих територіях призводить до критичного зростання рівня захворюваності та смертності, у тому числі і погіршення структури захворювань травної системи.

-Економічна нестабільність в країні пов'язана з війною (екологічні, соціально-економічні, матеріально-побутові, психогенні, виробничі фактори).

-Міграція населення та евакуація до західних регіонів.

-Недостатність ліків, медичного персоналу та оснащення на окупованих територіях.

- Погіршення санітарно-гігієнічних умов.

Перелічені фактори негативно впливають на поняття «якість життя» в деокупованих територіях. Проміжний мультидисциплінарний аналіз структури гастроентерологічних захворювань у пацієнтів на деокупованих територіях і ВПО дозволив дослідникам зробити висновок, що вказує на зростання таких нозологій: гастроєзофагально рефлексна хвороба, функціональні розлади шлунку, гастрити, виразкова хвороба шлунку та дванадцятипалої кишки, синдром подразненого кишечника, гепатоз печінки, холецистит, холангіт, жовчнокам'яна хвороба, панкреатит, ентероколіти, дисбактеріози, дискінезія жовчних шляхів, злоякісні захворювання травної системи, паразитарні інвазії, гельмінтози, кісти, поліпи шлунку, порушення кишкової прохідності, вроджена вада язика.

Сьогодні існує гостра потреба впровадження та активного використання ефективних лікувально-діагностичних, профілактичних і реабілітаційних заходів, з метою запобігання виникнення та лікування гастроентерологічних захворювань, як наслідок покращення «якості життя» пацієнтів на деокупованих територіях та ВПО.

Для зниження показників захворюваності потрібно:

1.Швидке відновлення інфраструктури на деокупованих територіях. Виключення, або зниження рівня травмуючих факторів: екологічних, соціально-економічних, матеріально-побутових, санітарно-гігієнічних, психогенних, виробничих.

2.Забезпечення первинної медичної допомоги пацієнтам на деокупованих територіях:

-забезпечення необхідними медикаментами пацієнтів;

-забезпечення невідкладної та швидкої домедичної допомоги пацієнтам із кишковою непрохідністю, «гострим животом», ознаками шлунково-кишкової кровотечі.

-проведення скринінгових оглядів;

-забезпечення ультразвукового дослідження органів черевної порожнини.

-забезпечення фіб्रोєзофагогастродуоденоскопію (ФГДС).

-скринінгові тести на *Helicobacter pylori*;

-скринінгові аналізи на онкомаркери: СА-242; СА 72-4;

Раково-ембріональний антиген (РЕА);

-планові огляди гастроентеролога; [5]

3.Забезпечення вторинної (спеціалізованої) або третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги (консультація гастроентеролога, ендокринолога, невролога, алерголога, інфекційного лікаря та забезпечення стаціонарного лікування) пацієнтам на деокупованих територіях. [3,]

4.Надання психіатричної допомоги пацієнтів на деокупованих територіях, як фактора психо-соматичних механізмів виникнення захворювань органів травлення. [4, 5]

Список літератури:

1. Assessing national capacity for the prevention and control of noncommunicable diseases: report of the 2019 global survey. Geneva: World Health Organization; 2020

2. Ferlay J, Ervik M, Lam F, Colombet M, Mery L, Piñeros M, et al. Global Cancer Observatory: Cancer Today. Lyon: International Agency for Research on Cancer; 2020 (<https://gco.iarc.fr/today>)

3. Pattern-based approach to gastritis and gastropathy. Daum O, Daumová M, Švajdler M. Cesk Patol. 2022 Summer;58(2):77-87. PMID: 35882542

4.Зборовський, О. М. Мультидисциплінарний аналіз та оцінка якості життя пацієнтів зони операції об'єднаних сил та внутрішньо переміщених осіб/ О. М. Зборовський, А.Г. Петринська, В.М. Михайлик, Т.А. Мельник / Доповідь на науково-практичній конференції з міжнародною участю Мультидисциплінарний підхід у невідкладній і відновній медицині», Київ, 27-28 травня 2021 р.

5.Реабілітація постраждалих в умовах надзвичайних ситуацій та бойових дій. К. Д. Бабов [та ін.] ; за ред.: К. Д. Бабова, І. Я. Пінчука, В. В. Стеблюка. - Одеса : Поліграф, 2015. - 238 с.

ЕНТЕРОТИПИ МІКРОБІОМУ ТОВСТОГО КИШКІВНИКА В ОСІБ ПРАЦЕЗДАТНОГО ВІКУ БУКОВИНИ

Міхєєв Андрій Олександрович

канд. біол. наук, доцент, доцент кафедри мікробіології та вірусології
Буковинського державного медичного університету

Гаврилюк Олеся Іванівна

асистент кафедри мікробіології та вірусології
Буковинського державного медичного університету

Сидорчук Леонід Ігоревич

канд. мед. наук, доцент, доцент кафедри мікробіології та вірусології
Буковинського державного медичного університету

Резюме: У товстій кишці осіб основного працездатного віку (25-54 роки) встановлений бактероїдний ентеротип, який формується у дорослих людей, в раціоні яких традиційно використовується їжа багата тваринними жирами. Таксономічний склад мікробіома товстого кишківника осіб основного працездатного віку представлений симбіотичною головною мікробіотою (бактерії родів *Bacteroides*, *Bifidobacterium*, *Lactobacillus*, а також *E. coli*, *P. niger*, *P. mirabilis*); додатковою (бактеріями родів *Clostridium*, *Peptostreptococcus*, *Staphylococcus* та *E. coli Hly+* та *C. albicans*), а також приєднується випадкова мікробіота (умовно патогенні ентеробактерії – *P. vulgaris*, *C. freundii*, *E. cloacae*, *H. alvei*, *S. marcescens*, *K. pneumoniae*, *Enterococcus*). Домінуючими у товстій кишці осіб основного працездатного віку є облигатні анаеробні бактерії роду *Bacteroides*, та факультативно-анаеробні *E. coli*. Ці бактерії сумісно з факторами і механізмами неспецифічного та специфічного імунного проти інфекційного захисту регулюють стан мікробіома товстої кишки в осіб основного працездатного віку. Розглядаються питання оздоровлення мікробіома товстої кишки в осіб основного працездатного віку.

Ключові слова: особи основного працездатного віку (25-54 роки), товста кишка, мікробом.

Вступ. Товста кишка є основним резервуаром симбіотичної мікробіоти людини. Біля 60% мікроорганізмів тіла людини персистує у дистальних відділах кишечника. Мікробіом товстої кишки відповідальний за завершений процес переварювання їжі, бере участь у процесах перистальтики, газового обміну, секреції, всмоктуванні, формуванні колонізаційної резистентності від патогенів, та їх метаболітів; сприяє засвоєнню заліза, кальцію, вітаміну Д, синтезу та засвоєнню ендогенних вітамінів, а також виконує багато інших фізіологічних функцій, необхідних для забезпечення нормальної життєдіяльності макроорганізму. В товстій кишці дорослої людини нараховується 10^{14} - 10^{15}

бактеріальних клітин. Більшість бактерій мікробіома товстої кишки виявилися не здатними до культивування *in vitro*, що ускладнює дослідження мікробіома.

Мікробом товстої кишки класифікується за трьома головними ентеротипами, які визначаються за домінуючими родами бактерій (*Bacteroides*, *Prevotella* або *Ruminococcus*). Кожен ентеротип має не тільки властивий йому рід бактерій, але і відрізняється співвідношенням окремих представників даного таксону. Ентеротипи формуються при використанні харчового раціону (дієти). Основні властивості представників мікробіому товстого кишківника повинні враховуватися у профілактиці захворювань, до яких можуть бути схильними люди з конкретним ентеротипом. Так, дисбаланс бактерій роду *Prevotella* призводить до виникнення у людини виразкової хвороби. Високий популяційний рівень у мікробіомі товстої кишки бактерій роду *Ruminococcus* загрожує розвитку у осіб працездатного віку цукрового діабету та інсулінорезистентності, а підвищений популяційний рівень бактерій роду *Bacteroides* може попередити розвиток ожиріння [1]. Мікробіомні ентероколіти можуть суттєво залежати від складу раціону харчування протягом тривалого часу [2]. Крім того, на параметри товстокишкового мікробіому людини впливають кислотність кишкового соку, активність продукції жовчних кислот, термін транзиту їжі, хімічний склад муцину, прийом лікарських засобів, екологія та сам функціональний стан (активність) самого мікробіому [3,4]. Особливий інтерес дослідників завжди проявлявся щодо бактеріального компоненту мікробіому товстої кишки, який культивується, провідне значення має облигатна анаеробна його частина. До теперішнього часу товстокишковий мікробіом мешканців Буковини не вивчався, особливо в осіб основного працездатного віку, результати такого дослідження можуть бути використані у діагностиці інфекційних та неінфекційних захворювань, профілактиці їх та у прогнозі лікувальної тактики.

Результати масштабних досліджень за Всесвітнім проектом «Мікробіом людини» показали величезну цінність мікробних угруповань, які персистують у людини, їх важливість у підтримці нормального стану мікробіому та функціонування організму людини.

Мета і методи дослідження: Мікробіологічне (бактеріологічне та мікологічне) обстеження клінічного матеріалу (випорожнення) у 81 добровольців віком 25-54 роки, середнього віку $37,48 \pm 7,29$ років, чоловіків – 42 (51,85%) і жінок 39 (48,15%), які не пред'являли будь-які скарги на порушення функцій шлунково-кишкового тракту і вважали себе практично здоровими і ніколи не підлягали бактеріологічному обстеженню. Контрольну групу склали 29 практично здорових добровольців, які були обстежені гастроентерологами та мікробіологами, які підтвердили їх стан та функцію шлунково-кишкового тракту. Серед обстежених середній вік був 35,24 роки чоловіків було 14 (48,28%), жінок – 15 (51,72%).

Клінічний матеріал (остання порція свіжих фекалій) забирали стерильним шпателем і поміщали у стерильні аптечні флакони. Виділення та ідентифікацію ізольованих чистих культур проводили за методиками, описаним в монографії для бактеріологічних досліджень [5].

Для розкриття механізмів колонізації товстої кишки мікробіологічно використаний екологічний метод, що дозволив здійснити характеристику співіснування представників екосистеми «макроорганізм-мікробіом» і прослідкувати спрямованість змін мікроекології. Товстої кишки за дестабілізації мікробіома. Типологію доміант визначали за індексом постійності [6]. Для характеристики різноманіття мікробіома товстої кишки враховували індекси видового багатства Маргалефа та видового різноманіття Уіттекера, які характеризують просторово-харчові ресурси та умови існування асоційованої мікробіоти, а рівень домінування таксонів у мікробіомі встановлювали за популяційним рівнем, коефіцієнтом домінування та індексами домінування Сімпсона, Бергера-Паркера [7].

Статистичну обробку цифрового матеріалу проводили на комп'ютері за загальноприйнятим методом визначення середньої арифметичної (M), стандартної помилки ($\pm m$) та критерієм Student (t).

Одержані результати та їх обговорення. Бактеріальний компонент мікробіому будь якого біотопу є переважним. Грампозитивні і грамнегативні анаеробні цукролітичні бактерії роду *Bifidobacterium*, *Lactobacterium*, *Propionibacterium* та *Bacteroides* представляють переважну облігатну (головну) мікробіоту товстої кишки. Друга група бактерій товстого кишківника представлена в нормі факультативною (додатковою, супутньою) мікробіотою, концентрація клітин (популяційний рівень у біотопі) якої не перевищує 10% від загальної чисельності бактеріальних клітин у товстої кишки. До додаткової мікробіоти товстого кишківника відносять також: *Escherichia*, *Enterococcus*, *Peptostreptococcus*, *Eubacterium* та ін.

В осіб контрольної групи основного працездатного віку головна мікробіота товстого кишківника представлена облігатними анаеробними бактеріями роду *Bifidobacterium*, *Lactobacterium*, *Bacteroides*, *Peptostreptococcus* та факультативно-анаеробними ентеробактеріями роду *Escherichia*; додаткова – бактеріями роду *Propionibacterium* та *P. niger*. За мікроскопічними показниками відносяться до випадкової мікробіоти.

В осіб основного працездатного віку (дослідна група) за індексом постійності, частотою зустрічання, індексом видового багатства Маргалефа і видового різноманіття Уіттекера та індексів видового домінування Сімпсона і Бергера-Паркера визначені представниками головної мікробіоти товстої кишки: облігатні анаеробні бактерії роду *Bifidobacterium*, *Lactobacterium*, *Bacteroides*, *P. niger* та факультативно-анаеробні ентеробактерії *E. coli* та *P. mirabilis*; додаткової мікробіоти товстого кишківника – облігатні анаеробні бактерії роду *Clostridium*, *Peptostreptococcus* та факультативно-анаеробні, умовно патогенні ентеробактерії: *E. coli* Hly+, *P. mirabilis*, *Staphylococcus* та дріжджоподібні гриби роду *Candida*.

Таким чином, мікробіом товстого кишківника осіб основного працездатного віку сформований із головної (бактерії роду *Bifidobacterium*, *Lactobacterium*, *Bacteroides*, *P. niger*, *E. coli*) та додаткової (бактерії роду *Clostridium*, *Peptostreptococcus*, *E. coli* Hly+, *Staphylococcus* та *C. albicans*). Цей мікробіом у

67% осіб доповнює випадкова мікробіота, провідне значення мають опортуністичні бактерії родини *Enterobacteriaceae* (*E. coli Lac-*, *P. vulgaris*, *C. freundii*, *E. cloacae*, *H. alvei*, *S. marcescens*, *K. pneumoniae*, *E. faecalis*, *E. faecium*).

Найбільш інформативним показником будь-якого біотопу є кількісні дані кожного таксону симбіотичної мікробіоти товстої кишки.

Як в контрольній групі осіб, так в осіб основного працездатного віку найвища концентрація бактеріальних клітин у товстій кишці виявлено облигатні анаеробні бактерії роду *Bacteroides*, що свідчить про те, що в осіб основного працездатного віку мікробіом товстої кишки відноситься до бактероїдного енетротипу, який формується у людей, у раціоні яких традиційно використовується їжа багата тваринними жирами. Бактероїди отримують енергію за рахунок цукролітичної ферментації і протеолізу.

В осіб основного працездатного віку у товстій кишці в порівнянні з особами контрольної групи настає дефіцит найважливіших за представництвом у складі товсто кишкового мікробіому людини та за мультифункціональною роллю у підтримці мікроекологічного гомеостазу бактерій роду *Bifidobacterium* на 21%, *Lactobacillus* – на 29%. На цьому фоні підвищується популяційний рівень енетробактерій – (*P.mirabilis* – на 19,47%) та настає колонізація товстої кишки умовно патогенними бактеріями (*E. coli Hly+*, *E. coli Lac-*, *Proteus*, *C. freundii*, *E. cloacae*, *H. alvei*, *S. marcescens*, *K. pneumoniae*), які в біотопі досягають високого популяційного рівня. Зростає концентрація стафілококів – на 32%. Домінуючими у товстій кишці осіб основного працездатного віку є облигатні анаеробні бактерії та факультативно-анаеробні енетробактерії (*E.coli*). дещо менше домінування встановлено у бактерій роду *Bacteroides* (на 44%) і *Lactobacillus* (на 61%) та *P. niger* (на 51%).

Формування мікробіому будь-якого біотопу здійснюється в результаті спільної гармонійної діяльності макроорганізму (його факторів і механізмів неспецифічного і специфічного (імунного) проти інфекційного захисту) та його симбіотичної фізіологічної мікробіоти. При цьому окремі мікробні клітини певних таксонів, завдяки реалізації складних механізмів комунікативних зв'язків, специфічно об'єднуються шляхом коадгезії, формуючи мікроколонії, які молекулярними механізмами інтегруються і контролюють цільність популяції за механізмом специфічної системи саморегуляції. У цій системі беруть участь у саморегуляції мікробіому.

Найвищий рівень у саморегуляції мкмікробіому товстої кишки осіб основного працездатного віку мають облигатні анаеробні бактерії роду *Bacteroides* та факультативно-анаеробні *E. coli*. Інші представники головної мікробіоти біотопу – *P. niger* (рівень саморегуляції нижчий у 2,6 разів), бактерії роду *Bifidobacterium* (нижче у 2,9 рази) та бактерії роду *Lactobacillus* (у 4 рази). слід зауважити, що у класичних умовах домінують біфідобактерії та лактобацили і відіграють ключову роль у підтримці нормо фізіологічного стану мікробіому товстої кишки. Взаємовідносини організму осіб основного працездатного віку з облигатними анаеробними грамнегативними бактеріями роду *Bacteroides* та факультативно-

анаеробними *E. coli* на їх облігатне представництво у товстій кишці виявляється більш напруженим, а у випадку підвищення їх популяційного рівня негативно впливає на стан мікробіому, що сприяє до колонізації біотопу умовно-патогенними мікроорганізмами (*E. coli Hly+*, *E. coli Lac-*, *P. mirabilis*, *C. freundii*, *E. cloacae*, *H. alvei*, *S. marcescens*, *K. pneumoniae*, *Staphylococcus* та *C. albicans*).

Регуляторна функція головної мікробіоти осіб основного працездатного віку, в організмі яких всі системи функціонують з високим адаптаційно-компенсаторним механізмом, сприяє нормалізації таксономічного складу, популяційного рівня, якісних і кількісних мікроекологічних показників екосистеми «макроорганізм-мікробіом» мікробіоти товстої кишки у меншій кількості осіб основного працездатного віку. У більшості (79%) формування мікробіому, які протікають латентно і носять компенсаторний (52%) та субкомпенсаторний (27%) характер.

Для оздоровлення мікробіому товстої кишки осіб основного працездатного віку необхідно щорічно проводити 1-2 курси корекції мікробіому з призначенням пробіотиків. Для цього рекомендується призначати пробіотики вітчизняного виробництва (Апібакт, Біолактон, Біфілакт-спектра, пробіотики групи Симбітер та Субалін). Останній проявляє високу антибактеріальну, протівірусну та імуномодельюючу ефективність.

Висновки:

1. У товстій кишці осіб основного працездатного віку (25-54 роки) встановлений бактероїдний ентеротип, який формується у дорослих людей, в раціоні яких традиційно використовується їжа багата тваринними жирами.

2. Таксономічний склад мікробіому товстої кишки осіб основного працездатного віку представлений симбіотичною головною мікробіотою (бактеріями роду *Bacteroides*, *Bifidobacterium*, *Lactobacillus*, *E. coli*, *P. niger*, *P. mirabilis*); додатковою (бактеріями роду *Clostridium*, *Peptostreptococcus*, *Staphylococcus*, *E. coli Hly+*, та *C. albicans*), а також приєднується випадкова мікробіота (умовно патогенні ентеробактерії – *P. vulgaris*, *C. freundii*, *E. cloacae*, *H. alvei*, *S. marcescens*, *K. pneumoniae*, *Enterococcus*).

3. Домінуючими у товстій кишці осіб основного працездатного віку є облігатні анаеробні бактерії роду *Bacteroides*, та факультативно-анаеробні *E. coli*. Ці бактерії сумісно з факторами і механізмами неспецифічного та специфічного імунного проти інфекційного захисту регулюють стан мікробіому товстої кишки в осіб основного працездатного віку. Розглядаються питання оздоровлення мікробіому товстої кишки в осіб основного працездатного віку.

Література.

1. Hajiagha, M. N., Taghizadeh, S., Asgharzadeh, M., Dao, S., Ganbarov, K., Köse, Ş., & Kafil, H. S. (2022). Gut microbiota and human body interactions; its impact on health: a review. *Current Pharmaceutical Biotechnology*, 23(1), 4-14.
2. Yoo, J. Y., Groer, M., Dutra, S. V. O., Sarkar, A., & McSkimming, D. I. (2020). Gut microbiota and immune system interactions. *Microorganisms*, 8(10), 1587.
3. Leeming, E. R., Johnson, A. J., Spector, T. D., & Le Roy, C. I. (2019). Effect of diet on the gut microbiota: rethinking intervention duration. *Nutrients*, 11(12), 2862.

4. Malard, F., Dore, J., Gaugler, B., & Mohty, M. (2021). Introduction to host microbiome symbiosis in health and disease. *Mucosal Immunology*, 14(3), 547-554.
5. Широбоков, В. П., Янковський, Д. С., & Димент, Г. С. (2009). Мікробна екологія людини. Київ: Білоцерківська книжкова ф-ка, 312.
6. Ma, Z. S., Li, L., & Gotelli, N. J. (2019). Diversity-disease relationships and shared species analyses for human microbiome-associated diseases. *The ISME journal*, 13(8), 1911-1919.
7. Kim, B. R., Shin, J., Guevarra, R. B., Lee, J. H., Kim, D. W., Seol, K. H., ... & Isaacson, R. E. (2017). Deciphering diversity indices for a better understanding of microbial communities. *Journal of Microbiology and Biotechnology*, 27(12), 2089-2093.

«ГАЛЬМУВАННЯ» РОЗВИТКУ ГІПЕРТОНІЇ СЕРЕД МОЛОДІ ЗА ДОПОМОГОЮ ПРАВИЛЬНОГО ДІАФРАГМАЛЬНОГО ДИХАННЯ

Страколист Ганна Миколаївна,

Кандидат біологічних наук, доцент,
доцент кафедри фізичної терапії та ерготерапії
Запорізький національний університет

Богдановська Надія Василівна

Доктор біологічних наук, професор
Завідувач кафедри фізичної терапії та ерготерапії
Запорізький національний університет

Артеріальна гіпертензія (АГ) багато років поспіль залишається лідером серед причин захворюваності та смертності в усьому світі. Половина з усіх випадків обтяження серцево-судинних захворювань приходиться на артеріальну гіпертензію.

Також, відзначається інша фатальна тенденція сучасності – все більше молодих людей мають підвищений рівень артеріального тиску. Це так звана категорія пацієнтів «артеріальної гіпертензії на робочому місці». Гіперактивація симпатичної ланки вегетативної нервової системи - це адаптаційний механізм функціонування організму в умовах постійного стресу. Але, в подальшому, в міру виснаження компенсаторних механізмів організму, відбувається розвиток патологічного процесу із залученням інших органів - мішеней [1-4].

Таким чином, зниження активації симпатичної нервової системи повинно призводити до нормалізації артеріального тиску.

Відомо, що правильне дихання є засобом оздоровлення та профілактики багатьох захворювань. Особливістю дихання є взаємодія рухів з дихальними циклами. Це пов'язано з біомеханічними і біохімічними процесами.

У попередньому нашому дослідженні ми вже висловлювали думку, яка була експериментально доведена, що правильне діафрагмальне дихання прискорює метаболізм та ендогенне дихання, що сприяє накопиченню вуглекислоти яка виступає в ролі ділятатора. Останнє сприяє поліпшенню капілярного кровообігу, відкриттю резервних капілярів, зменшенню виразності запальних процесів та зниженню артеріального тиску [5].

Метою даного дослідження було обґрунтування застосування правильного діафрагмального дихання для активації гальмівного процесу нервової системи, що має практичне значення при захворюванні гіпертонічної хворобою.

Відомо, що важливими екстракардіальними факторами гемодинаміки є рухи грудної клітки і діафрагми, а також зміни внутрішньочеревного тиску під час дихання.

Неефективна робота діафрагми призводить до додаткового механічного розкриття грудної клітки під час вдиху та неповних видихів. Тобто, відбувається зміна внутрішньочеревного тиску. Відбувається активація симпатичної нервової системи. Також змінюється паттерн дихання у бік вкорочення видиху. Організм перебуває у постійному стресі, дратівливості, стомлюваності, підвищенню артеріального тиску та м'язової напруги.

Правильне діафрагмальне дихання змінює паттерн дихання у бік подовженого видиху, активує парасимпатичну нервову систему, подразнює блукаючий нерв, сповільнює серцеву діяльність та знижує артеріальний тиск.

Відповідно до мети, в дослідженні прийняли участь практично здорові молоді жінки віком 25-35 років. Всі, хто прийняв участь в експерименті, щоденно, двічі на день робили 30 вдихів протягом 10 хвилин за методикою діафрагмального дихання [6]. У досліджуваних вимірювали показники артеріального тиску (АТ, мм.рт.ст), та частоту серцевих скорочень (ЧСС, уд/хв). Ступінь активності симпатичної нервової системи оцінювали за ЧСС, відповідно до сучасних рекомендацій по діагностиці та лікуванню АГ [7].

Наприкінці дослідження ми констатували достовірне зниження систолічного тиску в середньому на 9 мм рт. ст. Достовірне уповільнення частоти серцевих скорочень до фізіологічної норми (не більше 80 уд/хв) [7]. Отримані результати дозволяють нам рекомендувати застосування правильного діафрагмального дихання як методу активації гальмівного процесу нервової системи, сповільнення серцевої діяльності, зниженню артеріального тиску, що має практичне значення при захворюванні гіпертонічної хворобою.

Таким чином, вищевикладене дозволяє зазначити, що правильне діафрагмальне дихання - це ефективний метод профілактики та лікування гіпертонії у молодих жінок.

Перелік літератури:

1. Parati G. The human sympathetic nervous system: its relevance in hypertension and heart failure. *Eur Heart J* 2012;33 (9):1058–1066.
2. Зинатулін С. Н. Правильне дихання: навч. посіб. – Запоріжжя : ЗНУ, 2007. – 115 с.
3. Bhatt DL. A controlled trial of renal denervation for resistant hypertension. *N Engl J Med* 2014; 370: 1393–401
4. Істомін А.Г. Корекція дихання у студентів засобами фізичної культури та оздоровчих дихальних систем : метод. вказ. для студентів / А.Г. Істомін, О.Д. Петрухнов,. – Харків : ХНМУ, 2014. – 28 с.
5. Страколист Г.М. Діафрагмальне дихання як метод профілактики гіпертонії у молодих жінок. The VIII International Scientific and Practical Conference «Science, trends and development methods», December 19 – 21, Tokyo, Japan. 279 p.
6. Долиніна М.М. Дихання в оздоровчій фізичній культурі : метод. вказ. для студентів / М.М.Долиніна, В.Г.Харченко та ін. – К.: НУХТ, 2010. – с. 94
7. Williams B. ESH Guidelines for the management of arterial hypertension. *Eur Heart J* 2018;39(33):3021–3104

NEGATIVE EXPERIENCE IN FINDING PARTNERS FOR PARTICIPATION IN INTERNATIONAL PROJECTS

Garmash Sergii,

Associate Professor

National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»

It's known that KPI (Key Performance Indicators) are measurable (numerical) indicators of activity that help to clearly display and evaluate the degree of goals' achievement or optimality of the process, its effectiveness and efficiency.

One of these indicators is the participation of the department (the institute) in international projects. For example, «... NTU «KhPI» became one of the first universities in Ukraine to participate in the global international business consulting project «X-Culture». NTU «KhPI» was represented by the students of the Institute of Education and Science in Economics, Management and International Business. They acted as online consultants and developed a business plan aimed at increasing the number of consumers for various foreign companies.

The advantage of participating in the «X-Culture» project is the formation of students' practical skills necessary for a full-fledged study of disciplines in the field of international business, carrying out scientific research and further professional activities in this direction» [1].

The situation in finding partners to participate in international projects of general departments, for example, the department of foreign languages, is more difficult. In a technical higher education institution, a foreign language is a communication tool, not a subject of study that could interest potential foreign partners. Therefore, cooperation of general departments with special departments is necessary to involve the former in international projects.

The initiative group of the Department of Foreign Languages of NTU «KhPI» (Garmash Sergii, Sadkovska Valeriia) sent letters of proposals regarding cooperation to educational institutions; private individuals responsible for international contacts; and non-governmental educational organizations, but without feedback.

Unfortunately, all of our letters of proposal went unanswered. And this was understood, because «... the systemic crisis has become a phenomenon inherent in Ukrainian society, which is reflected in its well-being and moral state» [2, p. 104]. The deplorable situation in the systems of education and medicine is the result of successful and purposeful «reformation» from the outside, aimed at destroying these spheres, and the spread of nepotism only accelerated these destructive processes from the inside. «... the clan system of government has deeply planted its destructive roots both in an individual and in the society as a whole; both horizontally and vertically...» [3, p. 86]. «And in such a system of relations, professionalism and decency are no longer key guidelines» [4, p. 76].

«In this situation, the decline of Ukraine's education system, which has been going on for decades, should be emphasized, and the purposeful destructive «reforming» of the system itself aims not so much to reduce its operating costs and gradual decline,

but to instill in young people «clip thinking» far from critical thinking. (It is very convenient to manipulate such consciousness in one's own interests). And in this aspect, distance learning is being presented and introduced more and more persistently, the bureaucracy of science is gaining momentum, and artificial «achievements» are declarative in nature» [5, с. 362].

«And it is precisely in the conditions of modern challenges that the question of the competence of human resources is becoming increasingly acute. The ability to make informed decisions, to take responsibility, even simply to remain a decent person become guidelines in times of trials, when real leaders emerge and the real elite of society crystallizes» [6, p. 261].

References:

1. International projects [Electronic resource]. // Access mode : <https://www.kpi.kharkov.ua/ukr/tag/mizhnarodni-proekti/>
2. Гармаш С. В. Інтеграція логістичних функцій в рамках логістичного менеджменту у системі управління сучасним промисловим підприємством / С. В. Гармаш // Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки) : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 19 (1295). – С. 104-107.
3. Гармаш С. В. Роль nepoтизма в системі рaзрушaючих фaкторoв чoлoвeчecкoгo кaпiтaлa / С. В. Гармаш // Science and education: trends and prospects : coll. of sci. art. – New York : Yunona Publishing, 2018. – P. 84-90.
4. Гармаш С. В. Професійна некомпетентність як основна проблема українського суспільства в умовах системної штучної кризи / С. В. Гармаш // Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я = Information technologies: science, engineering, technology, education, health : наук. вид. : тези доп. 28-ї міжнар. наук.-практ. конф. MicroCAD–2020, [28-30 жовтня 2020 р.] : у 5 ч. Ч. 3 / ред. Є. І. Сокол. – Харків : Планета-Прінт, 2020. – С. 76.
5. Garmash S. Features of the educational process in Ukraine in modern conditions (problems, comparisons, prospects) [Electronic resource] / S. Garmash // Science, innovations and education: problems and prospects : proc. of 12-th Intern. Sci. and Practic. Conf., 28-30 June 2022 / ed. M. L. Komarytskyu ; CPN Publishing Group. – Electronic text data. – Tokyo, 2022. – P. 361-367.
6. Гармаш С. В. Сучасні виклики для українського бізнес-середовища в умовах VUCA-світу [Електронний ресурс] // Marketing of innovations. Innovations in marketing : materials of the Intern. Sci. Internet Conf., December 2022 / ed. S. Illiashenko ; Univ. of Economics and Humanities. – Electronic text data. – Bielsko-Biala, 2022. – P. 260-262.

FORMATION OF INTERCULTURAL COMMUNICATION COMPETENCE OF STUDENTS OF NON-PHILOLOGICAL SPECIALITIES (CASE STUDY OF FOREIGNERS' VIDEO STATEMENTS ABOUT UKRAINE)

Hlavatska Yuliia,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor
Kherson State Agrarian and Economic University

Nowadays social and territorial mobility has acquired an important role leading to the creation of numerous situations of intercultural communication. Many foreigners, having visited Ukraine, record videos about our country, sharing them in various Internet resources. These videos seem to be quite promising for studying the intercultural communication aspect of English speech. They are valid sources of presenting Ukrainian culture in general and our country during the war 2022 in particular. These video passages are given in the form of thoughts of foreigners. But in the educational process, despite the opportunities that these resources provide, video statements are not used as a means of forming intercultural communication competence.

The aim of the thesis is to prove that the most effective use of foreigners' video statements about Ukraine is a means of forming intercultural communication competence at English lessons with the students of non-philological specialities of higher educational establishments.

The relevance of this problem is formulated not only in Common European Framework of Reference for Languages focusing attention to the necessity of socio-cultural knowledge and skills. The latter are not only the subject of the content of speech and provider of mutual understanding in socio-cultural / intercultural communication, but an inextricably connecting component of the formation of communication competence [3].

Moreover, the relevance of the investigation is strongly correlated with the need to develop an effective technology of methods for the formation and development of intercultural communication competence of students through the acquaintance with culturally specific linguistic phenomena based on non-equivalent vocabulary in video statements of foreigners about Ukraine, since such authentic video material can also contribute to the development of non-philological students' ability to use English as a communication tool in the dialogue of different cultures.

In general, intercultural communication is the interaction of individuals, groups or organizations belonging to different cultures. In this case, the question of the significance of cultural differences, the ability to realize them, understand them and adequately take them into account in the process of communication is decisive [4].

The problem of formation of intercultural communication competence has been studied by many Ukrainian and foreign scientists. In the field of foreign language

learning, its goal is the formation of foreign language communication competence. Despite the fact that it is one of the key categories of pedagogy, there is no consensus among researchers about its component composition [5].

At one time, one of the most widespread was the vision proposed by the Council of Europe, which included the following three competencies: linguistic, which includes phonetic, grammatical and lexical knowledge, skills and abilities; socio-linguistic one oriented to the use of language in a social context and connecting communication competence with linguistic markers of social relations; and pragmatic competency covering general competences and extralinguistic components that are necessary to ensure communication [3]. Among foreign scientists dealing with similar issues, one can mention A. Harding, P. Hartman, D. Johnson, M. Long, P. Potter and others [2].

Intercultural communication competence, which is realized in a foreign linguistic and cultural community, is considered to be a new psychological creation of a higher degree, the functioning of which makes intercultural communication of a professional, socio-cultural and private nature possible. Such a competence is defined as the special ability of a person to carry out full-fledged intercultural communication, to perceive linguistic and cultural diversity, to achieve mutual understanding between representatives of different cultures, even with mediocre foreign language skills, based on knowledge, understanding, observance of universal rules and norms of behaviour creating international communication etiquette [2].

Thus, the importance of using video statements of foreigners about Ukraine becomes clear as they are a product of intercultural communication between representatives of two different cultures. It makes them sources for determining the non-equivalent vocabulary of both languages, the study of which in the future will help eliminate misunderstanding between representatives of different countries and the formation of intercultural communication competence as well. In addition, such video statements involve the use of mobile technologies.

As for non-equivalent vocabulary, in broad sense, it is a special unit, which reflects the national and cultural distinctiveness of the language on the lexical level [1].

For further using the video statements of foreigners about Ukraine as sources for the formation of intercultural communication competence, the study requires the formation of a set of exercises based on these materials. The training technology will include a number of exercises including listening (watching the video [6; 7; 8]) and performing lexical exercises to identify and use non-equivalent vocabulary such as anthroponyms (*Hetman, Cossack, Kyi, Shchek, Khoryv, Lybid, Volodymyr the Great*), toponyms (*Kyivska Rus, Zaporizhzhya Sich*) and exoticisms (*Easter eggs, Ukrainian borscht*). Moreover, the students come across military terms (*war zone, hot areas, to join the battle, front line, combat medic, Freedom Fighters*). We are going to use such a system of exercises during the work of our scientific group “English in Intercultural Communication”.

We guess this studying is significant as despite the large number of scientific works on the formation of intercultural communication competence sufficient attention was not paid to its formation on the basis of video statements of foreigners about Ukraine. These videos are a wide source of learning non-equivalent vocabulary helping further

communication with representatives of different cultures, in this case with representatives of British culture and native English speakers in general. The developed system of exercises should help in the selection of the correct material of non-equivalent vocabulary, which is relevant at the stage of developing modern world and establishing contacts with representatives of other cultures. We believe that this technology is of interest to teachers of higher educational establishments, as it is an additional material for studying English, especially for non-philological students, and can be used during elective courses in English.

References:

1. Волошина А. Безеквівалентна лексика близькоспоріднених мов : проблема семантичної структури. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. 2000. Вип. XXVI. С. 56–64.
2. Дружченко Т. П. Особливості формування міжкультурної комунікативної компетентності в навчальному процесі. URL: http://www.confcontact.com/2012_06_14/pe2_druzhenko.htm (дата звернення: 19.12.2022).
3. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / за ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2003. 261 с.
4. Костенко Д. Формування міжкультурної компетентності у професійній підготовці сучасного фахівця. URL: <http://mir.dsru.edu.ua/article/view/158314/157682> (дата звернення: 20.12.2022).
5. Пасічник О. Міжкультурна компетентність як складова іншомовної комунікативної компетентності. URL: https://lib.iitta.gov.ua/725323/1/Pasichnyk_Intercultural_Competence.pdf (дата звернення 17.12.2022).
6. Стереотипи про Україну за думкою іноземців з 7 країн. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=-pNuJLpb3M> (дата звернення: 18.12.2022).
7. Foreigners fighting for Ukraine. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=csyGP2taOtE> (дата звернення: 19.12.2022).
8. What foreigners think about Ukraine? URL: <https://www.youtube.com/watch?v=6oah2DAiT5k> (дата звернення: 18.12.2022).

DEVELOPMENT OF INTERCULTURAL SKILLS: CASE STUDY

Sovach Kateryna,

Senior Lecturer

Kherson State Agrarian and Economic University

The most important trend in the development of modern society is globalization. In connection with this trend, there is an increasing interest in intercultural education. Intercultural skills are the basis of intercultural education, which determines the choice of the most effective means for their development. One of such means, in our opinion, is the case study.

In this regard, the key question is how to use the case study in the development of intercultural skills effectively. This issue determines the topic of these thesis. This paper is oriented mainly on the theoretical proof of the necessity to use the case study in the development of intercultural skills. The substantiation of the linguo-didactic potential of this method as well as the development of cases for the development of intercultural skills on the example of the dialogic speech skills of students of non-philological specialities of higher educational establishments are also in the center of our attention.

The analysis of the conceptual apparatus on this topic made it possible to study the state of the problem of the formation of intercultural communication competence of students of higher educational establishments. The critical review of scientific works of recent years allows us to conclude that the concept of “intercultural communication competence” does not have an unambiguous interpretation and often includes characteristics similar to the concept of “foreign language communication competence”. It is known that the study of a foreign language is closely connected not only with the assimilation of the culture of the country of the language being studied, but also with the knowledge of the culture of the native country within the intercultural approach.

Summarizing the literature on this issue, we can define the term “case study” as a method of problem-situational analysis, involving the training of oral-speech authentic communication in the course of a comprehensive consideration of the problem situation” [2].

Case-lessons are an innovative approach to education as this is how the main problem of educational establishments is solved: how to combine theory with practice and knowledge with competences. In recent years, cases have spread quite widely in teaching practice. The main purpose of case technologies is to develop the ability to work out various problems and find out their solutions, in other terms –learning to work with information [3].

K. Cherry believes that “A case study is an in-depth study of one person, group, or event. In a case study, nearly every aspect of the subject's life and history is analyzed to seek patterns and causes of behavior. Case studies can be used in various fields,

including psychology, medicine, education, anthropology, political science, and social work” [4].

R. Stake outlines three key types of case study: intrinsic, instrumental and collective [6, p. 46]. “An intrinsic case study is typically undertaken to learn about a unique phenomenon. The researcher should define the uniqueness of the phenomenon, which distinguishes it from all others. In contrast, the instrumental case study uses a particular case (some of which may be better than others) to gain a broader appreciation of an issue or phenomenon. The collective case study involves studying multiple cases simultaneously or sequentially in an attempt to generate a still broader appreciation of a particular issue” [5].

After analyzing a number of scientific papers on the topic, it has been revealed that the case study is most often used to solve economic problems, but over time it is being introduced into all areas of education. The linguo-didactic potential of this method lies in the development of the ability of students of searching for knowledge independently and applying it in practice and the teacher and the students’ co-creation as well. The case is a collection of materials about the country of the language being studied and our country, so the analysis of cases involves not only the assimilation of information about the country of the language being studied and the comparison of two cultures, but also the rethinking of one’s own culture. In addition, when using the case study, such important skills as the ability to listen, take into account an alternative point of view, express accurately and reasonably one’s own idea orally or in writing are developed. The case study evokes positive emotions on the part of students as they perceive it as a game helping to comprehend the theoretical base and cover practical grammar and the vocabulary.

The case consists of three stages: 1) preliminary; 2) procedural; 3) final. Within the first stage, familiarization with the case material takes place. At the second stage, students search for solutions to specific intercultural situations (cases) and there is a discussion (dialogical speech in English) in groups. As part of the final stage, the teacher assesses the level of intercultural skills of students according to previously set criteria.

Future research should further develop and confirm these initial findings by our designing of own cases for the development of dialogic speech skills of students of non-philological specialities based on the textbook “English for Economists” [1], since we believe that the variety of topics and sections provides ample opportunities for creating and implementing cases in the learning process. The case study can be successfully used as a final lesson of any of the sections. Moreover, it can be presented as a project activity. Unlike a project, a case will have a more complicated structure.

Cases developed by the teacher in accordance with the goals and objectives of training contribute to the development of students’ critical thinking by solving problem situations, and also allow them to reveal their creative potential and contribute to the formation of speech and thinking activity. The main stage of the case (discussion) should be implemented more successfully, which determines the practical significance of our paper.

References:

1. Мазур О., Сочач К. Англійська для економістів=English for Economists: навчальний посібник для студентів закладів вищої освіти. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС. 2021. 232 с.
2. Осіна Н. А. Кейс-метод як спосіб формування життєвих компетентностей учнів : методичні рекомендації. Запоріжжя, 2018. 35 с.
3. Ягоднікова В. В. Кейс-метод (Case study) як форма інтерактивного навчання майбутніх фахівців. URL: http://www.rusnauka.com/1_NIO_2008/Pedagogica/25496.doc.htm (дата звернення: 20.12.2022).
4. Cherry K. What is a case study? URL: <https://www.verywellmind.com/how-to-write-a-psychology-case-study-2795722> (дата звернення: 17.12.2022).
5. Crowe S., Cresswell K., Robertson A. et al. The case study approach. *BMC Med Res Methodol.* 2011. № 11 (100). URL: <https://bmcmedresmethodol.biomedcentral.com/articles/10.1186/1471-2288-11-100> (дата звернення: 21.12.2022).
6. Stake R. E. The Art of Case Study Research. London : SAGE Publications, 1995. 345 p.

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗРАЗКІВ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ, ЩО ПЕРЕБУВАЮТЬ НА ОЗБРОЄННІ В ПІДРОЗДІЛАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Боровик М.О.

кандидат педагогічних наук
доцент кафедри тактичної та спеціальної фізичної підготовки
факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ
Україна, Харків

Коваль А.Д.

Курсантка 3-го курсу факультету 3
групи ф-3-303
Харківського національного університету внутрішніх справ
Україна, Харків

Анотація: Наукова праця присвячена проблематиці модернізації стрілецької підготовленості представників силових структур, з урахуванням практичного досвіду діючих працівників поліції.

Визначені стандарти класифікації ТВЗ, розглянутий сучасний стан озброєння зразками коротко ствольної зброї в підрозділах Національної поліції України.

Запропоновані шляхи покращення стрілецької готовності поліцейських.

Актуальність дослідження. На сьогоднішній день, питання модернізації вітчизняних силових структур новітніми зразками вогнепальної зброї є доволі актуальним та важливим. Насамперед це пов'язано з широкомасштабним вторгненням російського федерації, під час чого був засвідчений факт, про виконання поліцейськими завдань із зброєю в руках, які притаманні Збройним Силам України.

Стан дослідження. Вивченням зазначеної проблематики, а саме проведення досліджень у сфері вдосконалення навичок поліцейських під час застосування табельної вогнепальної зброї, далі (ТВЗ), займалися наступні науковці: Албул С.В., Баулін Ю.В., Басистий А.В., Бондар В.С., Логачев М.Г., Паше-Озерський Н.Н., Щербак В.В.

Однак враховуючи збільшення поставок країнами-партнерами новітніми зразками зброї, модернізація вітчизняного військово-промислового комплексу, питання набуває додаткового значення.

Ключові слова: поліцейський, табельна вогнепальна зброя, новітні зразки зброї, військово-технічна політика, особиста безпека.

Мета роботи: визначити пріоритетні напрямки модернізації коротко ствольної вогнепальної зброї, що перебуває на озброєнні в підрозділах Національної поліції України.

Виклад основного матеріалу. Професійна діяльність працівників Національної поліції здійснюється у специфічних умовах, коли вірогідність застосування штатної зброї є досить високою. Важливу роль при цьому відіграють правові, тактико-спеціальні, та психологічні чинники. [4]

Правовий статус поліцейського, високий рівень відповідальності та специфіка правоохоронної діяльності вимагають від нього високого рівня стрілецької культури, певних знань, навичок та вмінь, що поєднанні в систему «право-зброя».

Сьогодні на озброєнні силових підрозділів України велике розмаїття зразків стрілецької зброї. Для їх вивчення та оцінки можливостей за бойовим використанням потрібна класифікація, що допоможе звести все різноманіття зразків до визначених стандартів.[2]

Як відомо, ручна стрілецька зброя відноситься до категорії засобів виборчого ураження, та має окремі види класифікації. Перш за все це стосується цільового призначення вогнепальної зброї:

- бойова (гвинтівки, карабіни, автомати, пістолети, револьвери, гладкоствольні рушниці спеціального та бойового призначення тощо);
- мисливська (рушниці, мисливські карабіни та штуцери);
- спортивна (тренувальна та цільова зброя – малокаліберні пістолети та гвинтівки).

За ступенем автоматизації стрілецька зброя поділяється на неавтоматичну, автоматичну та самозарядну.

Вогнепальна зброя за кількістю стволів може бути одно, дво, або багато ствольною, а за конструктивними особливостями ствола відповідно гладкоствольна, нарізна, гладконарізна (з парадоксом).

Для стрілецької вогнепальної зброї важливе значення мають такі її характеристики:

- калібр – малокаліберна (до 6,5 мм), середнього калібру (6,5-9 мм) та крупнокаліберна (понад 9 мм);
- спосіб виготовлення – заводська або кустарна (виготовлена майстром-зброярем у кустарних умовах);
- особливості конструкції – стандартна, нестандартна та типова (саморобна або перероблена).

З правових позицій вогнепальну зброю можна поділити на дві категорії – легальну (офіційно зареєстровану) та нелегальну (кримінальну).

На сьогодні найпоширенішим озброєнням у Національній поліції України є пістолети: пістолет Макарова (ПМ), Форт-17, та Glock-17.

На сучасній стадії розвитку суспільства, фахівці розробляють такі моделі пістолетів, які будуть більш досконалішими за вже існуючі зразки озброєння за рахунок своїх бойових властивостей. Протягом тривалого відрізка часу науковці сперечаються щодо доцільності винайдення нової формули порохового заряду, що тягне за собою зміну конструкції як патрону, так і пістолетів.[5]

Співробітники практичних підрозділів Національної поліції України зазначають що, однією з прогалин сучасного стрілецького озброєння поліції є

відсутність «планки Пікатіні», на яку можна встановити додаткове обладнання до пістолету: лазерні ціле вказівники, тактичні ліхтарі тощо.

Для проектування та виготовлення нових моделей вогнепальної зброї для підрозділів Національної поліції використовуються новітні розробки фахівців. Наприклад, компанія Yardarm зі Сполучених штатів Америки проявляє значний інтерес до правоохоронних органів своєї держави, працює над вдосконаленням і покращенням рівня озброєння патрульних поліцейських. Дана компанія виготовляє спеціальні датчики, які кріпляться до пістолета, цей механізм включає в себе акселерометр і магнітометр, за допомогою яких можна визначити: знаходиться пістолет в побуті чи ні, його місцезнаходження, час, коли пістолет зарядився і коли був здійснений постріл.

Отриманні дані надсилаються по Bluetooth на смартфон конкретного поліцейського, а звіти на сервери даної компанії. Дані направляються в диспетчерську частину поліцейського відділку. [1]

«Механізм Yardarm» передаючи інформацію про те, що поліцейський дістав вогнепальну зброю з кобури, система зараховує його до тих, хто заступив на чергування. Датчики містять функцію фіксації інциденту вогневого контакту, завдяки чому поліцейські можуть використовувати як доказову базу під час встановлення об'єктивних ознак кримінального правопорушення .

Найперспективнішим і найцікавішим впровадженням у сучасну систему озброєння правоохоронних органів України називають винайдення механізму «пістолет-кулемет-пістолет». Фахівці пропонують застосовувати бельгійський пістолет Five-seven із калібром 5,7 мм, який на практиці показав себе як потужний малокаліберний пістолет.

У процесі експлуатації вищевказаної моделі вогнепальної зброї українським поліцейським вдалося визначити наступне: пістолет важить не так багато, наявна «планка Пікатіні», надійний запобіжник, при виготовленні цього пістолету використовуються сучасний полімерний матеріал; цей пістолет характеризується доброю ергономікою, є можливість замінити затильник рукоятки, магазин вміщує в себе велику кількість патронів тощо.[3]

Таблиця 1

Порівняльна характеристика короткоствольних зразків вогнепальної зброї правоохоронних органів України

№ з.п.	Технічна характеристика	ПМ	Glock-17	Five-seven	Форт-17
1.	Калібр, мм	9	9	5,7	9
2.	Патрон, мм	9x18	9x19	5,7x28	9x18
3.	Кількість патронів у магазині, шт.	8	17 (19 або 33)	10/20/30	13
4.	Довжина ствола, мм	93	114	122	95

PEDAGOGY
PROMISING WAYS OF SOLVING SCIENTIFIC PROBLEMS

5.	Довжина пістолета, мм	161	204	208	180
6.	Висота пістолета, мм	126,75	138	137	130
7.	Ширина пістолета, мм	31	33	36	32
8.	Вага пістолета з магазином без набоїв, кг	0,730	0,625	0,610	0,680
9.	Вага пістолета зі спорядженим магазином, кг	0,810	0,905	0,744	0,810
10.	Початкова швидкість польоту кулі, м/с	315	375	520/625/650	320

Висновок. Таким чином, рівень озброєння Національної поліції – це один із ключових факторів, який прямо впливає на ефективність протидії злочинності, запобігання та профілактики адміністративних і кримінальних правопорушень, забезпечення й реалізації основоположних прав і свобод людини тощо.

У результаті цього вбачається за доцільне провести закупівлю більш сучасного озброєння для співробітників Національної поліції, які будуть використовувати його для ефективного виконання функціональних обов'язків.

Список літератури

1. Боровик М., Партико Н., Хацаюк О. Спеціальна фізична підготовка майбутніх офіцерів-правоохоронців : моногр. Chisinau : Dodo Books Indian Ocean Ltd, 2022. 85 с.

2. Логачев М. Г. Правові та психологічні аспекти застосування поліцією вогнепальної зброї: навчальний посібник. Харків. Харківський національний університет внутрішніх справ, 2018. 232 с.

3. Лопаєва О.М. Психологічна підготовка курсантів для виконання вправ стрільби з бойової зброї на заняттях з вогневої підготовки в Академії митної служби України. Міжнар. наук. практ. конф. Болгарія, Софія, 17-25 травня 2009 р. Том 15. с. 45-50

4. Основи професійної підготовки поліцейських: збірник метод. рекомендацій / Тьорло О.І., Синенький В.М., Йосипів Ю.Р., Банах С.М., Курляк М.Д. – Львів: ЛьвДУВС, 2018. – 297 с.

5. Ivan M. Okhrimenko, Maksym O. Hrebenuk, Mykola O. Borovyk, Mykola M. Krasnopolskyi, Mykhailo O. Rodionov, Yurii I. Kuzenko, Yevhenii O. Korak SPORT CLASSES AS EFFECTIVE MEANS FOR PSYCHOPHYSICAL HEALTH IMPROVEMENT OF REPRESENTATIVES OF THE SECURITY AND DEFENSE SECTOR. Official journal of the Polish Medical Association, VOLUME LXXIV, ISSUE 5, MAY 2021 1142-1147 с.

СУЧАСНІ ВИМОГИ ЩОДО РОЗРОБЛЕННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПІДРУЧНИКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Галегова Олена,

в.о начальника відділу цифрових освітньо-наукових систем Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»

Ключові слова: електронний підручник; інформаційні технології; інформатизація освіти; електронний засіб навчального призначення; навчальний процес

Сучасна школа має враховувати пізнавальні можливості та потреби здобувачів, що ґрунтується на принципах науковості, системності, інтегративності, єдності навчання і виховання на засадах гуманізму. Такі підходи дають можливість реалізувати основну мету освіти, яка спрямована на розвиток особистості учня.

Розвиток сучасних комп'ютерних технологій викликає появу нових підходів до організації освітнього процесу. Програмою діяльності Кабінету Міністрів України у частині реформування освіти передбачено підвищення якості сучасної освіти, а реформування її змісту передбачає створення сучасних електронних освітніх ресурсів, зокрема, електронних підручників.

Електронний підручник – це освітній продукт, який відрізняється від традиційного підручника на друкованій основі лише тим, що переглянути його можна лише за допомогою комп'ютера чи електронної книги; відповідає вимогам Державного стандарту загальної середньої освіти і навчальним програмам.

Електронний підручник повинен, по-перше, розкривати предмет науки, даючи опис, пояснення, передбачення і прогнозування явищ, фактів, процесів, об'єктів і, по друге, розкривати сутність предмета вивчення, містить методичний апарат для вчителя та учнів.

Електронні підручники узагальнено поділяють на три типи: 1) відсканований паперовий підручник; 2) традиційний підручник з гіпертекстовими вставками; 3) спеціально розроблений електронний підручник.

У електронному підручнику має бути застосований принцип квантування, тобто навчальний матеріал має бути поділений на розділи, які так само – на модульні частини з текстовою складовою та візуалізацією. Кожен модуль складається з теоретичного блоку, контрольних запитань з теорії, вправ і тестів, контекстної довідки тощо. Між собою модулі пов'язані гіпертекстовими посиланнями, щоб учень за принципом розгалуження міг оперативно переходити від одного модуля до іншого. Доцільно, щоб електронний підручник містив графічний та ілюстративний матеріал.

Використання електронних підручників – це розвиток творчого, інтуїтивного мислення; естетичне виховання за рахунок використання 81 можливостей

графіки, мультимедіа; розвиток комунікативних здібностей; формування умінь приймати оптимальне рішення; формування інформаційної компетентності та інформаційної культури.

Відповідно до плану заходів на 2017-2029 роки із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2017 р. № 903-р (зі змінам) у 2018 році розпочався Всеукраїнський експеримент за темою: «Електронний підручник для загальної середньої освіти» “E-book for secondary education” (EBSE)», який реалізується на базі закладів загальної середньої освіти. Метою експерименту є створення в Україні якісного освітнього електронного контенту та його використання для змішаного та дистанційного навчання здобувачів закладів загальної середньої освіти.

Інститут модернізації змісту освіти сприяє у створенні електронних підручників для здобувачів повної загальної середньої освіти та педагогічних працівників, як складової сучасного освітнього середовища. Найбільша частина українських учнів та студентів є «регулярними інтернет-користувачами», тобто заходять в мережу щонайменше раз на місяць.

Сьогодні підручник у своєму традиційному вигляді й функціональному призначенні вже не має монопольне становище в умовах інформаційного суспільства з його необмеженими можливостями генерування, збереження і передачі інформації. У Положенні про електронний підручник (наказ МОН від 02.05.2018 р. № 440), даний засіб навчання визначається як електронне навчальне видання із систематизованим викладенням навчального матеріалу, що відповідає освітній програмі, містить цифрові об'єкти різних форматів і забезпечує інтерактивну взаємодію.

Електронний підручник є окремим елементом електронного навчально-методичного комплексу, у якому мають бути довідники, глосарії, лабораторні практикуми, тести, комп'ютерні тренажери та ін. Так, електронний підручник підтримує не лише функцію подання нового матеріалу, а інші функції паперового підручника: .

Електронний підручник представляє комплекс, який забезпечує подання навчального матеріалу, також містить інші програми, а також обов'язково мають бути: методичні рекомендації щодо роботи з електронним підручником, інсталяція та/або інструкція по використанню електронного підручника. У методичних рекомендаціях зазначається організації занять, модель використання електронного підручника.

Висновки

Інформатизація освіти, розвиток та удосконалення інформаційно-комунікаційних технологій потребує нового підходу до електронних засобів навчання та впровадження в освітню практику електронних підручників. Впровадження е-підручників у освітній процес показує їх ефективність, і

безсумнівно відіграє важливу роль у підвищенні якості навчання здобувачів освіти.

Також, використання е-підручників на різних етапах освітнього процесу потребує глибокого аналізу мети і завдань прогресивних змін щодо його організації. Зазначимо, що наявна тенденція ставлення до е-підручників не лише як до предмета навчання, а й як до засобу оптимізації навчальної діяльності здобувачів і розвитку їхніх цифрових та життєвих компетентностей.

Впровадження певних моделей використання е-підручників в освітньому процесі сприятиме покращенню рівня навчальних досягнень і предметних компетентностей здобувачів освіти. Використання е-підручників є доцільним, актуальним та ефективним.

Список використаних джерел:

1. Про освіту: Закон України від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Полянський П. Про переваги і вразливі місця електронних підручників. URL: http://osvita.ua/school/school_today/16840/
3. Про затвердження Положення про електронний підручник: Наказ Міністерства освіти і науки України від 02 травня 2018 р. № 440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0621-18>
4. Ілійчук Л. В., Сучасні вимоги щодо розробки та впровадження електронних підручників в освітній процес початкової школи, Івано-Франківськ, Україна ORCID: 0000-0003-4274-6903 УДК 371.671:004.087:373.31
5. Грищенко Т.Г., Нікітенко О.М., Дейнеко Ж.В. Створення електронних підручників засобами видавничої системи LaTeX, УДК 371.134; 655.41:004

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Головацька Юлія Богданівна

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри теорії і практики перекладу

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира

Гнатюка

У сучасному глобалізованому світі кожного дня відбуваються численні міжнародні контакти у різних сферах життя, які вимагають міжмовного та міжкультурного посередництва (безпосереднього або дистанційного), яке зазвичай забезпечується професійними усними та письмовими перекладачами. Такий стан речей спричиняє необхідність підготовки таких фахівців, які можуть слугувати посередниками у міжкультурній комунікації.

Традиційно підготовка майбутніх перекладачів здійснюється, як правило, з позицій лінгвістичного підходу, а навчання зводиться до тренування у встановленні відповідностей текстів вихідною мовою та мовою перекладу. А переклад розглядається як мовна діяльність, де перекладач є суб'єктом і від нього залежить якість перекладу.

Дискусії щодо переліку компетентностей, якими повинен володіти перекладач, та їхніх компонентів ведуться в українській та зарубіжній науці з 70-х років минулого століття, коли перекладацька компетентність розглядалася як двомовний режим (Плахотнюк, 2018). Пізніше у 80-90-ті роки під впливом соціокультурних трансформацій до її складу почали відносити технологічні, культурні та лінгвістичні навички (Robinson, 2007). У 90-ті роки на основі підходу Хомського пропонувалася компетентність «ідеального оратора – слухача» та експертна система перекладачів, яку було об'єднано в двокомпонентну систему, пов'язану зі здатністю створювати та інтерпретувати комунікативні акти згідно з основними нормами спільноти (соціуму) (Bell, 1991). Натомість Р. Штольце опирається на металінгвістичні знання та навички метапізнання, підкреслює необхідність розуміння культурного контексту (де перекладач «використовує когнітивну карту»), прагматичної соціальної функції тексту, дискурсивного поля та концептуального світу вихідної та цільової мови; розглядає переклад як герменевтичну проблему; не загострює увагу на базових для перекладача навичках та здібностях і навіть, у певному сенсі, уникає їхнє обговорення (Stolze, 2009). Модель А. Албір опирається на психолінгвістичну модель процесу перекладу та охоплює довготривалу пам'ять (знання про світ, вихідних та цільових культурах, лексико-семантичних елементах та морфосинтаксичних патернах обох мов), вихідні текстові дані, зовнішні ресурси, інтуїцію, підсвідомість, стратегії та свідомість (Albir, 2017).

Багатокомпонентні моделі, що з'явилися на початку ХХІ століття, об'єднували не лише процедурні моменти, а й когнітивні (обробка вихідного тексту – сприйняття та встановлення сенсу; передача та обробка цільового – формулювання висловлюваного). Пропонувалися моделі ідеального перекладу, що передбачають наявність «вроженої здібності до передачі або асоціативної компетентності створення цільового тексту», дискурсивних здібностей, розвитку автоматизму та впевненості в собі (Панов, 2017). Загалом науковці окреслюють інтегративну природу компетентності перекладача, в якій поєднано такі параметри як мова, текст, предмет, культура, підкреслено значущість творчого підходу до роботи перекладача, регулярного оновлення знань, чуйність до змін зовнішнього світу.

Так, Н. Зінукова фокусується на діяльнісно-компетентнісній моделі, зазначаючи, що нові перекладацькі методики компетентнісного змісту дають змогу ефективнішим чином здійснювати формування та розвиток функціональних складових моделей перекладацької діяльності (Зінукова, 2018). Цікавою видається модель професійної перекладацької компетентності з опорою на розуміння перекладу як складної пізнавальної діяльності, що поєднує в собі мовні, комунікативні, особистісні та професійні аспекти, однак уникаючи культурний та соціокультурний аспекти.

Деякі науковці зазначають, що професійна компетентність перекладача охоплює декларативне знання категорій, практичне знання процесів, здатність оцінювати власні стратегії та змінювати їх залежно від результату (Robinson, 2007). Група РОСТІ з Університету Барселони на основі емпіричного дослідження пропонує шість компонентів, зокрема й субкомпоненти (двомовну, екстралінгвістичну, інструментальну, стратегічну компетентність та компетентність перекладацьких знань) та психофізіологічні компоненти (когнітивні, поведінкові аспекти та психомоторні механізми) (Albir, 2017, с. 95). Тобто мовна (або лінгвістична) компонента є базовою, текстова – для розрізнення текстів за жанрами, типами тощо, предметна – відображає знання відповідної галузі знань), культурна (розуміння соціальних умовностей та культурної самобутності, відображених у тексті), та передбачає передачу компонентів (комунікативне перенесення з вихідного тексту в цільовий).

Відтак, на основі здійсненого аналізу наукових робіт припускаємо, що в міру змін, які відбуваються у світі, відбувається переосмислення перекладацької діяльності, вимог не лише щодо навичок та вмінь перекладача, а й їхніх особистісних характеристик, що зумовлює необхідність трансформації підходів до визначення ролі перекладача в соціальному регулюванні, мотивації перекладацької діяльності та пошуку перекладацьких рішень.

Таким чином, можемо констатувати, що системно-середовищні чинники здійснюють незворотний вплив не лише на зміст діяльності перекладача, а й вимагають зміни поглядів на професію перекладача та перекладача на себе у цій професії. Незважаючи на погрози, що нависли над професією, зберігається досить високий попит на програми підготовки перекладачів. Такий попит підсилюється й тим, що фахівці різних сфер діяльності (юристи, економісти,

біологи, інженери, педагоги та ін.) систематично висувають низку питань, що стосуються не лише змісту підготовки майбутніх перекладачів, а й форм і методів роботи в процесі реалізації програм з позицій формування не лише професійних компетентностей, а також роботи з особистісними якостями та мотивами студентів згідно з вимогами сучасного соціокультурного контексту, що визначає зміни структури ринку праці та вимог до особливостей професійної діяльності.

Список літератури:

1. Зінукова, Н. В. (2018). *Методична система навчання студентів магістратури усного перекладу у зовнішньоекономічній сфері (на матеріалі англійської та української мов)*. (Дис. ... докт. пед. наук зі спеціальності 13.00.02). Київський нац. лінгвіст. ун-тет. Київ, 500.
2. Панов, С. Ф. (2017). *Теоретико-методичні основи професійної підготовки технічних перекладачів у вищих навчальних закладах*. (Автореф. дис. ... докт. пед. наук зі спеціальності 13.00.04). Нац. пед. ун-тет ім. М. П. Драгоманова. Київ, 42.
3. Плахотнюк, Г. М. (2018). *Формування інформаційної компетентності майбутніх перекладачів у фаховій підготовці*. (Дис. ... канд. пед. наук зі спеціальності 13.00.04). Вінницький держ. пед. ун-тет ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 314.
4. Albir, A. H. (2017). *Researching Translation Competence by PACTE Group*. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 350.
5. Bell, R. T. (1991). *Translation and Translating: Theory and Practice*. London; New York: Longman, 162.
6. Robinson, D. (2007). *Becoming a Translator. An Introduction to the Theory and Practice of Translation*. 2nd edition. London and New York: Routledge, 509.
7. Stolze, R. (2009). Dealing with cultural elements in technical texts for translation. *The Journal of Specialised Translation*, 11, 124–142.

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ДОРОБОК ГРИГОРІЯ ЛЕВЧЕНКА

Комишан Юлія Вадимівна,

доктор філософії,

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

В умовах інтеграції України до Європейських структур показником зрілості і розвиненості національної культури виступає ставлення народу до власної історичної спадщини, а також адаптація її до загальнолюдської світової культури. Процес національно-культурного відродження збільшує можливості відстоювання самобутності національної культури та збереження її як необхідного елемента культури європейської.

Нині увага багатьох науковців звернена на краєзнавчий аспект дослідження різних сфер культури України. Мистецьке життя того чи іншого регіону, яке має свої особливості та тенденції розвитку, становить інтерес не лише як частина загальної культури України, а й як явище в контексті Європи загалом.

Важливим, на наш погляд, є усвідомлення значущості та внеску в розбудову музичної культури Полтавщини саме тих особистостей, які сьогодні є окрасою мистецького життя регіону.

Серед видатних імен Полтави одне із почесних місць займає Григорій Семенович Левченко – український хоровий диригент, композитор, викладач музичних дисциплін, професор (з 1992 р.), заслужений працівник культури України (з 1969 р.), заслужений діяч мистецтв України (з 1981 р.), засновник та художній керівник (1979 – 2022 рр.) Українського народного хору «Калина» Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Про видатного музичного діяча Г. С. Левченка у наукових розвідках та популярних статтях писали М. Бурбан, Л. Віценя, В. Гайдамака, В. Гірченко, Л. Гнатюк, Т. Голобородько, Г. Дениско, Н. Дем'янко, О. Лесик, О. Лобач, П. Наталенко, О. Отич, Н. Павленко, А. Перепелиця, Н. Сулаєва, Т. Пругло, М. Шевченко, А. Щербань та ін. Але на сьогодні відсутнє ґрунтовне наукове дослідження, яке повною мірою висвітлює багатогранність мистецько-педагогічної діяльності Г. Левченка.

Полтавщина історично, географічно, соціально значущий, культурний та мистецький регіон. Вона здавна вважається духовною столицею України, що представлена когортою знаменитостей, серед яких: письменники та поети, композитори та виконавці, відомі педагоги та науковці, етнографи та культурологи, художники тощо.

Яскравим представником плеяди подвижників української національної культури та освіти сьогодні є хоровий диригент, композитор, фольклорист, педагог Григорій Семенович Левченко. Багаторічна викладацька та творча діяльність митця відзначена численними нагородами, серед яких, орден Миколи Чудотворця за визначний вклад у примноження добра на землі (1997 р.), орден «За заслуги» III ступеня (2009 р.), почесні грамоти Кабінету Міністрів

України (1999 р.), Міністерства культури і мистецтв України «За багаторічну плідну працю в галузі культури» (2004 р.), відзнака Міністерства освіти і науки України – знак «Петро Могила» (2007 р.). Г. Левченко лауреат Міжнародного відкритого Рейтингу популярності та якості «Золота фортуна» (2001 р.), лауреат Полтавської міської премії імені В. Г. Короленка (2006 р.), Полтавської обласної премії імені Панаса Мирного (2007 р.) (Сулаєва, 2013, с. 78), Полтавської єпархіальної премії імені Паїсія Величковського Української православної церкви Київського патріархату (Управління Полтавської єпархії) (2014 р.), Полтавської обласної премії імені Самійла Величка (2016 р.), премії Полтавської обласної ради імені І. П. Котляревського (2018 р.), відзначений численними нагрудними знаками, серед яких Орден Єднання «Pro agenda Concordia» (фонд Єднання Литви) (2019 р.), медаль лауреата Всеукраїнської премії «Гордість України» (2019 р.), багаторазовий лауреат мистецьких фестивалів та конкурсів. Ім'я Г. Левченка занесено до книги «Митці України» (1994 р.), енциклопедичного довідника «Ім крила дала Пирятинщина» (2000 р.), до книги «Імена України» (2002 р.), до довідково-біографічного видання «Хто є хто на Полтавщині. Видатні земляки» (2004 р.) та до біографічного довідника International Who's Who in Music and Musicians' Directory (Cambridge: The International Biographical Center, 1996), що видається в Англії з 1936 року (Сулаєва, 2013, с. 78).

Григорій Семенович Левченко багато років своїм життям, творчими справами впливав на формування особистості молодого покоління нашого регіону. Його учні, послідовники працюють у сфері мистецтва, культури, освіти, промисловості сучасної Полтавщини та за її межами.

Формування цієї непересічної особистості починалося з батькового слова, маминої пісні та простого й водночас насиченого сільського життя.

Григорій Левченко змалечку був закоханий у музику, бо чув неперевершений спів своєї матері, батька хрещеної, обносельців. Саме вони стали першими вчителями з музики і зробили найголовніше – закохали у пісню, відкрили йому неперевершений світ любові, радості та щастя – щастя спілкування з мистецтвом. Це відчуття Григорій Семенович проніс через усе своє життя. І у воєнні роки, і у 1950-х, під час навчання у Ладанському ремісничому училищі № 1, яке функціонувало при Ладанському заводі протипожежного обладнання, і в період роботи на військовому авторемонтному заводі у місті Чернігові, на Турбомеханічному заводі в Полтаві, на заводі в м. Камінь-Каширському. (Гайдамака, 2004, с. 20). Але доленосна зустріч з майбутньою народною артисткою України Марією Байко вирішила його подальше життя. Її порада здобувати музичну освіту кардинально змінила життєві орієнтири Г. Левченка. У 1953 році він вступає до музичного училища імені М. В. Лисенка в Полтаві. З цього часу все життя Григорія Семеновича пов'язане з Полтавою.

Музичне училище вже на той час мало багаторічну й цікаву історію свого становлення та розвитку. Високий рівень викладання забезпечувався залученням до роботи кваліфікованих викладачів – випускників європейських і російських консерваторій. А учнівський оркестр і оперна студія (організатор Ф. Левицький)

при училищі були не лише школою практики для майбутніх музикантів-артистів, а й виконували просвітницькі функції: активна гастрольно-концертна діяльність учнів сприяла ознайомленню широких верств населення із творами відомих зарубіжних та українських композиторів (Литвиненко, 2005, с. 12). Саме в атмосфері багаторічних музичних традицій, пошуків, надбань відбулося формування Григорія Левченка – музиканта.

У спогадах Григорій Семенович називає своїх учителів: О. А. Підковирну, І. О. Гаврикова, Є. Г. Негрієнка, але особливі слова пошани та вдячності людині, яка стала мистецьким батьком – С. А. Шевченку. У 1960 році з відзнакою Г. Левченко закінчує Полтавське музичне училище імені М. В. Лисенка, отримує направлення до Київської консерваторії, але доля внесла корективи і подальше навчання Григорія Семеновича відбудеться на диригентсько-хоровому факультеті Ленінградської Профспілкової школи культури, який він закінчить заочно в 1968 році.

Уже з другого курсу розпочинається шлях музиканта-диригента, керівника різних колективів, яким він віддав свій професіоналізм, душу, серце. Студент Григорій Левченко – художній керівник невеликого колективу Полтавської швейної фабрики. Паралельно викладає музично-теоретичні дисципліни у ДМШ №1 імені П. Майбороди. Після закінчення музичного училища Григорій Семенович – хормейстер самодіяльного колективу «Решетилівські вишивальниці». У 1961 році він очільник жіночого ансамблю пісні і танцю при Палаці культури Полтавської бавовнопрядильної фабрики «Горлиця», який згодом отримує звання самодіяльного народного колективу, стає лауреатом республіканських та всесоюзних фестивалів. Доля подарувала йому плідну співпрацю з народною самодіяльною хоровою капелою Полтавського педагогічного інституту (1967 р.), з народним хором Полтавського м'ясокомбінату «Барвінок» (1978 р.). Та справжньою любов'ю всього його життя став Український народний хор «Калина» Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, який розпочав свою діяльність у 1979 році. Саме з цього знаменного року життя Григорія Семеновича пов'язане з цим навчальним закладом.

Григорій Семенович сьогодні є визнаним науковцем, фахівцем у галузі педагогіки, етнографії, музичного мистецтва. Його наукові роботи присвячені різним проблемам естетичного виховання особистості, становленню та розвитку музичного мистецтва. Його наукова скарбниця вирізняється різноманіттям наукових праць, серед яких статті «До вершин духовності», «Роль музики в моральному формуванні майбутнього вчителя початкових класів», «Українська народна пісня як джерело збагачення словникового запасу молодших школярів», «Музичне виховання школярів засобами духовної музики», «Народна пісня у навчальному репертуарі студентів», «Тривоюсь за народну пісню», художньо – методичні нариси «Спогади, роздуми, погляди, поради», навчально-методичні посібники «Хорове диригування», вип. 1 (1995 р.), «Червона калина – Полтавська земля» (2000 р.), «Ой у лузі та ще й при березі», 1-е вид. (2006 р.), 2-е вид. (2018 р.), «Народні пісні Полтавщини» (2006 р.), «Земле рідна моя»

(2008 р.), «Ой у лузі червона калина» (2011 р.), «Розмай вуличних передирок. Триптих» (у співавторстві з К. Булагою, 2018 р.) та два навчальні посібники з сольфеджіо на основі народних пісень Полтавщини (2001 р. та 2006 р.) для музично – педагогічних навчальних закладів.

Навчальний посібник «Сольфеджіо на основі народних пісень Полтавщини», створений для студентів музично-педагогічних навчальних закладів, має неабияку наукову цінність як перше в країні солідне за обсягом зібрання народних пісень Полтавщини, яке налічує 120 творів різних жанрів (1-е вид. 2001 р., 2-е вид. 2018). Наголошуємо, що курс «Сольфеджіо» є одним з найважливіших навчальних предметів при підготовці майбутніх фахівців з музики. Водночас ця праця має й наукове значення як джерело вивчення і використання музичного фольклорного матеріалу в різноманітних сферах життєдіяльності людини. Щира любов до українського мистецтва надихнула Григорія Левченка на зібрання та систематизацію народних шедеврів для того, щоб прийдешні покоління знали й берегли перлини музичної етнографії. Підручник Г. Левченка містить пісні, які у свій час були записані такими митцями як М. В. Лисенко (34 пісні), М. А. Фісун (33 пісні), Е. В. Нос (14 пісень), П. С. Півень (9 пісень), П. К. Батюк (7 пісень), В. Ю. Міщенко (4 пісні), А. І. Жданов (3 пісні). Крім того видання багате на твори, які були не тільки власноруч записані Григорієм Семеновичем (16 пісень), а й значна частина яких була вперше опубліковані. У збірці представлені майже всі жанри української народної пісні: колядки, щедрівки, веснянки, купальські, жнивварські, весільні, козацькі, рекрутські, чумацькі, бурлацькі, наймитські; пісні про кохання і родинний побут; жартівливі, дитячі, бенкетні тощо. У посібнику містяться довідки про фольклористів та опис літературного джерела, у якому вперше була опублікована та чи інша пісня.

Отже, встановивши біографічні відомості Григорія Семеновича Левченка, виявлено, що важливим фактором формування особистості музиканта, педагога, композитора стало національно-естетичне середовище його малої батьківщини с. Грабарівки, що на Пирятинщині, ознайомлення з українською музичною культурою, навчання в освітніх музичних закладах (Полтавському музичному училищі імені М. В. Лисенка, Ленінградській вищій профспілковій школі), спілкування з мудрими педагогами-професіоналами, наполеглива систематична праця над собою. Усе це мало безпосередній вплив на його мистецько-педагогічну діяльність.

Встановлено, що науково-методичний доробок Григорія Левченка потребує популяризації, оскільки сприяє кращому розумінню української культури, формуванню морального і патріотичного виховання та національної самосвідомості учнівської та студентської молоді, долучає їх до духовних скарбів українського народу.

Список літератури

1. Сулаєва, Н. (2011). Аксіологічні виміри педагогічної діяльності Г. Левченка в українському народному хорі «Калина» Полтавського

національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. *Молодь і ринок*, 9, 77-81. Взято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2011_9_18

2. Гайдамака, В. М. (2004). *Сповитий вітрами*. Полтава: Дексі-прінт.

3. Литвиненко, А. І. (2005). *Музична культура Полтавщини ХІХ – початку ХХ століття в аспектах регіонального джерелознавства* (Автореф. дис. канд. пед. наук). Київ.

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Маланюк Наталія,

доктор педагогічних наук,
доцент кафедри вищої математики, математичного моделювання та фізики,
Державний університет телекомунікацій

Калинюк Алла,

кандидат фізико-математичних наук, доцент,
доцент кафедри вищої математики, математичного моделювання та фізики,
Державний університет телекомунікацій

У «Державних стандартах професійної освіти» (за ред. Н. Ничкало) йдеться про те, що математика в профілях чи технічному, чи гуманітарному є рівною [1, с. 164]. Автори наголошують, що при мінливості політики, ідеології тощо мінливою є гуманітарна складова. На відміну від гуманітарної природничо-математична складова середньої, передвищої, вищої освіти повинна залишатися інваріантною (в більшій мірі). Академік С. Гончаренко наголошував, що «стандарт освіти визначає обов'язковий мінімум змісту основних освітніх програм...» [2, с. 318]. Нині науковці дійшли висновку, що «без ґрунтовних базових знань з математики (вищої математики) не може бути успішне вивчення інформаційних дисциплін та дисциплін професійно-технічного циклу» [1, с. 165]. Ми поділяємо думки авторів (С. Гончаренка, І. Зязюна, Н. Ничкало та ін.) стосовно важливості принципу наступності в математичній освіті. Науковці наголошують, що обсяг та складність навчального математичного матеріалу (вища математика, теорія ймовірності, математична статистика, прикладна та дискретна математика тощо) повинен визначатися «рівнем застосування математики в майбутній професійній діяльності» [1, с. 166].

Науковці Ю. Рожков та Н. Журавська вважають професійну компетентність фахівця необхідною умовою «професійно-результативного виконання функціональних обов'язків» [3, с. 247-253].

Розглядаючи професійну підготовку майбутніх фахівців технічних спеціальностей в світлі викликів сьогодення, нами було виокремлено такі складові професійної компетентності:

- математична складова – знання з вищої математики, вміння будувати міркування шляхом логічних міркувань, вміння обґрунтовувати (доводити) математичні твердження, аналізувати, узагальнювати (від часткового до загального та навпаки), володіти основними математичними дефініціями, вміти застосовувати математичний апарат для вирішення професійно-значущих задач тощо;

- інформаційна складова – вміння пошуку, зберігання, опрацювання, аналізу та передачі інформації в умовах інформатизації суспільства та всіх сфер його

діяльності; використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності;

- гуманітарна складова – вміння грамотно висловлювати свою думку як в усній, так і в письмовій формі, сформований загальнонауковий світогляд, знання та вміння написання ділової документації, а також володіння іноземною мовою на рівні не нижче B2;

- комунікативна складова – вміння та навички роботи в команді, вміння приймати зважені рішення та нести відповідальність за них, розвиток лідерських якостей;

- діяльнісна складова – знання з спеціальних дисциплін на рівні, достатньому для якісного виконання професійної діяльності; вміння планувати свою діяльність (освітню та професійну), володіння навичками, необхідними в майбутній професійній діяльності;

- ціннісно-мотиваційна складова – якісні характеристики особистості, наявність позитивної мотивації до навчання, професійного вдосконалення; сформованість морально-ціннісних орієнтирів як вказівників у професійній діяльності та ін.;

- рефлексивно-самооцінююча складова – вміння здійснювати аналіз результатів своєї діяльності.

Таким чином, професійна компетентність майбутнього фахівця технічних спеціальностей формується та розвивається у процесі залучення до освітньої діяльності в відповідності до «Стандартів вищої освіти» (за напрямками).

Список літератури:

1. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика: монографія /за ред. Н. Г. Ничкало. Хмельницький: ТУП, 2002. 334 с.

2. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки і перспективи: Монографія /за ред. І. А. Зязюна. К.: ВПОЛ, 2000. 636 с.

3. Рожков Ю. Г., Журавська Н. С. Формування професійної компетентності студентів аграрних ВНЗ //Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. №199. Ч.2. Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія». К.: Видавничий центр, 2014. 348 с.

ДОТРИМАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО РЕЖИМУ СПІВУ СТУДЕНТАМИ ЗВО ЯК ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОЇ ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ

Процишина Ольга Юріївна

аспірантка кафедри
музикознавства та музичної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка

У процесі вокальної підготовки майбутніх викладачів мистецької школи, майбутніх артистів-вокалістів у закладах вищої освіти вагомим роль відіграє уважне ставлення викладача до режиму співу студентів як співаків-початківців. Часто окрім сольного співу студенти зобов'язані відвідувати інші заняття, де від них вимагають співати сольним чином або у колективі без контролю викладача зі спеціальності (вокалу): вокальний ансамбль, хор, сольфеджіо, читання вокальних партитур, диригування, камерний клас, оперний клас. Тому постає проблема дотримання професійного режиму співу студентами задля збереження здорового функціонування голосового апарату та отримання позитивних результатів вокальної підготовки. Велике значення відіграє самостійна робота студентів, основою якої є виконання вокальних вправ для розігріву та правильного налаштування до активної діяльності голосового апарату та всього організму: артикуляційного апарату, дихальної системи, резонаторів та резонансного пункту, згладження регістрів, фіксація високої позиції та відчуття опори звуку.

Практичні питання вокальної методики висвітлені у багатьох вітчизняних та зарубіжних науково-методичних працях. Нам імпонують педагогічні погляди В. Г. Антонюк та П. В. Голубева, які мають єдиний погляд на особливості професійного режиму вокаліста. У дослідженні ми опираємося на власний вокально-виконавський та педагогічний досвід, і беремо за основу ідеї вище згаданих авторів.

В основі вокальної методики лежать положення, від яких залежить ефективність вокальної підготовки: використання грудо-черевного типу дихання та змішаного типу голосоутворення, з поєднанням головного і грудного резонаторів, гортань під час співу знаходиться у вільному положенні, а м'язи надставної труби (губи, язик, щоки та ін.) працюють без затисків. Професійний вокальний режим голосу студентів вимагає щоденного, систематичного тренажу з дотриманням принципу від простого до складного, починаючи з розспівок та вокалізів і переходячи до опрацювання романсів та арій. П. В. Голубев зазначає, що найбільш ефективними є ранкові самостійні заняття співом, адже «голосовий апарат протягом всього дня перебуває в належній формі і професійно придатний для співу» [2, ст. 56]. Звичайно, норми щоденного тренажу визначає викладач, враховуючи завдання вокальної підготовки та етап розвитку вокально-технічних навичок студента (співацького дихання, діапазону голосу, сили та витривалості,

гнучкості та динамічності тощо). Важливо, щоби співак-початківець ретельно дотримувався рекомендацій свого наставника, адже постійний спів надміру може призвести до перевтоми, гіршого змикання голосових зв'язок, погіршеного звучання голосу, і навіть захворювань голосових зв'язок, таких як незмикання, поява вузликів, що вимагає кваліфікованої діагностики та лікування. Технічні вправи, які бажано студентам виконувати щоранку, як зарядку, не повинні перевищувати 30 хвилин, слід робити між розспівками перерву у декілька хвилин, щоб розслабити голосовий апарат і у мовчанні дати відпочити голосовим зв'язкам. У процесі розспівування рекомендовано дотримуватися обов'язкової послідовності від охоплення малого діапазону звуків у середньому регістрі на так званих примарних тонах (не перевищуючи інтервал квінти), до більш складних і об'ємних вправ по звуках гами, пасажів, арпеджіо. Варто починати з вокально-технічних вправ, що виконуються в повільному темпі і поступово брати в роботу більш рухливі. Необхідно слідкувати за співом на опорі дихання, із м'якою атакою звуку, без форсування, співаючи спершу із середньою динамікою на *tr-mf*, поступово збільшуючи силу звуку до *f* [2, ст. 57].

В. Г. Антонюк у своїх твердженнях доповнює висновки П. В. Голубєва та зазначає, що для збереження якостей голосу на професійному рівні, студенту-вокалісту необхідно системно, щоденно виконувати вокальні вправи, що відповідають можливостям голосового апарату, віддаючи перевагу розспівкам саме у середньому регістрі, який називають ще «медіум». Науковиця та вокальний педагог В. Г. Антонюк рекомендує виконувати щоденні вправи не більше однієї-півтори години, що складаються з активних фаз по 20-25 хвилин, та фаз відпочинку між ними [1, ст. 14].

Таким чином, щоб досягти значних успіхів у процесі навчання співу студентам необхідно не лише активно працювати на аудиторних заняттях, виконувати вказівки викладача, слідувати цілям та завданням навчальної дисципліни, а й приділяти значну увагу та докладати чимало зусиль до самостійних щоденних занять, які загалом ефективно впливають на вокальну підготовку. Виконуючи щоденні вправи слід дотримуватися загальних вокально-педагогічних правил та конкретних настанов викладача, який враховує індивідуальні властивості голосового апарату та рівень вокального розвитку співака-початківця.

Список використаної літератури:

1. Антонюк В. Вокальна педагогіка (сольний спів). Київ : ЗАТ "Віпол", 2007. 174 с.
2. Голубєв П. Поради молодим педагогам-вокалістам. Київ : Муз. Україна, 1983. 62 с.

МЕТОДИЧНІ І ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ З НАВЧАННЯ ПЛАВАННЮ ДІТЕЙ

Рошин Андрій Павлович,
здобувач
магістерського рівня вищої освіти,
Університет Ушинського

Думко Наталія Вікторівна,
здобувач
магістерського рівня вищої освіти,
Університет Ушинського

Джуринський Петро Борисович,
доктор педагогічних наук, професор,
директор навчально-наукового інституту
фізичної культури, спорту та реабілітації
Університет Ушинського

Протягом тривалого часу було вивчено позитивний вплив плавання на організм людини, в усіх навчальних закладах – від дошкільних до спеціалізованих, від загальноосвітніх до спортивних – всюди навчання плаванню є обов'язковим елементом фізичної культури. Плавання позитивно впливає на центральну нервову систему людини, зменшує надмірну збудливість, сприяє загартуванню, корекції постави тіла людини та лікуванню багатьох захворювань, а тому є важливим засобом оздоровчої фізичної культури [1; 4; 5].

В умовах сучасності актуальності набуває питання вивчення основних методичних та практичних аспектів навчання плаванню дітей, оскільки саме у дитячому віці закладаються основи рухової активності, загальної резистентності організму до різноманітних захворювань, формується база основних рухових умінь і навичок, розвиваються основні фізичні якості – сила, витривалість, швидкість, гнучкість, спритність [2; 3; 6; 7].

Метою дослідження було: розробити пропозиції з методики ігрових засобів навчання плавання дітей початкового шкільного віку.

Завданнями дослідження виступили: 1. Вивчити стан проблеми навчання плаванню дітей за даними вітчизняних і зарубіжних джерел. 2. Розробити набір сучасних засобів спеціальних ігрових вправ у водному середовищі. 3. Проаналізувати та виявити зміни у результатах досліджуваних груп.

Об'єкт дослідження: система ознайомлення і навчання плаванню дітей.

Предмет дослідження: методика навчання плаванню дітей-початківців.

Практична значущість дослідження полягала у розроблених методичних пропозиціях з навчання дітей плаванню дітей з використанням ігрових вправ у воді. Набір методичних і практичних аспектів, які були розроблені у

дослідженнях можуть використовуватися студентами і фахівцями у галузі фізичної культури і спорту.

Методи дослідження: вивчення та узагальнення методичної та спеціальної літератури, теоретичний та порівняльний аналіз літературних джерел, педагогічні спостереження, педагогічний експеримент.

Дослідження показали, що основною формою навчання у початковому шкільному віці все ж таки має бути гра, побудована на знайомих дитині образах і уявленнях, які супроводжуються чітким, виразним показом. Перехід від ігрової вправи до спеціальної навчальної відбувається від простого переміщення дитини по дну басейна до розучування визначених плавальних рухів. Умовою засвоєння більш складних прийомів плавання, їх техніки та привикання дитини до самостійного виконання вправ на глибині сприяє педагогічний принцип переходу від простого до складного. Вправи мають виконуватися поступово. Зі збільшенням глибини - по пояс, по груди, по росту дитини.

Організм дитини в умовах систематичного тренування не має створює економізацію рухових функцій, яка є у дорослих. Коефіцієнт корисної дії при енерговитратах дитячого організму достатньо низький. Під час занять не потрібно тривало відпрацьовувати окремі плавальні рухи – це може негативно вплинути на засвоєння техніки плавання та координації рухів у воді. Під час формування навичок виконання окремих рухових елементів корисно вивчати і вдосконалювати їх на заняттях у різноманітних змінних умовах.

Дидактичним простором для навчання у цьому випадку є вся акваторія басейну, яка умовно розбивається на кілька ігрових зон, де діти ознайомлюються і вивчають різноманітні ігрові вправи, як нові та к і ті , які вони вже вивчали раніше. Учитель чи тренер при цьому може більшу увагу приділяти діткам, які виконують вправи гірше. Дітки можуть переходити з однієї ігрової зони в іншу за власним бажанням. Така форма організації заняття має багато позитиву, вивчення плавального, навчального матеріалу на заняттях носять комплексний характер, діти знаходяться в постійному активному русі, спонтанно, самостійно можуть чергувати більш складні вправи з більш легкими, навантаження з відпочинком.

Зазвичай дитину може лякати велика кількість води. Під час перебування у воді увага дітей-початківців може розсіюватися у результаті чого вони погано можуть сприймати новий, незнайомий дидактичний матеріал. Тому необхідно ознайомлювати дітей з новим матеріалом у роздягальні чи кімнаті для «сухого плавання» до початку занять у воді, там і підводити підсумки заняття і давати домашні завдання.

Необхідна умова успіху під час роботи з дітьми-початківцями – це підтримка позитивного середовища на всіх етапах навчання. Інструктор-педагог має забезпечити і врахувати те, щоб ігрові вправи у воді приносили дітям задоволення і радість, спонукали їх до самостійності і цілеспрямованості до подальшого розвитку. Схвалені відгуки інструктора ведуть до покращення результатів, сприяють росту впевненості дітей, розвивають в них вольові якості.

Основна робота з дітьми-початківцями була визначена завданнями

початкового етапу навчання плаванню: навчити дітей впевненості у власних силах, без страху триматися на водній поверхні та достатньо правильно, раціонально і економно долати дистанцію на воді.

Увагу звернули на педагогічні прийоми і техніки, які мали дозволити дитині-початківцю швидше навчитися володіти технічними елементами, що мало призвести до росту його впевненості у власних силах. Це було основою принципу самостійності дитини. Інструктор-педагог виконував послідовно схему навчання, де навчальні завдання розподілялися у порядку збільшення складності з обліком поступового збільшення кількості виконаної роботи і глибини водного середовища.

Ефективність методики навчання спеціальним руховим навичкам у водному середовищі дітей початкового віку визначалася ступенем засвоєння рухових дій дитини.

За результатами досліджень ми дійшли таких висновків :

1. Визначено, що на початковому етапі ознайомлення дітей з водним середовищем і звикання до нього, ігрові вправи займають особливу роль. Діти навчаються у воді робити елементарні вправи, а також вдих-видих, розплющувати очі, приймати різноманітні положення у воді, ковзати по поверхні води, що є першими пізнавальними рухами на етапі ознайомлення з елементами плавання. На етапі ознайомлення з водним середовищем такі елементарні ігрові вправи повинні складати основу кожного заняття. Через певний проміжок часу ці вправи замінюють на більш складніші спрямовані на освоєння техніки плавання.

2. Нами було розроблено критерії оцінки умінь і навичок досліджуваних груп дітей. На прикінцевому етапі досліджень, під час діагностування результатів підготовки діти повинні були: 1. Стрибнути з бортика на глибині 1,8 метра, випірнути і допливти до бортика. 2. Пропливти (на затримці дихання) 11-12 метрів на поверхні води вільним стилем. 3. Пропливання під водою (на затримці дихання) 5-6 метрів. 4. Утримання на поверхні води до 30 сек.

3. Прикінцевий етап навчання плаванню виявив, що у експериментальній групі (ЕГ), за показником стрибок з бортика результат був – на 94%, у контрольній групі (КГ) – 80 % , з пропливання короткого відрізка норматив виконали у ЕГ – 94 %, у КГ – 66%, з пірнання ЕГ – 100 % результат, КГ – 60 %, тривалість перебування на поверхні води у ЕГ становила – 92 %, у КГ – 60 %.

Результати досліджень виявили, що експериментальна група за усіма показниками оцінки досліджуваних умінь і навичок, мала кращі результати за контрольну.

У перспективі наших подальших досліджень ми вбачаємо дослідження проблем з навчання плаванню дітей середнього та старшого шкільного віку.

Список літератури

1. Безкопильний О. О. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі: теорія та методика : монографія. Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2020. 552 с.

2. Булатова М.М., Сахновский К.П. Плавание для здоров'я. Київ: Здоров'я, 1988. 136 с.
3. Булгакова Н.Ж. Плавання : підручник. М.: ФіС, 2006. 400 с.
4. Teoriya i metodika fizichnogo vihovannya (2017): pidruch. dlya stud. visch. navch. zakl. fiz. vihovannya i sportu [Theory and methods of physical education: textbook. for students. higher textbook lock phys. education and sports]: u 2 t. / Т. Yu. Krutsevich ta in.; zag. red. Т. Yu. Krutsevich. 2 – ge vid. Kiyiv : NUFVVSU, «Olimp. L-ra», 2017. Т. 1. Zagalni osnovi teorii i metodiki fizichnogo vihovannya. 384 s. (in Ukrainian)
5. Плавання. Прискорений курс навчання : навч. посіб. / О. М. Бурла. Суми : Сум ДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 2-е вид., випр. і доп. 156 с.
6. Плавання. Теорія і методика : навч-метод. посіб. для студентів II – курсу денної та заочної форми навчання. / В. П. Лашко. ДДІФКТАС. Кафедра водних видів спорту. 179 с.
7. Черняев Е.Г., Топоров В.Н. Как научить детей плавать. К.: Рад. шк., 1987. 76 с.

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО- КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС У ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В ПЕРІОД З 2020 -2022 РОКІВ

Сидоров Дмитро
науковий співробітник
Інститут модернізації змісту освіти

Від початку вимушеної цифровізації у системі освіти відбулися значні зміни. Перехід до дистанційної форми навчання одночасно став і викликом і процесом стрімкого формування цифрової компетентності вчителя. За час від 2020 року відбулося зростання не тільки рівня опанування інформаційно-комп'ютерних технологій (далі ІКТ) вчителями шкіл, а й значна еволюція поглядів педагогів на дистанційну освіту, як таку. Наочність цих змін, з фіксацією факторів, що сприяли, або заважали цьому процесу представлено у дослідженні. Дослідження побудоване на опитуванні, яке проводилось в одній із гімназій м. Києва у листопаді 2022 року.

Перший блок запитань демонструє зміни поглядів вчителів на дистанційну освіту, як таку та динаміку впровадження ІКТ у навчальний процес. Так 71% опитуваних зазначили зміну ставлення до дистанційної освіти від початку вимушеної цифровізації освіти в цілому. У порівнянні з 2020 роком 75% вчителів вказують на зростання впевненості у користуванні електронними освітніми ресурсами. При цьому 24,4% ще не підтверджують таку впевненість. Щодо опанування інструментів ІКТ у навчальному процесі, то 85,4% опитуваних зазначили, що відкрили для себе за цей час нові цифрові інструменти. Показники опанування освітньої платформи вчителями демонструє певну еволюцію розвитку цифрової компетентності за вказаний період. На момент дослідження 68,8% опитуваних вказує на повне опанування однієї з освітніх платформ. При цьому 26,8% вказують на часткове оволодіння такою платформою.

Наступний блок опитування висвітлює фактори, які сприяють, або заважають на думку вчителя зростанню його цифрової компетентності. Так 20% з опитуваних вказують на дефіцит часу на опанування цифрових засобів освіти, як один з факторів, що заважає зростанню цифрової компетентності. 17,5 % зазначають, що такими причинами є фактори недостатності вирішення технічних питань - якості технічного обладнання, доступу та швидкості Інтернет. 10% вчителів до таких причин відносять невпорядкованість освітніх ресурсів з цифрової освіти. 7,5% вказують на недостатність методичних матеріалів з цього питання. Щодо факторів, які сприяють процесу розвитку цифрової компетенції, то опитування надає наступні результати. 27,5% опитуваних бачать такими причинами ідею безперервного навчання, саморозвитку та самовдосконалення вчителя. 20% опитуваних вказують, що таким фактором є бажання доносити матеріал цікаво, різноманітно завдяки можливостям ІКТ. 50% опитуваних

демонструють згоду, що все з вказаного є фактором росту цифрової компетентності вчителя. Також опитування вказує на чинники, які допомогли процесу опанування вчителем цифрових інструментів навчання з 2020 року. Більшість з опитуваних, а саме 31,7% вказують, що таким чинником стала допомога керівництва школи, яке на місці налагодило організаційно-комунікаційну роботу із вчителями. 26,8% вчителів зазначають, що таким чинником стала допомога колег по роботі. На використання курсів на різноманітних освітніх платформах, як чинник, що сприяє у цьому питанні вказують 9.8% опитуваних.

Щодо перспектив розвитку цифрової компетентності, дослідження надає наступні результати. 90,2% вчителів збираються і надалі підвищувати свій рівень опанування ІКТ. Не дивлячись на виклики, які спричинив процес вимушеної цифровізації з 2020 року 90% опитаних вважають, що цей процес зіграв позитивну роль у їх розвитку.

Дослідження вказує на позитивні зміни у ставленні вчителів середніх шкіл до дистанційної освіти в цілому. Також дослідження демонструє динаміку росту опанування ІКТ вчителями від початку вимушеної цифровізації. З причин, які уповільнюють процес зростання цифрової компетентності вчителі перш за все вказують на недостатність вільного часу на опанування цифрових освітніх систем, та на неналежну якість технічного обладнання та якість Інтернет. Факторами, що сприяють зростанню цифрової компетенції опитувани називають ідеї самовдосконалення, саморозвитку та бажання завдяки впровадженню ІКТ доносити навчальний матеріал цікаво та різноманітно.

Список літератури:

1. Посібник МОН «Організація методичного навчання в школі», А Лотоцька, В. Пасічник, травень 2020 р.
2. Шкільне дистанційне навчання літератури: від можливостей до необхідності [Електроний ресурс] URL: <http://surl.li/fawg>

ГРАФІЧНЕ ЗОБРАЖЕННЯ ФРАНКОМОВНОГО РЕКЛАМНОГО ТЕКСТУ

Крук Зоряна Миколаївна

асистент кафедри французької філології

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Рекламний текст, як і будь-який інший текст, це структурно організований продукт спілкування, який безпосередньо організує процес комунікації, наділений певною (необов'язково мовною) структурою і використовується з метою впливу, для спілкування з певною аудиторією, соціальним інститутом. «Важлива вимога до рекламних текстів – максимум інформації, мінімум слів» [2]. Оскільки рекламний текст являє собою складне семіотичне поле, то для його розуміння реципієнт повинен залучати додаткові когнітивні ресурси, які б могли забезпечити необхідну інтеграцію і правильне прочитання всіх компонентів рекламного повідомлення. Залучення додаткових когнітивних операцій пов'язане з тим, що для реципієнта будь-який текст виступає як ціле і неподільне і тому людина прагне встановити смисловий зв'язок всього тексту через логічне поєднання між його складовими.

Компоненти рекламного тексту неоднорідні за своєю семіотичною природою і мають різний вплив на адресата. Їх прагматична цінність функціональна і залежить від характеру комунікативних задач, які має на меті розв'язати рекламодавець. Вербальний текст краще підходить для опису функціональних характеристик товару чи послуги, що рекламується, в той час як невербальні компоненти (зображення, мелодії, тощо) наділені більшим потенціалом, коли необхідно привернути мимовільну увагу реципієнта, представити зовнішні характеристики об'єкту реклами.

Говорячи про тексти в рекламі, слід зазначити, що вони виконують три основні функції, а саме: власне рекламну, інформаційну і пропагандистську. Рекламний текст займає проміжне положення між текстами інформаційними і пропагандистськими. Це пов'язане з тим, що реклама вимагає від споживача або зміни установки, або створення нової, або ж безпосередньо перейти до активної дії.

Спостереження за композицією рекламних текстів дає змогу стверджувати, що в ряді мовних або словесних (вербальних), звукових і зорових компонентів, перевагу має вербальний компонент, засоби природної мови. В будь-якому випадку, словесний ряд обов'язкова частина змістово-композиційної структури всякого рекламного тексту. В його структурній організації чітко простежуються основні структурно-семантичні складові. Так, в вербальному тексті виділяють компоненти, які несуть інформативне (змістове і експресивно-емоційне) навантаження:

1) ктематонім (від грец. ktema "майно" + onima "ім'я") - словесний компонент торгівельної марки.

2) сл о г а н (від англ. slogan - "лозунг, девіз") - короткий лозунг, який

представляє рекламу товару, стисле, чітке формулювання рекламної ідеї. Н. Коваленко визначає слоган як «афористичне втілення ідеї рекламної кампанії: її основна думка, виражена в стислій, лаконічній формі та розрахована на неодноразове повторення в різних засобах, використаних у кампанії» [1]

3) коментуюча частина, яка розкриває зміст ктематоніма і/або функціональне призначення товару, що рекламується в лапідарній (стислій і виразній) манері: одна-дві фрази, динамічні за своєю синтаксичною структурою.

4) заключна частина.

5) додаткова інформація (довідкові дані) - адреса, контактний телефон і т.п.

(Картинка 1)

Аналізуючи франкомовні рекламні повідомлення, можна зробити висновок, що вони відповідають наведеній вище структурі і містять всі п'ять необхідних компонентів. Так, за першим принципом виразності, кожен елемент змісту певного тексту має бути наділений конкретною графічною ознакою, сприйняття якої дає сигнал свідомості для виокремлення цього елемента серед інших. Тут мова іде про засоби зовнішнього вираження, як просторове розміщення повідомлення, використання шрифту, його характер, тощо. Другий принцип говорить про те, що однорідні за змістом і функцією елементи в певному контексті повинні мати спільні графічні ознаки, а контрастні елементи - різні. Відповідно до третього принципу, різні елементи, які можуть відрізнитись однією графічною ознакою, можуть одночасно об'єднуватись іншими ознаками. В четвертому принципі йдеться про відносну силу впливу графічних ознак на сприйняття, тобто про те, які шрифти максимально збільшують сприйняття повідомлення. За ступенем впливу на нейтральному фоні курсив - один з найбільш ефективних, потім ідуть

напівжирний, жирний, тощо. І п'ятий принцип, за яким текст повинен мати одну базову графічну ознаку, на фоні якої будуть втілюватись попередні принципи. Це створюється з метою підкреслення замкненості контексту. Так, якщо розглядати для прикладу рекламне повідомлення (картинка 1), то можемо побачити чітку відповідність всім структурним пунктам, якими має бути наділений будь-який гарний, професійний рекламний текст. По-перше, присутні всі композиційні складові, а саме назва торгівельної марки (ALONA FITNESS); слоган (*Arrêtez de vous mentir. Faites du sport*); коментуюча частина, в якій розкривається функціональне призначення реклами; в кінці є додаткова інформація, яка містить координати залу: його адреса, телефон, назва сайту, сторінка у фейсбуці. Графічні властивості цього повідомлення зображені використанням різних шрифтів; акцент на слогані (виділений жирним шрифтом), місяці знижок і ключове слово «*offerts*» також вирізняються серед іншої інформації за рахунок зміни кольору.

Отже можна стверджувати, що дане рекламне повідомлення виконане за всіма правилами, а його складові компоненти виконують поставлену ціль і реалізують прагматичну установку тексту.

Список літератури:

1. Коваленко Н. Л. (2006). Лінгвістична позначеність слогана в структурі рекламного тексту (автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук). Дніпро, Україна.
2. Порпуліт О. О. (2009). Критерії оцінки якості перекладу рекламного тексту. Одеса: Астропринт.
3. <https://www.copywriting-francais.com/post/slogans-pub-connus>

[електронний ресурс: режим доступу до бази даних французьких слоганів]

ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ БІОГРАФІЧНИХ ДОВІДОК, РОЗМІЩЕНИХ НА ВЕБ-САЙТАХ СУЧАСНИХ ПИСЬМЕННИКІВ

Сердюк Валерія Володимирівна

студентка групи ГФ-61 факультету філології та журналістики
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Стосовно розміщення біографічних довідок на сайтах в інтернет-мережі, наразі вони наявні у більшості людей, які працюють у компаніях, установах, державних структурах та ін., сайти яких містять інформацію про усіх робітників. Дані довідки вимагають не лише документальності, але й певного піар-аспекту, тобто є частково рекламним дискурсом. Це означає, що ми не лише маємо розмістити свою автобіографію, але й представити себе з найкращого боку, показати лише свої позитивні риси, досягнення, нагороди, участь у благодійних організаціях, тощо.

Біографічні довідки на вебсайтах сучасних письменників, на нашу думку, тим паче повинні рекламувати автора, представляти його нагороди у галузі літератури, творчі досягнення, фільмотеку (тобто фільми, які знято за сценаріями по творах письменника), містити посилання на публікації критиків та журналістів стосовно його творчих надбань, й звичайно ж – презентувати найкращі фото. Сам вебсайт повинен бути яскравим, захоплюючим увагу, простим у користуванні, та таким, що змушує відкрити твори цього автора, прочитати хоча б один.

Дослідивши значну кількість наукових праць з даної теми, спробуємо визначити певні характерні жанрові риси біографічних довідок сучасних письменників – віртуальні біографічні довідки (ВБД), які розміщені на їх власних вебсайтах:

1. Віртуальні біографічні довідки можуть бути автобіографічними (власноруч написаний безсистемний опис власних життєвих подій та досягнень – художня оповідь, мемуарний нарис, художня автобіографічна довідка) або запозиченими із публіцистичних джерел (у вигляді біографічної статті, відгуку критика, портретного нарису: ідентифікаційної картки, портрета-інтерв'ю, фотоальбому).

2. Віртуальні біографічні довідки за направленням можуть бути: рекламно-публіцистичні, художньо-описові (коли автор перетворює свою біографічну довідку на художній твір), документальні.

3. Віртуальним біографічним довідкам мають бути характерні:

- стилістична яскравість, експресивність (використання певних засобів, які привертають увагу – як наративних, так і наочних);
- рекламність та піар-мотиви (створення покращеного образу себе як митця та людини);

– стислий формат або наявність двох варіацій біографій – стислої та розширеної, адже завелику біографію навряд чи будуть читати ті, хто вперше зайшов на сайт, а справжні фанати – й так добре знайомі з життєвим шляхом свого кумиру;

– «об’єктивна суб’єктивність» – хоча письменник або сам пише про себе довідку, або обирає серед тих критичних статей, які йому сподобалися, втім, він має намагатися бути об’єктивним, представляючи свої досягнення;

– послідовність оповіді – незважаючи на жанровий різновид, виклад матеріалу повинен йти від більш ранніх років до сучасності;

– відсутність деталізації в описі життєвого шляху – на відміну від наукових біографій, даний жанровий різновид не потребує всебічного огляду життя письменника, важливішим є його творчі досягнення та рекламна семантика;

– відсутність фразеологізмів, тропів та інших стилістичних фігур – якщо це не художня мемуаристика, тобто не повноцінний художній твір, додавати зайві мовні фігури, на нашу думку, недоречно, адже жанр все ж таки походить з документалістики;

– мова біографічної довідки повинна бути простою, зрозумілою для всіх соціальних верств населення, не науковою, без великої кількості рідко вживаної лексики – адже письменник пише свої твори для загалу, інакше він не буде відомим на весь світ.

4. Біографічна довідка будь-якого жанрового різновиду – відображає авторські уявлення про світ, мистецтво, культуру власної країни, це «складова системи знань про епоху, народ, мистецтво, особисте і загальне, одиничне і типове» [1, с. 229].

5. Для аналізу віртуальної біографічної довідки письменника потрібно бути ознайомленим із його творчістю, прочитати хоча б деякі з його творів та дослідити праці критиків та літературознавців стосовно його творчості. Біографія автора – ключ до розуміння його творчості, але й навпаки – біографічна довідка – потребує знання творів, особливо автобіографічна.

Взагалі, вивчаючи образ письменника в біографії, потрібно звертати увагу на значну кількість факторів, які формують його особистість, як зовнішніх – епоха, країна, гео-політичне становище, так і внутрішніх – походження, соціальний статус, професійний та мовний осередок, релігію та ін. Наразі все більше говорять про те, що необхідним є створення й психологічного портрету письменника, який розкриватиме його риси характеру та індивідуальні схильності, чесноти та сфери захоплень. Науковиця Г. Островська, яка присвятила свою монографію аналізу способів вивчення біографій письменників, наголошує також на необхідності створення світоглядного портрету письменника, виходячи з дослідження його біографії, який полягає у триєдиній єдності: історичній, соціо-культурній, творчій [1, с. 242].

Отже, вивчення ВБД – досить актуальне питання як для літераторів, так і для лінгвістів. Філологічні дослідження у цій площині наразі лише набирають оберті. Віртуальна біографічна довідка може багато сказати про письменника,

його стиль, характер, відношення до життя, та розкрити світло на тематику його творів.

Список літератури

1. Островська Г. О. Формування професійної готовності майбутніх учителів зарубіжної літератури до вивчення біографії письменників у загальноосвітній школі. Дис.. на зд. наук. ст. д. пед. н. зі спец. 13.00.02 – теорія та методика навчання (зарубіжна література). Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2019. 538 с.

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ТА ПЕРЕШКОДИ НА ЇЇ ШЛЯХУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Філатенко І. О.

к.філол.н.

завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Київський медичний університет

Актуальним напрямом дослідження сьогодення у парадигмі вищої освіти є міжкультурна комунікація, що сприяє формуванню професійної та комунікативної компетентності майбутніх фахівців. Серед зарубіжних та українських дослідників, що розглядали проблему міжкультурного спілкування, заслуговують на увагу праці З. В. Заслуженюк, С. Кучеряна, В. Мірошніченка, О. Жорнової, С. Нієто, Т. Рюлькера та ін.

Згідно з визначенням Ф. С. Бацевича, «міжкультурна комунікація – це процес спілкування (вербального і невербального) людей (груп людей), які належать до різних національних лінгвокультурних спільнот, як правило послуговуються різними ідентичними мовами, відчувають лінгвокультурну «чужинність» партнера по спілкуванню, мають різну комунікативну компетенцію, яка може стати причиною комунікативних невдач або культурного шоку в спілкуванні» [1, с. 9]. Отже, для подолання непорозумінь та конфліктів необхідним є вивчення взаємозв'язку між культурою та комунікацією через виявлення притаманних різним народам культурних моделей.

Важливою характеристикою, що відрізняє міжкультурну комунікацію від комунікації в середині однієї культури, є невизначеність або двозначність щодо основних правил, за допомогою яких здійснюватиметься комунікативна взаємодія. Учасники міжкультурної інтеракції у спілкуванні часто використовують мову, яка не є рідною принаймні для одного з них, а іноді й для обох. Це закономірно призводить до певної невизначеності у лексичних значеннях слів для комунікантів.

Культурні відмінності у використанні невербальних каналів роблять цю невизначеність ще більшою. Учасники міжкультурної комунікації не можуть бути впевнені у тому, що вони інтерпретують сигнали та повідомлення відповідно до комунікативної настанови відправника інформації. Характеристикою міжкультурної комунікації є неминучість конфлікту та нерозуміння. Під час міжкультурної взаємодії велика ймовірність того, що поведінка людей не буде відповідати очікуванням. У подібних ситуаціях учасники комунікації можуть розгубитися чи навіть втратити інтерес до спілкування, яке вимагає додаткових комунікативних зусиль [2].

Саме тому врахування специфіки міжкультурної комунікації є неодмінною умовою в адаптації студентів-іноземців в процесі навчання. Таким чином, поняття міжкультурної освіти набуває особливої значущості.

Міжкультурна освіта має такі реалізовувати такі завдання:

- навчати учасників міжкультурної комунікації взаємодії з культурними відмінностями і диверсифікацією в суспільстві та надавати їм необхідні навички до набуття цієї здібності (навички міжкультурної комунікації та вирішення конфліктних ситуацій, розуміння культурного різноманіття, аналіз власних культурних цінностей);

- стимулювати терпимість, взаємну повагу та розуміння, відкритість до окремих осіб та груп з різним культурним, етнічним, національним, релігійним минулим.

Як зазначається в літературі, існує кілька основних перешкод, що заважають ефективній міжкультурній комунікації:

1) Припущення подібностей. Однією з причин нерозуміння в процесі міжкультурної комунікації стає те, що люди припускають, нібито всі вони однакові або доволі схожі для легкого спілкування один з одним. Звичайно, всім людям властива низка базових подібностей у біологічних та соціальних потребах. Однак комунікація – це унікальна людська особливість, яку формують специфічні культури та суспільства.

2) Ступінь припущення людьми того, що інші особи подібні до них, варіюється для різних культур, адже представники деяких культур роблять більше припущень щодо подібностей.

3) Мовні відмінності. В процесі спілкування мовою, яку знають не досконало, учасники комунікації часто вважають, що слово або фраза мають лише одне значення – те, яке вони хочуть передати. Робити таке припущення означає ігнорувати все інші можливі джерела сигналів та повідомлень, в тому числі інтонацію, міміку, позу, жести.

4) Помилкові невербальні інтерпретації. У будь-якій культурі невербальна поведінка становить значну частину комунікативних повідомлень. Неправильна інтерпретація невербальної поведінки може легко призвести до конфліктів або конфронтації, які порушують комунікативний процес.

5) Упередження та стереотипи. Стереотипи і упередження щодо людей – це природні та неминучі психологічні процеси, які впливають на сприйняття та комунікативні контакти. Апелювання до стереотипів може перешкодити об'єктивно інтерпретувати повідомлення в тому напрямі, у якому нам мали намір їх передати.

6) Прагнення оцінювати. Культурні цінності також впливають на наші уявлення щодо інших людей і навколишнього світу.

7) Різні цінності. Вони можуть викликати негативні оцінки, які стають ще однією перешкодою на шляху до ефективної міжкультурної комунікації.

8). Підвищена тривога. Міжкультурна комунікація часто пов'язана з більшою тривогою та стресом, аніж знайомі ситуації комунікації в середині однієї культури. Зайва тривога та стрес лише шкодять міжкультурній комунікації.

Отже, культурне розмаїття комунікантів у освітньому процесі має спонукати кожного з них до конструктивної взаємодії, до формування толерантного ставлення до представників інших культур, до розвитку знань про культури, що

їх оточують. Відповідно, значимість міжкультурної освіти, реалізації її завдань у цьому процесі важко переоцінити.

Список літератури

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. К.: Академія, 2004. 343 с.
2. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація. Київ: ЦУЛ, 2012. 288 с.

ФЕНОМЕН ХАРИЗМИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Буряк В.

студент факультету комп'ютерної інженерії та управління
Харківського національного університету радіоелектроніки

Тіхонова Л.,

кандидат філософських наук,
професор кафедри філософії
Харківського національного університету радіоелектроніки

Актуальність дослідження феномену харизми зумовлена потребою сучасної людини встояти у вирі соціально-політичних подій. Процеси глобалізації, масовізації та цифровізації сучасного життя не залишають людині іншого вибору. Їй треба зберегти свою особистість та індивідуальність, тому у сучасному суспільстві посилюються тенденції ірраціоналізації, пошуки ідеалу, потяг до релігійності та інше. Глибинний зміст харизми криється в історії людства, у його духовних потребах. Харизма є особливим емоційним станом індивідуальної та суспільної свідомості, що проявляється у схилянні перед особистістю лідера, його надприродними якостями та його обожнюванні. Більшість дослідників цієї проблеми вважають, що потреба у збереженні людиною своєї особистості та стійкості до соціально-політичних катаклізмів була реалізована із появою у ХХ сторіччі владі харизматичних лідерів та визначення М.Вебером харизматичного типу панування.

Харизма – це одна з тих філософських категорій, що постійно викликає дискусії. Є дослідники, які вважають, що використовувати таке поняття недоцільно та неадекватно. Інші, навпаки використовують його дуже широко у дослідженнях сучасних політичних процесів. Треба зазначити, що більшість досліджень феномену політичної харизми ґрунтується на підході М.Вебера, який ввів це поняття у науковий обіг. В теорії М.Вебера поняття харизми співвідноситься із проблемою створення нових соціальних утворень, а також проблемою свободи, відповідальності та творчості. За М.Вебером, харизма виступає підґрунтям одного з типів легітимного панування, власне – харизматичного. На думку М.Вебера, поняття харизми застосовується до певної якості особистості, завдяки якій вона відрізняється від звичайних людей та сприймається як володар надлюдських та виняткових здібностей. На думку Вебера, харизматичне панування передбачає з боку підвладних особисту відданість та довіру до порядку, що створений особливими якостями лідера. Харизматичний тип панування, з одного боку є протилежністю традиційному типу. А з іншого боку – і традиційний і харизматичний типи панування протистоять легально-раціональному, як безособовому.

Сьогодні явно відбувається «рутинізація», тобто перехід до повсякденності, слова харизма. З'явившись в ХХ столітті в політичній сфері, воно поширилось і

на сферу бізнесу, а в останній час використовується також по відношенню до відомих людей взагалі. Осмислюючи феномен харизми, представники наукові спільноти різних історичних епох та періодів трактували його по-різному. Деякі дослідники вважали і вважають, що харизма складається з великого переліку вроджених, або надбаних особливих якостей, що дозволяють складати враження обраної та унікальної особистості. Інші вважають, що поняття харизми складають якості, надбані особистістю в процесі громадської діяльності. Третій підхід базується на впевненості, що харизма - це справлення враження на інших людей. І нарешті, четвертий – розуміє харизму як справлення враження на інших людей. Крім такого розподілення на підходи у розумінні харизми, існують ще і різні моделі цього феномену: міфологічні і поведінкові. Моделі характеризують механізм дії харизми. Міфологічні засновані на визнанні унікальності, обраності та винятковості будь-якого лідера. А поведінкові – на манері спілкування, зовнішньому вигляді, схильності до імпровізації тощо. Отже, щоб стати харизматичним лідером, людині потрібно ретранслювати ті моделі харизматичності, які на даний момент є потрібними суспільству. Такі моделі повинні враховувати саме ті специфічні риси, що цінуються саме у цій культурі, середовищі, країні. Крім того, вважається, що лідер може використовувати свою харизму різним чином. Наприклад, експлуатувати харизматичні настрої задовольняючи корисні інтереси, або керуючись етичними ідеалами.

В інформаційному суспільстві, де з кожним роком зростають цифрові потужності, збільшуються і можливості впливу лідерів у комунікативних мережах. Раніше, коли ще не існувало розвинутих соціально-комунікативних мереж, телебачення, газети та книги становили головну арену боротьби ідей і лідерів. В наш час соціальні мережі все частіше стають домінуючим полем соціально-політичної гри. Лідери, яких колись наділяли владою вибори або призначення, тепер все більше звертаються до соціальних мереж, щоб отримати схвалення своїх дій у вигляді лайків. Соціальні медіа розглядаються зараз не тільки як територія політиків, знаменитостей та артистів. Вони є важливим каналом спілкування з політичними активістами, письменниками, науковцями, оскільки саме соціальні мережі надають можливість використовувати такий безпрецедентний інструмент для поширення прогресивних ідей, цікавих політичних позицій та цінностей. Забезпечення неформального лідерства на ринку цифрових знань є актуальним і важливим і для теорії соціально-гуманітарних наук і для суспільної практики.

Список літератури

1. Наумкіна С. М., Гайдаєнко П. Л. Роль харизматичної сигналізації у контексті політичного лідерства в соціальних мережах. // Актуальні проблеми політики. 2022. Вип. 69 С.48-54
2. Фреик Н.В. Политическая харизма: обзор зарубежных концепций // Социологическое обозрение Том 1, № 1, 2001

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ПОЛІТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ У ЦИФРОВОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Канцір Р.,

студент факультету комп'ютерної інженерії та управління
Харківського національного університету радіоелектроніки

Тіхонова Л.,

кандидат філософських наук, доцент
професор кафедри філософії
Харківського національного університету радіоелектроніки

Сучасне глобалізоване та цифровізоване суспільство потребує нових підходів до визначення та співвідношення таких достатньо сталих понять як політика та філософія. Сучасна цивілізація вже вступила у стадію панування знання, де наука починає відігравати нову роль. Вона створює такі інформаційні технології, що не тільки кардинально впливають на економіку, але й трансформують звичайний життєвий світ. Отже, філософія сьогодні має дуже прямий практичний сенс. Старі форми культури потребують змін і тому виникає необхідність у нових способах розуміння світу та людини у цьому світі. Багато питань, що виникають сьогодні не мають відповіді саме тому, що людська цивілізація опинилася у кризовій ситуації. Переважна більшість дослідників вважає, що вихід із цієї ситуації неможливий без участі філософії, бо завжди у переломні моменти розвитку людської культури філософія набувала особливого значення. Сьогодні перед філософією гостро стоїть завдання не тільки виявити засади різних форм діяльності та сформулювати засоби їх можливих змін, але й зберегти та врятувати ті цінності, без яких ні людина, ні культура неможливі взагалі. У стрімкому потоці багатогранних змін сучасного цифрового суспільства виникла загроза самому існуванню людини. З'явився навіть термін «постлюдське майбутнє». Філософія дуже сильно пов'язана із наукою і тому стає все більш цікавою для звичайної людини і суспільства в цілому. Сучасна політична філософія займається тим, що створює концепції ідеалу політичного устрою, соціальної справедливості, демократії, політичної участі і навіть впливає на програми сучасних політичних партій.

Багато досліджень у політичній філософії спрямовані на те, щоб визначити роль філософії у публічному просторі через ідею свободи. Саме ця ідея і вводить нас у простір людських зв'язків та взаємовідносин. Політика - така царина, де реалізується суспільна природа людини та її взаємодія з іншими людьми, стикаються різні інтереси, прагнення цілі та бажання, що пов'язані із розумінням загального блага. Політика – така сфера людського життя, де створюються умови для спільного життя індивідів та засади людського співіснування. Філософія, у свою чергу, розуміється як нескінченна творчість сенсів та фундаментальних принципів буття. Взаємозв'язок політики і філософії турбує людський розум дуже давно. Ще Платон, розмірковуючи на проектом ідеальної держави вважав,

що тільки філософія може пояснити людству що є загальним благом, до якого повинна прямувати політика. Він вважав, що діяльність політика відрізняється від усіх інших форм діяльності, бо правління – це знання. Отже, і політика і філософія - це знання. Політика є дійсною та дієвою тільки тоді, коли вона визначається філософією, що визначає її цілі та напрямки. Такий підхід до взаємовідносин політики та філософії виявився достатньо стійким. Прихильники такого підходу наполягають на тому, що філософія за допомогою певних засобів визначає завдання та цілі політики, формує політичні ідеали, яких повинні прагнути політики у своїй діяльності.

Особливості такого виду духовно-практичної діяльності, якою є політика зумовлені тим, що політика має справу з конфліктами, що стосуються загальних умов життя людей. Вони не можуть бути розв'язані тільки шляхом переконання сторін за допомогою аргументації. У цьому і полягає різниця між науковими та політичними проблемами. Якби політичні проблеми можна було звести до наукових, то політика була б непотрібною. Прикладами таких підходів можна вважати усі утопічні погляди на пост політичну суспільну гармонію (марксистські, ліберальні, консервативні та націоналістичні). Отже, головною категорією політичної філософії є влада та насильство.

Сучасна політична філософія, як і завжди, виконує три головні функції. По-перше, вона створює ідеальний образ будь-якої структури або вирішення актуальної політичної проблеми. Тобто, відповідає на питання як повинно бути. По-друге, політична філософія виконує функцію артикуляції – розкриває сутність та зміст тієї чи іншої концепції. І нарешті, третя функція – постійне повернення до політико-філософських текстів з метою переосмислити їх за умов нового історичного досвіду. Класична політична філософія завжди виходила з того, політичне життя суспільства складається із суперечностей між угрупованнями, що виборюють владу всередині суспільства. Виходячи з цього, позиція політичного філософа – це позиція діяча, що приймає активну участь у політичному процесі та має чітко сформульовані моральні принципи.

Список літератури

1. Алексеева Т.А. Политическая теория как «практичное» знание. Вестник МГИМО-Университета. 2010;(4(13)), С.214-221.
2. Капустин Б.Г. Тезисы о политической философии. – Полис, Политическыеисследования. 2010.№2.С.22-30
3. Миронов В.В. Власть как предмет социально-философской рефлексии // Вопросы философии. 2018. № 12. С. 34-39

ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕНТРАЦІЇ РАДОНУ В ЖИТЛІ СЕЛА ОЛЕКСАНДРІЯ ОЛЕКСАНДРІЙСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Лебедь Олександр Олександрович

Кандидат технічних наук, доцент
Національний університет водного господарства та природокористування

Мислінчук Володимир Олександрович

Кандидат педагогічних наук, доцент
Рівненський державний гуманітарний університет

Гладун Любомир Володимирович

Кандидат фізико-математичних наук, доцент
Національний університет водного господарства та природокористування

Радон як надзвичайно отруйний і канцерогенний газ став відомим завдяки до його відкриття через онкологічні легеневі захворювання шахтарів Європи [1-3]. З моменту виникнення Міжнародного Комітету з Радіаційного Захисту (МКРЗ) у його Публікаціях послідовно було визначено напрямки з'ясування впливу радону на здоров'я людини: у Публікаціях 24 та 26 – на шахтарів уранових та інших копалень; У 39 [4] – були сформульовані *принципи контрольованості* джерела опромінення як основи можливості зменшення дози опромінення від джерела природного походження, аналогічно до індустриальних джерел. В цій же Публікації *вперше* визнано, що *радон є основним джерелом опромінення*; №50 [5] – була повністю присвячена проблемі захворюваності на рак легенів від опромінення дочірніми продуктами розпаду (ДПР) радону; №60 [6] – встановлюється, що опромінення радоном в житловому приміщенні може бути зменшене *тільки* в результаті певних втручань, тобто в результаті або перебудови будинку, покращення вентиляції, або зміни поведінки його мешканців (менше знаходитись в будинку). На робочих місцях опромінення від радону пропонується розглядати або як ситуацію втручань, або як ситуацію, яка є частиною практичної діяльності; №65 – рекомендовано визначати радонебезпечні зони як пріоритетні у плануванні практичних дій із зменшення опромінення у масштабах країни. До таких зон рекомендувалося відносити такі території, де більше ніж 1% будинків мають активність радону, яка у 10 разів перевищує середнє національне значення [7].

З огляду на результати Міжнародного радонового проекту ВООЗ, наукові оцінки НКДАР ООН МКРЗ випустила Публікацію 115 «Ризик виникнення раку легенів під час опромінення радоном і продуктами його розпаду». Спираючись на отримані дані, у Публікації 115 *вперше* висловили думку, що більшість випадків захворювання на рак легенів, зумовлених радоном, викликані швидше

низькими і середніми концентраціями радону, ніж високими [8].

Сучасні дослідження показали, що навіть при середній концентрації радону в будинках $25 \text{ Бк}/\text{м}^3$ захворюваність на рак легенів за рахунок ДПР радону становить 3-4 людини на 1000. При концентрації радону $200 \text{ Бк}/\text{м}^3$ на рак захворіє 3-4 людини зі 100. Залежність кількості захворювань на рак легенів від концентрації радону в житлових приміщеннях приведена в [9].

Згідно розрахунків Британського бюро захисту від радіації в Великобританії щорічно гине близько 2500 чоловік від онкологічних захворювань викликаних радоном та його ДПР. За даними Агентства з охорони навколишнього середовища США ці ж причини приводять до захворювання на рак легенів у близько 20000 жителів країни [10, 11].

Означені ризики зростають у так званих радононебезпечних регіонах Світу. В Україні це Криворізький басейн та Рівненщина через залягання під їх територіями гранітів збагачених урановими рудами. "Радонова проблема" привернула пильну увагу спочатку медіа, а потім і Американських та Європейських офіційних інституцій. У 1986 році Агентство США із захисту навколишнього середовища (EPA) встановило рівень об'ємної активності (ОА) радону в житлі ($4^{pKi}/l \approx 148 \text{ Бк}/\text{м}^3$), вище якого було рекомендовано проводити внутрішньобудинкові протирадонові заходи. 7% будинків країни в своїх приміщеннях на той період мали концентрації радону, вищі зазначеного рівня і вимагали проведення термінових заходів. Прийняття низки таких заходів у 1988 році Конгресом США викликало застосування Закону про заборону радіації у повітрі (IRAA), яким були визначені мета і задачі зі зниження концентрації радону в будинках та інших приміщеннях країни до позабудинкової.

В Європейському Союзі в 2014 році було прийнято директиву "Council Directive 2013/59/EURATOM" [12], в якій сформульовано конкретні вимоги до національних законодавств країн-членів ЄС щодо вирішення загальної проблеми впливу експозиції радону на глобальний стан здоров'я населення Європи. Дана директива мала на меті до лютого 2018 року в законодавства країн ЄС ввести поняття базового рівня середньорічної концентрації на рівні $300 \text{ Бк}/\text{м}^3$ для житлових приміщень та робочих місць і, у випадку його перевищення, розробляти "плани дій щодо радону" з метою зниження за допомогою низки будівельних та вентиляційних заходів.

В Україні населення, на жаль, практично не обізнане з «радоною проблемою», хоча забрудненість радоном житла подекуди в декілька разів перевищує європейські показники [13]. В Україні на сьогодні основним регламентуючим документом на вміст радону в житлових приміщеннях є НРБУ-97 [14]. Згідно нього: "рівень ^{222}Rn (радон) у приміщеннях та спорудах, які будуються та реконструюються для експлуатації з постійним перебуванням людей, становить $50 \text{ Бк}/\text{м}^3$ у повітрі; ^{220}Rn (Торон) – $3 \text{ Бк}/\text{м}^3$. У приміщеннях та спорудах, які експлуатуються з постійним перебуванням людей, рівень ^{222}Rn у

зоні дихання становить 100 Бк/м^3 , а для ^{220}Rn – 6 Бк/м^3 (для дитячих та лікувально-профілактичних закладів – у два рази нижчий). Питома активність природних радіонуклідів у воді джерел господарсько-питного водопостачання не повинна перевищувати: для ^{222}Rn – 100 Бк/м^3 .

Наші дослідження проводились на радіометрі "Альфарад Плюс" (рис. 1), який призначений для експресних вимірювань та неперервного моніторингу *ОА* Радону-222 (діапазон: $(1 - 2 \cdot 10^6) \text{ Бк/м}^3$ і кількості розпадів Полонію-216 (діапазон: $(1 \cdot 10^{-3} - 1 \cdot 10^2) \text{ імп/с}$, а також *ЕРОА* радону та торону в повітрі

Рис. 1. Альфарад Плюс

житлових та робочих приміщень і на відкритому повітрі. Наявність спеціальних пробовідбірних пристроїв надавала можливість проводити вимірювання вмісту Радону-222 у воді (діапазон: $(6 - 800) \text{ Бк/дм}^3$), ґрунтовому повітрі (діапазон: $(10^3 - 10^6) \text{ Бк/м}^3$), визначати густину потоку радону (*ГПР*) з поверхні ґрунту (діапазон: $(20 - 10^3) \text{ мБк/(с} \cdot \text{м}^2)$). У описаній комплектації радіометра використовувався вимірювальний блок *ОА* для вимірювання *ОА* радону та для реєстрації розпадів торону в пробах повітря.

Вимірювання *ОА* радону-222 базується на електростатичному осадженні іонів Полонію-218 із відібраної проби повітря на напівпровідниковий детектор. *ОА* Радону-222 визначається за кількістю зареєстрованих α -частинок під час розпаду атомів Полонію-218, які осіли на детектор. Вимірювальна камера об'ємом $0,94 \text{ дм}^3$ виготовлена у вигляді циліндра, з розміщеним усередині високовольтним електродом і герметично закрита фланцями з протилежних боків. На входному фланці встановлено аерозольний фільтр, а в центрі вихідного – напівпровідниковий детектор. За нашими даними комплексних досліджень *ОА* у с. Олександрія (рис. 2) не проводилось.

Дослідження *ОА* радону в житлі, як правило, зосереджені в районах зі специфічною геологічною будовою, наприклад, з високими концентраціями радіонуклідів уранових та торієвої родин. Село Олександрія (рис. 1, $50^\circ 43' 56''$ пн. ш., $26^\circ 20' 43''$ сх. д.) знаходиться в зоні Українського кристалічного щита, який, як відомо, насичений урановими рудами. На таких територіях значення *ОА* радону в житлі важливе для нового будівництва, оскільки за будівельними нормами *ОА* в житлі, що експлуатується не повинне перевищувати 200 Бк/м^3 , у

новому житлі – $100 \text{ Бк}/\text{м}^3$, в дитсадках і школах – $50 \text{ Бк}/\text{м}^3$. При перевищенні даного показника у будівельних нормах пропонується комплекс спеціальних дій при будівництві будинків, наприклад, відмова від спорудження підвалів під будинком, збільшення вимог до фундаментів тощо.

З метою визначення і аналізу просторового розподілу OA радону в житлових будинках села було досліджено 48 приміщень (16 – підвальних, 16 – напівпідвальних, 16 – приміщень перших поверхів) та співставлено отримані результати з результатами для міста Рівне. Результати досліджень представлені в таблиці 1.

Таблиця 1.

Статистика OA (в $\text{Бк}/\text{м}^3$) радону житлових приміщень с. Олександрія

Тип	К-сть	Ар. серед.	Геом. серед.	Середнє квадр.	σ геом	max	min
OA радону приміщ.	48	230 ± 48	184	163,5	0,6871	727	27

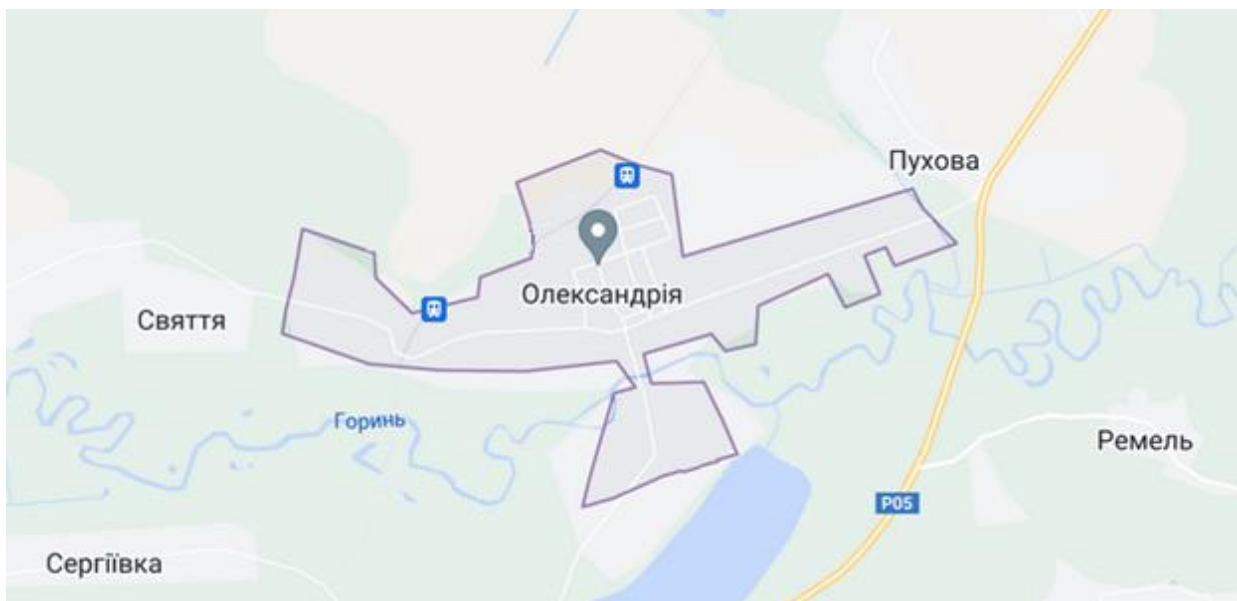

Рис. 2. Карта с. Олександрія

Висновки:

1. Середнє геометричне значення об'ємної активності Радону-222 у досліджуваних приміщеннях урбоєкосистеми с. Олександрія склало $184 \text{ Бк}/\text{м}^3$ з геометричним стандартним відхиленням $0,6871$ (для м. Рівне: $OA_{геом.} - 200 \text{ Бк}/\text{м}^3$ і $\sigma_{геом.} - 0,7865$), середнє арифметичне значення об'ємної активності радону у повітрі цих же приміщень склало $230 \text{ Бк}/\text{м}^3$ зі стандартним відхиленням $163,5 \text{ Бк}/\text{м}^3$ (для м. Рівне: $OA_{ар.} - 262,5 \text{ Бк}/\text{м}^3$ і $\sigma_{ст} - 194,4 \text{ Бк}/\text{м}^3$). Значення

близькі через географічну близькість населених пунктів. Для обох населених пунктів можна застосовувати однакові підходи в будівельній галузі і екологічному захисті будівель.

2. Мінімальне значення OA становить $27 \text{ Бк}/\text{м}^3$, максимальне – $727 \text{ Бк}/\text{м}^3$, що свідчить про значну варіабельності рівнів радону в повітрі житлових будинків на території с. Олександрія.

3. Пропонується використовувати отримані дані для ріелторської оцінки житла, що експлуатується.

Використана література

1. Agricola G. De Re Metallica. Libri VI. Basle, 1556.
2. Haerting F. H., Hesse W. Der Lungenkrebs, die Bergkrankheit in den Schneeberger Gruben // V. gericht. Med. off Gesund Wes. 1879. Vol. 30. P. 296–309; Vol. 31. P. 102–132, 313–337.
3. Радиологическая защита от облучения радоном / под ред. М. В. Жуковского, И. В. Ярмошенко, С. М. Киселева // Перевод публикации 126 МКРЗ. Москва: Изд-во «ФГБУ ГНЦ ФМБЦ им. А. И. Бурназяна». 2015. – 92 с.
4. ICRP Publication 39. Principles for Limiting Exposure of the Public to Natural Sources of Radiation. – Vienna: Pergamon, 1986.– 15p. (Annals of the ICRP Vol. 14, №1).
5. ICRP Publication 50. Lung Cancer Risk from Indoor Exposures to Radon Daughters. – Vienna: Pergamon, 1987.– 105p. (Annals of the ICRP Vol. 17, №1).
6. ICRP Publication 60. Recommendation of the International Commission on Radiological Protection. – Oxford: Pergamon Press. – 1990.– 201p. (Annals of the ICRP Vol. 21, №1-3).
7. ICRP, 1993. Protection against Radon-222 at Home and at Work. ICRP Publication 65. Ann. ICRP 23 (2). Русский перевод: Защита от радона-222 в жилых зданиях и на рабочих местах. Публикация 65 МКРЗ. М.: Энергоатомиздат. 1995. 78с.
8. ICRP Publication 115. Lung Cancer Risk from Radon end Progeny and Statement on Radon.- New York: Perganon Press. - 2010. - 64 p. - (Annals of the JCRP. - 2010.v/40/1).
9. Бекман И. Н. Радон: враг, врач и помощник. Курс лекций. М.: Медицина. – 2008.
10. Крисюк Э. М. Радиационный фон помещений / Э. М. Крисюк. // М.: Энергоатомиздат, 1989. – 120 с.
11. Уткин В. И. Радоновая проблема в экологии // Соросовский образовательный журнал. – 2000. – №3. – С. 73-80.
12. Council of the European Union. (2014). Council Directive 2013/59/EURATOM of 5 December 2013 laying down basic safety standards for protection against the dangers arising from exposure to ionising radiation. Brussels: O. J. EU. Available from: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/65527fd1-7f55-11e3-b889-01aa75ed71a1/language-en/> Accessed on 25.12. 2017

13. Лебедь О. О. Динаміка надходження Радону-222 в житлові приміщення/ О. О. Лебедь, В. О. Мислінчук, О. Д. Кочергіна // Матеріали Міжнародної інтернет - конференції молодих учених та студентів «Актуальні проблеми фундаментальних та прикладних досліджень». – Луцьк. – 2016. – с. 56-57.

14. Норми радіаційної безпеки України. Державні гігієнічні нормативи (НРБУ-97). — К.: МОЗ України, 1997. — 127 с.

ТЕОРІЯ ВІДНОСНОСТІ. СПЕЦІАЛЬНА ТА ЗАГАЛЬНА ТЕОРІЇ ВІДНОСНОСТІ

Погребняк Костянтин Сергійович

студент Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

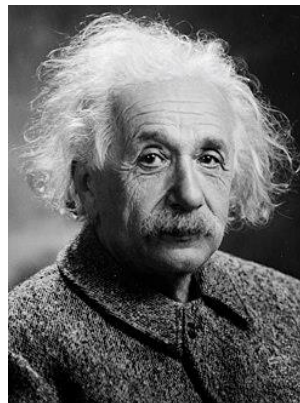
Федотов Вячеслав Віталійович

старший викладач кафедри загальної фізики
фізико-математичного факультету
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Теорія відносності являється основою сучасної фізики за допомогою якої ми можемо краще пізнавати закони природи, детальніше формувати наше уявлення про всесвіт та багато іншого.

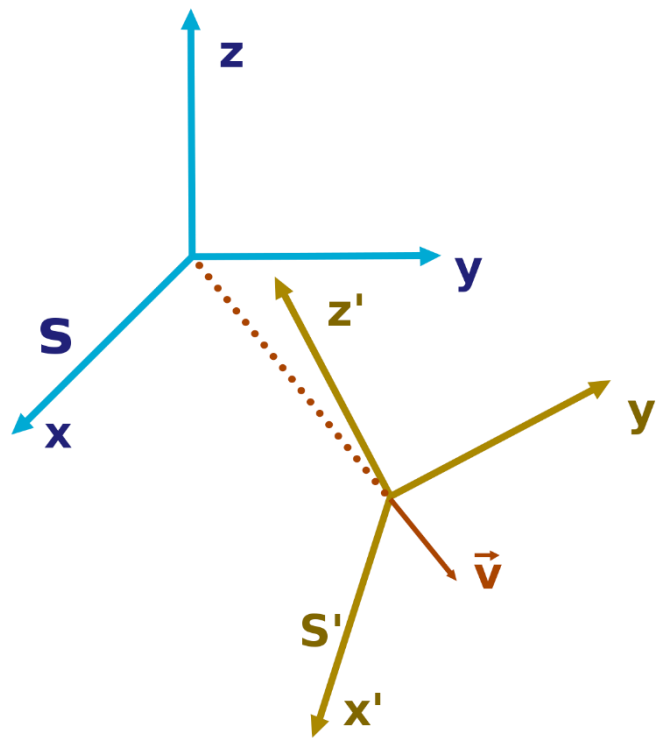
Як же зародилася теорія відносності? Після доведенням дослідами Майкельсона, що ефіру не існує, наукова спільнота почала шукати нову пояснення. З ним виступив Альберт Ейнштейн, спочатку у 1905 році з спеціальною теорією відносності, а далі у 1916 році з загальною теорією відносності, які стали одними із найважливіших наукових подій в ХХ ст.

Давайте трохи поговоримо про творця теорії відносності Альберта Ейнштейна. Як нам відомо він любив користуватися уявними експериментами, які сильно допомагали йому у аналізі теоретично можливих ситуацій. Таким чином йому вдалося вивести гіпотезу про сталість швидкості світла у вакуумі.

Спеціальна теорія відносності. Стверджує що швидкість світла є сталою, коли довжина і час змінюються залежно від системи в якій знаходяться та що закони фізики незмінні для будь-яких інерціальних систем відліку. З неї випливають досить дивні та незрозумілі звичайній людині факти, а саме: якщо людина буде рухатись з надвисокою швидкістю, то вона буде старіти повільніше від звичайних людей; об'єкт що рухається з високою швидкістю може здаватися меншим для тих хто спостерігає за ним збоку, але буде залишатися незмінним

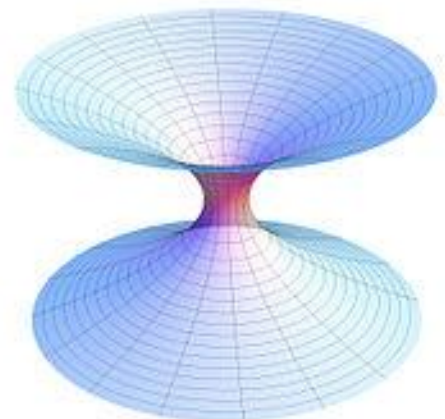
для тих хто знаходиться всередині нього. Також жоден автомобіль чи космічний корабель не зможе досягнути швидкості світла, оскільки його маса буде нескінченно зростати.

Загальна теорія ймовірності. Ґрунтується на принципі еквівалентності, який стверджує що неможливо різниці чи на тіло діє однорідне гравітаційне поле, чи воно рухається рівноприскорено, тобто ми робимо висновок що це еквівалентні фізичні явища. Наприклад уявіть що ви стоїте у ліфті з кулькою в руках якщо ви її відпустите то вона впаде, таке можливе одразу в випадках, якщо ви на землі, то спрацює сила тяжіння, але якщо ви рівномірно рухаєтесь в космосі то ефект не буде відрізнятися, і не відкривши двері ви не визначите де ви.

В теорії гравітація – наслідок викривлення простору-часу. Простір-час – це чотирьох вимірне розширення відомого нам трьох вимірному простору за допомогою часу. Поблизу масивних тіл змінюються форма траєкторії руху та часові характеристики(прискорення, сповільнення).

Спираючись на свою теорію Ейнштейн передбачив існування чорних дір та гравітаційних хвиль, ще до їх відкриття. Також він припускає можливість існування кротовини та подорожей у часі

Список літератури

1. Спеціальна теорія відносності: [Електронний ресурс] // Вікіпедія.
https://uk.wikipedia.org/wiki/Спеціальна_теорія_відносності
2. Загальна теорія відносності: [Електронний ресурс] // Вікіпедія.
https://uk.wikipedia.org/wiki/Загальна_теорія_відносності
3. Explaining Einstein's General Theory of Relativity.
https://www.youtube.com/watch?v=xIOEaqPHOJo&ab_channel=Norcrossed
4. Теорія відносності: [Електронний ресурс] // Вікіпедія.
https://uk.wikipedia.org/wiki/Теорія_відносності

ПОЛІТИЧНА СТРАТЕГІЯ «ЯДЕРНОГО СТРИМУВАННЯ» У РАКЕТНО-ЯДЕРНИХ ПРОГРАМАХ ПРОВІДНИХ ДЕРЖАВ СВІТУ

Мироненко Вячеслав Володимирович

кандидат технічних наук,
старший науковий співробітник

Центру воєнно-стратегічних досліджень
Національного університету оборони України ім. І. Черняхівського

У сучасних умовах дезінтеграції міжнародних відносин для Сполучених Штатів Америки головним безпековим стратегічним завданням стало «розширене стримування», що чітко позначилося в американській ядерній доктрині 2010 р. Саме це завдання визначає плани створення системи протиракетної оборони (ПРО) та неядерних стратегічних ударних сил, що зумовлює включення до нової, всеосяжної концепції стримування традиційних методів ведення війни, кібернетичних і політичних елементів і уточнює роль ракетно-ядерної зброї в цій концепції. Загроза може виходити як із Європи, так і з Близького Сходу або з Північно-Східної Азії, але у всіх випадках, незважаючи на відміну конкретних поєднань елементів стримування, воно передбачає опору на нестратегічну ядерну зброю, розгорнуту у самому регіоні чи неподалік нього, підкріплене всією силою модернізованої американської ядерної тріади [1, с. 25].

Наприклад, розгортання американських ядерних крилатих ракет морського базування (далі – КРМБ) також мало б стримувати та давати більші гарантії. КРМБ можуть ускладнити психологічну стійкість Росії і надати перевагу зростаючого розриву між нестратегічними ядерними озброєннями НАТО та Росії зброю. Якби союзники з НАТО чи Росія мали б підстави до сумнівів щодо використання США балістичних ракет для реагування на малопотужну атаку театру воєнних дій, крилаті ракети можуть надати більш гнучкі варіанти для стримування. Щоб запевнити союзників, КРМБ доцільно розгорнути в Європі, не виявляючи своєї присутності перед Росією. Однак, як стверджує Дж. Дюркалес, якщо виникне потреба, їхня присутність може бути використана для сигнальних цілей. У деяких сценаріях ракетний потенціал може мати переваги перед літаками чи бомбардувальниками подвійного призначення. В інших сценаріях КРМБ могли б розширити можливості використання бомбардувальників. КРМБ також можуть розширити можливості США у гіпотетичній перспективі сценарію одночасних криз у Європі та в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, оскільки США матиме більше ядерних активів, які можна буде використовувати для регіональних місій. У довгостроковій перспективі КРМБ на багатоцільових підводних човнах можуть стати страховкою від можливої вразливості американського флоту. КРМБ, як і малопотужні балістичні ракети, можуть бути націлені на вирішення політичних задач з гарантування національної та міжнародної безпеки. Такі можливості

можуть надіслати Росії сигнал про те, що застосування ядерної зброї на полі бою може мати стратегічні наслідки, і це може підвищити ядерний поріг Росії [2, с. 13 – 18].

Таким чином, стратегія «ядерного стримування», адаптована до нових умов, продовжує залишатися одним із головних елементів американської воєнно-політичної доктрини, і її еволюція відбувається у напрямку розширення переліків об'єктів впливу та зростання потужності ударів. Головним засобом стримування вважаються стратегічні ядерні сили, а основною формою їх застосування – масований ядерний удар, збиток від якого перевищуватиме переваги, які противник розраховує отримати в результаті агресії. Висока ефективність такої політики в даний час проявляється в тому, що відбувається демонтаж елементів системи раннього попередження про запуск ракет з боку Російської Федерації зокрема та через відсутність таких систем у більшості потенційних противників [3].

Водночас Росія має в своєму розпорядженні модернізовані стратегічні ядерні сили, нестратегічні ядерні засоби і системи подвійного призначення, які, за поглядами Д. Джонсона, надають «...унікальні варіанти для різноманітних та безперервних ядерних операцій на субстратегічному рівні». Характеризуючи ядерний поріг Росії як фіксований на будь-якому рівні Д. Джонсон [4] вірно звертає увагу на характеристики звичайного і ядерного потенціалу, структура сил і розташування, якого полягають у забезпеченні максимальної гнучкості та можливостей для політичного керівництва. Військово-політичне керівництво Росії означило деякі аспекти ядерних порогів у публічних виступах і особливо у військових доктринальних документах. Ці програмні заяви дають уявлення про деякі червоні лінії, але ядерний поріг Росії у разі кризи або конфлікту порівняно не обмежений практичними обмеженнями і може залежати від політичних рішень. Характеристика ракетно-ядерних програм дає підстави констатувати, що ядерний поріг Росії буде там, де вирішить президент як головнокомандувач. Керівництво Росії усвідомлює катастрофічні наслідки глобальної ядерної війни, але, схоже, у них інший погляд на наслідки регіональної ядерної війни. Характеризуючи Стратегічну операцію ядерних сил, російські військові фахівці писали, що «... в повному обсязі така операція небезпечна для обох сторін, може призвести до глобальної екологічної катастрофи, ефекту «ядерної зими» та «ядерної ночі» у зв'язку з яким на практиці така операція має бути виключена» [4]. Відтак, загальним висновком слід вважати той факт, що політична стратегія «ядерного стримування» у ракетно-ядерних програмах провідних держав світу глобально різниться: наявність положень умовності порогів застосування у російській ракетно-ядерній програмі зумовлює потребу формування міжнародно-правових безпекових умов передбачуваності щодо граничних умов застосування ракетно-ядерних озброєнь.

Список літератури:

1. Полицентричный ядерный мир: вызовы и новые возможности / под ред. А. Арбатова, В. Дворкина; Московский Центр Карнеги. М. : Политическая энциклопедия, 2017. 222 с.
2. Durkalec J. The 2018 U.S. Nuclear Posture Review, NATO's Brussels Summit and Beyond. Center for Global Security Research Lawrence Livermore National Laboratory June 2018. 44 p. (pp. 13 – 18.)
3. Краснов А. Эволюция стратегии "ядерного сдерживания" США. *Зарубежное военное обозрение*. 2002. № 11.
4. Johnson D. Russia's Conventional Precision Strike Capabilities, Regional Crises, and Nuclear Thresholds. *Livermore Papers on Global Security* No. 3 Lawrence Livermore National Laboratory Center for Global Security Research February 2018. 105 p.

ОСОБЛИВОСТІ МОРАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Єріна Віолетта Віталіївна,

аспірантка спеціальності «Психологія»

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Постановка проблеми. Національна доктрина розвитку освіти України одним із основних завдань національного виховання визначає формування високої моральної культури молоді. У зв'язку з цим перед сучасною педагогічною наукою та практикою постає проблема обґрунтування такої системи навчання та виховання, яка б забезпечувала високий рівень розвитку моральної свідомості особистості.

Виклад основного матеріалу. Моральна свідомість – складний, суперечливий феномен духовної культури, що має свої рівні, форми, структуру. Вона функціонує на двох рівнях – емоційно-почуттєвому та раціональному, які існують у взаємодії, єдності, доповнюючи один одного [1].

Раціональний рівень моральної свідомості виражається в системі моральних знань про норми, принципи, ідеали, оціночні судження, поняття, в яких раціонально обґрунтовується моральність та її елементи.

Емоційно-почуттєвий рівень пов'язаний з реакціями особистості, що можуть виявлятися у почуттях любові-ненависті; довіри-недовіри; симпатії-антипатії; відповідальності тощо.

Як і будь-яке складне психологічне утворення, моральна свідомість має певну структуру. В таблиці 1 зображені підходи науковців до визначення структурних компонентів моральної свідомості.

Таблиця 1.

Підходи до визначення компонентів моральної свідомості

Автор	Структурні елементи
1	2
О. Бондаревська	Нормативний (моральні знання); оціночний (оцінка та самооцінка); регулятивний (почуття, ставлення, переконання та інші елементи, які здійснюють вплив на поведінку) [2]
А. Малихін	Когнітивний (моральні уявлення, поняття, знання); світоглядний (моральні переконання, ціннісні орієнтації, інтерес до моральних проблем); поведінковий (моральний мотив, стосунки) та емоційний (моральні почуття). [3]
І. Мар'єнко	Моральні уявлення, моральні знання, моральні переконання, ціннісні орієнтації, інтерес до моральних проблем, моральні мотиви та моральні стосунки. [4]
О. Целікова	Моральні цінності, уявлення, переконання, погляди та мотиви [4]

Узагальнюючи, моральна свідомість представляє собою сукупність цінностей, уявлень, переконань, поглядів, мотивів та регулює поведінку людини у всіх сферах її суспільного життя. У моральній поведінці особистості виявляється і зовнішня, і внутрішня саморегуляція. Тому саме завдяки моральному вихованню перебудовується сама людська особистість відповідно до моральних цінностей, які віддзеркалюють суспільні відносини, правила та норми поведінки людей [5].

Аналізуючи моральні якості, які необхідно формувати у студентів, враховують їх вплив на майбутню професійну діяльність та поведінку суб'єкта, їх взаємодію і здатність до взаємодоповнення та взаємозбагачення. Наявність різних за функціями моральних якостей є своєрідним механізмом поєднання моральної свідомості і поведінки особистості [6].

З огляду на це можемо визначити **п'ять основних груп моральних якостей:**

1) Якості, що забезпечують громадянську спрямованість: світоглядна переконаність, цілеспрямованість, обов'язок, відповідальність, гуманізм, патріотизм, інтернаціоналізм; саме ці якості забезпечують зміст соціальних цінностей;

2) Якості, спрямовані на досягнення поставлених цілей: ініціативність, енергійність, наполегливість, самостійність, обов'язковість тощо; вони пов'язані з моральною свідомістю, яка керує і коригує їх вияв;

3) Якості, що дозволяють контролювати негативні прояви у поведінці: витримка, стриманість, ввічливість, володіння собою;

4) Якості, які допомагають досягати мети: діловитість, уміння вибудувати моральний досвід особистості; ці якості певною мірою допомагають також зосередити увагу переважно на змісті вчинків;

5) Якості, що сприяють подальшому особистісному розвитку: здатність до самооцінки, самокритичність, вимогливість до себе, справедливе ставлення до інших; усе це сприяє самовдосконаленню і створенню позитивної моральної сфери подальшого розвитку особистості [7].

Варто зауважити, що структура блоків моральних якостей відносно динамічна, оскільки безперервно змінюється особистістю, яка сама перебуває у постійній зміні. Серед моральних якостей, які мають особливе значення для майбутньої професійної діяльності, виокремлюють **професійний обов'язок, професійну честь, професійну гордість і професійну етику.**

Почуття професійного обов'язку ґрунтується на переконанні в життєвій необхідності узгодження особистих бажань із суспільним обов'язком. Професійний обов'язок студента можна розглядати також як прагнення повною мірою оволодіти знаннями, вміннями та навичками з обраної спеціальності, дотримуватись професійної дисципліни, стати справжнім майстром своєї справи, берегти професійні традиції, розширювати професійні зв'язки. Іншими словами, наявність почуття професійного обов'язку є запорукою і неодмінною умовою високого рівня професіоналізму людини.

Професійна честь відображає гідність і авторитет людини, що займається певною діяльністю, і пов'язані з цією діяльністю моральні заслуги. Під час

навчання у вищому навчальному закладі студенти повинні навчитися по-справжньому цінувати обрану професію, усвідомити її суспільне значення, примножувати її добру славу і захищати її честь.

Професійна гордість пов'язана з переживанням людиною своїх успіхів. Завданням вищого навчального закладу є виховання у студентів почуття професійної гордості на його традиціях, ознайомлення молодих людей з найвищими здобутками видатних осіб, що працювали чи працюють у певній сфері суспільної діяльності. В міру оволодіння професією юнаки та дівчата пізнають її привабливість, глибше вникають в її зміст, проймаються почуттям поваги до обраного фаху і до людей, які його прославили.

Професійна етика – це моральні принципи, пов'язані з поведінкою людини у сфері її професійної діяльності. Важливо, щоб студенти знали моральні вимоги щодо професій, які вони опановують, і якості, які повинні виховати в собі, щоб відповідати цим вимогам [8].

Отже, моральна свідомість – це відображення індивідуальною свідомістю морального аспекту подій та актів поведінки, внаслідок яких здійснюється їх моральна оцінка, робиться вибір та регулюється діяльність відповідно до інтересів суспільства. У моральній свідомості особистості відображається розуміння моральних норм, принципів і цінностей, а також осмислюється особистий досвід дотримання суспільних норм, формується готовність до моральної поведінки.

В науковому обігу ще не визначено чіткої структури моральної свідомості. Кожен дослідник даної проблематики пропонує власну структуру моральної свідомості, обґрунтовуючи саме такий підхід та наголошуючи на домінації тієї чи іншої складової моральної свідомості.

Під час навчання у виші відбувається становлення студента не тільки як фахівця конкретного напрямку, а і як морально зрілої особистості. Тому перед освітньою установою постає надзвичайно важливе завдання: спрямувати та допомогти сформувати необхідні загальні та професійні моральні якості особистості.

Список літератури

1. Krettenauer, T. (2020). Moral identity as a goal of moral action: A Self-Determination Theory perspective. *Journal of Moral Education*, Jan. 118-129.
2. Бондаревська, О. Формування моральної свідомості особистості. *Людина і світ*, 3, 2007. С. 40-43.
3. Малихін А. Найкращий оберіг моральності. *Рідна школа*. 2000. № 7. С. 57–64.
4. Валюк О.Я. Наукові концепції моралі й моральності. *Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць Кам'янець Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України*. Вип. 7. Кам'янець Подільський: Аксіома, 2010. 832 с.

5. Андрущенко В. Характер особистості: гармонія національних і загальнолюдських цінностей, шляхи формування. *Вища освіта України*. 2009. № 2. С. 5–13.

6. Althof, W., & Berkowitz, M. (2006). Moral education and character education: Their relationship and roles in citizenship education. *Journal of Moral Education*, 35(Dec), 495-518.

7. Han, H. (2014). Analyzing theoretical frameworks of moral education through Lakatosos philosophy of science. *Journal of Moral Education*, 43(1, Mar), 32-53.

8. Ramos, A., Griffin, A., Neiderhiser, J., & Reiss, D. (2019). Did I inherit my moral compass? Examining socialization and evocative mechanisms for virtuous character development. *Behavior Genetics*, 49(2), 175-186.

КОГНІТИВНИЙ БАР'ЄР У СПІЛКУВАННІ СЛІДЧОГО ТА СВІДКА

Вільгемська Сніжана Юріївна

студентка III курсу факультету психології, політології та соціології
Національний університет «Одеська юридична академія»

Ташматов Вячеслав Абдуллайович

кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри психології
Національний університет «Одеська юридична академія»

В процесі професійного спілкування між слідчим, що здійснює розслідування кримінального провадження та свідком, виникають ряд психологічних бар'єрів. Одним із основних є когнітивний бар'єр.

Когнітивний (пізнавальний) бар'єр. При такому бар'єрі, свідок не може надати необхідних та об'єктивних свідчень про кримінальне правопорушення по причинах, які виникають в проблемах прийому, переробки, зберігання та передачі інформації.

Розглядаючи когнітивний бар'єр, необхідно зазначити, що пізнавальна діяльність – це взагалі процес відображення в мозку людини предметів та явищ дійсності. Вона складається із серії основних пізнавальних психічних процесів: відчуття, сприймання, мислення та так званих універсальних психічних процесів: уваги, пам'яті, уяви, та мовлення. Відображення об'єктивної реальності в людській свідомості може відбуватися на рівні чуттєвого та абстрактного пізнання.

У когнітивному бар'єрі, по-перше, виникають проблеми з перцептивною функцією особистості. Безпосередньо перцептивні функції по збору та фіксації отриманої суб'єктом діяльності інформації виконують органи чуттів або аналізатори. Аналізатори (зорові, слухові, дотикові, больові, температурні, смакові, нюхові та ін.) – це єдині канали, по яких зовнішній світ проникає в свідомість людини, це нервовий апарат, який здійснює функцію аналізу і синтезу подразників, що зумовлені впливом внутрішнього та зовнішнього середовищ на людину[1]. Проблеми «якісної роботи» аналізаторів й є тією перешкодою, що у подальшому призводить до виникнення когнітивного бар'єру.

Наприклад зоровий аналізатор повинен виокремлювати світлову енергію і коливання електромагнітних хвиль. Тобто наші очі повинні фіксувати всю зорову інформацію, яку фактично бачать. Але свідок може мати особливості роботи такого аналізатора. Людина з дальтонізмом не може вказати колір на світлофорі при дорожньо-транспортній пригоді. Людина зі слабким зором не може точно вказати номерний знак на автомобілі. Таких прикладів ми можемо навести велику кількість. Це стосується роботи усіх наших аналізаторів.

Крім того обов'язково треба враховувати так звані ілюзії, тобто хибне сприйняття дійсності, окремих об'єктів або їхніх властивостей, що виникає

внаслідок дії зовнішнього подразника за певних умов або при певному стані нервової системи. Як люди хибно сприймають інформацію ми можемо подивитися на прикладі оптичних ілюзій Еймса.

По друге, при когнітивному бар'єрі, виникають проблеми у механізмі мислення свідка. Не всі свідки мають належний рівень таких механізмів мислення як: порівняння, аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, класифікація, систематизація.

Порівняння – це процес, за допомогою якого пізнаються схожі та відмінні ознаки та властивості об'єктів. Аналіз – це мислене розділення предметів свідомості, виділення в них їх частин, сторін, аспектів, елементів, ознак й властивостей. Аналіз необхідний для розуміння сутності предмета. Синтез – це мислене об'єднання окремих частин, сторін, аспектів, елементів, ознак та властивостей об'єктів у цілісну, якісну нову одиницю.

Характерним прикладом такого роду проблем може бути незрозумілість свідком загальних ознак вогнепальної або холодної зброї у разі вчинення хуліганства. Надання свідчень про наявність або відсутність (по нерозумінню) зброї впливає на кваліфікацію злочину. Хуліганство може з тяжкого злочину перейти в розряд нетяжких.

По третє, у когнітивному бар'єрі присутні проблеми зберігання інформації, тобто проблеми пам'яті в частині зниження її функцій.

Взагалі зниження пам'яті - це стан патологічного типу, в якому перебуває людина, що викликається деякими порушеннями в роботі головного мозку. Пов'язане воно з тим, що людина не в змозі зберігати, а потім використовувати інформацію, що була раніше отримана з навколишнього світу. Спровокувати цю недугу може безліч факторів негативного впливу. Такі як: астеничний синдром; зловживання алкоголем; неправильний кровообіг, який спостерігається у літніх людей після певних змін, пов'язаних з віком; травми черепної коробки; злоякісні утворення в порожнині мозку; недуга Альцгеймера; дисфункції розумового типу; руйнування на генетичному рівні; спадкова схильність[2].

В четвертих, у когнітивному бар'єрі є проблеми передачі інформації, тобто проблеми мовлення у свідка. Процес мовлення ми можемо умовно поділити на дві групи.

Перша група – це усне мовлення. До цієї групи відносяться:

- Проблема швидкості відтворення (дуже швидке або дуже повільне мовлення);
- патологія мовного апарату (вродженні або набуті дефекти);
- заїкання;
- дефекти вимови різних звуків;
- неправильна робота мовного апарату (виникає при травмах або захворюваннях центральної нервової системи чи головного мозку).

Друга група – це письмове мовлення.

Виникає при відсутності у свідка навичок читання та письма, або у разі відсутності рухового апарату, що виконує функції написання тексту (ампутація руки) [3].

Подолання вищезначеного бар'єру може слугувати однією із заборук в отриманні слідчим від свідка правдивих, надійних та якісних свідчень у процесі розслідування кримінального провадження.

Список використаної літератури:

1. Термінологічний словник. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/icgn/8prishak_osnovy_psiholog_pedagogiki/slov.htm. Дата звернення: 21.12.2022
2. ЗНИЖЕННЯ ПАМ'ЯТІ// ВІОТУС.[Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://biotus.ua/ua/bolezni1/patologija-nervnoj-sistemy/snizhenie-ramjati.html>. Дата звернення: 21.12.2022
3. Тищенко В. В. КЛАСИФІКАЦІЇ ПОРУШЕНЬ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ: СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОТИРІЧЧЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ УСУНЕННЯ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/12732/Tyshchenko72003.pdf?sequence=1>. Дата звернення: 21.12.2022

ЕТНОПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ УКРАЇНСЬКОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ У ФІЛОСОФСЬКОМУ ВЧЕННІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Кікінежді Оксана Михайлівна

доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира
Гнатюка

Звернення до творчої спадщини видатного філософа-гуманіста та патріота Григорія Сковороди, українського «Перворозуму», 300-літній ювілей з дня народження якого сьогодні вшановує весь світ та Україна, в умовах насильницької загарбницької війни росії проти України актуалізує пошук національно-громадянських орієнтирів збереження національної ідентичності та усвідомлення етнопсихологічних детермінант духовної цінності людини задля відстоювання української державності.

Як зауважує дослідник життя і творчості видатного філософа доктор Дмитро Донцов, «у нього завжди можна знайти ясні відповіді на проблеми нашого часу – культурного і політичного характеру. «Що дасть – питає Сковорода – точна наука і політика без благого серця? Хіба що стане знаряддям злоби, підступу, мечем в руках біснுவатого або крилами й рогами у свині...» Ці слова Сковороди звучать так, ніби їх написано нині!» [цит.: за 4, с. 15].

На думку Президента НАПН України В. Кременя, «важливо реконструувати те культурне середовище («контекст»), у якому здійснювалася думка філософа. Адже культура є носієм історичної пам'яті, фактором національного самоусвідомлення і самовираження, цілісності творчих сил народу, умовою історичного розвитку і життєздатності нації» [7].

З позиції методології цивілізаційного і синергетичного пізнання, спрямованої на антропологічний аналіз людини, дослідники української ментальності Я. Калакура, О. Рафальський, М. Юрій зазначають, що основні лінії розвитку ментальності козацької України XVII-XVIII століття визначалися появою нової верстви в українському суспільстві – освіченої козацької старшини і потужним впливом ідей Відродження, Реформації та Просвітництва, які формували нові пріоритети цивілізаційних процесів.

На думку учених, «Непересічна особистість Григорія Сковороди, вільнолюбні виступи поряд із визвольними ідеями козацьких літописців, в Україні зростали і поширювались автономістичні, антикріпосницькі, антиімперські та просвітницькі ідеї. На цьому тлі став складатися новий тип культури України – культури відкритого типу, у якій умовну роль відігравали кордон і культурне прикордоння. Саме «прикордонність», «межовість» сприяли формуванню власного унікального культурного простору і менталітету» [5, с. 277-280].

Друга половина XVIII ст. була для України часом повної втрати свободи – політичної, економічної, духовної, тому відгомони цієї трагедії народу пронизують усю творчість Г. Сковороди. Український етнос, його історичну традицію, культуру і мову мандрівний філософ сприймав як одне ціле [1].

У своєму філософському розумінні світу, вершиною якого Г. Сковорода вважав розум, самобутній мислитель підводив українське суспільство до нового ментального світобачення – пробудження національної ідентичності в XIX столітті. Гуманістичні ідеї українського «Сократа», а саме – ідеї свободолобства, «сродності», самопізнання, «філософії серця» (кордоцентризму) як глибинні духовні потреби особистості, є правдивим дороговказом у формуванні української національної ідентичності для нащадків сьогодення і майбутнього.

Сповідуюючи українські традиції свободи, видатний філософ писав, що «дух свободний», за який «доки живеш, боротись потрібно», проявляється в пізнанні людиною добра і зла та у виконанні законів [10, с.84]. Просвітитель-гуманіст свободу вважає найдорожчим скарбом українського народу: «Що є свобода? Добро в ній яке? Кажуть, неначе воно золоте? Ні ж бо, не злотне: зрівнивши все злото. Проти свободи воно лиш болото» [10, с.85].

За словами С. Кримського, Григорій Сковорода один із перших у новоєвропейській цивілізації відроджує античну філософську традицію з її спрямованістю на пошук мудрості і щастя, а разом з нею – і постать філософа, для якого життя є філософуванням, а філософування є життям. Йдеться саме про індивідуальний пошук у мудрості і щастя, тієї для себе «нерівної рівності», «яка має відкрити своє небо і землю, знайти «твердь» свого буття, визначити стихії долі, знайти душу і увійти в «паузи» воскресного споглядання» [8].

Ідея «сродної праці» Г. Сковороди утверджує рівність, гідність людської особи як основи справедливого суспільного устрою. У діалозі «Розмова, названа алфавіт, чи буквар світу» філософ вимальовує образ досконалого світоустрою, ідеально гармонізованого соціуму, з усім багатством і різноманітністю його окремих «спорідненостей». Це образ фонтана, оточеного різної форми, краси та місткості посудинами. Мислитель зауважує: «Бог багатому подібний фонтану, що наповнює різні посудини відповідно до їх місткості. Над фонтаном напис цей: «Нерівна всім рівність». Ллються з різних трубок різні струмені в різні посудини, що навколо фонтану стоять» [10, 223].

У контексті нашого дослідження, природна «нерівна рівність» означає, що люди нерівні у своїх відмінностях, але є рівними у можливостях реалізувати свої природні здібності, тобто відображає самореалізацію та самоствердження особистості.

Світоглядна система Григорія Сковороди про ідеальний суспільний устрій, «духовної республіки» з рівними відносинами між людьми, з пануванням любові, рівності, справедливості, добра є уособленням української національної ідеї про виховання нової людини через самопізнання, здібність пізнати саму себе, визначити власний життєвий шлях, знайти і зайняти в суспільстві гідне для себе місце [10, с. 155].

На думку видатного мислителя, творчий індивідуалізм українця є особистою незалежністю та пошануванням свободи людини як чогось священного і недоторканого. Індивідуалізм, з урахуванням особливостей психіки українців, сприяв розвитку творчого духу, здійсненню особистого вибору рішень за внутрішньо прийнятим ідеалом. Тип творчого індивідуалізму виявляється у здатності й бажанні брати на себе відповідальність за вибір і результати діяльності і за життя суспільства. Творчий індивідуалізм – це ініціативність, самостійність, наполегливість, уміння володіти і керувати собою [6]. Філософ-мораліст наголошував на тому, що людина, пізнаючи себе, автоматично пізнає Бога, «творить» свій індивідуальний час, розвивається у ньому завдяки діяльності та екзистенційних станах. Через власну індивідуальність, людина може переробляти історичні події і, знаходячи в них сенси для самої себе, здобуває право називатися творцем свого внутрішнього світу.

Г. Сковорода писав: «Немає нічого важливішого, величнішого і кориснішого, як пізнати себе самого». Самопізнання, як наголошує М. Боришевський, є запорукою розуміння людиною того, що якраз у ній самій, в її внутрішньому світі, у світі її власних помислів і почувань закладено невичерпний потенціал самовдосконалення. Особливо, якщо мати на увазі розвиток людської особистості як духовної істоти, адже без самопізнання неможливе становлення самоідентичності, яка є умовою виникнення відповідальності, що слід розглядати як базове утворення у структурі моральності, а відтак і як неодмінну детермінанту становлення та розвитку духовності [2, с. 22-23].

Ці погляди видатного мислителя знайшли в українській психологічній думці широкий відгук і продуктивно розвиваються. Сучасна психологія акцентує увагу на розвитку індивіда в системі процесів самопобудови і самоздійснення, гармонізації його внутрішнього світу із зовнішнім в умовах соціокультурної різноманітності, що спричинено глобалізаційними тенденціями (Г. Костюк, П. Чамата, В. Роменець, Г. Балл, І. Бех, М. Боришевський, Т. Говорун, В. Кремень, В. Куєвда, С. Максименко, В. Моляко, В. Москаленко, В. Татенко, Т. Титаренко та інші учені).

У вченні Г. Сковороди не лише науково обґрунтовано імператив моральної філософії «людина як ціль», як найвища цінність, але й засобами сучасної науки доведено, що людина виступає як суб'єкт історіотворчості, суб'єкт культури, суб'єкт свободи. Ідеал людини для українського філософа – особистість з високою гідністю, яка дбає про «тіло й душу» і відстоює «вольність» – духовну, соціальну й національну свободу. У контексті досліджень культурно-екзистенційних вимірів українського суспільства, його традицій і звичаїв, як наголошує М. Попович, «свобода», поряд із «справедливістю» і «солідарністю» є основними цінностями сучасного суспільства, а «філософія свободи» має стати ключовою національною ідеєю в побудові модерного суспільства в Україні [9].

Г. Сковорода започатковує розвиток національної символіко-антропоцентричної «філософії серця», бо, як стверджує філософ, серце формує

пізнання, мудрість людської особи, її гідність та волю духу. Через духовне самовдосконалення людина досягає щастя. Його ідея свободи та пріоритетність духовного над матеріальним заклали підвалини формування української ментальності, в основі якої лежать духовно-моральні цінності як уособлення української національної ідеї.

Патріот Григорій Сковорода акцентує на «сродність» українців до добра та на їхню «несродність» до зла, відстоюючи гідність та свободу України: «Однак хай не звабить, друже, те, що Тетервака названо Фридриком. Коли тобі неприємно, згадай, що ми всі такі. Адже всю Малоросію Великоросія називає тетерваками. Чого соромитися? Тетервак-бо – птиця дурна, але не злоблива. Не той дурний, хто не знає..., але той, що знати не хоче» [11, с.124-125]. Україна в боротьбі між правдою і кривдою постає як невеликий край, де «панувала простота й царювала дружба, що робить мале великим, дешеве дорогим, а просте приємним» [11, с. 130].

На наш погляд, «психологічний дискурс творчої спадщини Г. Сковороди, дає змогу виявити потужний потенціал для розв'язання проблемних питань сучасної психологічної науки, зокрема дослідження психології особистості у її актуальних та потенціальних вимірах, з'ясування сутності та усвідомлення українських етнокультурних доміант у боротьбі нашого народу за свободу проти зростаючих з боку росії нелюдських дій – цинізму, жорстокості, садизму, геноциду, тероризму тощо [3, с. 122].

Сьогодні як ніколи актуально звучать наповнені глибоким сенсом ідеї Сковородинської життєвої мудрості, які стосуються психологічної сутності людини, пошановування козацьких, старокиївських традицій, ідеї примату Духу, серця, внутрішнього горіння, проповіді ідеалізму над егоїзмом, індивідуалізму над отарним; «сродної праці», голосу совісті тощо, що є дороговказом для національної боротьби за духовно-моральні, демократичні цінності, суверенність, свободу та незалежність нашої держави, цивілізаційний вибір України.

Список літератури:

1. Барабаш Ю. Дух животворить. К: Темпора, 2014. 478 с.
2. Боришевський М. Й. Психологічні закономірності розвитку духовності особистості: монографія. За загальною редакцією М. Й. Боришевського. К.: Педагогічна думка, 2011. 200 с.
3. Василькевич, Я.З., Кізь О.Б., Кікінежді О.М. Психологічний дискурс ідей Григорія Сковороди. *Духовний код української ідентичності у вимірі міжкультурної комунікації* (до 300-річчя від дня народження Г.С. Сковороди): збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (10-11 листопада 2022 року, м. Київ), 2022. С.120-122
4. Донцов Д. Дороговказ Григорія Сковороди нашій сучасності. Київ, 2000. 20 с.

5. Калакура Я.С., Рафальський О.О., Юрій М.Ф. Ментальний вимір української цивілізації. К.: Генеза, 2017. 560 с.
6. Книш І. В. Кордологізм та його роль у становленні української нації: сучасний науковий дискурс. *Філософія науки: традиції та інновації*, 2015. С.136-143.
7. Кремень В. Г. Філософія Григорія Сковороди в контексті людиноцентризму. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2022. 4(2), С.1-8 <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4202>
8. Кримський С. Філософ, якого «не спіймав світ». *День. Україна Incognita* URL: <http://incognita.day.kyiv.ua/filosofyakogo-ne-spijma-v-svit.html>
9. Попович М. Бути людиною, Видання 3-є, перероблене. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2016. 336 с.
10. Сковорода Г. Твори: У 2 т. К.: ТОВ «Видавництво «Обереги». 2-е вид., виправ. (Київська б-ка давнього укр. письменства. Студії; Т. 1 (5), 2005. 528 с.
11. Сковорода Г. Твори: У 2 т. К.: ТОВ «Видавництво «Обереги». 2-е виправ. (Київська б-ка давнього укр. письменства. Студії; Т. 2 (6), 2005. 480 с.

ВПЛИВ ОН-ЛАЙН НАВЧАННЯ НА РІВЕНЬ ЗНАНЬ ШКОЛЯРІВ В УКРАЇНІ

Ярощук Анна Андріївна

вчитель англійської мови

НОК КВЛ ім.І.Богуна

Маючи різні психологічні та фізіологічні особливості, школярі України по-різному сприймають інформацію, яка подається їм з моніторів в режимі он-лайн. На практиці явно вираженим стає той факт, що більший відсоток учнів не показує максимальні результати і не засвоює матеріал належним чином, знаходячись в такому форматі сприйняття. Існує багато факторів, які впливають на результативність навчання в цілому. Якщо говорити про навчання офф-лайн, то зосередженість саме на предметі, який викладається, набагато вища, ніж при он-лайн навчанні.

По-перше, увага учнів не розсіюється через наявність дисципліни на уроці, в той час, коли вдома є безліч різних спокус, на які можна відволікатись, особливо в тих ситуаціях, коли учень один, без нагляду батьків. Коли вся увага прикута до вчителя, то мозок запам'ятовує в рази більше інформації, що в свою чергу дає відповідний позитивний результат.

По-друге, властивості сприйняття інформації школярів не завжди пристосовані до формату он-лайн. Саме для таких учнів, які розуміють та сприймають інформацію в «живому спілкуванні» набагато краще, ніж через монітор, он-лайн навчання викликає серйозні проблеми. Так як матеріал, викладений під час уроку було засвоєно не на належному рівні, учень, в кращому випадку, опрацьовує його самостійно ще раз, а в гіршому – просто не розуміє. Така ситуація значно погіршує загальні показники учня в навчанні.

По-третє, не сприйняття он-лайн спілкування. Є діти, які соромлячись або боячись камери, не можуть повноцінно працювати під час уроку: вони не можуть сконцентруватися, щоб дати відповідь на питання вчителя, хоча, можливо, знають її, і могли б за цю відповідь в класі заробити високий бал. Ситуація боязні спілкування он-лайн змушує дітей направляти всі сили та ресурси на подолання цього бар'єру, замість того, щоб вкладати їх у власну відповідь.

Таким чином, можна зробити висновок, що он-лайн навчання не може цілком та повністю замінити навчання в школі та не впливає позитивним чином на всіх учасників навчального процесу.

DISPOSAL AND RECOVERY OF USED TRANSFORMER OILS

Polutrenko Miroslava,

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Kyiv, Ukraine

Hrytsulyak Halyna,

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Kyiv, Ukraine

Chupa Ksenia

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Kyiv, Ukraine

ABSTRACT

The range of oils produced by the oil industry includes more than 50 items. They can be divided into two main classes: lubricants. and non-lubricating.

Transformer oils are non-lubricating. They are used in transformers as a cooling medium and insulation.

In the process of operation, the oil becomes contaminated, moistened, oxidation products accumulate in it, while the oil loses its chemical and electrophysical properties, undergoes an irreversible aging process. Aging products in the form of sludge accumulate in the active parts of the transformer, which makes it difficult to release heat.

The oil ages due to the simultaneous effect on it of the oxygen of the mail and the electric field. In this regard, the condition of the transformer oil is systematically monitored.

Keywords: transformer oil, hazardous waste

INTRODUCTION

Today, there are technologies that make it possible to produce conditioned oils from spent oils, which are identical in quality to fresh oils produced from crude oil. At the same time, the cost of production of such oils is two times lower than the cost of production of fresh oils from crude oil [1, 4]. Restoration of primary properties is carried out, as a rule, by complex multi-stage processing.

To choose a technology for the regeneration of used oils, it is necessary to know the types and amount of contamination of used oils. The conducted information analysis made it possible to establish that during the exploitation of oils, oxidation products, fuel components, mechanical pollution, water and others accumulate in them. impurities that reduce the yield of olives. Depending on the used oil regeneration technology, the average yield of regenerated oil, which contains about 2-4% of solid impurities and water, up to 10% of fuel, is 70-85% [2, 3].

Results and Discussion

The life cycle of transformer oils can be characterized as follows. Transformer oils are made from oil fractions that boil at 300-400 °C at atmospheric pressure. They consist mainly of naphthenic, paraffinic and aromatic hydrocarbons. In addition, the oil contains a small amount of sulfur, oxygen, nitrogen, organic acids, as well as their salts. [2, 3].

In the process of operation in insulating oils, their properties deteriorate, the acid number increases, mechanical impurities appear, optical properties and viscosity change. Such changes lead to loss of properties of transformer oils.

As a rule, the following sequence of methods is followed as technological processes: mechanical, for removing free water and solid impurities from the oil; Thermophysical (evaporation, vacuum distillation); physico-chemical (coagulation, adsorption). If they are not enough, chemical methods of oil regeneration are used, which involve the use of more complex equipment and require large costs (Fig. 1).

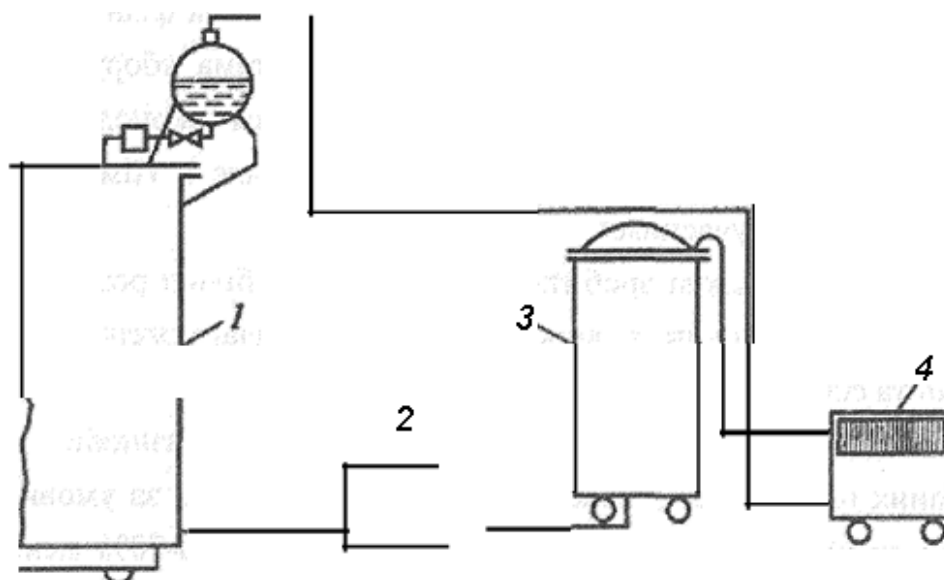

Figure 1. Scheme of the installation for regeneration of oil in a working transformer: 1 - Transformer; 2 - Heater; C - Adsorber; C - Filter press.

Thus, the collection and secondary processing of spent oils is carried out in almost all developed countries of the world: firstly, due to the ecological need to protect the natural environment from contamination by particularly hazardous waste; secondly, due to the extreme economic expediency and attractiveness of this type of activity. The absence of such activities in the country shows contempt for solving the main, urgent problems of the state: environmental protection, health protection of citizens and resource conservation. Therefore, it is necessary to create a new, efficient system for the rational collection of spent oils as hazardous waste, which works effectively in market conditions. The legislation of Ukraine directly requires this from the executive power, according to which spent petroleum products are, first of all, hazardous waste, and then a secondary resource.

References

1. Kobzista O.P., Bogachova O.M., Krasutskyi G.O. Processing and regeneration of used transformer oil // Visnyk. National University of Transport, 2011, Kyiv
2. Yevdokimov A.Yu., Fuchs I.G., Shabalina T.N., Baghdasarov L.N. Lubricants and problems of ecology // Moscow: SUE Nafta i Gaz RSU oil and gas named after I.M. Gubkina, 2000. - 424 p.
3. Chervinsky T. I. Regeneration of used motor oils in the presence of urea / T. I. Chervinskyi, O. B. Hryshiny, B. O. Korchak // Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic" "Chemistry, technology of substances and their application". – 2015. – No. 812.–
P. 158–163.
4. Kulshenko S.V. Necessity and problems of creation in Ukraine of secondary processing of used lubricating oils // Materials of the First International Scientific and Practical Conference "Cooperation for solving waste problems". Kharkov. 2004. - 378-381p.

THE ALTERNATIVE BURNING OF HARD FUEL

Viazovyk V.

Doctor of science, Associate Professor
Cherkassy State Technological University, Ukraine

The development of civilization makes more new challenges to science, even in such traditional sphere as fuel combustion. Gas, oil and coal are the raw material for energy, metallurgy, chemical industry and other industries. Therefore are ongoing searches for methods of rational use of fuel. One of these methods is electrocatalytic fuel combustion, which is in the handling the fuel on the catalyst, which is in the area of electrical discharge.

Theoretical bases. The fundamental scientific problem, which was put, is: to learn and develop the apparatus and technology of electro-catalysis as the method for declining the energy of activating on a catalyst due to bringing of him in the area of quiet electric discharge. In the processes of electro-catalysis of overcoming of energy of activating is carried out for the account of following acts: synthesis and extinguishing of oxygencontained radicals; reception of energoactive and reactionable atoms and molecules due to the stream of lone electrons; wave influence of discharge on the system in an area to the catalyst; ultraviolet irradiation; thermal influencing of quiet discharge.

Conduction of chemical reaction on a catalyst in the area of quiet discharge intensification of process is going in after a few directions:

- oxidizing power of the system changes because as an oxidant not only oxygen but also molecules of ozone (at low humidity) are used, and also (with the growth the water pressure part) oxygencontained radicals HO^\bullet , HO_2^\bullet , RO^\bullet , RO_2^\bullet ;

- molecules of reagent under action of high tension, stream of surplus electrons, ultraviolet irradiation, e.t.c., grow into the energetically-excited atoms, ions or ion-radicals;

- oxidation of such reagents by oxygen, ozone and radicals flow spontaneously or at the minimum of the energy charges;

- compensation of energetic thermal charges is possible due to the rise of temperature of the system in the area of discharge; it means using without bulky heat-exchange vehicles and caldrons;

- influencing of frequency of discharge, optimization of strimmers working, influence of temperature on a chemical reaction yield will be determined for every system experimentally.

Results of researches. The experiments on optimization of hard fuel burning (anthracite coal) were conducted on setting which consists: from a combustion chamber with the arc device; thermostat; source of energy and compressor. The arc device is the complete set of the reticulated electrodes with an inflicted on them catalyst. Electrodes are placed in the ceramic tube of combustion chamber. A combustion chamber is placed in an electro-thermostat which a coal inflames by. Air

which before contiguity with a coal passed through electrodes was given from below in a combustion chamber.

As you can see from these dependences, at incineration of coal with a discharge there is the speed-up heating of water, that testifies to the selection of greater quantity of heat, than at single experience. On the resulted curves three regions are visible: region of establishment of even process of burning (beginning of curves from 0 to 2 minutes), region of the even burning of coal (rectilinearly area in sredine of curve from 2 to 16 minutes) and region of fading of process of burning (after a 16 minute). For computation the power of coal combustion and efficiency in the described plant it was taken the area of the even burning.

Researches were conducted with a coal the particles which had a size about 0,25-2 to mm. In a combustion chamber loaded a 1 kg of coal which ignited by an electrothermostat. After the self-ignition the igniter was disconnected. The output of heat was determined on heating of permanent quantity of water. Measuring of temperature of water produced in every 2 minutes, time of ending of coal burning was determined on $\Delta t=0$.

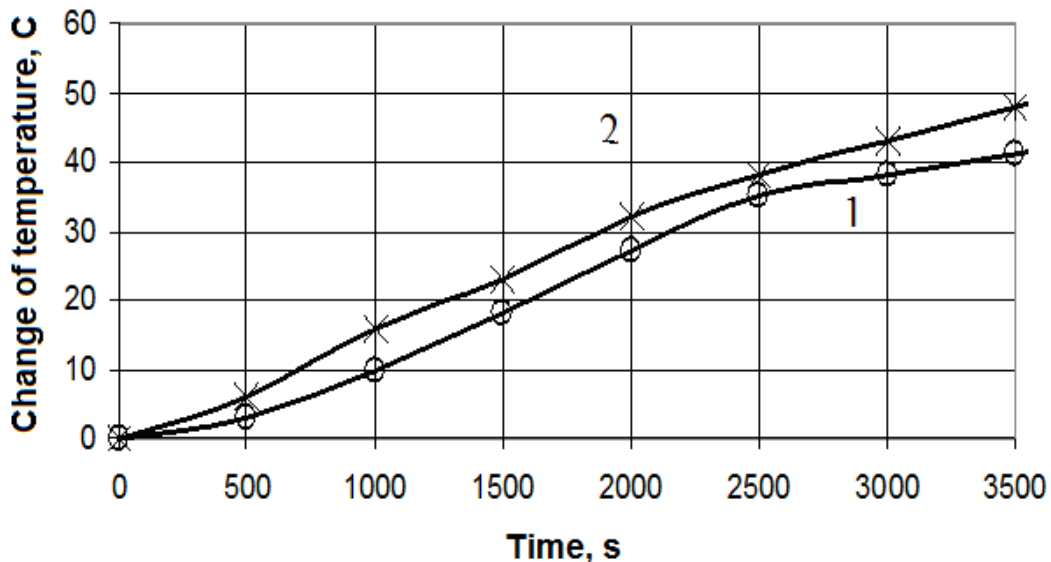

Figure 1 Dependence of temperature from time, by burning coal
1 - without processing, 2 - with processing.

At by the use as a fuel the electrocatalysis of process burning of coal was the considerable economy of fuel 10-15%.

The degree of coal burning down during conducting of both experiments is definite. For this purpose was definite ashity of coal and degree of burning down of coal at burning without arc and with arc. The degree of coal burning down at single experience makes approximately 72 % (that approximately corresponds to the caldrons having of heating with a whole grate); the degree of coal burning down at the using arc arrives at 89 %. The degree of increase of burning down made on the average 17,45 %.

Similar results were obtained by burning wood and pellets.

In Fig. 2-3 show the some results of the electrocatalytic wood incineration.

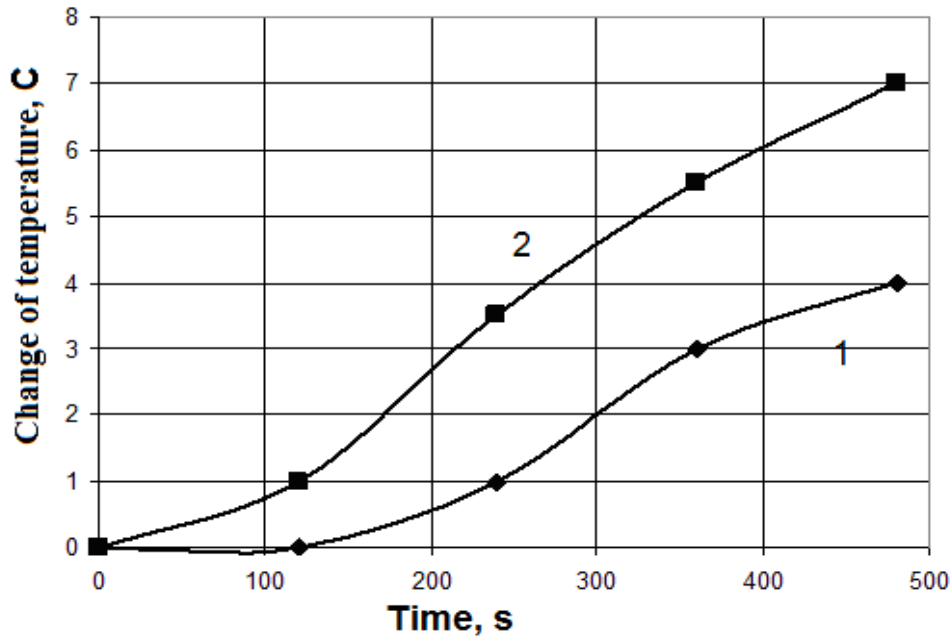

Figure 2 Dependence of temperature from time, by burning birch
1 - without processing, 2 - with processing

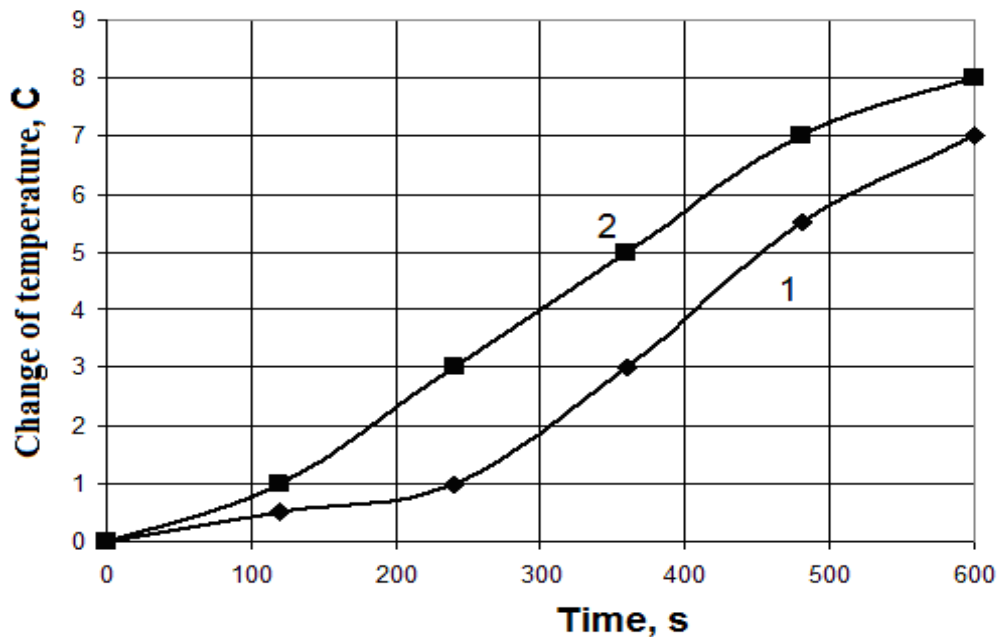

Figure 3 Dependence of temperature from time, by burning pine
1 - without processing, 2 - with processing

So by using the electrocatalysis for incineration of wood, namely pine and birch, maximum temperature difference between the simple incineration and incineration with processing is achieved:

For birch at a voltage of 3,5 - 5 kV can be up to 2,5-3 °C (that represents an increase of heating value at 71-75%), at lowest voltages, the difference of temperatures is much smaller, and there is 1.5 °C (increase of heating value at 27%). For voltages over 5 kV

there is a gradual decrease of the difference of the temperature and it does not exceed 1-1.5 °C (increase of heating value at 15-20%);

For pine at a voltage of 3.1 – 3.5 kV can be up to 1-1.5 °C (that represents an increase of heating value at 14-21%). For voltages over 3.5 kV there is a gradual decrease of the difference of the temperature and it does not exceed 0.5 °C (increase of heating value at 7%).

The greatest energy effect is achieved at a voltage of 3 to 5 kV for both types of wood. When the voltage is higher, the energy effect is lower.

Analyzing the percentage of energy used, for electrocatalysis, from the amount of energy that can be produced, by the combustion of 1 ton of wood, with the voltages, 3-3.5 kV, percentage is the lowest, and it does not exceed the 2-2.3%. At higher voltages, the percentage is growing, and at voltages 7.8 kV it exceeds 4%. But with all different voltages, despite the decrease of the energy effect, this percentage does not exceed the amount of excess energy, which stood out, with using electrocatalysis.

The combustion of pellets, achieved the following results (see Fig. 4-5).

The maximum, of temperature difference between the simple incineration and incineration with processing, is achieved at a voltage 5 kV, and reaches up to 4 °C. At lower voltages (3-4 kV), this difference is less. At a voltage 4 kV, the difference is 2 °C. For voltages over 5 kV, energy effect is reduced to 2 °C, and it keeps at this level.

The highest energy effect just like for wood is achieved at a voltage of 3 to 5 kV. For these voltages, percentage of energy, used on the process electrocatalysis is not exceeding 1.5%. When the voltage is higher, the energy effect is lower.

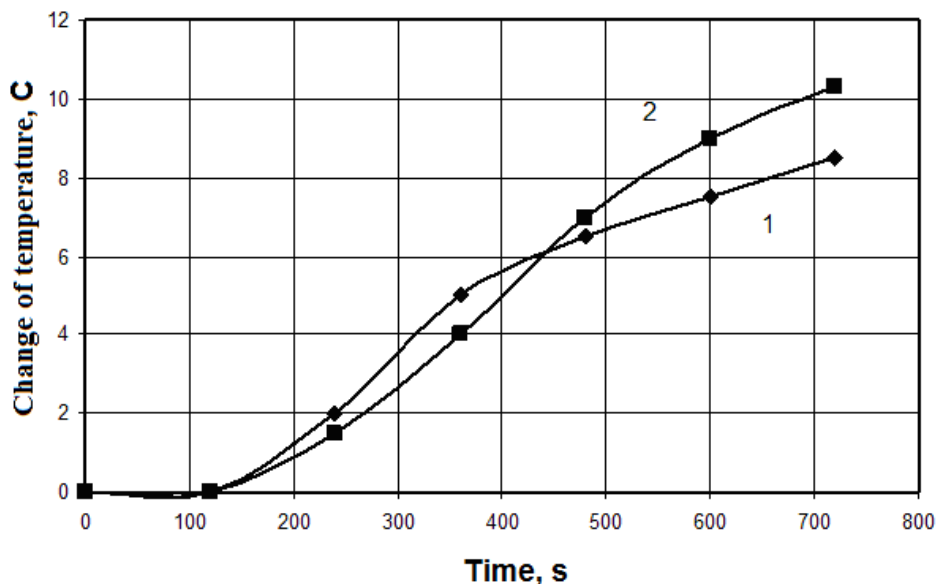

Figure 4 Dependence of temperature from time,(with the voltage 4 kV) by burning pellets
1 - without processing, 2 - with processing

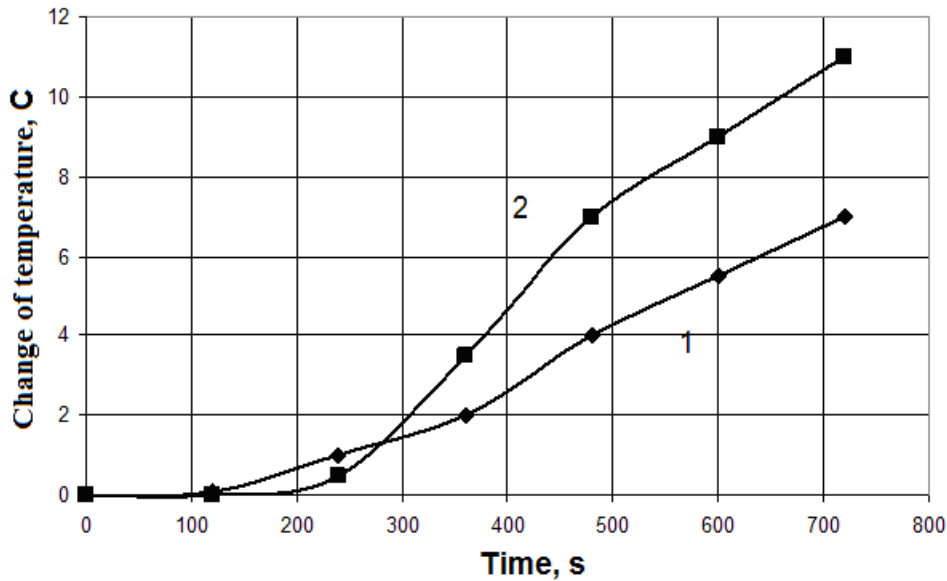

Figure 5 Dependence of temperature from time,(with the voltage 5 kV) by burning pellets
1 - without processing, 2 - with processing

The effect of low-temperature plasma on emissions into the atmosphere during the combustion of coal was researched. The formation of nitric oxide (II) and carbon monoxide (II) as the most common and one of the most toxic substances released into the environment was studied. The research results are given in table. 3.

Table 1
Reduction emissions into the atmosphere

Voltage, kV	Nitric oxide (II)			Carbon oxide (II)		
	C_n , mg/M ³	C_k , mg/M ³	X, %	C_n mg/M ³	C_k , mg/M ³	X, %
3	60	30	50	280	180	35,7
4	60	12	80	280	135	51,78
5	60	27	55	280	145	48,2
6	60	38	36,7	280	160	42,9
7	60	40	33,3	280	190	32,14
8	60	33	45	280	70	75

Note: Without processing- C_n , With processing C_k , Reduction concentration - X

As can be seen from table. 3 the largest reduction in air emissions is observed at a voltage of 4 kV, when the reduction in the concentration of nitric oxide (II) reaches 80%, and carbon oxide (II), at the same voltage, almost 52%. At the same stress, the residual carbon content in the slag is also the lowest. At higher voltages, the reduction in nitrogen and carbon monoxide emissions is smaller.

In this case, we greatly reduce emissions into the atmosphere. Thus, from coal combustion is achieved emission reductions NO_x up to 80%, CO up to 52%. When wood combustion is achieved emission reductions NO_x up to 49%, CO up to 33%.

Conclusion. At by the use as a fuel the electrocatalysis of process burning of hard fuel was the considerable economy of fuel: from coal combustion 10-15%, wood combustion – 71-75 %. In this case, we greatly reduce emissions into the atmosphere.

References:

1. Stolyarenko H., Martsinyshyn U., Viazovik V. The alternative burning of hydrocarbon / Contributed Papes Internetal Workshop «Nonequilibrium Processes In Combustion And Plasma Based Technologies», 2008. P. 84-89
2. Viazovik V., Stolyarenko H., Vodianik O. The alternative burning of coal/ Nauka i studia, Chemia Polska. pp. 110-115, 2011.
3. Viazovik V.N., Yarovoi R.V., Stolyarenko G.S. Burning of coal and wood using electrocatalysis / Modernni vymozenosti vedy. Chemie a chemicka technologie., Dil 65, pp.67-71, 2013

DIFFUSION SATURATION OF STEEL SURFACES WITH POLYMERS

Zhiguts Yuriy,
professor, doctor of technical sciences, head of the department
Uzhhorod National University

Kuchinka Catalin,
associate professor, candidate of physical and mathematical sciences, head of the
department,
Transcarpathian Hungarian Institute named Ferenc Rakotsi II

Legeta Yaroslav,
Senior Lecturer,
Uzhhorod National University

Introduction The development of modern technology requires the creation of new materials to ensure reliable operation of machine parts and tools in various conditions. In solving this problem, considerable attention should be paid to the introduction of effective methods of chemical-thermal treatment into production. The synthesis of termite materials, given the advantages of the technology, is booming. At the same time, the use of diffusion coatings in various industries solves a number of important national economic problems, the relevance of which is confirmed by the increasing attention both in Ukraine and abroad. The solution of these tasks is carried out as a result of the development of fundamentally new highly efficient diffusion saturation technologies. The wide possibilities for this are revealed by the use of diffusion coatings of termite alloys with a complex of elements. Complex diffusion coatings have high strength, viscosity, heat resistance, corrosion resistance, wear resistance, that is, they provide high operational properties of the machined parts.

Therefore, the creation of new highly efficient saturating media for complex saturation, which allows obtaining coatings with special properties and contributing to the intensification of the diffusion processing process, is an urgent task [1]. Analysis of patent and literature data has shown the promise of using compounds of organic nature, in particular polymers, to intensify the processes of carburizing termite alloys [2-5]. In addition, such coatings can be used in the manufacture of tools for processing leather, wood, plastic, etc.

Materials and methods of experimental research. The studies were carried out on samples of “CT 4” carbon termite steels and on “P18” alloyed termite high-speed steel. Diffusion saturation of the samples was carried out by heating with industrial high frequency currents and electrical resistance at a speed of 230-650 K/s. The structure and phase composition of the diffusion layers were studied using metallographic, x-ray phase, and X-ray microanalysis. Metallographic studies were

performed using an “MIM-7” optical microscope, X-ray diffraction analysis and X-ray microanalysis was performed using a scanning electron microscope.

Experimental studies began with the selection of the optimal components for the carburizing process of termite steels.

The selection of effective organic media was carried out on the basis of a comparison of the thermodynamic factors of the decay of molecules. Carbone organic compounds were analyzed by the temperature and energy of breaking the chemical bonds of the different functional groups and used components of media for carburizing.

The analysis showed that organic compounds with low bond breaking energies up to 300 kJ/mol compounds during heating to saturation temperatures of 670-1410 K (optimal temperature for nitrogen diffusion in α , γ -phases of iron) decompose with the formation of a weakly active molecular nitrogen, which has not been used as an effective medium for saturation, due to the high dissociation energy of its molecules.

The high saturating ability of polymers is explained by the peculiarities of their decomposition under the influence of a number of factors: high temperatures, high-speed heating, and the electromagnetic field as a result of thermal and electrochemical reduction degradation, which proceed with the formation of low molecular weight volatile products on the surface of termite steel that can actively adsorb and diffuse deep into the alloy.

The results of the study of the temperature-time parameters of the saturation process showed that, depending on the temperature and processing time, the structure and properties of the carbonized layer vary over a wide range. At low temperatures 755-930 K is mainly the saturation of steel with nitrogen, when 1100-1150 K – nitrogen and carbon and 1150-1350 K – carbon. For example, the phase composition of samples of steel “P18” treated at 1250 K, regardless of the time of saturation, consists mainly of solid solution of nitrogen and carbon in γ -iron solid solution on the basis of nitride Fe_3N .

Carburizing in the composition based on urea-formaldehyde resin can significantly increase the hardness of steel, for example, for low-carbon “CT 4” – 4,6 GPa, for alloyed “P18” – 13,5 GPa.

Tests of steel samples “P18” after carburizing in urea-formaldehyde resin (1250 K for 3-3,5 minutes) under sliding friction conditions showed an increase in wear resistance by 3,5 times compared to untreated samples. The values of impact strength, strength indicators of samples “CT 4” after processing differs little from those for samples after carburizing, which allows us to recommend the developed compositions for industrial use. The technological scheme of industrial use of the developed compounds is proposed.

Thus, the results of the studies showed the feasibility and prospects of the implementation of processes of diffusion saturation of the termite steel in polymer-containing media, making it possible to develop technological compositions and technology of steel carburizing processes.

Conclusions. Resin-based polymer-containing compositions have been developed that provide high rates of diffusion saturation processes for termite alloys. These compositions can increase the rate of carburization up to 15-20 times in comparison

with commonly used industrial environments. At the same time, high-quality diffusion layers with a high hardness of 6000-13500 MPa are formed, allowing a 2-3 times increase in the wear resistance of the machined parts.

The activating effect of polymers in the processes of diffusion saturation of steels is caused by the formation in the treatment zone of a high concentration of active low molecular weight products, various radicals of the pyro-polymer residue capable of interacting with the metal surface and diffusing deep into the alloy. These compositions are highly adaptable, which is explained by good adhesion to a metal surface, and the absence of corrosive effects on the materials of workpieces and equipment.

References:

1. Жигуц Ю.Ю., Лазар В.Ф. Технології отримання та особливості сплавів синтезованих комбінованими процесами // Ужгород: Видавництво «Інвазор», 2014. – 388 с.
2. Жигуц Ю.Ю., Лазар В.Ф., Хом'як Б.Я. Перспективні технології засновані на комбінованих процесах // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Журнал наукових праць. – № 22 (17). Мукачево. 2017. – С. 29 - 40.
3. Opachko I.I., Zhiguts Yu. Yu., Opachko M.V. Specific Features of Spraying of the Films by Plasma Components Created by Nanosecond Laser Pulses // Materials Science, 2022, 57 (4), pp. 588-594.
4. Zhiguts Yu. Yu., Vivtharskuj O. V. Using SHS for synthesis of nanostructures in hard alloys and karbidostal's // Clusters and nanostructured materials (CNM-4'2015) Комплексне забезпечення якості технологічних процесів та систем: 4 international meeting, 12-16 October 2015.: materials conf. – Uzhorod: Ukraine, 2015. – С. 141.
5. Zhiguts Yu. Development of SHS technology / Yu.Zhiguts, Ya. Legeta, Yu.Golovka // Prospects of world science –2019: XV intern. scientific and practical conf., 30 July 2019 - 7 August 2019: Materials of the conf. – Sheffield: Science and education LTD, 2019. – № 8. – P. 61 - 63.

МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЕЛЕКТРОШЛАКОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИГОТОВЛЕННІ ВИЛИВОК ІЗ ЧОРНИХ ТА КОЛЬОРОВИХ МЕТАЛІВ

Захаров Андрій Вадимович

аспірант

Державний біотехнологічний університет. Харків. Україна

Рибалко Іван Миколайович

д.т.н. доцент

Державний біотехнологічний університет. Харків. Україна

Сайчук Олександр Васильович

д.т.н. професор

Харківський державний професійно-педагогічний фаховий коледж імені В. І.
Вернадського, м. Харків, Україна

Анотація: *Електрошлакові технології забезпечують високу якість литого металу за рахунок ефективної обробки розплаву, що рафінує, під шаром спеціальних флюсів. Електрошлакові технології розроблені співробітниками ІЕС ім. Є. О. Потона України понад 40 років тому, удосконалюються і зараз. Важливою ланкою електрошлакових технологій, що забезпечують їх ефективність, є флюс, що рафінує.*

Створити універсальний флюс, що має необхідний комплекс властивостей і показників, завдання дуже складне. Рафінуючі флюси, що використовуються в даний час в електрошлакових технологіях, є переважно одно- і багатокомпонентні композиції, що складаються з галогенних і оксидних сполук. Розроблено дуже велику кількість різних складів рафінуючих флюсів стосовно конкретних металів та сплавів. Основою більшості рафінуючих флюсів є фторид кальцію CaF_2 .

Ключові слова: *технології ЕШН, флюси, кольорові та чорні метали, екологічна безпека.*

Флюси для ЕШН мають високу рафінуючу здатність, а також комплекс фізико-хімічних властивостей, що забезпечують стабільне протікання електрошлакового процесу і високу якість металу, що виплавляється. Однак ці флюси, що рафінують, мають серйозний недолік, тому що не забезпечують екологічну безпеку електрошлакових технологій. Навіть при ефективній витяжній вентиляції та системі газоочищення є небезпека здоров'ю плавильника,

який працює на установках електрошлакового переплаву. Це пов'язано з витіканням дуже отруйних фторидних сполук у процесі ведення плавок.

Навіть при використанні добре прожареного флюсу відбувається взаємодія фториду кальцію з парами води, що є в повітрі, з витіканням летючого фтористого водню HF, який становить серйозну небезпеку для здоров'я людини. У табл. 1 і 2 наведені склади основних рафінуючих флюсів, що використовуються в даний час при електрошлаковій переробці металовідходів зі сталей та мідних сплавів. Як очевидно з даних таблиць, зміст фторидних сполук коливається у досить широких межах.

Таблиця 1. Флюси для електрошлакової переробки сталей

Марка флюсу	Розрахунковий склад шихти, мас. %							
	CaF ₂	Al ₂ O ₃	CaO	MgO	BaO	TiO ₂	ZrO ₂	NaF
АНФ-1П	100	-	-	-	-	-	-	-
АНФ-5	80	-	-	-	-	-	-	20
АНФ-6	70	30	-	-	-	-	-	-
АНФ-7	80	-	20	-	-	-	-	-
АНФ-8	60	20	20	-	-	-	-	-
АНФ-9	80	-	-	20	-	-	-	-
АНФ-19	80	-	-	-	-	-	20	-
АНФ-20	80	-	-	-	20	-	-	-
АНФ-21	50	25	-	8	-	25	-	-
АН-29	-	55	45	-	-	-	-	-
АН-291	18	40	25	17	-	-	-	-
АН-292	-	60	35	5	-	-	-	-
АН-295	13	53	18	6	-	-	-	-

Таблиця 2. Склад рафінуючих флюсів для переплаву сплавів на основі міді

Марка флюсу	Розрахунковий склад шихти, мас.%								
	NaCl	BaCl ₂	CaF ₂	MgF ₂	BaF ₂	NaF	Na ₃ AlF ₆	YF ₃	CaO
-	-	-	80	20	-	-	-	-	-
-	-	-	15	15	70	-	-	-	-
АНФ-5	-	-	80	-	-	20	-	-	-
АН-АІ	10-40	-	-	-	-	30	30	-	-
АН-МІ	-	-	-	55	5	40	-	-	-
АН-МЗ	-	20	80	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	65-75	-	25-35
-	-	-	15-20	-	-	7-12	50-55	5	10

Відомі безфторидні рафінуючі флюси АН-29 (55% оксиду алюмінію + 45% оксиду кальцію) і АН-292 (60% оксиду алюмінію + 35% оксиду кальцію + 5% оксиду магнію) які мають серйозні недоліки, пов'язані з високою температурою

плавлення і розплавленого шлаку, що створює певні труднощі під час проведення електрошлакового процесу. У зв'язку з цим були проведені роботи зі створення екологічно чистих флюсів, що рафінують, для електрошлакової переробки металовідходів зі сталей та мідних сплавів. Також були досліджені багатокомпонентні композиції $\text{CaF}_2\text{-CaCl}_2\text{-Ca}_2\text{-NaCl-CaO-Al}_2\text{O}_3\text{-MgO-SiO}_2$ [1]. Розрахунки ізобарного потенціалу ΔG можливих реакцій між компонентами флюсу, що рафінує, при його переплаві проводили за методом Володимирова. Результати розрахунків наведено у табл. 3, 4 та на рис. 1, 2.

Для проведення розрахунків було розроблено спеціальну програму.

Таблиця 3. Рівняння хімічних реакцій між компонентами флюсу, що не містять води

Номер реакції	Рівняння хімічної реакції
1	$\text{CaO} + 2\text{NaCl} \rightarrow \text{CaCl}_2 + \text{Na}_2\text{O}$
2	$\text{CaO} + \text{BaCl}_2 \rightarrow \text{CaCl}_2 + \text{BaO}$
3	$\text{Al}_2\text{O}_3 + 3\text{CaCl}_2 \rightarrow 2\text{AlCl}_3 + 3\text{CaO}$
4	$\text{Al}_2\text{O}_3 + 3\text{BaCl}_2 \rightarrow 2\text{AlCl}_3 + 3\text{BaO}$
5	$\text{Al}_2\text{O}_3 + 6\text{NaCl} \rightarrow 2\text{NaCl}_3 + 3\text{Na}_2\text{O}$
6	$\text{Na}_2\text{O} + \text{SiO}_2 \rightarrow \text{Na}_2\text{OSiO}_2$
7	$\text{Na}_2\text{O} + 2\text{SiO}_2 \rightarrow \text{Na}_2\text{O} \cdot 2\text{SiO}_2$
8	$\text{SiO}_2 + 2\text{CaCl}_2 \rightarrow \text{SiCl}_4 + 2\text{CaO}$
9	$\text{SiO}_2 + 2\text{BaCl}_2 \rightarrow \text{SiCl}_4 + 2\text{BaO}$
10	$\text{SiO}_2 + 4\text{NaCl} \rightarrow \text{SiCl}_4 + 2\text{Na}_2\text{O}$
11	$\text{MgO} + \text{BaCl}_2 \rightarrow \text{MgCl}_2 + \text{BaO}$
12	$\text{MgO} + 2\text{NaCl} \rightarrow \text{MgCl}_2 + \text{Na}_2\text{O}$
13	$\text{MgO} + \text{CaCl}_2 \rightarrow \text{MgCl}_2 + \text{CaO}$
14	$\text{MgO} + \text{SiO}_2 \rightarrow \text{MgO} \cdot \text{SiO}_2$
15	$\text{CaF}_2 + \text{MgO} \rightarrow \text{CaO} + \text{MgF}_2$
16	$2\text{CaF}_2 + \text{SiO}_2 \rightarrow 2\text{CaO} + \text{SiF}_4$

Таблиця 4. Рівняння хімічних реакцій між компонентами флюсу, що містять воду

Номер реакції	Рівняння хімічної реакції
1	$\text{CaF}_2 + \text{CaCl}_2 + 2\text{H}_2\text{O} \rightarrow 2\text{HCl} + 2\text{CaO} + 2\text{HF}$
2	$2\text{CaF}_2 + \text{SiO}_2 + 2\text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{CaSiO}_3 + \text{CaO} + 4\text{HF}$
3	$2\text{NaCl} + \text{SiO}_2 + 2\text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{Na}_2\text{SiO}_3 + 2\text{HCl}$
4	$\text{BaCl}_2 + \text{H}_2\text{O} \rightarrow 2\text{HCl} + \text{BaO}$
5	$\text{CaCl}_2 + \text{H}_2\text{O} \rightarrow 2\text{HCl} + \text{CaO}$
6	$2\text{CaF}_2 + 2\text{SiO}_2 + 4\text{NaCl} \rightarrow \text{SiCl}_4 + \text{SiF}_4 + 2\text{CaO} + 2\text{Na}_2\text{O}$
7	$2\text{BaCl}_2 + \text{SiO}_2 + 2\text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{BaO} + 4\text{HCl} + \text{BaSiO}_3$
8	$4\text{CaCl}_2 + \text{SiO}_2 + 2\text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{SiCl}_4 + 4\text{CaO} + 4\text{HCl}$

Встановлено, що в безфторидних системах (табл. 3, рис. 2) витікання летючих компонентів (AlCl_3) спостерігається між Al_2O_3 і NaCl (реакція 5), решта

реакцій 2, 6 і 7 протікають без виділення летких компонентів. Крім того, виділення летких отруйних сполук SiCl_4 , SiF_4 термодинамічно малоімовірно (реакції 8, 9, 10, 16) без присутності води у складі рафінуючого флюсу.

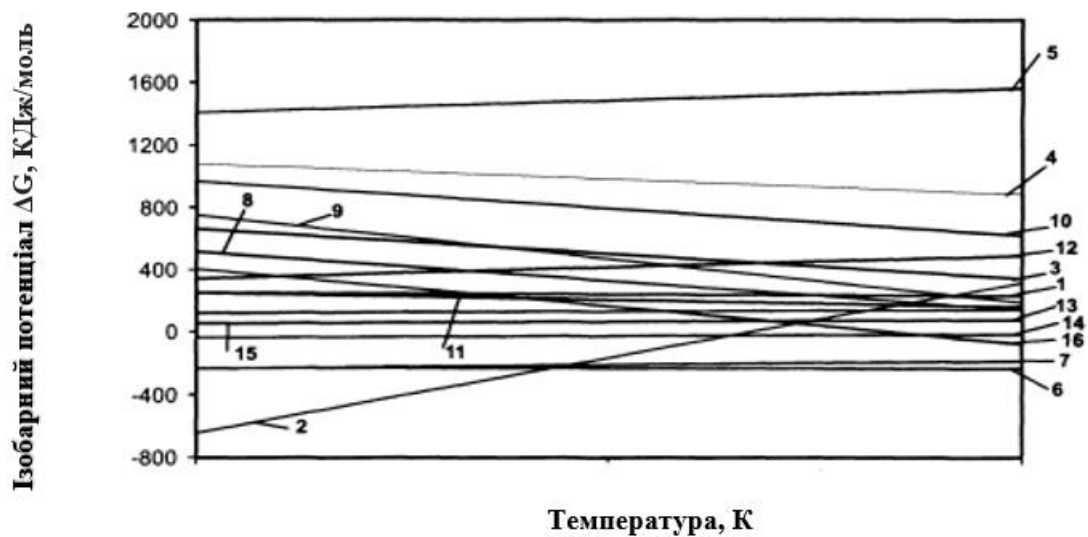

Рис. 1. Зміна ізобарного потенціалу реакцій між компонентами рафінуючого флюсу у процесі його переплаву: номери кривих відповідають номерам реакцій, наведених у табл. 3

Присутність води у складі рафінуючого флюсу або висока концентрація парів води в зоні плавки призводить до перебігу реакцій з виділенням летких сполук HF та HCl (табл. 4, рис. 2), які становлять небезпеку для здоров'я людини. Слід зазначити, що з участю води можливе утворення одночасно хлористого водню HCl і чотирьох-хлористого кремнію SiCl_4 , дуже отруйною сполукою [2].

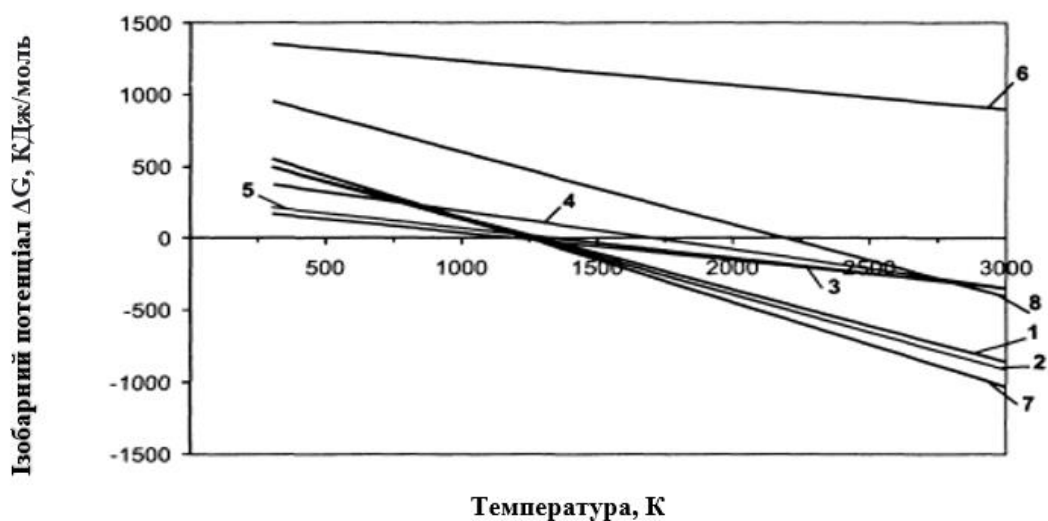

Рис. 2. Зміна ізобарного потенціалу реакцій між компонентами рафінуючого флюсу, що містить воду в процесі його переплаву: номери кривих відповідають номерам реакцій, наведеним у табл. 4

Гранично допустимий вміст вільного хлору в повітрі 0,001 мг/л, тому не тільки фтор- і хлор-вмісних сполук в процесі переплаву рафінуючого флюсу може створити передумови для погіршення екологічної безпеки при здійсненні електрошлакових технологій.

Результат аналізу можливості протікання реакції в процесі переплаву рафінуючого флюсу при електрошлаковій наплавці виробів з мідних сплавів (рис.1) показує, що при відсутності води в флюсі, що рафінує, а також парів води в пічному просторі протікання реакцій з витіканням летких сполук фтору і хлору навіть за високих температур понад 1000 К.

Висновки

Дослідження хімічного та фазового складу переплавленого шлаку, що містить воду, підтверджує результати термодинамічних розрахунків. Встановлено, що чим вище вміст води в флюсі, що рафінує, тим нижче вміст фторидних і хлоридних сполук у переплавленому флюсі, що свідчить про інтенсивне виділення фтористого і хлористого водню в атмосферу. На підставі проведених досліджень було розроблено шляхи підвищення екологічної безпеки електрошлакових технологій, що використовуються при виготовленні виробів із чорних та кольорових металів:

1. Електрошлакові установки повинні бути обладнані ефективною системою газоочищення та витяжної вентиляції, а також встановлені у приміщеннях з мінімально можливим вмістом парів води в атмосфері.

2. Використовувати низькофторидні та безфторидні рафінуючі флюси. Особливу увагу приділяти ретельному прожарюванню флюсу перед його використанням. Зберігати флюс тільки в герметичній упаковці або тарі, так як наявність у флюсі, що рафінує, вологи приводить до виділення летких і отруйних сполук фтору і хлору.

3. При використанні хлорвмісних рафінуючих флюсів необхідно в плавильному тиглі електрощлакової установки застосовувати хромомагнетитову футеровку. Застосування шамотного футерування призводить до її роз'їдання з виділенням летких кремній-хлоридних сполук.

4. Для переробки металовідходів (стружка) мідних сплавів на електрошлакових установках рекомендується використання спеціальних легкоплавких низькофторидних рафінуючих флюсів, що містять менше 5% CaF_2 та забезпечують мінімальний викид в атмосферу шкідливих для здоров'я людини сполук.

5. Необхідно суворо дотримуватись вимог інструкцій з охорони праці та техніки безпеки, а також технологічної дисципліни. Дотримання зазначених вище вимог дозволить значною мірою знизити екологічні проблеми, пов'язані з використанням електрошлакових технологій при переробці металовідходів із

чорних та кольорових металів. Висока якість металів має поєднуватися з їхньою високою екологічною безпекою.

Список літератури

1. Сайчук О.В. Електрошлакове наплавлення на постійному струмі в струмопідвідному кристалізаторі електродом великого перерізу. / О.В. Сайчук, І.М. Рибалко, А.В. Захаров // Scientific Collection «InterConf», (127): with the Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference «Modern Directions and Movements in Science» (October 6-8, 2022; Luxembourg, Grand Duchy of Luxembourg) by the SPC «InterConf». Progress Publishers, 2022. – С. 229-237.

2. Електрошлакова наплавка поверхонь виробів композиційним зносостійким сплавом / І.М. Рибалко, О.В. Сайчук, А.В. Захаров, О.М. Потоскаєв // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Механізація та автоматизація виробничих процесів». – Суми: Видавничий дім «Гельветика», 2022. – Випуск 2 (48). – С. 61-65.

ДОСЛІДЖЕННЯ ТА РОЗРОБКА КОНСТРУКЦІЙ З'ЄДНАННЯ КАНАТНО-ПРОФІЛЬНИХ ПРОВІДНИКІВ МІЖ СОБОЮ

Рубель Андрій Олександрович,
Ph.D. (Tech.), головний енергетик,
ДП «ОК «Укрвуглереструктуризація», м. Київ

Кураєва Альона Вікторівна,
магістр,
ООО «Пфайзер Україна», м. Київ

Вертикальні стовбури гірничих підприємств, які видобувають корисні копалини у підземний спосіб, є головними транспортними артеріями шахти, за допомогою яких до підземних виробок відбувається: -доставка та видача матеріалів; - вантажопотік корисних копалин; - транспорт людей; - провітрювання; -відкачування на поверхню води; - зв'язок; - електропостачання; - інше.

Армування стовбура почали застосовувати у 18-му сторіччі в Німеччині, стовбур кріпили деревом, а в якості напрямних провідників та горизонтальних розстрілів використовували дерево (модрину, дуб, бук, та інші тверді породи дерева), такий вид армування отримав назву «жорстке армування». Надалі дерево замінили на метал, де у якості провідників стали використовувати – рейки та коробчастий профіль, а у якості розстрілів- двотавровий та коробчастий профіль, а в деяких випадках (у зумпфі) у якості розстрілів використовують балки зі бетону.

Також у якості напрямних руху підйомних посудин використовували сталеві канати відкритої та закритої конструкції – такий вид армування отримав назву «гнучке армування».

У теперішній час крім жорсткого та гнучкого армування з'явилися інші види армування: - безрозстрільне, та канатно-профільне армування.

Жорстке армування має наступні недоліки:

- значні динамічні навантаження в системі «посудина-армування», що виникають під час руху посудин у викривлених провідниках стовбура;
- значний обсяг робіт із закладенням розстрілів у кріплення стовбура;
- високий аеродинамічний опір перерізу стовбура, який збільшується зі зростанням глибини стовбурів;
- складність при спуску негабаритів у шахту через завантаженість перерізу стовбура;
- високу металомісткість, яка збільшується з ростом глибини стовбурів;
- високу трудомісткість виготовлення, монтажу та обслуговування елементів армування.

Основними елементами гнучкого армування є: - причіпні пристрої для кріплення канатних провідників; -кріплення натяжних вантажів; - натяжні вантажі; - канатні провідники; - відбійні канати; - жорсткі провідники на проміжних горизонтах та у копрі стовбура, - та інше.

Гнучке армування має наступні недоліки:

- поперечний переріз стовбура на 600-1000 мм більше, ніж для тих же параметрів підйому для жорсткого армування;
- короткий термін служби канатних провідників (4 роки), потім обстеження та продовження терміну служби (виконувати кожен рік);
- високу вартість канатів закритої конструкції;
- горизонтальний рух посудин під дією сил кручення, що виникають при розтягуванні головних канатів, аеродинамічних сил;
- неможливість ремонту окремої частини провідника, лише заміна канатного провідника повністю;
- велику кількість провідникових та відбійних канатів у стовбурі;
- необхідність мати значну глибину зумпфу для розташування в ньому натяжних вантажів та обладнання для обслуговування сходів, тощо;
- складне обслуговування причіпних пристроїв у зумпфі через обводнення стовбура;
- необхідність жорсткого армування на проміжних горизонтах та в копрі стовбуру;
- зупинки для заміни та обслуговування канатних провідників стовбура.

Канатно-профільне армування [6, 7], у порівнянні із існуючими типами армування (жорстке, гнучке, безрозстрільне), має цілу низку переваг і дозволяє уникнути багатьох із наведених вище недоліків різних типів армування стовбура.

Конструкція ярусу, складається із консольно-демпфіруючих розстрілів (далі – КДР, або розстріл) і гнучко закріплених до них канатно-профільних провідників (далі – КПП, або провідник), при цьому яруси розташовуються з кроком 60м по глибині стовбуру (крім ділянці зустрічі посудин) і не перекривають перетин стовбуру [1-6].

КПП, які розташовані всередині перетину стовбуру між посудинами, не мають кріплення до КДР, і часто розташовані один проти одного на відстані 200-350мм, при цьому провідники під власною вагою, вагою натяжних пристроїв, та з інших причин рухаються вгору-вниз.

Завданням дослідження є розробка конструкцій з'єднання суміжних провідників, які дозволяють їм вільно рухатися вгору-вниз, але не дозволяють обертатися КПП навколо своєї всі та встановлюється у місці зустрічі посудин у середині стовбуру.

Висновки.

Досліджено різні конструкції з'єднання суміжних КПП між собою у середині стовбуру в місці зустрічі посудин, та вибрано найбільш ефективні, що дозволяє:

- знизити кількість провідників та розстрілів, розташованих по глибині стовбура;

- знизити металоємність армування стовбура;
- знизити рівень динамічної завантаженості системи «посудина-армування»;
- збільшити термін служби армування за рахунок зниження горизонтальних коливань провідників;
- знизити габарити перерізу стовбура за рахунок використання більш раціональних схем армування стовбура, у порівнянні із гнучким армуванням;
- знизити кількість та довжину розстрілів у ярусі;
- знизити аеродинамічний опір стовбура за рахунок застосування більш раціональних схем армування;
- збільшити жорсткість канатно-профільних провідників у 2-4 рази за рахунок застосування раціональних конструкцій з'єднання, які встановлюються між провідниками з певним кроком по глибині стовбуру;
- підвищити рівень безпечної експлуатації обладнання стовбура та підйомного комплексу;
- знизити експлуатаційні витрати на ремонт та обслуговування армування;
- інше.

З появою канатно-профільних провідників, з'єднаних між собою спеціальними конструкціями з певним кроком з'являються нові, більш компактні та раціональні схеми ярусів армування вертикального стовбура, це дозволяє значно збільшити ефективність та безпеку роботи вертикальних стовбурів шахтних підйомних комплексів, у відповідності з усіма вимогами «Правил безпеки у вугільних шахтах: НПАОП 10.0-1.01-10.» та всіма іншими правилами та вимогами України [1-15].

References:

1. «Нормы безопасности на проектирование и эксплуатацию канатных проводников многоканатных подъемных установок», утвержденных Минуглепромом СССР 09.08.89 и Госгортехнадзором СССР 22.02.82 и «Нормы безопасности на проектирование и эксплуатацию канатных проводников одноканатных подъемных установок» утвержденных Минуглепромом СССР 09.08.89 и Госгортехнадзором СССР 22.02.82, Макеевка - Донбасс: МакНИИ, 1982.
2. Методика расчета жестких армировок вертикальных стволов шахт, – НИИГМ им. М.М. Федорова. – Донецк, 1985 г.
3. Правила безпеки у вугільних шахтах: НПАОП 10.0-1.01-10. - [Дійсні від 22.03.2010]. – Офіційне видання. – Київ: Основа, 2010. – 430с. – (Нормативний документ Мінвуглепрому України. Стандарт).
4. Волошин А.И. Армировки вертикальных стволов и методы их совершенствования / Волошин А.И., Рубель А.А., Рубель А.В. // Геотехническая механика: Межвед. сб. науч. трудов / Ин-т геотехнической механики им. Н.С. Полякова НАН Украины.–Днепропет-ровск, 2016.–Вып.126.– С. 137-145.

5. Волошин А.И. Консольно-демпфирующие расстрелы армировки вертикальных шахтных стволов / Волошин А.И., Рубель А.А., Рубель А.В. // Геотехническая механика: Межвед. сб. науч. трудов / Ин-т геотехнической механики им. Н.С. Полякова НАН Украины.–Днепропет-ровск, 2016.–Вып.127.– С. 89-98.

6. Рубель А.А. Исследование существующих конструкций ярусов армировки вертикальных стволов и разработка схем ярусов с канатно-профильными проводниками / Рубель А.А. // Геотехнічна механіка: Міжвідомчий збірник наукових праць. – Днепр, 2017, - Вып. 134 – С. 211-227.

7. Рубель А.А. Исследования влияние аэродинамических сил на конструкции сосудов при движении их по глубине стовбура / Рубель А.А., Рубель А.В., Жалилов А.Ш. // Геотехническая механика: Межвед. сб. науч. трудов / Ин-т геотехнической механики им. Н.С. Полякова НАН Украины.– Днепр, 2017.– Вып.135.– С. 266-274.

8. Рубель А.А. Исследование аэродинамического сопротивления различных типов конструкций армировки стовбура./ Рубель А.А. // Геотехническая механика: Межвед. сб. науч. трудов / Ин-т геотехнической механики им. Н.С. Полякова НАН Украины.– Днепр, 2017.–Вып.136.– С. 221-232.

9. Рубель А.А. Зниження динаміки системи «попосудина-армування» шляхом розробки конструкції демпфіруючого натяжного пристрою / Рубель А.А., А.В. Рубель // Збірник наукових праць Донбаського державного технічного університету. - 2018. - Вып. 1. - С. 20-27.

10. Рубель А.А. Исследование и разработка оптимальных конструкций армировок стовбура с канатно-профильными проводниками / Рубель А.А., Рубель А.В. // Геотехническая механика: Межвед. сб. науч. трудов / Ин-т геотехнической механики им. Н.С. Полякова НАН Украины.– Днепр, 2018.– Вып.139.– С. 31-48.

11. Рубель А.А. Исследование и совершенствование конструкций боковых направляющих устройств подъемных сосудов / Рубель А.А. // Геотехническая механика: Межвед. сб. науч. трудов / Институт геотехнической механики им. Н.С. Полякова НАН Украины.– Днепр, 2018.–Вып.141.– С. 18-26.

12. Рубель А.А. Исследование различных типов канатов и выбор оптимальных для конструкций канатно-профильного проводника / Рубель А.А. // Геотехническая механика: Межвед. сб. науч. трудов / Институт геотехнической механики им. Н.С. Полякова НАН Украины.– Днепр, 2018.–Вып.142.– С. 121-133.

13. Рубель А.А. Исследование аэродинамического сопротивления сосудов и различных типов армировки стовбура / Рубель А.А. // Геотехническая механика: Межвед. сб. науч. трудов / Ин-т геотехнической механики им. Н.С. Полякова НАН Украины.– Днепр, 2018.–Вып.143.– С. 20-30.

14. Рубель А.А. Исследование и разработка конструкций крепления канатно-профильных проводников к расстрелам армировки стовбура / Рубель А.А., Бойко Б.И., Рубель В.А., Кураева А.В. // Гірничя електро механіка та автоматика. Транспорт та гірничя механіка: Науково техн. сб.трудов /

Національний ТУ «Дніпровська політехніка». – Днепр, 2019. – Вып. 102. – С. 68-78.

15. Рубель А.А. Исследование и разработка конструкций крепления канатнопрофильных проводников в копре / Рубель А.А. // Геотехническая механика: Межвед. сб. науч. трудов / Ин-т геотехнической механики им. Н.С. Полякова НАН Украины. – Днепр, 2019. – Вып. 149. – С. 16-25.

REALIZING THE POSSIBILITY OF CREATING A COURSE «CULTURE OF GRAPE WINE CONSUMPTION» FOR THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TOURISM SPECIALISTS

Romanenko Olexander

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor, Doctoral Student
NATIONAL PEDAGOGICAL DRAGOMANOV UNIVERSITY
Kyiv, Ukraine

Yalynska Maria

Bachelor student of of specialty 242 «Tourism»
NATIONAL PEDAGOGICAL DRAGOMANOV UNIVERSITY
Kyiv, Ukraine

Shulyak Denys

magister of specialty 242 «Tourism»
National Aviation University Kyiv, Ukraine

Formulation of the problem. Tourism education should not only meet the requirements of the development of the industry, which it provides personnel, but also anticipate these requirements on the basis of forecasting the development of the tourist services market [1, c. 4].

The training program includes theoretical and practical components. The theoretical component is educational disciplines. The practical component is production, production-technological practices, distributed by courses [2, p. 57]. The study of management culture in tourism involves a multidisciplinary synthetic approach to the problem, as well as enrichment of the general culture and thinking skills of students [3, p. 55].

Research on the theory and practice of tourism education is devoted to the works of such domestic scientists as V.K. Fedorchenko, O.O. Lyubitseva, I.G. Smirnov, V.V. Obozny, L.I. Povazhna, M.I. Skrypnyk, G.S. Tsekhmistrova, S.F. Solyanyk, L.V. Chorna, L.V. Malska, Yu.A. Grabovskyi, O.V. Skaliy, T.V. Skaliy, V.I. Stafiychuk, I.M. Dudnyk, O.V. Kolotuha, S.P. Fokin, O.D. Narovlyansky and others. Global changes in all spheres of life, caused by modern new pedagogical professional technologies, rapid integration processes in the world and require a new educational model capable of responding to all the demands of today.

The Greeks, like no other, knew good wine. They were the ones who thoughtfully noticed that the truth is hidden in this noble drink. But only those who treat wine with patience and respect can discover and understand this truth. Here, the usual approach to alcohol consumption, which states that "the more, the better", is completely

inappropriate. Wine should be drunk in small quantities, but of good quality, at the right time and in the right sequence [4].

The purpose of this work is to investigate the possibility of creating and implementing a new course «Culture of grape wine consumption» for the professional training of future tourism specialists, taking into account a sufficient amount of student attention when writing competitive, course, bachelor's, master's theses on wine tourism [5,6].

Presentation of the main research material. The culture of drinking alcoholic beverages originates in the Middle East, long before the emergence of the first powerful civilizations of the Egyptians, Sumerians, and ancient Indians. According to scientists, back in the seventh-eighth millennium BC, when barley and wheat were first sown, it was possible to make low-alcohol drinks. First in the form of beer. Later, when they began to cultivate grapes, people learned to make wine from them. However, even then, the strength of alcoholic beverages did not exceed 10-20 degrees. At first, alcoholic beverages were consumed during religious ceremonies. Then, according to the etiquette of hospitality, they began to be used in domestic use as well [7].

The course «Culture of grape wine consumption» is offered as an elective discipline according to the structural and logical scheme of the educational program for students of the third year in the fifth semester. Future tourism specialists will receive theoretical knowledge and practical skills that are necessary in the field of grape wine preparation to ensure effective service and production-technological activities, knowledge of the types of equipment, inventory, dishes used in bars of various types for the preparation of mixed drinks and products in specialized establishments, where the quality of equipment, inventory, dishes plays a significant role in the proper

organization of service and satisfaction of consumer demand for products and services of the respective institution.

Knowledge of the organization of preparation, service, culture of grape wine consumption is of great importance in our time. Course tasks, theoretical: familiarization with the basic technologies of beverage production; familiarization with the main provisions of the industry, production processes used in bar-type establishments; compilation of the establishment's wine list; organization of flawless operation of institutions of this type and their provision of basic and additional services. Practical: acquiring knowledge and the ability to connect scientific and regulatory provisions with modern industry practice; effective use of skills and abilities in the process of providing services to different segments of the population; acquiring knowledge about the formation of the range of drinks, determining the prospects for its development; resolving production situations, giving them responsibility for the quality of performance of their duties.

As a result of studying the educational component, the student should know: types of bar menus, special menu cards, bar drink cards; organization and technology of serving visitors in bars; assortment and characteristics of strong alcoholic beverages, various types of wines, low-alcohol and non-alcoholic beverages; basic rules for preparation and design of mixed drinks; job duties of a sommelier; wine serving technology; culture and rules of wine consumption. Be able to: pick up dishes, inventory, tools, equipment for bar operation; prepare the bar for work; operate equipment, use inventory, tools; measuring cup; prepare drinks and serve them to consumers; serve in bars of various types and classes; organize a sommelier's workplace; make a wine list; match dishes to different types of wine; serve consumers with wines; to organize a high level of service.

After mastering the educational component, students must have the following competencies: integral - study of a complex of special knowledge regarding the organization of work and customer service in bars, the organization of sommelier work and wine service; formation of students' system thinking and a complex of knowledge in the field.

Perform practically different methods of preparing mixed drinks and match dishes to the type of wine; organize customer service in bars and wine service.

Practically use the entire range of acquired knowledge and skills to achieve success in a competitive environment.

Competence components acquired in the process of studying will increase the competitiveness of future tourism specialists.

General competences: skills in using information and communication technologies. Special (professional, subject) competences: the ability to design the technological process of product production and draw up the necessary regulatory documentation for grape wines. The ability to develop new services (products) using innovative production technologies and customer service. The program learning outcomes are to organize the service and production process taking into account the requirements and needs of consumers and ensure its effectiveness.

Conclusion. There are several current issues that need to be resolved, firstly, we agree with Dr. Liubitseva Olga Head of the Department of Tourism & Regional Studies Taras Shevchenko National University that the tour. education must be ahead of the requirements of the development of the industry, accordingly, according to the structural and logical scheme of the educational program, there is a need for a constant, annual revision of the recommended elective courses; secondly, during round tables, competitions of student scientific works, conferences, discussions, pay attention to and take into account the wishes, recommendations and comments of both stakeholders and students; thirdly, as is known, man acquires, accumulates and improves the experience of cultural viticulture and winemaking for many thousands of years, in some countries wine and bread were the main products that satisfied the needs, were symbols and signs of a happy life, and for the future tourism specialist, this the aspect of knowledge is necessary for high-quality preparation for tour activities and promotion of a healthy model of grape wine consumption, typical of such European countries as, for example, France or Italy; fourth, the American sociologist Daniel Bell defined culture as a system of aesthetic views, moral values and lifestyle, a way of maintaining one's own unique individuality, the American philosopher Lewis Mumford believed that cultural work was more important for human development than physical work, accordingly, the culture of grape consumption wine must be responsible, which ensures the regulation of people's social relations.

References

1. Lyubitseva O.O. Stages of formation of tourism education in Ukraine [Electronic resource] /O.O. Lyubitseva //Geography and tourism. - 2012. - Issue 20.
2. Romanenko O.V. Theoretical principles of training future bachelors of tourism in institutions of higher education. /Tourist regional studies: materials of the scientific and practical seminar of the Department of International Tourism and Country Studies of the National Aviation University: collection of theses. Kyiv: NAU, 2022. 139 p., p. 57.
3. Romanenko O.V. Management culture in tourism. //Psychology and pedagogy in the system of modern humanitarian knowledge of the XXI century: collection of theses of the international scientific and practical conference (Kharkov, Ukraine, December 10-11, 2021). - Kharkiv: Eastern Ukrainian Organization «Center for Pedagogical Research», 2021. - 108 p. P. 55.
4. <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjfoKjHmOj7AhXgCRAIHXXKWDVIQFnoECAo>
5. Yalynska M. V. Improvement of international (inbound) tour business activities on the example of Odesa wine tourism. /Competitive student research paper under the «Travel Professional Group» scholarship program, second round «Future of the tourism industry of Ukraine». //Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine, Department of Country Studies and Tourism, Faculty of Geography, K: 2019. - 30 p.

6. Shulyak D. A. Regional analysis of wine tourism in Ukraine. /Master's thesis of the recipient of the « magister» educational degree, specialty 242 «Tourism» of the Department of International Tourism and Country Studies, Faculty of International Relations of NAU, K: 2022. - 59 p.

7.<https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjfoKjHmOj7AhXgCRAIHXXKWDVIQFnoECA>s

АНАЛІЗ СИСТЕМ В ТУРИЗМІ (НА ПРИКЛАДІ КОМП'ЮТЕРНИХ СИСТЕМ БРОНЮВАННЯ «AMADEUS» ТА «GALILEO»)

Крапівіна Галина Олексіївна

к. держ. упр., доцент, доцент
Приазовський державний технічний університет

Кривенкова Анастасія Сергіївна

студент
Приазовський державний технічний університет

Пастухова Софія Дмитрівна

студент
Приазовський державний технічний університет

Актуальність. В сучасному житті комп'ютерні системи бронювання грають велику роль для туристів. Плануючи подорож, необхідно подумати про всі нюанси, щоб зробити поїздку максимально комфортною і цікавою. Особливе значення має бронювання готельних номерів, в якості гарантії успішного перебування в готелі. Бронювання готелю стає не чим іншим, як доказом можливості бути повністю впевненим у тому, що по приїзду гостя не будуть підстерігати ніякі труднощі і неприємності. [5]

Практичне значення дослідження полягає у тому, щоб полегшити вибір систем для впровадження.

Наукова новизна. Полягає в розробці специфічного підходу до дослідження виявленої проблеми з метою використання в своїй діяльності найбільш ефективного програмного забезпечення систем управління готелем.

Метою дослідження є порівняння систем для вибору менеджментом готелю системи управління готелем (на прикладі «Amadeus» та «Galileo»). Це визначило **завдання** дослідження: порівняти особливості та визначити основні переваги систем дослідження.

Основна частина. Автори аналізують такі системи, як «Amadeus» та «Galileo», які створено з метою бронювання авіаквитків, готелів, автомобілів, залізничні перевезення, пороми, круїзи та страхові поліси (табл. 1).

«Amadeus» був заснований Air France, Iberia, Lufthansa і SAS в 1987 році як альтернативна система для американської Sabre GDS. «Амадеус» очолює список світових систем дистрибуції за кількістю туристичних агентств, які використовують технології GDS в своїй професійній діяльності. [3]

Таблиця 1 Зрівняння систем резервування «AMADEUS» та «GALILEO»

Системи резервування	
«AMADEUS»	«GALILEO»
Мета: центральне бронювання	
Завдання	
<ul style="list-style-type: none"> - забезпечення найбільш ефективного пошуку потрібного готелю, номеру, автомобілю, авіаквитків та квитків на поромі; - забезпечення прямого зв'язку між турагентом та клієнтом; - надання інформації більш ніж про 51 тис. готелів по всьому світу, а також забезпечення бронювання місць у них. 	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечення турфірм доступом до інформації та надання можливості бронювати супутні туристичні послуги широкого спектра; - автоматизація як самого процесу бронювання авіаквитків, так і замовлення додаткових послуг, прямий обмін повідомленнями.
Функціональні модулі	
<ul style="list-style-type: none"> - «Amadeus Air» – бронювання польотів понад 700 авіакомпаній; - «Amadeus Car» – бронювання автомобілів в 128 країнах світу (4600 різних пунктів); - «Amadeus Hotel» – надання інформації про готелі, бронювання номерів; - «Amadeus Ferry» (поромні переправи) надає широкий набір послуг подорожуючим на поромі; - «Amadeus Tickets» – бронювання квитків на спортивні та культурні заходи, причому в середньому здійснюється понад 300 бронювань щоденно; - «Amadeus Videotext» – зв'язок між турагентом та клієнтом; - «Amadeus Pro Tempo!» – пошук готелю за обраними пам'ятками; - «Hotel Mapping» виводить на екран монітора карту місцевості, на якій позначено місце розташування яке цікавить клієнта готелю. 	<ul style="list-style-type: none"> - бронювання (авіаквитків, круїзів, турів, готельних номерів, квитків у театри); - інформаційний (про тарифи, погоду, візи, щеплення, кредитні картки тощо); - прокат автомобілів; - модуль «GalileoTerminal e-Tracker» для моніторингу статусів польотних купонів електронних квитків; - інтегроване вікно «ViewTrip» дає можливість перегляд даних активного бронювання.

Особливості	
<ul style="list-style-type: none"> - усі модулі є сумісними і можуть функціонувати як ізольовано, так і нарощуватися і оновлюватися в будь-який час; - надання back-office програми Jack, яка адаптована для України та забезпечує автоматизацію роботи турагентства, підтримує близько 100 вихідних звітів; - наявність набору довідників про клієнтів, операторів, типи подорожей, готелі. 	<ul style="list-style-type: none"> - інформація про учасників програм «Galileo International» (розклад, наявність місць, тарифи тощо) надсилається передплатникам більше ніж у 100 країнах; - інформація по всім оформленим в «Galileoterminal» квитках (аналог MIR файлів) зберігається на сервері «Galileoterminal» в форматі XML; - файли GTIR можна легко завантажити в комп'ютер; - можливість налаштування автоматичного експорту даних по квитках в форматі XML на сервер агентства в момент оформлення квитка; - підвищення ефективності роботи забезпечується GTIR, які спеціально генеруються для автоматичної обробки Back-Office або бухгалтерськими системами.
Технологічні особливості	
<ul style="list-style-type: none"> - підключення здійснюється трьома способами: стаціонарно, телефонна версія Dial-Up та підключення через Інтернет, яке забезпечує доступ до центрального серверу «Amadeus»; - відкриття на сайті турагентства власної системи бронювання; доступ до системи через термінали «Сирена-2.3»; - бездротове підключення до системи за допомогою мобільного телефону. 	<ul style="list-style-type: none"> - існують два варіанти підключення до системи: стаціонарне і через Інтернет; - стаціонарна система «Focalpoint» базується на лініях зв'язку SITA. - в Інтернет-варіанті підключення здійснюється за допомогою системи «Focalpoint Net», яка є повним функціональним аналогом стаціонарної версії і може працювати як в одного користувача, так і в режимі кількох користувачів.
Основні переваги	
<ul style="list-style-type: none"> - «Amadeus» посідає перше місце на ринку глобальних ГДС за кількістю терміналів; - висока стабільність незалежно від обсягу оброблюваних даних; - зручний і багатофункціональний інтерфейс; 	<ul style="list-style-type: none"> - за кількістю підключених до системи турагентств безперечно лідерство належить «Galileo»; - можливість турфірм отримати будь-яку необхідну інформацію щодо подорожі для максимально ефективної роботи з клієнтами;

	- SMS відправка електронного квитка та маршрутної інформації;
<p>- висока гнучкість адміністрування системи, зокрема визначення прав користувачів, наявність індивідуальних налаштувань, ведення докладного системного журналу і т.п.;</p> <p>- повний контроль за взаєморозрахунками, за допомогою якого здійснюється моніторинг всіх операцій по взаєморозрахунках з клієнтами та постачальниками. - можливість автоматичного імпорту будь-якого резервування, зробленого через «Amadeus», в базу даних туристичного підприємства.</p>	<p>- відображення всіх класів бронювання одночасно, в одному екрані наявності місць;</p> <p>- можливість обміну e-mail повідомленнями.</p>

«Galileo» входить в групу компаній Travelport - найбільшу американську корпорацію з представництвами по всьому світу. До складу корпорації входять компанії, що представляють всі сегменти туристичного бізнесу. [2]

Якщо «Amadeus» займає перше місце на ринку світових ГРС за кількістю терміналів, то за кількістю підключених до системи турфірм безумовне лідерство належить «Galileo». [1]

За обсягом міжнародних бронювань «Amadeus» найбільша у світі. Її послугами користуються понад 70% турагентств Європи, і 36 млн. мандрівників використовують «Amadeus» щодня. «Amadeus» надає найрізноманітніший сервіс, що включає взаємодію з авіакомпаніями, залізничними та поромними перевезеннями, прокатом автомобілів, готелями, а також надає додаткові послуги, наприклад страхування туристів та ін. [4]

«Galileo» пропонує своїм клієнтам високотехнологічні рішення для підвищення ефективності та зручності бронювання та продажу авіаквитків та супутніх послуг, складання маршрутів. «Galileo» постійно вдосконалюється, запроваджуються нові технології підвищення якості роботи в системі. «Galileo» надає доступ до актуальної інформації щодо розкладу, вартості та наявності доступних авіаквитків квитків світових авіакомпаній. Також «Galileo» надає можливість бронювати готельні номери, круїзи та поромні переправи, орендувати автомобілі. [2]

Система «Amadeus» включає низку стандартних модулів:

- бронювання польотів;
- бронювання автомобілів;
- інформація про готелі та бронювання номерів в них;
- набір послуг для подорожуючих на поромах;
- бронювання квитків на різноманітні заходи;

новинка зв'язку між турагентами та споживачами;
пошук готелю за вибраними пам'ятками;
карта місцевості навколо готелю. [4]

Система «Галілео» надає можливість бронювання: авіаквитків; розміщення; автомобілів; послуг туристичної компанії; круїзів та поромних переправ круїзних мереж. [2]

Висновок. В статті досягнуто мету дослідження систем для вибору менеджментом готелю багатофункціональної системи резервування (на прикладі «Amadeus» та «Galileo»). Автори розглядають доцільність такого вибору на основі аналізу характерних особливостей та основних переваг систем дослідження, який дозволив сформулювати наступні висновки:

системи «Amadeus» та «Galileo» є багатофункціональними системами бронювання квитків;

функціональні модулі систем «Amadeus» та «Galileo» значно перетинаються;

відмінність основних переваг заключаються в тому, що штаб «Galileo» розміщується у Колорадо, США, а штаб «Amadeus» у Мюнхені, Німеччина. Тому в кожній з них своя культура і своє бачення правильності систем бронювання.

Список літератури

1. Allbest - Система бронирования «Galileo». URL:Система бронирования "Galileo" (allbest.ru)
2. AviaTurExpert - Galileo. URL:Система бронирования Галилео (Galileo) (aviatour-expert.ru)
3. Nemo.Travel - Amadeus. URL:Amadeus — Центр поддержки системы бронирования (nemo.travel)
4. Studwood - Система бронирования Amadeus. URL:Система бронирования Amadeus - Особенности туристских авиаперевозок в Республике Казахстан (studwood.net)
5. Крапівіна Г.О. Конспект лекцій з дисципліни «Комплексні системи автоматизації та бронювання в туризмі». Дніпро, ПДТУ, 2022. 82 с.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ В УКРАЇНІ

Орловська Олександра Володимирівна,
доцент, к.е.н., доцент

Вознюк Оксана Миколаївна,
доцент, к.пед.н., доцент
Львівський інститут
Українського державного університету науки та технологій,
м. Львів, Україна.

У світі туризм виступає як високодохідна галузь, що постійно розвивається, а також як важлива складова соціально-економічного розвитку країни та її областей. Активний та безперервний розвиток туризму приносить країнам значні прибутки, з яких формуються державний та місцеві бюджети. Доходи від туристичної галузі дозволяють розвивати соціальну сферу життя населення шляхом розробки та впровадження соціальних програм та реформ. Частина доходів може бути використана на формування нових програм соціального забезпечення та підтримки прошарку громадян із низьким рівнем доходів. Соціальні програми також дають можливість навчати дітей у школах, утримувати їх у дошкільних закладах, поки їх батьки знаходяться на роботі.

Розвиток туристичної індустрії дозволяє створювати нові робочі місця, надавати можливості до розвитку готельно-ресторанного бізнесу, а також об'єктам громадського харчування. Таким чином, туризм у світовому розрізі сприяє активізації соціально-культурного розвитку держав з метою популяризації своїх культурних цінностей серед світової спільноти.

За останні три роки у світовому масштабі туристична індустрія зазнала значних втрат через пандемію, що була спричинена вірусом COVID-19, через це були обмежені туристичні подорожі по всьому світу. Тільки після проведення масової кампанії з вакцинації, ринок туристичних послуг став поживавлюватись, країни почали відкривати свої міста для приїзду гостей та туристів.

Україна не залишилась осторонь. Вона також зазнала значних збитків у період пандемії, перш за все постраждали місцеві бюджети регіонів, частину якого складали доходи від туристичної діяльності. Особливо гостро дана криза знайшла своє відображення у південних та західних областях країни. Такі області, як Одеська та Миколаївська, через падіння кількості туристів, змушені були переорієнтувати туристичний бізнес на інші види доходу (подорожі по містам регіону в режимі онлайн, переобладнання міст відпочинку громадян згідно санітарно-епідеміологічних вимог тощо). Західні області, бюджет яких переважно формувався за рахунок туристичних надходжень, також постраждали від пандемії. Із початком вакцинації Україна відкрила свої кордони для туристів з інших країн із дотриманням рекомендованих правил безпеки та санітарно-гігієнічних норм.

До початку пандемії частка в бюджет країни від туристичних доходів становила близько 2-3% від ВВП країни, на відміну від показників розвинутих країн. Наприклад, внесок світової туристичної індустрії за 2018 рік у світову економіку, до початку пандемії, склав 10,4% від ВВП. Серед Європейських туристичної країн найбільша частка належить 11,1% - Іспанії, 7,1% - Франції, 6% - Італії [1].

Але, незважаючи на всі збитки, яких зазнала туристична сфера України під час пандемії, статистичні дані за 2021 рік констатують поживлення ринку туристичних послуг. Наприклад, у 2021 році до держбюджету надійшло 244 млн грн, що на 86,8% більше, ніж у 2020 році [2].

Таку динаміку туристичної активності пояснюють значною зацікавленістю культурою нашої країни, природою та низькими для європейців цінами на туристичний сервіс.

Сьогодні Україна опинилась у надскладних умовах соціально-економічного розвитку. Воєнна агресія Росії по відношенню до України поставила на довгу паузу всі програми з розвитку туристичних відносин, впровадження нових технологій та пропозицій щодо покращення туристичного бізнесу. Ворог знищує українську ідентичність, пам'ятки історії та архітектури, знищує цілі міста на території України та більшу частину їхнього населення, духовні цінності, такі як: історичні пам'ятки, культурні надбання українців тощо. Окрім цього, ворог руйнує транспортну інфраструктуру, особливо залізничні колії. Це зупиняє розробку та впровадження туристичних поїздів по території України, зриває плани з відкриття нових туристичних маршрутів.

Державне агентство з розвитку туризму (ДАРТ) закликала світову спільноту допомогти із відновленням національної спадщини України, шляхом збору даних за всіма регіонами країни щодо знищеного та пошкодженого майна, яке має культурну цінність для того, щоб визначити розмір збитків країни, скласти кошториси на їх відновлення.

Від рівня розвитку туристичної індустрії залежить економічний розвиток країни, ступінь наповнення державного та місцевих бюджетів, а також рейтингове положення країни серед інших туристичних країн. Туризм сприяє виникненню нових робочих місць, знижує рівень безробіття, допомагає відкривати нові спеціальності у туристичній галузі та готувати спеціалістів цієї галузі.

Сфера туризму сьогодні – це найбільш продуктивний напрям розвитку національної економіки, так як виступає тією сферою економіки та розвитку суспільства, в яку інтегруються практично всі інші галузі. Розвиток туризму надалі неможливий без участі зацікавлених регіонів. При цьому поява нового туристичного продукту допоможе регіонам, ОТГ залучити нові інвестиції в особі туристів та нової інфраструктури.

Таким чином, саме туризм залучає у свою діяльність майже всі сфери життєдіяльності людини: транспорт, сферу будівництва об'єктів туристичного відпочинку, організацію торговельних зон, таких як ярмарок, виставки тощо.

Список літератури:

1. Які розвинені країни живуть з туризму: Інфографіка. [Електронний ресурс].
Режим доступу: https://texty.org.ua/fragments/85119/Jaki_rozvyneni_krajiny_najbilshe_zhyvut_z_turizmu-85119

2. Україна отримала рекордні 244 млн.грн туристичного збору. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.tourism.gov.ua/blog/ukrayina-otrimala-rekordi-244-mln-grn-turistichnogo-zboru>.

Scientific publications

MATERIALS

The IX International Scientific and Practical Conference
«Promising ways of solving scientific problems»

Belgium, Brussels. 235 p.

(December 26 – 28, 2022)